

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

KASTAMONU UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY
VIII. INTERNATIONAL SHAYK SHA'BÂN-I VELÎ SYMPOSIUM
"Palestine and al-Quds: From Past to the Modern Day"

جامعة قسطنطيني كلية الإلهيات
مؤتمر الشيخ شعبان ولي الدولي - الدورة الثامنة -
"فلسطين والقدس من الماضي إلى الحاضر"

15-16 MAYIS 2025

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI
BOOK OF ABSTRACTS
كتاب الملخصات

T.C. KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
VIII. ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU
"TARİHTEN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN VE KUDÜS"
15-16 MAYIS 2025
BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

KASTAMONU UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY
VIII. INTERNATIONAL SHAYKH SHA'BÂN-I VELÎ SYMPOSIUM
"PALESTINE AND AL-QUDS: FROM PAST TO THE MODERN DAY"
MAY 15-16, 2025
BOOK OF ABSTRACTS

جامعة قسطنطيني كلية الإلهيات
مؤتمر الشيخ شعبان ولي الدولي - الدورة الثام -
"فلسطين والقدس من الماضي إلى الحاضر"
١٥-١٦ مايو ٢٠٢٥
كتاب الملخصات

Editörler
Prof. Dr. Mehmet Nadir ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ
Arş. Gör. Bilal BAHADIR
Arş. Gör. Ali Osman ÇETİN
Arş. Gör. Makbule ÖZTÜRK

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
VII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU
"TARİHTEN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN VE KUDÜS"
15-16 MAYIS 2025

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

Kapak ve Grafik Tasarım
Arş. Gör. Makbule Öztürk

Kastamonu Üniversitesi Yayınları
e-ISBN: 978-605-4697-37-3
Elektronik Yayın Formatı: PDF
Yayınlanma Tarihi: 20.07.2025

İletişim Bilgileri

Mail: ssv.sempozyum@kastamonu.edu.tr
Sempozyum Web Sayfası: <https://ssvilahiyat.kastamonu.edu.tr/>
Telefon: 03662802702
Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kuzeykent/Kastamonu
Pk: 37150 / Kastamonu / Türkiye

Bu eser Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0

Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

*This work is licensed under a Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0
International License

Copyright © 2025

Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak T.C. Kastamonu Üniversitesi'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Bu kitabın hiçbir kısmı yayıncısının yazılı izni olmaksızın elektronik veya mekanik, fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi saklama, erişim sistemi de dahil olmak üzere herhangi bir şekilde çoğaltılamaz. Bu kitapta VIII. Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu "Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs" kapsamında sunulan bildirilerin özetleri yer almaktadır. İçerik konuşmacılara aittir. Kastamonu Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU
“TARİHTEN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN VE KUDÜS”

SEMPOZYUM ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Ahmet Hamdi TOPAL
Kastamonu Üniversitesi Rektörü

SEMPOZYUM KOORDİNATÖRÜ

Prof. Dr. Mehmet Nadir ÖZDEMİR
Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Mehmet ATALAN
Prof. Dr. Mehmet Nadir ÖZDEMİR
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT
Prof. Dr. Burhan BALTACI
Prof. Dr. Ali ALBAYRAK
Prof. Dr. Ahmet ÖZDEMİR
Doç. Dr. Mustafa AYKAÇ
Doç. Dr. Recep ÖZDİREK
Doç. Dr. Bünyamin AYDIN
Doç. Dr. Eyyup AKDAĞ
Doç. Dr. Alaattin DOLU
Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Nureddin KATTAN
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GEDİK
Dr. Öğr. Üyesi Amr Mukhtar Morsi AHMED
Dr. Öğr. Üyesi Cabir OSMANLI
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ
Dr. Öğr. Üyesi Erhan Salih FİDAN
Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAVUZ
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÜNAYDIN
Dr. Öğr. Üyesi İslam MUSAYEV
Dr. Öğr. Üyesi İhab Said İbrahim IBRAHİM
Dr. Öğr. Üyesi Kübra KELEŞ
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hayri ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAVUŞOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KİSBET
Dr. Öğr. Üyesi Nagihan EMİROĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Selman KELEŞ
Dr. Öğr. Üyesi Soaad Ahmed Aly SHOLAK
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZKANLI
Öğr. Gör. Dr. Mervan MUGALLES
Arş. Gör. Dr. Beyza Aybike DEVECİ
Arş. Gör. Dr. Halil İbrahim GÖRGÜN
Öğr. Gör. Rumeysa YÜCE

SEMPOZYUM BİLİM VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Mehmet ATALAN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet Nadir ÖZDEMİR (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Burhan BALTACI (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Metin YURDAGÜR (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ali ALBAYRAK (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Nuh ARSLANTAŞ (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Cengiz TOMAR (IRCICA, Türkiye)
Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN (Kocaeli Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Adem APAK (Uludağ Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Adem TUTAR (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ahmet AK (Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ali AVCU (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ali AYTEN (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Recep DEMİR (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hasan MEYDAN (Sakarya Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Yusuf GENÇ (Sakarya Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Asım YAPICI (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ (Uludağ Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Cemil HAKYEMEZ (Hitit Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Emine ÖĞÜK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Enes ERDİM (Fırat Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Gülgün UYAR (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hacı Yunus APAYDIN (Erciyes Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ (Uludağ Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Nizamettin PARLAK (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Fatih Yahya AYAZ (Çukurova Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hatice Kelpetin ARPAGUŞ (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hilmi DEMİR (TOBB Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hülya ALPER (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. İhsan SOYSALDI (Fırat Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. İsmail ERDOĞAN (Fırat Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. İsmail ŞIK (Çukurova Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Recep DEMİR (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Abdullah AYDIN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. M. Ali BÜYÜKKARA (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN (Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet ERDEM (Fırat Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet EVKURAN (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mithat ESER (Selçuk Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Abdülcebbar KAVAK (Karabük Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Halim GÜL (Karabük Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hamdi KIZILER (Karabük Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ömer ÖZPINAR (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Sönmez KUTLU (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Şahin GÜVEN (Erciyes Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Üzeyir OK (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Tahsin KOÇYİĞİT (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Sami al-ARIAN (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Amouri SAID (Tipaza University, Cezayir)
Prof. Dr. Said LAOUADI (Cadi Ayyad University, Fas)
Prof. Dr. Ahmed KADIM (Cadi Ayyad Üniversitesi, Fas)
Prof. Dr. Adem PALABIYIK (Bitlis Eren Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Tevfik ERDEM (Hacı Bayram Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Metin UÇAR (Hitit Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK (Medipol Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN (Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Metin BOZAN (Dicle Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Fethi Kerim KAZANÇ (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ahmet GÜZEL (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Seyit AVCI (Selçuk Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Muhammed Iyd SAHIB (Ürdün Üniversitesi, Ürdün)
Prof. Dr. Şeref KUDAT (Ürdün Üniversitesi, Ürdün)
Prof. Dr. Kâşif Hamdi OKUR (Hitit Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Nasi ASLAN (Çukurova Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Osman ŞAHİN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. İsmail BULUT (Hitit Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ali ÖZTÜRK (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Baki ADAM (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Yasin MERAL (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ali Osman KURT (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Osman AYDINLI (Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Şerif DEMİR (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ercan ÇELEBİ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ahmet ÖZDEMİR (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Muhammet Lutfullah KARAMAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Alaattin DOLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Bahattin KELEŞ (Şırnak Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Nihal ŞAHİN UTKU (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Zehra GENÇEL EFE (Hitit Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Esra ATMACA (Sakarya Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet YILDIZ (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Burhan ÇONKOR (Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Fatih GÜZEL (Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Eyyup AKDAĞ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Eldar HASANOĞLU (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Hakan UĞUR (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Harun YILMAZ (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Nuran ÇETİN (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Sema ÇELEM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Aisha al-GHWAIL (Misurata University, Libya)
Doç. Dr. Ahmed Abdalla NEGM (Ain Shams University, Mısır)
Doç. Dr. Nazife Vildan GÜLOĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Recep ÖZDİREK (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Mustafa AYKAÇ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Bünyamin AYDIN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Mehmet Fatih KALIN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Şükrü MADEN (Karabük Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Anar GAFFAROV (İlahiyat Enstitüsü, Bakü/Azerbaycan)
Doç. Dr. Muhammed Hammam Abdurrahim MELHEM (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Omca ALTIN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Sevda ÖZKAYA SOFU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Hakan TEMİR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi İhab Said İBRAHİM (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAVUZ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Murat YILMAZ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Cabir OSMANLI (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Nureddin KATTAN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Amr Mukhtar Morsi AHMED (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Mahmoud ALNAFFAR (Katar Üniversitesi, Katar)
Dr. Öğr. Üyesi Soaad Ahmed Aly SHOLAK (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Fadi ZATARI (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖMER (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Nıdal Fayez Ahmad ALSHORBAJI (Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ebuzer SARP (Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Nagihan EMİROĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğretim Üyesi Kübra KELEŞ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAVUŞOĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GEDİK (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Erhan Salih FİDAN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hayri ŞAHİN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Selman KELEŞ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Murat YILMAZ (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KİSBET (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÇOŞAR (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÜNAYDIN (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi İslam MUSAYEV (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZKANLI (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Selim GÖL (Giresun Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Enes MİDİLLİ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Şenel SARSIKOĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Fikriye SARSIKOĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Sami BAYRAKCI (Selçuk Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Abdulgani ELEHCÜRİOĞLU (College of Sharia and Islamic Studies, Katar University)
Dr. Majdi Mohamed QWAIDER (Mecelletü'l-mirkât li'ddirâsâti'l-buhûsi'l-İslamiyye/Journal for Islamic Studies and Research, Türkiye)
Dr. Mohamed Ali BIOUD (Ümenâü'l-Aksâ, Türkiye)

SEMPOZYUM SEKRETERYASI

Arş. Gör. Abdulkerim DİK (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Ali DARBAY (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Ali Osman ÇETİN (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Bilal BAHADIR (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Melike BEYAZKILINÇ (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Nuran SARICI DOĞAN (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Fatma Zehra SELVİ (Kastamonu Üniversitesi)
Arş. Gör. Makbule ÖZTÜRK (Kastamonu Üniversitesi)

DESTEKLEYEN KURUMLAR

Muhammed İhsan Oğuz Vakfı
Sepetçioğlu A.Ş.
Balı Ticaret
Pattabanoğlu Kuyumculuk ve Mücevherat

SUNUŞ

İnsanlık tarihinin en kadim şehirlerinden biri olan Kudüs, sadece coğrafi bir mekân değil; inançların, medeniyetlerin ve kültürel birikimlerin kalbinde yer alan kutsal bir merkezdir. Üç semavi dinin mukaddes kabul ettiği bu şehir, asırlardır manevi bir çekim alanı olmasının yanı sıra, aynı zamanda siyasi çatışmaların ve küresel mücadelelerin de odağında yer almıştır. Bu bağlamda Filistin topraklarının ve Kudüs'ün tarihsel süreçte uğradığı dönüşümleri, dini, siyasi, sosyolojik ve kültürel boyutlarıyla anlamlandırmak, akademik sorumluluğumuzun bir parçası olmuştur. Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olarak düzenlediğimiz "VIII. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu"nun bu yılki teması olan "Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs", bu tarihi sorumluluğun bir tezahürüdür.

Bu sempozyumla birlikte, farklı ülkelerden ve farklı disiplinlerden araştırmacıların bir araya gelerek, Filistin ve Kudüs meselesini çok yönlü bir bakışla ele almaları, bilimsel zeminde ortak bir bilinç üretmeleri hedeflenmiştir. Sempozyum kapsamında tarih, ilahiyat, siyaset bilimi, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler gibi birçok alanda sunulacak bildiriler hem geçmişin mirasını günümüze taşıyacak hem de bugünün sorunlarına ışık tutacak nitelikte olacaktır. Akademik üretimin evrensel dili aracılığıyla Filistin'in uğradığı tarihi haksızlıklar, Kudüs'ün dini ve kültürel statüsü ve bu coğrafyada barışa dair imkanlar, bilgi temelli bir tartışma zeminine taşınacaktır.

Sempozyumumuza katkı sunan tüm katılımcılara, bildirileriyle bu önemli temaya ışık tutan değerli akademisyenlere, düzenleme kurulundaki çalışma arkadaşlarımıza ve destek veren kurum ve kuruluşlara teşekkür ederim. Temennimiz, bu akademik buluşmanın sadece bir entelektüel faaliyet olarak kalmaması; aynı zamanda vicdanlara seslenen, adalet ve barış çağrısını yükselten kalıcı bir katkı sunmasıdır. Bilginin ve hikmetin izinde, insanlık onurunun ve kutsal değerlerin savunulduğu bir gelecek için sempozyum bildiri özetleri kitabının hayırlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Mehmet Nadir ÖZDEMİR

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

İÇİNDEKİLER

KURULLAR.....	III
SUNUŞ.....	IX
İÇİNDEKİLER.....	1

KUDÜS'TE SELÇUKLU VARLIĞI

Mehmet Nadir ÖZDEMİR.....	12

بيت المقدس في القرن 5هـ / 11م من خلال مشاهدات الرحالة ناصر خسرو القبادياني

Shawkat Arif Mohammed AL-TROUSHY.....	14

TARİHÇİ, COĞRAFYACI VE SEYYAHLARIN ANLATILARINDA GAZZE

Hakan TEMİR	16

CEZZÂR AHMED PAŞA'NIN AKKÂ ZAFERİ VE STRATEJİSİ

Çetin AYKURT.....	18

TEMİM EL-BURGUSÎ'NİN Fİ'L KUDS ŞİİRİNDEKİ ANA TEMALAR

Yakup CİVELEK - Ayşe KAŞ.....	20

AVRAAM SERGEYEVİÇ NOROV'UN KUDÜS SEYAHATI

Cavid QASIMOV	22

İSRAİL'İN KURULMA SÜRECİNDE FİLİSTİN ÖMER RIZA DOĞRUL'UN GÖZLEMLERİ

Yusuf BALTA	23

AMİN MAALOUF'UN FİLİSTİN VE İSRAİL ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELERİNİN NİTELİĞİ

Tamer YILDIRIM.....	24

HAÇLI İŞGALİ ALTINDA MESCİD EL-AKSÂ VE KUBBET EL-SAHRA'NIN DURUMU

Mustafa DAŞ.....	25

GAZZELİ ÂLİM SALİH B. MUHAMMED TİMURTÂŞI VE SİYASETNAME Sİ EBKÂRÜ'L EFKÂR VE FÂKİHETÜ'L-AHYÂR

Ekrem KOÇ.....	27

BAHRİ MEMLÛKLERİ DÖNEMİ KUDÜS'TE KURUMSAL SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ

Hilmi KELEŞ	28

EBÜ'L-FEREC İBNÜ'L-CEVZÎ'NİN FEZÂİLÜ BEYTİ'L-MAKDİS ADLI ESERİ

Muhammed Sezer ŞAHİNKAYA	30

KURAN VE KİTAB-I MUKADDES'E GÖRE ARZ-I MEV'UD

Hakan UĞUR	32

KUR'AN'DA KUDÜS ve MESCİD-İ AKSA'YA DAİR MESAJLAR BAĞLAMINDA İSRAİL İŞGALİNDEN KURTULUŞUN İMKÂNI

Abdurrahim KIZILŞEKER.....	33

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

KUR'ÂNI REFERANSLARDAN HAREKETLE GÜNÜMÜZ YAHUDİ ZİHNİYETİNİN TAHLİLİ Ahmet YAZICI	35
BAŞBAKAN ADNAN MENDERES, SURİYE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ Şerif DEMİR	37
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN FİLİSTİN MESELESİNE YÖNELİK FAALİYETLERİ (1948-1988) Serhat SİPAHİ	39
TARİHTEN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN VE KUDÜS VAN DIJK SÖYLEM ANALİZİYLE MEDYADA ALGI, TEMSİL VE MANİPÜLASYON Emre ERTÜRK.....	40
İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU ÖNCESİ FİLİSTİN'İN SOSYO-POLİTİK YAPISI Mesut ZAVALSIZ.....	41
İKİ DÜNYA SAVAŞ ARASI DÖNEM TÜRKİYE-FİLİSTİN TİCARİ MÜNASEBETLERİ Ercan ÇELEBİ.....	42
1916 YILINDA FRANSIZ BASININDA ÇIKAN SURİYE VE FİLİSTİN İLE İLGİLİ ASILSIZ İDDİALARA SURİYE'DEKİ RUHANİ LİDERLERİN TEKZİPLERİ Habibe KAZANCIOĞLU.....	43
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN KUDÜS KARARLARI Hüseyin AKDEMİR	45
ŞAİR TEZKİRELERİNE GÖRE KUDÜS, ŞAM, HALEP CİVARI ŞEHİRLER VE BURALARDA YETİŞEN OSMANLI ŞAİRLERİ Abdullah AYDIN	46
EDEBİ METİNLERDE KUDÜS Mustafa İsmet UZUN- Nurgül KARAYAZI BAL.....	48
AHMET CEVDET PAŞA (1823-1895)'NİN TEZAKİRİ'NDE KUDÜS İbrahim YILMAZ- Muhammed Alparslan YILMAZ - Emre BABAYİĞİT.....	50
KESİNTİSİZ BİR FELAKETİN EŞİĞİNDE DÜŞÜNMEK: GAZZE ÖZELİNDE POETİK OLANIN ETİK VE POLİTİK DEĞERİ İbrahim GÜNAYDIN	52
SAMİ DİNLERDE SÜLEYMAN TAPINAĞININ/MESCİDİ AKSA'NIN YERİ VE GELECEKTEKİ DURUMU Mustafa ÜNAL	54
İSRAİLOĞULLARININ KUTSAL MEKÂN KUDÜS VE ÇEVRESİNDEKİ İFSATLARININ TEOLOJİK TEMELLERİ Faruk ÖZDEMİR.....	55
YAHUDİ KAYNAKLARINA GÖRE SEÇİLMİŞLİK DÜŞÜNCESİ VE DÜŞMAN ALGISI Abdullah ALTUNCU.....	57
İBNÜ'N-NAKÎB EL-MAKDİSÎ'NİN MUKADDİME'SİNDE KUR'ÂN BELÂGATİ Şükrü MADEN.....	59

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

MÂİDE SURESİ 21. AYET BAĞLAMINDA KUR'AN'DA "ARZ-I MUKADDES" VE İSRAİLOĞULLARI Duran Ali YILDIRIM	61
KUDÜSLÜ MÜFESSİR MÜCİRÜDDİN EL-ULEYMÎ'NİN (Ö. 928/1522) FETHU'R-RAHMÂN ADLI TEFSİRİNDE İSRÂ HADİSESİ VE MESCİD-İ AKSA Ceyda GÜRMAN	62
İSRA-MİRÂÇ HADİSLERİNDE MESCİD-İ AKSÂ KONUSU VE NERESİ OLDUĞU İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR Bekir TATLI	64
دور مجلة الدراسات الإسلامية في الجامعة الإسلامية بغزة في نقد الدراسات الحديثية عند الشيعة الإمامية Ali MUSTAFA	66
HİCRİ İLK ÜÇ ASRIN FİLİSTİNLİ RÂVİLERİ Şule SOYAL ŞENOL	70
NABLUS'TA HADİS ÂLİMLERİ VE ESERLERİ MEMLÜKLER VE OSMANLILAR DÖNEMİNDE İLMÎ MİRAS Ahmet CİHANGİR	72
BAHRÎ MEMLÜKLER DÖNEMİNDE KUDÜS'ÜN STATÜSÜ VE YÖNETİMİ Bahattin KELEŞ	74
OSMANLILARIN 1516 SONUNDA KUDÜS'E HÂKİM OLMALARI SÜRECİ VE KANUNİ VE HÜRREM SULTAN'IN KUDÜS'E YAPILAN HİZMETLER Nadir KARAKUŞ	76
ŞİİRLERLE HZ. ÖMER DEVRİ ŞÂM FETİHLERİ VE KUDÜS'ÜN FETHİNE GİDİLEN SÜREÇ Mustafa SEZER	78
18. YÜZYIL OSMANLI REMLESİ'NDE KAMU DÜZENİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR Serkan POLAT	80
DİJİTALLEŞEN TOPLUMSAL HAFIZA GAZZE ÖRNEĞİNDE SOYKIRIMIN DİJİTAL YANSIMALARI İhsan ÇAPCIOĞLU- Hilal Nur ŞENOL	82
KUTSAL MEKÂNLARIN ANLAM VE DEĞERİNİN DİN EĞİTİMİ YOLUYLA AKTARIMI KUDÜS ÖRNEĞİ Yakup KAYA	83
İSRAİL- FİLİSTİN ÇATIŞMASININ ETİK VE ADALET FELSEFESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ EVRENSEL AHLAKİ DEĞERLER IŞIĞINDA DİSİPLİNLERARASI BİR YAKLAŞIM Hacı Ahmet ŞİMŞEK	85
ABDÜLGANÎ B. İSMÂİL EN-NÂBLUSÎ'NİN RAVDÜ'L-ENÂM FÎ BEYÂNİ'L-İCÂZETİ FÎ'L-MENÂM ADLI RİSALESİNDE RÜYADA HADİS RİVAYETİ MESELESİNE BAKIŞI Necdet AYDOĞDU	86
تأثير حرب طوفان الأقصى على الآثار العثمانية في غزة Seyfullah KORKMAZ - Muhammed Bekr el-BÛCÎ	88

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

YAHUDİ DİNİ LİTERATÜRÜNDE VAADEDİLMİŞ TOPRAK KAVRAMININ KRONOLOJİSİ

Cabir OSMANLI - Mahmud ALKHAZOV 90

YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLÂM'DA MESİH ANLAYIŞI VE KUDÜS ARASINDAKİ İLİŞKİSİ

Aykut ÖZER 92

İSRAİL'İN FİLİSTİN TOPRAKLARI ÜZERİNDEKİ HAK İDDİALARI

Bedriye Mehtap TOSYALI 94

KLASİK ZAZA EDEBİYATINDA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSA

İbrahim DAĞILMA 96

MEVLÂNÂ'NIN ŞİİRİNDE MESCİD-İ AKSA VE KUDÜS SEMBOLİZMİ

Serap DENİZMEN 98

MODERN FİLİSTİN ROMANINDA KUDÜS KİMLİK, İŞGAL VE HAK İHLALLERİ

Nefise Zehra KALKANCI 99

MAHMUD DERVİŞ'İN "KUDÜS'TE" ŞİİRİNDE BAĞLAŞIKLIK UNSURLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ali DARBAY 101

HAYRUDDİN B. AHMED B. ALÎ ER-REMLÎ'NİN (Ö. 1081/1671) FEYŻÜ'R-RÂZİK 'ALE'L-BAHRÎ'R-RÂ'İK ADLI ESERİ

Halis DEMİR 102

OSMANLI SON DÖNEMİ KUDÜS MÜFTÜLERİ

İbrahim Hakkı İMAMOĞLU 103

KIBLENİN MESCİD-İ AKSÂ'DAN KÂBE'YE TAHVİLİ VE AYNI NAMAZDA FARKLI YÖNLERE KIBLEYE DÖNME İLE İLGİLİ FİKHİ HÜKÜMLER

Mustafa KİSBET - Vildan KATI 104

EYYUBİ VE MEMLUK DÖNEMLERİNDE KUDÜS'TEKİ HANEFİ ULEMASI VE İLMİ ÇALIŞMALARI

Mohsin İBRAHİM 106

NA'ÎMÎ'NİN FEZÂ'İL-İ KUDS (KUDÜS'ÜN FAZİLETLERİ) ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Fatma Zehra PATTABANOĞLU 108

ŞİA HADİS KAYNAKLARINDA MESCİD-İ AKSÂ'NIN VE KUDÜS'ÜN FAZİLETİNE DAİR FARKLI RİVAYETLER ÜZERİNE

İbrahim KUTLUAY 110

أدبيات فضائل بيت المقدس

Muhammed SIDDİK 112

8. YÜZYIL FEZÂİL EDEBİYATI VE KUDÜS TARİHİ ARKA PLAN VE ÖRNEK ESERLER

Sema GEYİN 113

FİLİSTİNLİ MÜFESSİR SALAH EL-HALİDİ VE FİLİSTİN DAVASINA HİZMETLERİ

Aliye Merve ERFİDAN 114

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

FİLİSTİNLİ BİR ALİM FADL HASAN ABBAS'IN ULÛMÜ'L-KUR'AN'A YENİLİKÇİ YAKLAŞIMI

Esra YILDIRIM..... 116

NABLUSLU MÜFESSİR İZZET DERVEZE'NİN PERSPEKTİFİNDEN FİLİSTİN MESELESİ

Ersin ÇELİK..... 118

İBNU'N-NAKİB EL-MAKDİSÎ'NİN ET-TAHRİR VE'T-TAHBİR İSİMLİ TEFSİRİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Kerim YILMAZ..... 119

CUMHURİYET DEVRİ TÜRK EDEBİYATINDA FİLİSTİN KONULU ŞİİRLER ÜZERİNE

Zeki GÜREL 121

التناص مع الموروث الديني في الأدب الفلسطيني: دراسة في تشكيل الهوية الثقافية

Ahmed Mahmoud Zakaria TAWFİK 122

ARAP ÇOCUK EDEBİYATINDA KUDÜS KİMLİK DİRENİŞ VE UMUT

Semra TANIR ŞAHİN 125

SALÂHİYYE MEDRESESİ VE KEMÂLEDDİN İBN EBÛ ŞERÎF'İN BAZI GÖRÜŞLERİNİN DİN FELSEFESİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Hande Nur BOZBUĞA 127

KUDÜS MESELESİNİN ESCHATOLOJİK YÖNÜ AHİR ZAMAN ALAMETLERİNDEKİ YERİ

Ömer FİDANBOY 128

HAÇLI ZİHNİYETİNİN EDEBÎ KÖKENLERİ CHANSON DE JÉRUSALEM

Osman Doğukan Zorbey ÖZTUNÇ..... 130

GUSTAF DALMAN'IN 'ORTE UND WEGE JESU' (İSA'NIN MEKANLARI VE YOLLARI) ESERİNDE KUDÜS VE FİLİSTİN TARİHSEL VE DİNİ PERSPEKTİFLER

İlknur BAHADIR YÜKSEK 132

خصائص الفتاوى الصادرة عن دار الإفتاء في الفلسطينية (المنهجية والسياق الاجتماعي والديني)

Shavish MURAD..... 134

تأثير المدارس الفقهية الإسلامية في القدس فقهاء المغاربة أنموذجاً

Selem A. Alqadr ALHABTI - Aisha Mohammad ALGHWAIL..... 136

(الدروز قراءة في فلسفتهم الدينية في موقفهم من الآخر (فلسطين أنموذجاً)

Thaer ALHALLAK 138

دور الإعلام المعاصر في تجديد الوعي الجمعي العربي القضية الفلسطينية أنموذجاً

Faiza KALLAL 140

OSMANLI DEVLETİ'NİN SONLARINDA KUDÜS SANCAĞININ İDARİ VE SOSYAL YAPISI

Adem TUTAR 142

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

MİSTİK DÜŞÜNÜR GERSHOM SCHOLEM (1897–1982) VE KUDÜS İBRANİ ÜNİVERSİTESİ'NİN GELİŞİMİNDEKİ YERİ Miray HALLAK.....	144
OSMANLI DEVLETİ'NİN FİLİSTİN TOPRAKLARINDA BATILI DEVLETLERİN NÜFUZ MÜCADELESİ Işıl IŞIK BOSTANCI.....	146
FİLİSTİN BÖLGESİNDE HALVETİLİK KÂSİMÎ HALVETÎ CÂMİ'A TARİKATI Naile BALTACI - Burhan BALTACI	148
TASAVVUF VE MÜCÂHEDE FİLİSTİNLİ SUFİ ŞEYH FERHÂN ES-SA'DÎ'NİN İNGİLİZ MANDACILIĞI VE SİYONİZME KARŞI CİHADİ Semih BEKÇİ.....	150
MESCİD-İ AKSÂ'YA ADANMIŞ BİR HANIM: HZ. MERYEM, ONUN TEBETTÜLÜ VE GÜNÜMÜZE ÖRNEKLİĞİ Asuman ÜNAL ÖZCAN	152
TASAVVUFÎ KURUMSALLAŞMA VE İLİM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA SELÂHADDİN-İ EYYÛBÎ'NİN MEDRESE VE HANKAH FAALİYETLERİ Ferhat BÜYÜKBİLGİN	153
HAYREDDİN ER-REMLÎ VE EL-FETÂVA'L-HAYRİYYE Lİ NEFÎ'L-BERİYYE ADLI ESERİ Seda Nur KUL	154
FİLİSTİNLİ ÂLİM HAYRUDDİN B. ALİ ER-REMLÎ VE RİSÂLE FÎ SÛRETİ'L- HÜCCETİ'Ş-ŞER'İYYE ADLI ESERİNE GENEL BİR BAKIŞ Rüveyda KOZANİ.....	155
HAYRUDDİN ER-REMLÎ VE NÜZHETÜ'N-NEVÂZİR İBN NÜCEYM'İN EL-EŞBÂH VE'N-NEZÂİR'İNE YAZILAN ÖZGÜN BİR HÂŞİYENİN TAHLİLİ Ali KÖSE	157
HAYRUDDİN B. AHMED ER-REMLÎ'NİN (Ö. 1081/1671) VE RİSÂLETÜ'L-İNÂYE 'ALÂ'L-VİKÂYE ADLI ESERİ Abdulkadir GÜNGÖR.....	159
KÖTÜLÜK SORUNU VE FİLİSTİN. KÖTÜLÜĞÜN ANLAMI YA DA ANLAMIN KÖTÜLÜĞÜ Hülya ALPER.....	160
KÖTÜLÜK PROBLEMİ BAĞLAMINDA FİLİSTİN ve GAZZE MESELESİNE BAKIŞ Zübeyir KARATAŞ	162
BİR KÖTÜLÜK SORUNU OLARAK SOYKIRIM Gülşen YAYLI	162
KÖTÜLÜK PROBLEMİ BAĞLAMINDA GAZZE'DEKİ İNSANÎ KRİZ KELÂMÎ BİR YAKLAŞIM İbrahim TOPRAK.....	165
FİLİSTİNİN BİR YİĞİT FAKİHİ OLARAK MUHAMMED B. AHMED B. SEHL ER- REMLÎ (Ö. 363/974) Halis DEMİR.....	166

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

FİLİSTİN TARAFINDAN GÖNDERİLEN BAZI FÜZELERİN YERLEŞİM YERLERİNE İSABET ETTİĞİ ve BAZI SEVİLLERİN ZARAR GÖRDÜĞÜ İDDİASINA İSLAM SAVAŞ HUKUKU AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM

Kadir SAYIM 167

عناية علماء فلسطين بكتاب جمع الجوامع للسبكي في الأصول

Marvan MUGALLES 169

GAZZELİ MEŞHUR FAKİHLER VE FIKIH İLMİNE HİZMETLERİ

Zehra KAYA - Ahmet ÖZDEMİR 171

TÜRK KIZILAY DERNEĞİ TARAFINDAN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE YAPILAN YARDIMLAR (1948-1952)

Mehmet Serhat YILMAZ 173

OSMANLI'NIN SON KUDÜS NAİBLERİ

Hasan TELLİ 175

ŞEHİR KİMLİĞİNİN OLUŞUMUNDA İSİMLERİN ROLÜ: KUDÜS ÖRNEĞİ

Mehmet KAZDAL - Nurbanu SUKAS 177

KUDÜS: OSMANLI'DAN MODERN DÖNEME BİR DÖNÜŞÜM ANALİZİ

Neslihan POLAT 179

جهود الأيوبيين العلمية في القدس- المدرسة الصلاحية نموذجاً

Thamer HATAMLEH 180

HÂŞİYE CÂMİA ALE'L-FERÎDE Bİ-İLMİ'L-MUSTALAH

Emine DEMİL 182

KUDÜS VE MİRAC'IN PEYGAMBERLİK MİRASINDAKİ ÖNEMİ

Faruk GÜN 184

OSMANLI'NIN SON YILLARINDA GAZZE'DE İDARİ VE TOPLUMSAL GERİLİM KAYMAKAM VE HALK ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR

Kamil ÇAYIR 186

HAC MENZİLNAMELERİNİN TÜRKİYE SINIRLARI DIŞINDA KALAN DURAKLARI

Bilge Sena KARATAŞ 187

SUFÎ BİR MÜFESSİRİN NAZARINDAN MESCİD-İ AKSÂ VE MİRACIN METAFİZİK YORUMU

Alim HATİP 189

الغزو اللغوي على اللغة العربية في فلسطين تهديد للهوية والوجود

Ahmed Nureddin KATTAN 191

MEMLÜKLER DÖNEMİ KUDÜS'ÜNDE BİR EĞİTİM KURUMU TENKİZİYYE MEDRESESİ

Nagihan EMİROĞLU 193

FİLİSTİNLİ MÜFESSİR AHMED NEVFEL VE KONULU TEFSİR ÇALIŞMALARINDA FİLİSTİN TEMASI

Kübra KELEŞ 195

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

HİCRİ 9. ASIR'DA KUDÜS VE MUHADDİSLER

Selman KELEŞ..... 197

KUDÜS'ÜN BANKACILIK ELİYLE İŞGALİ GİRİŞİMİ

Sevda ÖZKAYA SOFU 198

YAHUDİ ENGİZİSYONU: FİLİSTİNLİLERE YAPILAN SOYKIRIM

Ahmet GÜLÜMSER 199

حائط البراق بين الاطماع اليهودية والحق الإسلامي 1900-1947م

مروان محمد الاقرع 200

القدسُ مرآةُ الأسماء: قراءةٌ دلاليةٌ في السياقاتِ الدنيويةِ والتاريخيةِ والثقافيةِ والسياسيةِ عبر العصور

منال محمد رمضان/ هاشم العشي 201

-القضية الفلسطينية في مشروع الإمام بدیع الزمان النورسي -تحليل وتقويم

Mahmoud ALNAFFAR - Nurettin LAAMURI 203

فلسطين وأفية ابن مالك: الطرق الملتقية في التراث اللغوي

Hacer ARSLAN 204

MESCİD-İ AKSÂ'NIN KIBLE OLARAK TAYİNİNDE KUR'AN DIŞI VAHYİN ETKİSİ"

Bekir TATLI 206

FİLİSTİN'DE TÜRK ASILLI BİR MUHADDİS: MUHAMMED B. YÛSUF EL-FİRYÂBÎ (ÖL. 212/827) VE HADİS KİTAPLARINDAKİ RİVAYETLERİ

Halil İbrahim DOĞAN 208

FİTEN RİVAYETLERDE FİLİSTİN-NU'AYM B. HAMMÂD'IN EL-FİTEN VE'L-MELÂHİM'İ ÖRNEĞİ

Yusuf OKTAN 210

FİLİSTİNLİ ÂLİM YÛSUF B. İSMÂİL EN-NEBHÂNÎ VE ŞEMÂİL ESERİ

Hasan KÜÇÜKOSMAN..... 212

FARKLI ASIRLARDA YAZILMIŞ İKİ FAZİLETNÂME ÜZERİNDEN KUDÜS'E DAİR BİR OKUMA DENEMESİ: NÂİMÎ VE ABDURRAHMAN ŞEVKÎ'NİN ESERLERİ ÖRNEKLİĞİNDE

Hüseyin ŞİRA..... 214

YUSUF AKÇURA'NIN KUDÜS MEKTUPLARINDAN YANSIMALAR

Mustafa KOÇAK..... 216

ARAPLAR TÜRKLERE İHANET ETTİ SÖYLEMİNİN FİLİSTİN SAVAŞI BAĞLAMINDA EMPATİ VE DAYANIŞMA DUYGULARINA ETKİSİ (NİTEL BİR ARAŞTIRMA)

Çiğdem GÜLMEZ - Tarık KARA 218

FİLİSTİN SAVAŞINA TANIK OLMANIN VİCDANİ VE DİNİ REFLEKSLERE ETKİSİ

Çiğdem GÜLMEZ- Seren SÖYLEMEZ 220

HALK ŞAİRLERİNİN DİLİNDEN FİLİSTİN

Mehmet ÖZTÜRK..... 222

BEDRÎ EL-BİŞÎHÎ'NİN TÛFÂNU'L-AKSÂ İSİMLİ DİVANINDA FİLİSTİN DİRENİŞİ

Ahmet YILDIZ 223

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

FİLİSTİNLİ HADİS ALİMİ İBN HACER EL-ASKALÂNÎ'NİN (Ö. 852/1449) KUR'ÂN KIRÂATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ Mustafa TOPCU	225
İBN 'ÂŞÛR'UN KUDÛS VE MESCİD-I AKSÂ'YA YAKLAŞIMI: ET-TAHRÎR VE'T-TENVÎR'DE TEVRAT İLE MUKAYESELER Ahmet Şehit TUNA	227
FİLİSTİNLİ KÂRÎ SAÎD EL-ANEBETÂVÎ'NİN HAYATI VE KIRAAT YÖNÜ Hüseyin ÖZTÜRK.....	229
COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN FİLİSTİN ARAŞTIRMALARINDA KULLANIMI VE ÖNEMİ Alaattin DOLU - Celalettin DURAN	231
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİLİSTİN MESELESİNE YAKLAŞIMI Halime ÖZDEMİR	233
EMÎN EL-HÜSEYNÎ: FİLİSTİN MÜCADELESİNİN LİDERİ VE İSLÂM DÜNYASINDAKİ ROLÜ Saliha ÖZDEĞİRMENCİ.....	234
FİLİSTİN'DE KADIN OLMAK İbrahim YILMAZ	235
FİLİSTİNLİ BİR MÜFESSİRİN TEFSİRİNDE KADIN İMGESİ: İZZET DERVEZE ÖRNEĞİ Arslan KARAOĞLAN - Elanur ÖNCÜ	237
ANNE VE ÇOCUĞU SAVAŞ ZAMANLARINDA DÜŞÜNMEK ÜZERİNE Mehmet Enis SERİNSU	239
FİLİSTİNLİ ÇOCUK: PERVİZ ARİF'İN ŞİİRİNDE ZULÜM VE İNSANLIK ARAYIŞI Şehri YÜKSEL	241
VAAD EDİLEN TOPRAK MI, GASP EDİLEN TOPRAK MI? ARZ-I MEV'UD İDDİALARINA KUR'ANÎ BİR BAKIŞ: İZZET DERVEZE ÖRNEĞİ Muhammet Hayri ŞAHİN	243
KUDÛS KÖKENLİ BİR ALİM EBÛ ŞÂME EL-MAKDÎSÎ VE "NÛRU'L-MESRA FÎ TEFSİRİ ÂYETİ'L-İSRÂ" İSİMLİ ESERİ Furkan TORUN	245
KUDÛS'TEN SORULAR: ABDÛLGANİ EN-NÂBLUSÎ'NİN "EL-ECVİBETÜ'L-ÛNSİYYE AN'L-ES'İLETİ'L-KUDSİYYE" İSİMLİ RİSALESİ Hasan SELEK.....	247
ABDULGANİ EN-NABLUSÎ'NİN FİLİSTİN SEYAHATİNDE KUTSAL MEKÂN VE SOSYAL KİMLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME Mehmet Emin SARIKAYA	249
الخوف والاضطهاد في أدب السجون الفلسطيني دراسة تحليلية في روايتي "ستائر العتمة" و"قناع بلون السماء" Majed HAJMOHAMMAD.....	251

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

التجربة الشعرية الرقمية في قصيدة "فلسطين صبرًا" للشاعر أحمد محرم: دراسة وصفية Amr Mukhtar Morsi AHMED	253

KELİMELELERLE SAVAŞ: FİLİSTİN DAVASINDA DİLİN STRATEJİK ÖNEMİ Mehmet CANDAN.....	255

ESKİ HARFLİ SÜRELİ YAYINLARDA FİLİSTİN VE KUDÜS: OSMANLI MATBUATINDA KUTSAL ŞEHİR Şevket Enes SAMANCIOĞLU	257

ASKALÂNLI MUHADDİSLER VE ASKALÂNLA İLGİLİ RİVÂYETLER Abdurrahman KURT	259

HZ. PEYGAMBER'E (SAV) NİSPET EDİLEN ASKALÂN RİVAYETLERİNİN HADİS İLMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ Fatih GÜMÜŞ	261

ŞEDD-İ RİHÂL HADİSİ BAĞLAMINDA KUDÜS (MESCİD-İ AKSÂ): TARİHİ DERİNLİK VE GÜNCEL PERSPEKTİFLER Hüseyin KANDEMİR	263

FETHİNDEN GÜNÜMÜZE GAZZE Mustafa ÇAVUŞOĞLU	264

FİLİSTİNLİ SÜFÎ ABDÜLGANÎ B. İSMÂİL NABLÛSÎ'NİN (öl. 1143/1731) TAKVA HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ Hatice GARGU KARADENİZ	266

مسيرة تأليف عالم قدسي إلى بلاد الروم وتحليل محتواه: القول البديع في أحاديث النبي الشفيع لحسين الحسيني القدسي الساداتي Muhammet Seyyit BALABAN	268

TASAVVUFUN FİLİSTİN'DEKİ TARİHSEL KÖKENLERİ Özgün KIRIŞTIOĞLU	270

BÜYÜK SELÇUKLU YÖNETİMİNDE KUDÜS Nurullah YAZAR - Tuğba ŞAHBAZ ALTINSOY	272

BÜYÜK SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE FİLİSTİN BÖLGESİNDE UYGULANAN GÜVENLİK POLİTİKALARI Nurullah YAZAR - Yağmur HİNİZ	274

PAVLUS'UN HİRİSTİYANLIK ANLAYIŞI VE FİLİSTİN MUSEVİLİĞİ Okan DEMİR.....	276

LEHÇEBİLİM AÇISINDAN FİLİSTİN ARAP LEHÇESİ Ramazan KILIÇ.....	278

19. YÜZYIL SONRASI FİLİSTİN'DE HADİS VE HADİS EĞİTİMİNDE KULLANILAN KİTAPLARIN MAHİYETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ Hatice DÜLBER.....	280

GAZZE'DE HADİS İLMİ, ÂLİMLERİ VE TEDRİS GELENEĞİ (18.–20. YÜZYILLAR) Emrah UÇAR	282

GAZZE İSLAM ÜNİVERSİTESİNDE HADİS EĞİTİMİ Muhammed Yakup KEPENEK.....	285

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

EMEVÎLER DÖNEMİNDE KUDÜS'TE HADİS FAALİYETLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	
Abdulhakim AY	286
İBN EBÎ ŞERÎF KARDEŞLERİN "LEYSE FÎ'L-İMKÂN" TARTIŞMASINA DAİR RİSÂLELERİ	
Bilal BAHADIR	288
BİR SEYYAHIN GÖZÜNDEN HAÇLILAR DÖNEMİ KUDÜS -HEREVÎ'NİN KUDÜS SEYAHATI	
Abdulkerim DİK.....	290
OSMANLI KUDÜS'ÜNDE VAKIF HUKUKU VE UYGULAMASI: BİR MÜFTÜ VAKFİYESİ ÜZERİNDEN OKUMA	
Ali Osman ÇETİN.....	292

KUDÜS'TE SELÇUKLU VARLIĞI

Mehmet Nadir ÖZDEMİR*

Türk ve İslam Tarihinin önemli dönemlerinden biri şüphesiz Selçuklular devridir. 1040 Dandanakan savaşı sonrasında bölgedeki gelişmelerin ardından coğrafya yeniden şekillendi. Bu çerçevede Selçuklular Sultan Melikşah ile birlikte vasallık sistemiyle genişlemeye başladılar. Erken dönemlerden itibaren Türk devletleri Filistin ve Kudüs bölgesi ile ilgilenmişlerdir. Melikşah'ın ölümünden sonra ise parçalanarak Büyük Selçukluların ardından ortaya çıkan Selçuklu devletlerinden biri de Suriye-Filistin Selçuklularıdır. Özellikle bu bağlamda baktığımızda Filistin bölgesinin ele geçirilmesinde etkin rol oynayan Selçuklu emirlerini zikretmek gerekir. Söz konusu emirler, Atsız, Kurlu ve Şöklü beylerdir. 1070'li yıllarda Filistin bölgesine giren ilk Türkler olarak da nitelendirilen 3000-4000 çadır halkından oluşan bu Türkmenlerin başında Kurlu Bey bulunuyordu. Önce Balkâ ve çevresiyle Numan kalesini fethederek yerleştiler. Daha sonra Kudüs'ün 50 km. batısındaki Remle ve yörelerini fethettiler. Burayı imar ederek başkent yaparak Büyük Selçuklu Devletine bağlı bir Türkmen Beyliği kurdu.

Emir Atsız, Remle ve Kudüs'ü fethettikten sonra kuzeye doğru harekâtını sürdürerek Suriye'nin en önemli ve merkezi bir kenti durumunda bulunan Dımaşk'ı ele geçirmek amacıyla sürekli bir baskı ve kontrol altında tutuyordu. Bu sıralarda emrinde olan Şöklü de Filistin kıyı bölgelerinde fetihler yapmakta ve bu cümleden olarak Fatımilerin önemli kıyı şehri Akka'yı kuşatıp sıkıştırmakta idi. Daha sonra Atsız ile arası açılan Şöklü Bey, onunla savaşa tutuşmuş ve yenilmiştir.

Kudüs ve çevresinde hakimiyet sağlayan Selçukluların Abbâsî halifeleri ile de ilişki kurmuşlardır. Bu dönemde bölgedeki devletlerin ve emirliklerin dini meşruiyeti Bağdat'a mı yoksa Mısır'a mı bağlı olduklarına göre değişiyordu. Selçukluların Bağdat'taki Abbâsî halifesine bağlılıkları onları sünni dünyada etkin olmalarına katkı sağlıyordu.

Tebliğde o dönemki Filistin bölgesinin sınırları belirlenerek, bölgenin fethinin gerçekleşmesi, Abbâsî halifeliği ile ilişkiler gibi konulara temas edilecektir. Kadim şehir Kudüs'ün yönetimi ve Selçuklu varlığı günümüzdeki Türkiye'nin bölge ile ilgisini de temellendirmek adına önemli bir katkı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Filistin, Kudüs, Abbâsî Halifeliği, Sultan Melikşah.

THE SELJUK PRESENCE IN JERUSALEM

The Seljuk period is one of the most important periods of Turkish and Islamic history. After the Battle of Dandanakan in 1040, geography was reshaped by regional developments. With Sultan Malik Shah, the Seljuks began to expand through the vassalage system. From the early periods, Turkish states were interested in Palestine and Jerusalem. The Syria-Palestine Seljuk was a state that emerged after the Great Seljuks, which disintegrated after the death of Malik Shah. Therefore, we should mention the Seljuk emirs who played an active role in the conquest of Palestine. The emirs were Atsız, Kurlu, and Şöklü beys. Kurlu Bey was at the head of these Turkmen, who are also described as the first Turks to enter Palestine with 3000-4000 tents in the 1070s. They first conquered and settled in Balkh and its environs and the fortress of Numan. Later,

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: mnadirozdemir@kastamonu.edu.tr ORCID 0000-0002-1445-7541

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

they conquered Remle and its environs, 50 kilometers west of Jerusalem. They built it up and made it their capital. Thus, they established a Turkmen principality under the Great Seljuk State.

After conquering Remle and Jerusalem, Emir Atsız continued his campaign to the north and kept a constant control over the most important and central city of Syria, Damascus, in order to capture it. Meanwhile, his subordinate Shöklü Bey was conquering the coastal regions of Palestine and besieging the important Fatimid coastal city of Acre. Later, Shöklü Bey, who had fallen out with Atsız, fought with him and was defeated.

The Seljuks, who dominated Jerusalem and its environs, also established relations with the Abbasid caliphs. During this period, the religious legitimacy of the states and emirates in the region depended on whether they were connected to Baghdad or Egypt. The Seljuks' allegiance to the Abbasid caliph in Baghdad contributed to their influence in the Sunni world.

This paper will address the conquest of the region and relations with the Abbasid caliphate by determining the borders of Palestine at the time. The administration of the ancient city of Jerusalem and the Seljuk presence will be an important contribution to justify Turkey's interest in the region today.

Keywords: Seljuks, Palestine, Jerusalem, Abbasid Caliphate, Sultan Malik Shah.

بيت المقدس في القرن 5هـ/ 11م من خلال مشاهدات الرحالة ناصر خسرو القبادياني

Shawkat Arif Mohammed AL-TROUSHY*

مما لا شك فيه أنّ كتب الرحلات تُعد من المصادر التاريخية المهمة لدراسة تاريخ المدن، والمجتمعات البشرية كونها تحوي معلومات غزيرة عن مختلف جوانب الحياة العامة لا سيما فيما يتعلق بالأحوال الحضارية والاجتماعية، والاقتصادية، والعمران مما قد لا نجده في المصادر التاريخية الأخرى لذلك فهي تعد من المصادر الأساسية لكل من يتصدى للتاريخ الحضاري، وما يزيد من قيمة كتب الرحالة أنها تتمتع في الغالب بقدر كبير من المصدقية فقد اعتمد أصحابها على تدوين مشاهداتهم العيانية فكانوا يصفون ما يرونه لحظة بلحظة مُدونين خلاصة مشاهداتهم وأسفارهم ومنهم الرحالة ناصر خسرو القبادياني(394-481هـ/1003-1089م) الذي قام برحلة طويلة في القرن الخامس الهجري / الحادي عشر الميلادي شملت الكثير من اقاليم ومدن العالم الاسلامي من المشرق حتى بلاد الشام، ومصر في رحلة طويلة استغرقت سبع سنوات، وكان دافعه الى الرحلة هو حب المعرفة ومشاهدة الآثار التي سمع عنها، أو قرأها في الكتب.

والبحث الذي بين أيدينا محاولة لاستعراض ما دونه الرحالة ناصر خسرو أثناء زيارته لبيت المقدس والتي كانت إحدى المحطات المهمة في رحلته الطويلة، فقد زار بيت المقدس ودون لنا مشاهداته الحية عنها في مُستهل القرن الخامس الهجري/ الحادي عشر الميلادي حيث تحدّث عن طبيعة البلاد، ومناخها، وأبنيتها وأثارها التاريخية والدينية، ومظاهر الحياة، والعادات والتقاليد والأحوال المعاشية، كما اهتم بالعمارة، ووصف المساجد، والأماكن الدينية، وما اشتملت عليه جميعاً وصفاً دقيقاً

وقد تمّ تقسيم البحث الى مبحثين، وخاتمة :

المبحث الأول: تمّ فيه استعراض موجز لسيرة الرحالة ناصر خسرو، ورحلته(سفرنامه)، ومحتواها، ومنهجه في التأليف.

والمبحث الثاني: خُصّص للحديث عن بيت المقدس من خلال مُشاهدات الرحالة ناصر خسرو

الكلمات الدالة: بيت المقدس؛ القدس؛ ناصر خسرو؛ سفرنامه

JERUSALEM IN THE 5TH CENTURY AH/11AD THROUGH OBSERVATIONS THE TRAVELER NASIR KHUSRAW AL-QABADIANI

There is no doubt that travel books are considered one of the important historical sources for studying the history of cities and human societies, as they contain abundant information about various aspects of public life, especially with regard to cultural, social, economic, and urban conditions. Which we may not find in other historical sources, so it is considered one of the basic sources for everyone who deals with cultural history, and what increases the value of traveler's books is that they often have a great deal of credibility. Their authors relied on recording their visual observations, so they described what they saw moment by moment, writing down a summary of their observations. And their travels, including the traveler Nasir Khusraw al-

* Prof. Dr., University of Zakho, College of Humanities, Department of History. E-mail:
shawkat.a.mohammed@uoz.edu.krd

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

Qubadiani (394-481 AH / 1003-1089 AD) Who made a long journey in the fifth century AH / eleventh century AD that included many regions and cities of the Islamic world from the East to the Levant and Egypt on a long journey that lasted seven years, and his motivation for the trip was the love of knowledge and seeing the antiquities that he had heard about, or read in books. .

The research at hand is an attempt to review what the traveler Nasir Khusraw recorded during his visit to Jerusalem, which was one of the important stops on his long journey. He visited Jerusalem and recorded for us his live observations of it at the beginning of the fifth century AH/eleventh century AD, where he talked about the nature of the country and its climate. Its buildings and historical monuments, Religious aspects, aspects of life, customs, traditions, and living conditions. He also paid attention to architecture, describing mosques, and religious places, and what they all included in an accurate description.

The research was divided into two sections, and a conclusion: The first section: A brief review of the biography of the traveler Nasir Khusraw, his journey (Safarnama), its content, and his approach to writing. The second section: was devoted to talking about Jerusalem through the observations of the traveler Nasir Khusraw.

Keywords: Jerusalem, Jerusalem, Nasir Khusraw, Safarnama.

TARİHÇİ, COĞRAFYACI VE SEYYAHLARIN ANLATILARINDA GAZZE

Hakan TEMİR*

Tarihin bilinen en eski şehirlerinden Gazze, Müslümanların hâkimiyetiyle barış ve huzur yurdu olmuştur. Yahudilerin ihtiraslarına yenik düşmeden ilmin, ticaretin ve kültürün merkezi olma vasfını korumuştur. Huzurun mekânı olması yönüyle farklı dönemlerde pek çok tarihçi, coğrafyacı yahut seyyah tarafından ziyaret edilerek detaylı şekilde anlatılmıştır. Mısır'dan Filistin'e giden kara yolu üzerinde geçiş noktası olan Gazze, askeri ve ticari anlamda da önemli bir şehir olmuştur. Aynı zamanda, deniz yoluyla Akdeniz'e ulaşım kolaylığı sağladığı için denizcilik açısından da stratejik bir konumda yer almıştır. Tarihçi ve coğrafyacılar göre, Gazze'nin bu stratejik önemi, özellikle Roma, Bizans, Arap ve Osmanlı dönemlerinde belirginleşmiştir. Orta Çağ'dan itibaren Gazze'yi ziyaret eden seyyahlar, şehrin zengin ticaret hayatı, yoğun nüfusu ve dinî çeşitliliği üzerinde durmuşlardır. Seyyahların yazdığı metinlerde Gazze'nin sosyal yapısı, özellikle farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşamasıyla dikkat çekmiştir. Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler, tarih boyunca bu şehirde bir arada yaşamışlardır ve bu, Gazze'yi çok kültürlü bir yapıya büründürmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Gazze, Filistin Eyaleti'nin şehirlerinden biri olmuştur. Osmanlı döneminde Gazze'deki yaşamın düzeni, tarım ve ticaretin yanı sıra sosyal ve dini yapılarla da şekillenmiştir. Seyyahların bu dönemdeki gözlemleri, Gazze'nin yerel halkının yaşam tarzını, geleneklerini ve günlük işlerini detaylı şekilde ele almıştır. Ayrıca, Osmanlı dönemine ait yapıların izleri de şehrin tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Seyyahlar, Gazze'nin camilerini, medreselerini, kervansaraylarını ve hamamlarını betimleyerek, şehrin gelişmiş altyapısını anlatmışlardır. Modern dönemde Gazze, politik ve sosyal açıdan daha karmaşık bir hale gelmiştir. 20. yüzyılda Filistin'in çeşitli bölünmeler ve işgaller yaşaması nedeniyle, bu şehir de büyük bir değişim geçirmiştir. Günümüzde ise, Gazze'nin sürekli değişen ve savaşlarla şekillenen yapısı, tarihçi ve coğrafyacılar için ilginç bir araştırma alanı sunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Gazze'nin çok katmanlı tarihi Arap, Müslüman ve Avrupalıların notlarından hareketle derinlemesine araştırılarak gün yüzüne çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Şehir Tarihi, Filistin, Gazze, Seyyah, Coğrafya.

GAZA IN THE NARRATIVES OF HISTORIANS, GEOGRAPHERS AND TRAVELERS

Gaza, one of the oldest known cities in history, became a land of peace and tranquility under Muslim rule. It maintained its status as a center of science, trade and culture without succumbing to the ambitions of the Jews. As a place of peace, it has been visited and described in detail by many historians, geographers or travelers in different periods. As a transit point on the land route from Egypt to Palestine, Gaza was also an important city in military and commercial terms. At the same time, it was also strategically located for maritime purposes as it provided easy access to the Mediterranean Sea by sea. According to historians and geographers, this strategic importance of Gaza was especially evident during the Roman, Byzantine, Arab and Ottoman periods. Travelers who visited Gaza from the Middle Ages onwards emphasized the city's rich commercial life, dense population and religious diversity. In the texts written by the travelers, the social structure of Gaza attracted attention, especially the coexistence of different ethnic and

* Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: h.temir@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-4142-6310

religious groups. Muslims, Christians and Jews have lived together in the city throughout history, and this has given Gaza a multicultural character.

During the Ottoman Empire, Gaza was one of the cities of the Province of Palestine. The organization of life in Gaza during the Ottoman period was shaped by agriculture and trade, as well as social and religious structures. The observations of travelers during this period provide a detailed account of the lifestyle, customs and daily affairs of the local population of Gaza. In addition, traces of Ottoman-era buildings also play an important role in the city's history. Travelers described Gaza's mosques, madrasahs, caravanserais and baths, and described the city's developed infrastructure. In the modern period, Gaza has become more politically and socially complex. In the 20th century, as Palestine underwent various partitions and occupations, the city also underwent great change. Today, the ever-changing and war-shaped nature of Gaza offers an interesting field of research for historians and geographers. Therefore, in this study, the multi-layered history of Gaza will be explored in depth through the notes of Arabs, Muslims and Europeans.

Keywords: History, Urban History, Palestine, Gaza, Travelers, Geography.

CEZZÂR AHMED PAŞA'NIN AKKÂ ZAFERİ VE STRATEJİSİ

Çetin AYKURT*

Bugün İsrail Devleti sınırları içinde olan Akkâ tarihi seyir içinde birçok harplere sahne olmuş bir yerdir. Akkâ Limanı, Müslümanların Akdeniz'deki ilk deniz seferleri için donanma üssü olarak faaliyet göstermiştir. Yavuz Sultan Selim zamanında, Akkâ Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kanunî Sultan Süleyman'ın izni ile de Fransızlar burayı bir ticaret merkezi haline getirmişlerdir.

XVIII. yüzyıla kadar bir kasaba hüviyetinde kalan Akkâ yüzyılın ikinci yarısında bölgenin merkezi haline gelmiştir. 1750 senelerinde bölgede faaliyet içinde bulunan ve Osmanlı Devleti'ne isyan eden Zâhir el- Ömer, Akkâ'yı elde edip kendisine merkez yapmıştır. Bu dönemde Akkâ'nın ticarî ehemmiyeti daha da artmıştır. Osmanlı Devleti bu isyanı bertaraf etmek üzere Cezayirli Hasan Paşa'yı Akkâ'yı elde etmek üzere görevlendirmiştir. Cezayirli Hasan Paşa tarafından Akkâ tekrar 1775 senesinde Osmanlılar'ın idaresi altına girmiştir. Akabinde Akkâ'nın muhafızlığı Cezzâr Ahmed Paşa'ya verilmiştir. Şam ve Sayda valilikleri esnasında Akkâ'da ikamet eden Ahmed Cezzâr Paşa, Memlûklar'ın çıkardıkları isyanı bastırmak suretiyle Akkâ'da imajını daha da kuvvetlendirmiştir. Ahmed Cezzâr Paşa, izlediği siyaset ile bölgede asayiş sağlarken Akkâ, Sayda ve Beyrut havalisinin iktisadî bakımdan da kalkınmasına büyük ehemmiyet vermiştir. Bölgede birçok hayır işleri yapmıştır. Bunlar; biri kendi adına olmak üzere altı camî, iki çarşı ve birçok han, hamam, çeşme, yedi su değirmeni yaptırmıştır. 1799 tarihinde Napolyon Bonapart Akkâ'yı abluka altına almış idi. Bu esnada Ahmed Cezzâr Paşa, İngiliz donanmasından da yardım aldığı gibi İstanbul'dan da Nizâm-ı Cedid askerî gönderilmişti. Cezzâr Ahmed Paşa ablukayı izlediği özenli strateji ile kırmakta başarılı olmuştur. Bu çalışmada, Ahmed Cezzâr Paşa'nın, Akkâ savunması ve bölgedeki faaliyetleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Cezzar Ahmed Paşa, Akkâ, Napolyon Bonapart.

CEZZAR AHMED PAŞA'S AKKA VICTORY AND STRATEGY

Akkâ, which is today within the borders of the State of Israel, has been the scene of many battles in the course of history. The port of Akkâ served as a naval base for the first Muslim naval expeditions in the Mediterranean. During the reign of Yavuz Sultan Selim, Akkâ was annexed to the Ottoman lands. With the permission of Suleiman the Magnificent, the French turned it into a trade center.

Akkâ, which remained as a town until the 18th century, became the center of the region in the second half of the century. In 1750, Zâhir al- Ömer, who was active in the region and rebelled against the Ottoman Empire, captured Akkâ and made it his center. During this period, the commercial importance of Akkâ increased even more. In order to eliminate this rebellion, the Ottoman Empire assigned Hasan Pasha of Algiers to capture Akkâ. In 1775, Akkâ was again under the Ottoman rule by Hasan Pasha of Algiers. Subsequently, the guardianship of Akkâ was given to Ahmed Cezzâr Pasha. Ahmed Cezzâr Pasha, who resided in Akkâ during his governorships in Damascus and Sayda, further strengthened his image in Akkâ by suppressing the rebellion of the Mamluks. Ahmed Cezzâr Pasha, while maintaining order in the region with the policy he pursued, gave great importance to the economic development of Akkâ, Sayda and Beirut. He carried out many charitable works in the region. He built six mosques, including one in his own name, two

*Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: cetin.aykurt@bozok.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

bazaars, many inns, baths, fountains and seven watermills.1799 Napoleon Bonaparte had blockaded Akkâ. Meanwhile, Ahmed Cezzâr Pasha received help from the British navy and Nizâm-ı Cedid soldiers were sent from Istanbul. Cezzâr Ahmed Pasha succeeded in breaking the blockade with his careful strategy. In this study, the defense of Akkâ and the activities of Ahmed Cezzâr Pasha in the region will be evaluated.

Keywords: Ottoman State, Cezzar Ahmed Pasha, Akkâ, Napoleon Bonaparte.

TEMİM EL-BURGUSÎ'NİN Fİ'L KUDS ŞİİRİNDEKİ ANA TEMALAR

Yakup CİVELEK* - Ayşe KAŞ**

Bu araştırma, çağdaş Arap şiirinin seçkin temsilcilerinden Temim el-Burgûsî'nin "Fî'l-Kuds" (Kudüs'te) başlıklı eserini incelemektedir. Söz konusu şiir, modern Arap edebiyatında şehir odaklı metinler arasında özel bir konuma sahip olup, Kudüs'ün tarihî, dinî ve siyasî katmanlarını derinlikli bir biçimde irdelemektedir. Araştırma kapsamında, Burgûsî'nin Kudüs'ü salt coğrafi bir mekân olarak değil, insanlık tarihinin, direnişin, umudun ve kutsallığın evrensel bir sembolü olarak ele alan yaklaşımı, edebi analiz yöntemleriyle incelenmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Burgûsî'nin şiiri aracılığıyla Kudüs'ün tarihsel ve manevi önemini, çağdaş dünyadaki konumunu ve insanlık adına taşıdığı evrensel mesajları akademik platforma taşımaktır. Şiir analizi metodolojik olarak Kudüs'ün kutsiyeti, içsel çelişkileri, direniş ruhu, evrensel kimliği ve modern çağdaki yalnızlığı olmak üzere beş ana eksen etrafında yapılandırılmaktadır. Şairin dilsel yetkinliği ve edebi mahareti, bu tematik unsurları işlerken güçlü bir anlamsal bütünlük ve derin bir aidiyet/özlem duygusu tesis etmektedir.

Tebliğ, Temim el-Burgûsî'nin eserini odak noktası kabul ederek Kudüs'ün işgal ve direniş tarihini, günümüzdeki insani krizini ve şehrin çok katmanlı kimliğini akademik perspektiften ele almaktadır. Şairin, Kudüs'ün kutsallığını ve tarihsel çeşitliliğini vurgularken, bu çeşitlilik içerisinde Arapların ve Müslümanların konumunu sorgulaması, esere hem edebi hem de eleştirel bir derinlik kazandırmaktadır. Şiirin güncelliği ve literatürdeki pozisyonu değerlendirildiğinde, "Fî'l-Kuds" şiirinin modern Arap edebiyatının direniş odaklı ve elegiac karakterini temsil ettiği ve disiplinler arası inceleme potansiyeli taşıdığı tespit edilmektedir.

Doküman analizi yöntemiyle hazırlanan bu çalışmanın, Kudüs araştırmaları bağlamında, Arap edebiyatı, tarih, kültür ve Ortadoğu çalışmaları alanlarında önemli bir boşluğu dolduracağı öngörülmektedir. Burgûsî'nin başyapıtı niteliğindeki bu şiirinin edebi incelemesiyle sınırlandırılan araştırmadan elde edilecek bulguların, edebiyat, tarih, siyaset bilimi ve kültürel çalışmalar gibi çeşitli disiplinlere katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Temim el-Burgûsî, Fî'l-Kuds, Modern Arap Şiiri, Kudüs, Direniş Edebiyatı, Şehir Şiiri, İşgal, Kutsallık, Kimlik, Filistin Edebiyatı.

MAIN THEMES IN TAMİM AL-BARGHOUTHI'S POEM "FÎ'L-QUDS"

This research examines "Fî'l-Quds" (In Jerusalem), a significant work by Tamim Al-Barghouthi, one of the distinguished representatives of contemporary Arabic poetry. The poem occupies a privileged position among city-centered texts in modern Arabic literature, profoundly exploring Jerusalem's historical, religious, and political dimensions. Within the scope of this investigation, Barghouthi's approach to Jerusalem not merely as a geographical space but as a universal symbol of human history, resistance, hope, and sanctity is analyzed through methods of literary criticism.

The primary objective of this study is to convey the historical and spiritual significance of Jerusalem, its position in the contemporary world, and its universal messages for humanity to the

*Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: yakup.civelek@hbu.edu.tr

**Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: ayse.kas@mku.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

academic community through Barghouthi's poetry. Methodologically, the poetic analysis is structured around five principal axes: Jerusalem's sanctity, its internal contradictions, spirit of resistance, universal identity, and its solitude in the modern era. The poet's linguistic competence and literary prowess establish a powerful semantic coherence and a profound sense of belonging/longing while addressing these thematic elements.

The paper examines Jerusalem's history of occupation and resistance, its contemporary humanitarian crisis, and the city's multi-layered identity from an academic perspective, placing Tamim Al-Barghouthi's work at the focal point. The poet's emphasis on Jerusalem's sanctity and historical diversity, while questioning the position of Arabs and Muslims within this diversity, imparts both literary and critical depth to the work. Considering the poem's contemporaneity and its position in literature, it is determined that "Fi'l-Quds" represents the resistance-oriented and elegiac character of modern Arabic literature and carries potential for interdisciplinary examination.

Prepared using document analysis methodology, this study is anticipated to fill a significant gap in Jerusalem studies, particularly in the fields of Arabic literature, history, culture, and Middle Eastern studies. The findings from this research, limited to the literary analysis of this masterpiece by Barghouthi, are expected to contribute to various disciplines including literature, history, political science, and cultural studies.

Keywords: Tamim Al-Barghouthi, Fi'l-Quds, Modern Arabic Poetry, Jerusalem, Resistance Literature, Urban Poetry, Occupation, Sanctity, Identity, Palestinian Literature.

AVRAAM SERGEYEVİÇ NOROV'UN KUDÜS SEYAHATI

Cavid QASIMOV*

Avraam Sergeyeviç Norov 1795-1869 yılları arasında yaşamış Çarlık Rusya'nın ünlü devlet adamı ve askeridir. Asker ve devlet adamı olmanın yanında kendisi ünlü bir yazar ve gezgin olmuştur. Soylu bir asker ailesinde doğan Norov iyi bir eğitim almıştır. Kendisi daha sonra baba mesleğini devam ettirerek askeri oldu. 1812 yılında Çarlık Rusya ile Napolyon Bonapart arasında yapılan Vatanseverlik savaşına katıldı. Borodino savaşında topçu birlikleri komuta ederken şarapnel yarası alarak bir bacağını kaybetmiştir. Bundan dolayı askeri hizmetten ayrılmak zorunda kalan Norov, Çarlık Rusya'nın çeşitli devlet kurumlarında memurluk yapmıştır. Kendisi 1853-1858 yılları arasında Çarlık Rusya Halk Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır.

Norov, Devlet memuru olmanın yanında kendisi aynı zamanda tutkulu bir seyyah olmuştur. Onun en önemli seyahati Akdeniz Coğrafyası'na ve özellikle de Doğu Akdeniz'in kıyısında bulunan ülkelere yapılmıştır. Yapılan bu seyahat yalnız bilimsel amaçla değil, aynı zamanda istihbarat maksatlı olmuştur. Doğu Akdeniz ve genel olarak Akdeniz havzasında bulunan Hristiyanlarca kutsal mabediler olarak bilinen yerler konusunda Çarlık Rusya tarafından çok önemli stratejiler geliştirilmekte idi. Norov'un bu seyahat da bu amaca hizmet ediyordu. Norov, 1834 yılında Kudüs'te bulunan Kutsal Kabir Kilisesi (Ortodoks Kilisesi tarafından Yeniden Diriliş Kilisesi olarak biliniyor) başta olmakla diğer Hristiyan Mabetlerini ziyaret etme fırsatı buldu. Kendisinin Kudüs'e farklı bir ilgisi olduğu için seyahatnamesinde bu belde ile ilgili çok önemli bilgilere yer vermiştir. 1838 yılında "1835'te Kutsal Topraklarda Yolculuk" isimli Seyahatnamesinde Kudüs'le ilgili bilgilerine yer vermiştir.

15-16 Mayıs 2025 tarihlerinde Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ev sahipliğinde yapılacak olan VIII. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumuna sunmak istediğim bildiride Avraam Sergeyeviç Norov'un Seyahatnamesinde Kudüs'le ilgili yer alan bilgileri dikkatinize arz etmeyi düşünüyorum.

Anahtar Kelimeler: Avraam Sergeeviç Norov, Seyahatname, Kudüs.

*Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: cavidahmedoglu@gmail.com

**İSRAİL'İN KURULMA SÜRECİNDE FİLİSTİN ÖMER RIZA DOĞRUL'UN
GÖZLEMLERİ**

Yusuf BALTA *

İsrail'in kurulma sürecinde Ömer Rıza Doğrul bir gazeteci olarak Filistin'e giderek süreci bizzat gözlemlemeyerek izlenimlerini ve görüşlerini kendi çıkardığı "Selamet" dergisinde yirmi sayıda yayınlamıştır. Daha sonra bu makaleler "Yeni Zamanlar Yayınları" tarafından "İsrail: Tedhiş, İstila ve Harp Kaynağı" başlığıyla Ömer Rıza Doğrul adına kitap olarak yayınlanmıştır. Bu yazılarda Siyonistlerin arzı mevud iddialarının tarih ve hak boyutuyla ele almıştır. Filistinlilerin bu topraklardaki mülkiyet durumlarını incelerken dışardan gelen Yahudilerin hangi uluslararası anlaşmalara dayanarak nasıl yerleştiklerine ve o dönemdeki ihlallerine, sınır tanımazlıklarına değinmiştir. Oradaki Arap devletlerin tutum ve çekincelerine dikkat çekmiştir. Arap, Yahudi savaşlarına yer vermiştir. Arap devletleri içinde yaşayan Yahudilerin bu süreçteki tutumları hakkında bilgiler aktarmıştır. Yahudi devletinin kurulması ve bu devletin kurulmasıyla dünya kamuoyunun tanıma sürecini anlatmıştır. Bizde bu çalışmamızda bu süreci gözlemleyen Ömer Rıza Doğrul'un izlenimlerini aktarmaya gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Yahudi, Ömer Rıza Doğrul, İstila, Tedhiş.

**PALESTINE IN THE ESTABLISHMENT PROCESS OF ISRAEL:
OBSERVATIONS OF OMER RIZA DOĞRUL**

During the establishment process of Israel, Ömer Rıza Doğrul went to Palestine as a journalist and, observing the process in person, published his impressions and opinions in twenty issues of his own magazine "Selamet". Later, these articles were published by "Yeni Zamanlar Publications" as a book under the title "Israel: Source of Terror, Invasion and War" in the name of Ömer Rıza Doğrul. In these articles, he addressed the Zionists' present claims in terms of history and rights. While examining the property status of Palestinians in these lands, he touched on the international agreements on which the Jews from outside settled and their violations and disregard for borders during that period. He drew attention to the attitudes and reservations of the Arab states there. He included Arab-Jewish wars. He provided information about the attitudes of the Jews living in Arab states during this process. He explained the establishment of the Jewish state and the process of recognition by the world public opinion with the establishment of this state. In this study, we will try to convey the impressions of Ömer Rıza Doğrul, who observed process.

Keywords: Palestine, Jew, Omer Rıza Doğrul, Invasion, Terror.

*Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Ana Bilim
Dahı. E-mail: yfbalta@gmail.com, ORCID /0000-0002-5753-8341 <https://ror.org/049wwwm08>

AMİN MAALOUF'UN FİLİSTİN VE İSRAİL ÜZERİNE
DEĞERLENDİRMELERİNİN NİTELİĞİ

Tamer YILDIRIM*

Amin Maalouf Lübnan ve Mısır kökenli Fransa'da yaşayan, dünya çapında üne sahip bir gazeteci, deneme ve roman yazarıdır. Fransız olmamasına rağmen Fransa Akademisi başkanı olarak seçilmiştir. Fransızca yazdığı romanlarıyla Fransız diline ve dünya edebiyatına yaptığı katkıların yanında Öldürücü Kimlikler, Çivisi Çıkmış Dünya ve Uygarlıkların Batışı adlı edebi denemelerinde düşünsel yönünü de ortaya koymuştur. Milliyetçi düşünceleri eleştirdiği için kendisinin Fransız veya Lübnanlı olarak nitelenmesini kabul etmeyen Maalouf'a göre, dünya vatandaşı olmak veya çoklu kimliklere sahip olmak mümkün ve asıl olan durumu ifade etmektedir. Bir ülkenin yurttaş olmak sadece etnik kökene bağlı olmamalıdır. Belirttiğimiz denemelerinde kendisinin de şahitlik ettiği İsrail'in politikalarına eleştirel olarak yaklaşarak İsrail'in yaptığı eylemlerle barışa giden yolu kapadığı/kapatmaya çalıştığını belirtmiştir. Hatta İsrail varlığını bu karşı oluşun üstüne bina etmiş gibi görünmektedir. Bu sayede işgal ettiği Filistin topraklarına ve kısmen işgal ettiği fakat günümüzde Golan tepeleri üzerinden işgali genişlettiği Suriye ve Lübnan topraklarına Yahudi nüfusunu yerleştirmeyi –sınırlarını koruma adı altında kendine hak olarak görmektedir. Barışın yolları olarak görünen (1) Batı Şeria'nın Filistinlilere bırakılması veya (2) bu toprakları ilhak edip ve orada yaşayan Araplara vatandaşlık verilmesi, (3) işgal edilmiş toprakları ilhak etmek ve Arapların sınır dışına çıkarılması ki –Benjamin Netanyahu'nun Gazze üzerinden uygulamaya koyduğu politika bu yönde gözükmektedir-, (4) toprakları statülerini değiştirmeden elde tutmak yani işgali ucu açık bir şekilde sürdürmeye devam etmek. Maalouf'un geçmişte ileri sürdüğü bu dörtlü seçeneğinin bugün şıkları azalmış gibidir. Tek gerçekçi ve Filistinliler tarafından belli koşullar altında kabul edebileceği çözüm ise iki devletli çözümdür. Fakat bu da İsrail'in uygulamalarına bakılırsa zor bir durum halini almıştır. Peki, kimlik üzerinden yapılan bu ayrılma nasıl kapatılabilir veya kapatılabilir mi? Sunumumuzda Maalouf'un değerlendirmeleri ışığında bunun niteliğini incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Amin Maalouf.

*Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı.
E-mail: tyildirim@sakarya.edu.tr

**HAÇLI İŞGALİ ALTINDA MESCİD EL-AKSÂ VE KUBBET EL-SAHRA'NIN
DURUMU**

Mustafa DAŞ*

Haçlılar, 15 Temmuz 1099 tarihinde Kudüs'ü işgal ederek tarihin en büyük katliamlarından birini gerçekleştirdiler. Şehirde kaçabilenlerin dışında neredeyse hiçbir Müslüman bırakmayarak şehri korkunç biçimde yıkıma ve yağmaya maruz bıraktılar. Bu kıyımı müteakiben Haçlılar Kudüs merkez olmak üzere bir krallık kurmuşlardı. Böylece Müslümanların Kudüs'teki kutsal mekanları da Haçlıların hegemonyası altında kaldı. Bu mekanlardan Mescid el-Aksâ ve Kubbet el-Sahra Müslümanlar için ayrı bir önem ve kutsiyet taşımaktadır. Selâhaddin Eyyûbî idaresindeki Müslümanlar 30 Ekim 1887 Cuma günü Kudüs'ü Haçlılardan teslim aldılar. Bu büyük fetih günü Cuma namazı kılınmadı zira Haçlılar Mescid-i Aksâ'yı saray yapmışlar, resimler ve heykellerle doldurmuşlardı. Kubbet el-Sahra ise kiliseye çevrilmişti. Haçlıların, Müslümanların kutsallarını tanımadıkları ve saygı göstermedikleri bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte Müslümanların bu iki kutsal mekânının da tamamen yıkılıp yok edilmediği de bir vakadır. Haçlı Krallığı döneminde Müslümanların kutsal mekânlarına yönelik izledikleri siyaseti belirlemek bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Dönemin Haçlı kaynaklarındaki veriler İslam kaynaklarındaki tespitlerle karşılaştırılarak Haçlı Krallığı döneminde Mescid el-Aksâ ve Kubbet el-Sahra'nın durumu ortaya konulacaktır. Diğer taraftan Yahudilerin de İslam'ın kutsallarına yönelik tavırları ve yaklaşımları Haçlılarla benzerlikler gösterdiği de düşünülmektedir. Günümüzde işgal altındaki Kudüs'te İsrail hükümetlerinin Mescid-i Aksâ'ya yönelik politikaları ve uygulamalarının Haçlı dönemindekilerle karşılaştırılması da bu noktada önemli sonuçlar verecektir. İsrail'in Mescid-i Aksâ politikası da yapılacak çalışmada incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Haçlı Krallığı, Mescid el-Aksâ, Kubbet el-Sahra, Haçlılar, İsrail.

**THE SITUATION OF MESCİD-I AKSÂ AND KUBBETU'S-SAHRE UNDER THE
CRUSADER OCCUPATION**

The Crusaders invaded Jerusalem on July 15, 1099 and committed one of the worst massacres in history. They left almost no Muslims in the city except those who could flee, leaving it subjected to horrific destruction and looting. Following this massacre, the Crusaders established a kingdom with Jerusalem as its Capital. Thus, the Muslim holy sites in Jerusalem remained under the hegemony of the Crusaders. Among these places, Mescid-i Aksâ and Kubbetü's-Sahre have a special importance and sanctity for Muslims. On Friday, October 30, 1887, Muslims under the leadership of Selâhaddin-i Eyyûbî captured Jerusalem from the Crusaders. On the day of this great conquest, Friday prayers could not be held because the Crusaders had turned the Mescid-i Aksâ into a palace and filled it with paintings and statues. Likewise Kubbetü's-Sahre was turned into a church. It is a known fact that the Crusaders did not recognize and respect the Muslim holy places. However, it is also a fact that these two holy places of Muslims were not completely destroyed. Determining the policy of the Crusaders towards the holy places of Muslims during the Crusader Kingdom period constitutes the basis of this study. By comparing the data in the Crusader sources of the period with the findings in Islamic sources, the situation of Mescid-i Aksâ and Kubbetü's-Sahre during the Crusader Kingdom will be presented. On the other hand, it is thought that the attitudes and approaches of the Jews towards the holy sites of Islam also show

*Prof. Dr., İzmir Bakırçay Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: mustafa.das@bakircay.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kud s"

similarities with those of the Crusaders. A comparison of the policies and practices of the Israeli governments towards the Mescid-i Aks  in occupied Jerusalem today with those of the Crusader period will also yield important results at this point. Israel's policy towards Mescid-i Aks  will also be analyzed in this study.

Keywords: Quds, Crusader Kingdom, al-Masjid al-Aq  , Qubbat al-Ŝakhra, Crusaders, Israel

GAZZELİ ÂLİM SALİH B. MUHAMMED TİMURTÂŞI VE SİYASETNAME Sİ
EBKÂRÜ'L EFKÂR VE FÂKİHETÜ'L-AHYÂR

Ekrem KOÇ*

Siyasetname türü, İslam düşünce tarihinde yönetim ilkelerini, adalet anlayışını ve yöneticilerin sorumluluklarını ele alarak yazıldıkları dönemin toplumsal ve siyasal yapısını yansıtan rehber eserler olarak öne çıkar. Bu eserler, Osmanlı siyasal düşüncesi kadar ekonomik ve sosyal yapı, hukuk ve tarih araştırmaları açısından da birincil kaynak niteliğindedir. Bu bağlamda, Salih b. Muhammed Timurtâşî'nin (ö. 1055/1645) kaleme aldığı Ebkârü'l-efkâr ve fâkihatü'l-ahyâr adlı eser, 17. yüzyıl Osmanlı siyasetname geleneğinde dikkate değer bir yere sahiptir.

Timurtâşî, Gazze kökenli bir Osmanlı âlimi olarak Filistin ve Gazze'nin ilmî ve kültürel mirasına anlamlı bir katkı sunmuştur. Gazze, Timurtâşî'nin yaşadığı dönemde Osmanlı idaresi altında bir ilim merkezi olarak dikkat çekerken, Timurtâşî'nin hayatına dair sınırlı bilgi bulunmaktadır. 17. yüzyıl, Osmanlı devlet teşkilatında bozulmaların yaşandığı, adaletin ihlali, sosyal nizamın sarsılması ve Batı'daki yeni gelişmelerin etkilerinin hissedildiği bir dönemdir. Timurtâşî'nin siyasetname yazma motivasyonu, bu koşullar çerçevesinde değerlendirilebilir. Timurtâşî'nin adalet ve ahlak temelli yönetim anlayışı, günümüzde de geçerliliğini koruyan evrensel ilkeler sunar ve özellikle Gazze'nin mevcut zorluklarına tarihî bir perspektif ve çözüm önerileri sunabilecek niteliktedir.

Ebkârü'l-efkâr ve fâkihatü'l-ahyâr, yazma bir eser olarak günümüze ulaşmış olup bu yönüyle orijinalliğini korumaktadır. Eserin matbu hâle getirilmemiş olması, ona daha özgün ve değerli bir kaynak niteliği kazandırmaktadır. Ebkârü'l-efkâr, klasik siyasetname eserleriyle ortak bir dil ve üslup paylaşmakla birlikte, Timurtâşî bu geleneği Osmanlı bağlamında ele almış ve dönemin koşullarına uygun çözüm önerileri geliştirmiştir.

Ebkârü'l-efkâr ve fâkihatü'l-ahyâr, Osmanlı siyasetname literatürünün klasik örneklerinden biri olmasının yanı sıra, Gazze'nin 17. yüzyılda bir ilim merkezi olma kimliğini de ortaya koyar. Adalet, liyakat, toplumsal dayanışma ve ahlaki sorumluluk gibi değerleri ön plana çıkaran eser hem Osmanlı siyasal düşüncesi hem de Filistin ve Gazze'nin kültürel mirası açısından önemli bir yere sahiptir. Timurtâşî'nin bu siyasetnamesi, Osmanlı yönetim anlayışının yanı sıra Gazze'nin kültürel ve entelektüel kimliğine katkıda bulunan bir eser olarak günümüze ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, Siyasetname, Salih b. Muhammed Timurtâşî, Ebkârü'l-efkâr ve fâkihatü'l-ahyâr.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Fıkıh Ana Bilim Dalı. E-mail: ekoc@agri.edu.tr

BAHRİ MEMLÛKLERİ DÖNEMİ KUDÛS'TE KURUMSAL SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ

Hilmi KELEŞ*

Kudüs üç semâvi dinde de çok önem verilen bir şehir olmakla birlikte Müslümanlar açısından; ilk kible olması, Hz. Muhammed'in isra ve miraç hadiselerine konu şehir olması gibi nedenlerle Müslümanlar katında ayrı bir öneme sahiptir. Müslüman Türk Devleti olan Memlûklerin birinci dönemini temsil eden Bahri Memlûkleri (1250-1382) de kendilerinden önce Kudüs'te hüküm süren Zengiler ve Eyyûbilerin yolundan giderek bu şehrin imar ve inşasına önem vermişlerdir.

Sultan Baybars el-Bundukdâri (1260-1277)'den itibaren Sultan Seyfeddin Kalavun (1279-1290) ve Sultan Nâsır Muhammed (I. dönem 1293-1294 II. dönem 1299-1309 III. dönem 1310-1341) dönemlerinde Kudüs'e çok sayıda medrese, mektep, mescit, hankah, ribat gibi imaretler yapılmıştır. Bu sultanlar içerisinde kırk yılı aşkın bir süre iktidarda kalan Nâsır Muhammed döneminde diğer dönemlere nazaran daha fazla imar ve inşaa faaliyeti yapılmıştır. Kudüs'teki imar faaliyetleri sultanlarla sınırlı kalmamış, sultanların yanında ümera, ulema, tâcirler ve diğer hayırseverler tarafından da çok sayıda imaret yaptırılmıştır.

Kudüs, üç semavi dinde de mukaddes kabul edildiğinden dolayı burası dindarlar tarafından düzenli olarak ziyaret edilmiştir. Buraya ziyarete gelenlerin kalmaları ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için de çok sayıda han, hamam, abdesthane, çarşı vb. yaptırılmıştır. İmar faaliyetleri bunlarla da sınırlı kalmamış su teminine yönelik faaliyetler de yapılmıştır. Kudüs'ün bol su kaynaklarının olmaması, hem Mescid-i Aksâ'ya gelen ziyaretçilerin su ihtiyacı hem de diğer yerlerde kalanların su ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak su kanalı açma ve var olanları ıslah işlerine gereken önem verilmiştir.

Kudüs'te yaptırılan hastane, medrese, mektep, mescit, hankah vb. imaretlerin maddi ihtiyaçlarının karşılanması için de vakıflar kurulmuş, bu vakıflara gerek Kudüs bölgesi gerekse başka bölgelerdeki menkul/gayrimenkuller tahsis edilmiştir. Bu vakıflar aracılığıyla bu kurumlarda eğitim, kültür, sağlık vb. hizmetler toplumun dezavantajlı bireylerine ücretsiz olarak verilmiştir.

Kudüs ile ilgili çok sayıda tez, makale, sempozyum bildirisi vb. hazırlanmış olup sosyal hizmet alanıyla ilgili çalışma yok denecek kadar azdır. Bahri Memlûkler dönemi sosyal hizmet faaliyetleri konusu ise Kudüs özelinde çalışılmamıştır. Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız Bahri Memlûkleri döneminde yapılan kurumsal sosyal hizmet faaliyetlerini kaynaklar elverdiğince açığa çıkarabilmektir. Bu bağlamda Bahri Memlûkleri dönemi Kudüs'te vakıf, eğitim, sağlık, kültür, sanat vb. konularının açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Vakıf, Mektep, Medrese, Eğitim, Hastane.

INSTITUTIONAL SOCIAL SERVICES IN JERUSALEM DURING THE BAHRİ MAMLUK PERIOD

Jerusalem is a city of great significance in all three Abrahamic religions. For Muslims, it holds special importance as the first qibla and as the site of the Isra and Mi'raj events involving Prophet Muhammad. The Bahri Mamluks (1250-1382), representing the first period of the

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, E-mail: hilmi.keles75@gmail.com

Mamluk Sultanate, followed in the footsteps of the Zengids and Ayyubids who ruled Jerusalem before them, focusing on the construction and development of the city.

Starting with Sultan Baybars al-Bunduqdari (1260-1277), followed by Sultan Sayf al-Din Qalawun (1279-1290) and Sultan al-Nasir Muhammad (first reign 1293-1294, second reign 1299-1309, third reign 1310-1341), numerous institutions such as madrasas, schools, mosques, khanqahs, and ribats were built in Jerusalem. Among these sultans, the reign of al-Nasir Muhammad, which lasted for over forty years, saw more extensive construction and development compared to other periods.

The construction activities in Jerusalem were not limited to the sultans alone. Many buildings were also funded by emirs, scholars, merchants, and other philanthropists alongside the sultans.

Due to its sacred status in all three Abrahamic religions, Jerusalem was frequently visited by devout pilgrims. To accommodate these visitors and meet their needs, numerous inns, baths, ablution facilities, markets, and similar structures were built. The construction efforts were not limited to these; significant attention was also given to water supply projects. Since Jerusalem had limited water resources, efforts were made to open new water channels and improve existing ones to meet the water needs of both visitors to Al-Aqsa Mosque and residents of the city.

In addition to the madrasas, schools, mosques, khanqahs, and other charitable institutions built in Jerusalem, waqfs (endowments) were established to meet the financial needs of these institutions. Properties, both movable and immovable, from Jerusalem and other regions were allocated to these waqfs. Through these waqfs, services such as education, culture, and healthcare were provided free of charge to the disadvantaged members of society.

Although many theses, articles, symposium papers, and similar works have been written about Jerusalem, very little has been done in the field of social services. Research on social service activities during the Bahri Mamluk period, specifically in Jerusalem, has not been conducted. The aim of this study is to uncover the institutional social service activities carried out during the Bahri Mamluk period as much as possible through available sources. In this context, the study aims to highlight topics such as waqfs, education, healthcare, culture, and the arts in Jerusalem during the Bahri Mamluk period.

Keywords: Jerusalem, Waqf, School, Madrasa, Education, Hospital.

EBÜ'L-FEREC İBNÜ'L-CEVZÎ'NİN FEZÂİLÜ BEYTİ'L-MAKDİS ADLI ESERİ

Muhammed Sezer ŞAHİNKAYA *

Fıkıh ve Hadis başta olmak üzere İslâmî ilimlerin hemen her alanında yaptığı çalışmalarla şöhret bulan Hanbelî alimi Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn İbnü'l-Cevzî, 510 (1116) yılında Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini İbn Nâsır es-Selâmî'nin ders halkasında tamamlayan İbnü'l-Cevzî, bu süreçte tarih, hadis ve ahlâk ilimlerine dair eserler mütalaa etmiştir. Daha sonraki yıllarda Bağdat'ın önde gelen âlimlerinden olan Ebü'l-Kâsım Hibetullah b. Husayn eş-Şeybânî ve Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlîkî gibi zatlardan fıkıh ve hadis başta olmak üzere çeşitli ilim dallarında icazet almıştır. Kaynaklarda belirtildiğine göre seksenden fazla âlimden ders alarak ilim tahsilinde bulunmuş böylece fıkıh, hadis ve edebiyat sahalarında temayüz ederek devrinin en seçkin âlimleri arasında yer almıştır.

Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, biyografî, hadis, tefsir ve akaid gibi pek çok ilim dalında kıymetli eserler telif etmiştir. Bu eserlerden biri de Kudüs'ün tarihî ve manevî değerini ele aldığı Fezâilü'l-Kuds (Beyti'l-Makdis) adlı çalışmasıdır. Bu eser, Selahaddin Eyyûbî'nin Kudüs'ü fethinin ardından, şehrin İslâm ümmeti açısından taşıdığı kıymeti ortaya koyan ilk fezâil türü eserlerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Müellif, kitabının mukaddimesinde, Kudüs ahalisinin kendisinden şehrin faziletlerinden bahsetmesini talep etmesi üzerine eserini kaleme aldığını ifade etmektedir. Yine müellifin beyanına göre eser hicrî 589 (1193) yılında tamamlanmış olup yirmi yedi bölümden oluşmaktadır.

Eserde öncelikle Beyti'l-Makdis'in bulunduğu bölge ile mescidin inşa süreci Kur'ân-ı Kerîm ayetleri ve hadis-i şerifler ışığında ele alınmaktadır. Akabinde "Beyti'l-Makdis" isminin menşei ve bu mekânın mukaddes kabul edilme sebepleri izah edilmekte Beyti'l-Makdis'i ziyaret etmenin, orada ikamet etmenin ve mescidinde namaz kılmanın faziletleri zikredilmektedir. Devam eden bölümlerde ise Kudüs'ün tarihî süreci genel hatlarıyla anlatılmış özellikle Beyti'l-Makdis'in ve Kubbetü's-Sahre'nin kudsiyetine dair malumat verilmiştir.

Kudüs'e dair fezâil literatürü içinde mühim bir yer teşkil eden Fezâilü'l-Kuds (Beyti'l-Makdis), şehrin tarihini ele alması, İslâm dünyası açısından taşıdığı öneme işaret etmesi ve dönemin ilmî ve siyasî yapısına dair kıymetli bilgiler sunması bakımından mühim bir eser olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada müellifin hayatı, eserinin içeriği ve kaynaklık değeri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İbnü'l-Cevzî, Beyti'l-Makdis, Kudüs, Bağdat, Fezâil.

ABŪ L-FARAJ IBN AL-JAWZÎ'S FAḌĀ'IL BAYT AL-MAQDIS

Hanbali scholar Abu'l-Faraj Jamaluddin Ibn al-Jawzi, who gained fame through his works in almost every field of Islamic sciences, especially Fiqh and Hadith, was born in 510 AH (1116 CE) in Baghdad. He completed his initial education in the study circle of Ibn Nasir al-Salami, during which he studied works related to history, hadith, and ethics. In later years, he received ijazah (authorization) in various fields of knowledge, particularly in Fiqh and Hadith, from leading scholars of Baghdad such as Abu'l-Qasim Hibatu'llah b. Husayn al-Shaybani and Mawhub b. Ahmad al-Jawaliqi. According to sources, he studied under more than eighty scholars,

* Arş. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: sahinkayasezer53@hotmail.com

excelling in the fields of Fiqh, Hadith, and literature, thereby becoming one of the most distinguished scholars of his time.

Abu'l-Faraj Ibn al-Jawzi authored valuable works in various fields of knowledge, including biography, hadith, tafsir, and creed. One of these works is Fada'il al-Quds (Bayt al-Maqdis), in which he examines the historical and spiritual significance of Jerusalem. This book is one of the first fada'il (virtues) genre works written after Saladin Ayyubi's conquest of Jerusalem, emphasizing the city's importance for the Islamic ummah. In the preface, the author states that he wrote the book in response to the request of the people of Jerusalem, who asked him to discuss the virtues of the city. According to Ibn al-Jawzi, the work was completed in 589 AH (1193 CE) and consists of twenty-seven chapters.

The book first discusses the region where Bayt al-Maqdis is located and the construction process of the mosque in the light of Quranic verses and hadiths. It then explains the origin of the name "Bayt al-Maqdis" and the reasons why this place is considered sacred. The virtues of visiting Bayt al-Maqdis, residing there, and performing prayers in its mosque are also mentioned. In the following chapters, the historical development of Jerusalem is broadly outlined, with particular emphasis on the sanctity of Bayt al-Maqdis and the Dome of the Rock.

As an important work in the literature on the virtues of Jerusalem, Fada'il al-Quds (Bayt al-Maqdis) is significant in several respects. It examines the history of the city, highlights its importance for the Islamic world, and provides valuable insights into the scholarly and political landscape of the period. This study will explore the life of the author, the content of his work, and its value as a historical source.

Keywords: Ibn al-Jawzî', Bayt al-Maqdis, Jerusalem, Bağhdād, Faḍā'il

KURAN VE KİTAB-I MUKADDES'E GÖRE ARZ-I MEV'UD

Hakan UĞUR*

Arz-ı Mev'ud veya vaadedilen topraklar, Yahudi inancına göre Allah'ın Hz. İbrâhim'e ve onun soyundan gelenlere vermeyi vaad ettiği topraklar için kullanılan bir kavramdır. Kitâb-ı Mukaddes'te Tanrı tarafından vaadedilmiş bu toprakların coğrafi sınırları açıklanmaktadır. Eski Ahid'de bu topraklar Hz. İbrahim ve onun soyuna, daha sonra İshak ve onun soyuna, Yakub ve onun soyuna, Hz. Yusuf'a, Hz. Musa'ya ve Yeşu'ya yapılmıştır. Bu pasajlarda söz konusu topraklar onların zürriyetlerine ebedî mülk ve miras olarak verilmiştir. Ancak bu topraklar Tanrı ile İsrâiloğulları arasında değişik dönemlerde yapılan ahidlere riayet etmeleri şartıyla onlara tayin edilmiştir. Aksi takdirde bundan mahrum kalacaklardır.

Bu ifade Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Ancak Hz. İbrahim ve Lut'un "bereketli kılınmış" bir diyara ulaştırıldıkları anlatılmaktadır. Ayrıca Hz. Musa, Mısır'da Firavunların baskısı altında zulüm gören İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmakla görevlendirilince o kavmine "Ey kavmim! Allah'ın sizin için yazmış olduğu arz-ı mukaddese giriniz ve arkanıza dönmeyiniz; sonra hüsrana uğrayanlardan olursunuz" demiştir (el-Mâide 5/21) Ayetlerde anlatıldığına göre İsrâiloğulları oraya girmek istememişler, bunun üzerine arz-ı mukaddes onlara kırk yıl haram kılınmıştır (el-Mâide 5/22-26). Bunun dışında Kur'an'da ayrıca, Tevrat'ta verilen sözün Zebûr'da yenilendiği, "arz"a iyi kulların vâris olacağı açıklanmış (el-Enbiyâ 21/105), Mısır'da zayıf düşürülen İsrâiloğulları'nın Allah tarafından "o yerde" hâkim kılınmak istendiği bildirilmiş (el-Kasas 28/5-6), İsrâiloğulları'na önceden verilen sözün gerçekleştirildiği ve sabretmelerine karşılık, hor görülüp ezilen bu milletin "bereketli kılınan topraklar"a vâris kılındığı ifade edilmiştir (el-A'râf 7/137). Bu bereketli kılınan toprakların Kudüs olduğu çok açıktır.

Bu tebliğde, her iki dini kaynakta da zikri geçen "vaadedilen topraklar" kavramına verilen anlamı karşılıklı olarak ele alıp, Kur'an'da verilen bilgileri temel alarak gerçek manasını ortaya çıkarmaya çalışacağız. Günümüzde Filistin topraklarını işgal etmede İsrail devletinin, kendilerine dini bir referans olarak benimsediği bu kavramın, onların iddialarına ne derece kaynaklık değeri taşıyabileceğini tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tevrat, Arz-ı Mev'ud, İsrail, Filistin, Kudüs.

*Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: hakanugur1@hotmail.com

KUR'AN'DA KUDÜS ve MESCİD-İ AKSA'YA DAİR MESAJLAR BAĞLAMINDA
İSRAİL İŞGALİNDEN KURTULUŞUN İMKÂNI

Abdurrahim KIZILŞEKER*

Filistin toprakları, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiliz mandası altına girmiş; 1948 yılında ise uluslararası destekle İsrail Devleti'nin kurulmasıyla tarihi bir dönüm noktası yaşamıştır. Bu tarihten itibaren, başta Kudüs olmak üzere bölge, barışın ve çok kültürlü dini birliğin simgesi olmaktan çıkarak işgal, tehcir, katliam, baskı ve hak ihlallerinin eksik olmadığı bir coğrafyaya dönüşmüştür. Özellikle 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan ve "Aksâ Tufanı" adıyla tarihe geçen Hamas operasyonu sonrasında İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı orantısız askerî saldırılar, binlerce masum sivilin hayatına mal olmuş; altyapı, sağlık ve eğitim gibi temel yaşam hakları da tamamen felce uğratılmıştır. Bu gelişmeler, İslâm dünyasında büyük bir infial uyandırmış ve milyonlarca Müslümanı "İslâmî sorumluluk", "kurtuluş stratejisi" ve "ahlâkî duruş" sorularıyla yüzleşmeye zorlamıştır. Bu bağlamda Kur'an'ın, özellikle Kudüs ve Mescid-i Aksâ ile ilgili ayetleri üzerinden Müslümanların bu tarihsel ve aktüel kriz karşısında nasıl bir duruş sergilemesi gerektiği sorusu, hem teolojik hem sosyopolitik açıdan hayati bir önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Kur'an-ı Kerim'in özellikle İsrâ Sûresi başta olmak üzere Kudüs ve çevresine doğrudan ya da dolaylı biçimde atıfta bulunan ayetleri ışığında, İsrail işgali altındaki toprakların özgürleştirilmesine dair ahlâkî, siyasî ve manevî bir yol haritası ortaya koymaktır. Araştırma, Müslümanların bu meseleye sadece duygusal tepkilerle değil; vahyin çizdiği stratejik ve ahlâkî ilkeler doğrultusunda yaklaşması gerektiğini vurgulamakta; hem bireysel hem kolektif sorumluluğu Kur'an merkezli bir bakışla yeniden tanımlamayı hedeflemektedir.

Araştırma, ayet merkezli bağlamsal analiz ve klasik tefsir literatürü üzerinden yürütülmüştür. Özellikle İsrâ, Enbiyâ, Mâide, A'râf, Bakara ve Mü'minûn sûrelerinde yer alan ve tarihsel, sembolik ya da doğrudan biçimde İsrailoğulları ve Kudüs'le ilişkili pasajlar seçilerek tefsirî ve kavramsal çözümlemeleri yapılmıştır. Bu analizler güncel tarihsel verilerle karşılaştırılmış, ayetlerin çağdaş bağlamdaki anlam imkânları tartışılmış ve pratik sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, Kur'an'da İsrailoğulları ile ilgili verilen tarihî örnekler, yalnızca birer geçmiş anlatısı değil; Müslümanlara yönelik bir uyarı, strateji ve karşılaştırmalı sorumluluk modelidir. Ayetlerde işaret edilen inkâr, zulüm, isyan, ifsad, kibir ve ahlâksızlık, sadece İsrailoğullarının değil, benzer ahlâkî zaafı taşıyan tüm toplulukların çöküş nedenleri olarak sunulmaktadır. Buna mukabil Müslümanların bu mukaddes coğrafyada varlıklarını sürdürebilmeleri için istikamet, sabır, tevekkül, secde, istiğfar, şükür, ihsan, zikir, tesbih ve salih amel gibi temel değerlerle donanmış bir topluluk hâline gelmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Kur'an'ın tarihsel olarak belirttiği gibi ifsada ve zulme karşı koymak için sadece ahlâkî temizlik yeterli olmayıp gerektiğinde fizikî güç kullanımı da bir meşrû müdafaa ve adalet tesisinin parçası olarak görülmektedir. Dolayısıyla siyasî ittifaklar, stratejik birliktelikler ve gerektiğinde caydırıcı güç kullanımı da Kur'anî bağlamda değerlendirilebilecek unsurlardır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Ayet, Mescid-i Aksâ, Kudüs, İsrail'in İşgalinden Kurtulma.

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: a.rahim1977@hotmail.com

**THE PROSPECT OF LIBERATION FROM ISRAELI OCCUPATION WITHIN
THE FRAMEWORK OF QUR'ANIC MESSAGES CONCERNING JERUSALEM AND
AL-AQSA MOSQUE**

Following World War I, the land of Palestine came under British mandate, and in 1948, with international support, the establishment of the State of Israel marked a historical turning point. Since that date, the region—particularly Jerusalem—has ceased to be a symbol of peace and multi-religious unity, becoming instead a geography marked by occupation, displacement, massacres, oppression, and continuous violations of fundamental rights. In particular, the disproportionate military assaults launched by Israel on Gaza following the Hamas operation known as the “Al-Aqsa Flood” on October 7, 2023, have claimed the lives of thousands of innocent civilians. Basic human needs and rights—such as infrastructure, health, and education—have been rendered almost completely dysfunctional. These developments have caused a great outcry across the Islamic world, forcing millions of Muslims to confront critical questions of “Islamic responsibility,” “strategies for liberation,” and “moral positioning.”

In this context, the question of how Muslims should respond to this historical and ongoing crisis—particularly in light of verses in the Qur'an that reference Jerusalem and Al-Aqsa Mosque—carries vital importance both theologically and sociopolitically.

The primary aim of this study is to present a moral, political, and spiritual roadmap for the liberation of lands under Israeli occupation, in the light of Qur'anic verses that refer—either directly or indirectly—to Jerusalem and its surroundings, especially those found in Surah al-Isrā'. The research emphasizes that Muslims must approach this issue not merely with emotional reactions, but rather in accordance with the strategic and moral principles drawn by divine revelation. It aims to redefine both individual and collective responsibility from a Qur'an-centered perspective.

The study is based on a verse-centered contextual analysis grounded in classical tafsir literature. Passages from Surahs al-Isrā', al-Anbiyā', al-Mā'idah, al-A'rāf, al-Baqarah, and al-Mu'minūn—which refer historically, symbolically, or directly to the Children of Israel and Jerusalem—are selected for exegetical and conceptual analysis. These analyses are compared with current historical realities; the contemporary relevance and interpretive potential of these verses are explored, and practical outcomes are sought.

According to the findings, the historical narratives regarding the Children of Israel in the Qur'an are not merely stories of the past; rather, they constitute warnings, strategies, and models of comparative responsibility for Muslims. The denial, injustice, rebellion, corruption, arrogance, and immorality mentioned in these verses are presented not only as the causes of the downfall of the Children of Israel but also as universal causes of collapse for any society that exhibits similar moral failings. Conversely, in order for Muslims to sustain their presence in this sacred geography, they must become a community rooted in core values such as righteousness, patience, trust in God, prostration, repentance, gratitude, excellence, remembrance, glorification, and righteous deeds.

Moreover, as the Qur'an points out in historical contexts, moral purity alone is not sufficient to resist corruption and injustice; the use of physical force, when necessary, is also seen as part of legitimate self-defense and the establishment of justice. Therefore, political alliances, strategic cooperation, and, when required, the use of deterrent force may also be considered within the framework of Qur'anic guidance.

Keywords: Tafsir, Verse, Al-Aqsa Mosque, Jerusalem, Liberation from Occupation

KUR'ÂNİ REFERANSLARDAN HAREKETLE GÜNÜMÜZ YAHUDİ ZİHNİYETİNİN
TAHLİLİ

Ahmet YAZICI*

Kur'ân-ı Kerîm'de kendisinden en çok söz edilen din mensupları Yahudilerdir. Ataları Hz. İbrâhîm başta olmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen Hz. İshak, Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ, Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman, Hz. İsa gibi birçok Peygamber Yahudilere gönderilmişlerdir. Dolayısıyla Kur'an kıssalarının önemli bir bölümü Yahudilere gönderilen peygamberlerin kıssalarından oluşmakta ve Yahudi zihniyetine dair önemli ipuçları içermektedir.

Kur'an nüzulünün Mekke döneminde Hz. Peygamber'in Yahudilerle doğrudan bir ilişkisi olmamıştır. Ancak Medine'ye hicretle birlikte Hz. Peygamber, Medineli Yahudilerle ünsiyet kurmaya çalışmış, fakat Hz. Peygamberin tebliği Yahudiler nazarında beklenen ölçüde makes bulmamıştır. Bilakis Yahudilerden şiddetli bir muhalefet gören müminler buna bir anlam verememiş, Yahudilerle Müminler arasında cereyan eden sürece belirleyici ve yol gösterici bir unsur olarak Kur'ân'ı Kerîm müdahil olmuştur. Özellikle Medine'de inen ilk süre kabul edilen Bakara sûresinin önemli bir bölümü (40-141) Yahudilerden bahsetmektedir. Mekki ayetlerde Ehl-i kitaba karşı takınılan ılımlı üslubun aksine Bakara sûresinde eleştirel bir üslup hakimdir. Yahudilerin Allah'a ve peygamberlerine karşı yaptıkları çeşitli nankörlükler (40-75) birer birer tadat edilmiş, Yahudilerin iman edeceğine dair beklenti içerisinde olan müminlere Yahudilerin gerçek yüzü gösterilmiştir. Yahudilerin Hz. Peygambere ve iman edenlere karşı düşmanca tutumlarının devam etmesi neticede Medine'de yaşayan önemli Yahudi kabilelerin şehirden sürgün edilmeleriyle son bulmuştur.

Hz. Peygamberin vefatından sonra takriben bin yıl süren İslam hakimiyeti döneminde Yahudiler, İslam'ın hoşgörüsü altında barış ve huzur içinde yaşamışlardır. 637 yılında Hz. Ömer döneminde fethedilerek İslam toprağı haline gelen Filistin, 88 yıl süren haçlı istilasından (1099-1187) 14 asır Müslümanların, Yahudilerin ve Hristiyanların huzur içinde yaşadığı bir bölge olmuştur. 1917 yılında Osmanlı Devleti'nin Filistin'den ayrılmak zorunda kalmasıyla bölgenin Tanrı tarafından kendilerine vadedildiğini iddia eden Yahudiler bölgede bir İsrail devleti kurmak için örgütlenmeye başlamışlar ve bir asra yakın süredir savaşı bölgenin kaderi haline getirmişlerdir. Dini saiklerle ortaya çıkan bu savaş Yahudi zihniyetini bilmeyi gerekli kılmaktadır. Tebliğimizin amacı da Kur'an'da en fazla zikri geçen Yahudi toplumunun zihni kodlarını Kur'ânî referanslardan hareketle ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Beni İsrail, Yahudiler, Filistin

ANALYSIS OF TODAY'S JEWISH MENTALITY BASED ON QUR'ÂNİC
REFERENCES

The members of the religion most mentioned in the Holy Qur'ân are Jews. Their ancestors, including Prophet İbrâhîm, Prophet İshâq, Prophet Ya'qûb, Prophet Yûsuf, Prophet Mûsâ, Prophet Dâvûd, Prophet Sulaymân, and even Prophet 'Îsâ, are mentioned in the Qur'ân. Hence, a significant portion of Qur'ânîc narratives consists of stories of prophets sent to the Jews, providing important insights into the Jewish mentality.

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: ahmethamzat@gmail.com, orcid.org/0000-0002-9439-1115

During the Meccan period of revelation, Prophet Muḥammad did not have direct interaction with the Jews. However, with the migration to al-Madīna, Prophet Muḥammad attempted to establish relations with the Jewish community of al-Madīna. However, his message did not find acceptance among the Jews as expected. Instead, encountering strong opposition from the Jews, the believers were puzzled by this and the Qur'ān intervened as a decisive and guiding factor in the ongoing interaction between Jews and Muslims. Particularly, a significant portion of Sūrat al-Baqara (verses 40–141), considered the first sūra revealed in al-Madīna, discusses the Jews. Unlike the moderate tone adopted towards the People of the Book in Meccan verses, a critical tone prevails in Sūrat al-Baqara. The various acts of ingratitude committed by the Jews towards Allah and the prophets are enumerated, revealing the true nature of the Jews to the believers who were expecting them to embrace Islam. As the hostile attitude of the Jews towards Prophet Muḥammad and the believers persisted, it eventually led to the expulsion of major Jewish tribes from the city of al-Madīna.

After the passing of Prophet Muḥammad, during approximately a thousand years of Islamic rule, Jews lived under the tolerance of Islam in peace and harmony. Filastīn, which was conquered during the reign of Caliph 'Umar in 637 CE, became a land of Islam, except for the 88-year Crusader invasion period (1099–1187). For fourteen centuries, Muslims, Jews, and Christians lived in harmony in the region. However, in 1917, with the Ottoman Empire's departure from Filastīn, Jews who claimed the region as promised to them by God began organizing to establish a state of Israel in the area. For nearly a century, they have made war the fate of the region. This war, born out of religious motivations, necessitates an understanding of the Jewish mentality. The purpose of our discourse is to elucidate the mental codes of the Jewish community, most frequently mentioned in the Qur'ān, through Qur'ānic references.

Keywords: Qur'ān, Tafsīr, Banū Isrā'īl, Jews, Palestine

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES, SURİYE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Şerif DEMİR*

Günümüzdeki Türkiye-Suriye ilişkileri küçük nüenslarla tarihi tekrar ediyor. Bugün Türkiye, Suriye ile ilişkilerinde ABD ve Rusya'yı göz önünde tutarak hareket etmek zorunda olduğu gibi benzer durum Demokrat Parti iktidarı zamanında da geçerliydi. Sadece şartlar ve konular farklıydı.

Türkiye, 14 Mayıs 1950'de çok önemli bir siyasi kırılma yaşadı. 27 Yıllık CHP tek parti idaresi sona erdi. İktidara muhalefetteki DP geldi. İktidarda yaşanan bu değişim Türk dış politikasında pek bir değişiklik getirmede. Cumhurbaşkanı, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün takip ettiği dış politika anlayışı Başbakan DP Genel Başkanı Adnan Menderes tarafından genel esaslarda aynı şekilde sürdürüldü. Başbakan Menderes Türkiye'nin geleceğini ve yerini Batı'da görüyor, Batı'yla işbirliği için aşırı tavizkar ve sınırsız bir destek sunuyordu. Menderes'in bu teslimiyetçi politikaları ülkeye pek çok fayda getirdiği gibi son derece ağır faturaların ödenmesine de sebebiyet verdi.

Başbakan Menderes, 1950-1960 yıllarında ABD eksenli dış politikayı kararlılıkla sürdürdü. Menderes, Türkiye'nin güvenlik ve ekonomik sorunlarının ABD'nin yardımları ile çözüleceğine inanıyordu. Tabii ki ABD, bu yardımlarının bedeli olarak Türkiye'nin jeopolitik konumunu kullanarak Ortadoğu'da kendi politik hedeflerine ulaşmaya çalıştı. ABD ile Türkiye arasındaki bu işbirliği, ABD'nin Ortadoğu için takip ettiği Eisenhower Doktrini ve ABD'nin Suriye ile yaşadığı diplomatik krizlerde de Türkiye'yi çok etkiledi. Başbakan Menderes, bölgede ABD'nin en yakın stratejik ortağı olarak ABD politikalarının en büyük destekçisiydi.

Başbakan Menderes, ABD'ye verdiği siyasi desteğin ölçüsünü kaçırdığı zamanlarda oldu. Türkiye, 1957'de Suriye'yle savaşın eşiğine kadar geldi. Suriye'yle Türkiye'nin yaşadığı bu kriz, Sovyetleri biranda Türkiye'nin karşısına çıkardı. Sovyetler Birliği açıkça Suriye'yi destekleyerek Türkiye'yi tehdit etti. Türkiye savaşın eşiğinden son anda döndü. Türkiye'yle Suriye arasındaki kriz aşıldığında Sovyetler Birliği eski konumuna geri döndü. Ortadoğu'da dört ülke arasında stratejik bir savaş yaşanıyordu.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Suriye, Amerika Birleşik Devletleri.

PRIME MINISTER ADNAN MENDERES, SYRIA AND THE UNITED STATES

Today's Turkey-Syria relations repeat history with small nuances. Today, Turkey has to act by taking the US and Russia into consideration in its relations with Syria, and a similar situation was also valid during the Democrat Party rule. Only the conditions and issues were different.

Turkey experienced a very important political rupture on May 14, 1950. The 27-year CHP single-party rule ended. The opposition DP came to power. This change in power did not bring much change in Turkish foreign policy. The foreign policy approach followed by the President and CHP Chairman İsmet İnönü was continued in the same way by Prime Minister and DP Chairman Adnan Menderes in general terms. Prime Minister Menderes saw Turkey's future and place in the West, and offered excessively concessive and unlimited support for cooperation with

*Prof. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: tanzimat1839@gmail.com

the West. While these submissive policies of Menderes brought many benefits to the country, they also caused extremely heavy costs to be paid.

Prime Minister Menderes resolutely continued a US-centered foreign policy in the 1950s and 1960s. Menderes believed that Turkey's security and economic problems would be solved with US assistance. Of course, the US tried to achieve its own political goals in the Middle East by using Turkey's geopolitical position as the price of this assistance. This cooperation between the US and Turkey greatly affected Turkey in the Eisenhower Doctrine that the US pursued for the Middle East and the diplomatic crises that the US experienced with Syria. Prime Minister Menderes was the biggest supporter of US policies as the closest strategic partner of the US in the region. There were times when Prime Minister Menderes overdid his political support for the US. Turkey came to the brink of war with Syria in 1957. This crisis between Syria and Turkey suddenly brought the Soviets to Turkey's face. The Soviet Union openly supported Syria and threatened Turkey. Turkey came back from the brink of war at the last moment. When the crisis between Turkey and Syria was overcome, the Soviet Union returned to its former position. A strategic war was taking place between four countries in the Middle East.

Keywords: Adnan Menderes, Syria, United States of America.

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN FİLİSTİN MESELESİNE YÖNELİK
FAALİYETLERİ (1948-1988)**

Serhat SİPAHİ*

Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikası tarafsız bir zeminde ilerlemiştir. Ancak 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ile Ortadoğu'nun dış politikasında Filistin meselesi bölge ülkelerinin dışında kalamayacağı süreçleri beraberinde getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ulusal güvenlik çıkarlarını önceleyen Türkiye, Batı eksenli bir dış politika temelinde Ortadoğu siyasetini yürütmeye çalışmıştır. Ancak İsrail-Filistin arasındaki çatışmaların artarak meselenin Arap-İsrail çatışmalarına dönüşmesi, tüm bölge ülkeleri gibi Türkiye'nin de siyasetini şekillendirmiştir. Bölgesel dinamikler ve Soğuk Savaş'ın uluslararası dengeleri arasında bir dış politika izlemeye çalışan Türkiye, Filistin meselesinde giderek duruşunu netleştiren bir zemine evrilmiştir. 1988 yılında Filistin'in kendini bağımsız bir devlet ilan ettiği tarihte Türkiye de artık Filistin'in yanında bir dış politika perspektifini benimsemiş durumdadır. Ancak bu politika içinde çeşitli eleştirileri ve farklı bakış açılarını da içermektedir.

Tarihsel gelişimi içinde Filistin sorunu, Türk siyasal partilerinin gündemlerine aldıkları en önemli dış politika maddelerinden biri olmuştur. Bu yüzden çalışmamızda, Ortadoğu eksenli dış politika tartışmalarında ana gündem olarak ele alınan Filistin meselesinin, Türk halkının siyasî yansımaları olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin vicdanında nasıl tecessüs ettiği ve bu doğrultuda burada yaşanan tartışmalar ve ortaya çıkan faaliyetler ele alınmaya çalışılmıştır. Böylelikle İsrail'in kuruluşundan Filistin'in bağımsızlığını ilan ettiği zamana kadar Filistin meselesinin çözümüne dair Türkiye'nin katkıları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meclis Faaliyetleri, Siyasî Partiler, Ortadoğu, Filistin, İsrail.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: serhatsipahi@karabuk.edu.tr

**TARİHTEN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN VE KUDÜS VAN DİJK SÖYLEM ANALİZİYLE
MEDYADA ALGI, TEMSİL VE MANİPÜLASYON**

Emre ERTÜRK*

Filistin ve Kudüs, tarih boyunca farklı medeniyetlerin, dinlerin ve kültürel yapıların kesişim noktası olmuş; siyasi, dini ve toplumsal çatışmaların merkezinde yer almıştır. Bölgenin stratejik önemi ve taşıdığı derin tarihsel miras, onu uluslararası ilişkilerde sürekli bir gerilim noktası hâline getirmiştir. Kudüs, üç semavi dinin kutsal kabul ettiği bir şehir olmasının yanı sıra, tarih boyunca pek çok medeniyetin hâkimiyet kurmaya çalıştığı bir alan olmuştur. Bu durum, bölgenin yalnızca coğrafi veya siyasi bir mesele olmanın ötesinde, güçlü sembolik anlamlar taşıyan bir konu hâline gelmesine neden olmuştur. Bu tarihsel ve siyasi dinamikler, medya organlarının Filistin meselesini ele alış biçimini doğrudan etkilemiş ve konuya dair anlatıları şekillendiren önemli bir unsur olmuştur. Küresel medya, sahip olduğu ideolojik ve politik yönelimler doğrultusunda Filistin meselesine farklı bakış açıları getirmiş, olayları belirli söylemler ve anlatılar üzerinden çerçevelemiştir. Medyanın söylem oluşturma gücü, özellikle uluslararası kamuoyunun Filistin meselesini nasıl algıladığı noktasında kritik bir rol oynamaktadır. Haber ajansları, televizyon kanalları, gazeteler ve dijital medya platformları, olayları belirli bir perspektiften aktararak, izleyici ve okuyucuların bu meseleye dair düşüncelerini ve tutumlarını doğrudan etkilemektedir. Bu bildiride, Teun Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi çerçevesinde Filistin ve Kudüs'ün medyadaki temsili incelenmektedir. Van Dijk'in medya söylemi analizine dair geliştirdiği kavramlar doğrultusunda, uluslararası haber ağlarının Filistin meselesini nasıl çerçevelediği, hangi söylemsel stratejilerle kamuoyunu yönlendirdiği ve ideolojik pozisyonlarını nasıl gizlediği değerlendirilecektir. Özellikle haber metinlerinde kullanılan dil, sözcük seçimleri, anlatı örgüsü ve haber çerçeveleme teknikleri söylem analizi yöntemiyle çözümlenecektir. Elde edilen veriler, Filistin ve Kudüs meselesinin medya bağlamında nasıl söylemsel olarak inşa edildiğini, hegemonik anlatılarla nasıl yönlendirildiği ve söylem analizinin bu konuyu anlamada nasıl bir yöntem sunduğu, medyanın ideolojik bir araç olarak nasıl kullanıldığı gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda medya kuruluşlarının ideolojik tutumları gerçeği söylemsel stratejilerle gerçeği farklı ele aldıkları ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Van Dijk, Algı Yönetimi, Dezenformasyon.

* Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü, Video Destek Birimi. E-mail: emreerturk@kastamonu.edu.tr

İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU ÖNCESİ FİLİSTİN'İN SOSYO-POLİTİK YAPISI

Mesut ZAVALSIZ*

Bu bildiri, 1948 yılında İsrail Devleti'nin ilanına uzanan süreçte Filistin'in sosyo-politik yapısını tarihsel bağlam içerisinde analiz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki idari yapıdan başlayarak, Tanzimat reformlarının bölgeye etkileri, Yahudi göçlerinin demografik dönüşümleri ve Siyonist ideolojinin yükselişi ele alınmıştır. Ayrıca İngiliz manda yönetiminin politikaları ve Arap toplumunun direniş biçimleri incelenerek, Nakba'ya giden yolda toplumsal yapıdaki kırılmalar ortaya konulmuştur. Bulgular, Filistin sorununun yalnızca bir toprak meselesi değil; aynı zamanda kimlik, hafıza ve adalet bağlamında çok boyutlu bir kriz olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, modern Ortadoğu'nun kökenlerine dair derinlemesine bir tarihsel okuma sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Osmanlı, Tanzimat, Siyonizm, İngiliz Mandası, Sosyo-Politik Yapı.

THE SOCIO-POLITICAL STRUCTURE OF PALESTINE BEFORE THE ESTABLISHMENT OF THE STATE OF ISRAEL

This paper analyzes the socio-political structure of Palestine within its historical context during the period leading up to the declaration of the State of Israel in 1948. Beginning with the administrative system in the late Ottoman Empire, it examines the impact of the Tanzimat reforms on the region, the demographic transformations caused by Jewish immigration, and the rise of Zionist ideology. It also explores the policies of the British Mandate administration and the forms of resistance within Arab society, revealing the social fractures that paved the way to the Nakba. The findings demonstrate that the Palestinian issue is not merely a territorial conflict but a multidimensional crisis involving identity, memory, and justice. In this respect, the study offers a comprehensive historical reading into the roots of the modern Middle East.

Keywords: Palestine, Ottoman Empire, Tanzimat, Zionism, British Mandate, Socio-Political Structure.

* Dr., Ordu Büyükşehir Belediyesi. E-mail. mesutzav52@gmail.com

İKİ DÜNYA SAVAŞ ARASI DÖNEM TÜRKİYE-FİLİSTİN TİCARİ MÜNASEBETLERİ

Ercan ÇELEBİ*

Filistin bölgesinde bir Yahudi devletinin kurulması fikri, Dünya Siyonist Teşkilatı'nın 29 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel şehrinde toplanmasıyla resmîyet kazandı. Nitekim Theodor Herzl bu durumu yapmış olduğu açıklamada "Basel'de Yahudi devletini kurdum" sözleriyle bu durumu teyit etmiştir. Bu tarihten itibaren Yahudilerin Filistin'e olan göçleri artmış, Osmanlı Devleti almış olduğu tedbirlere rağmen Yahudi göçünün önünü alamamıştır. Avrupa'da ortaya çıkan anti-semitik hareketler, Yahudilerin Filistin'e olan göçlerinin desteklenmesine sebep olmuştur. Diğer taraftan İngiltere, Süveyş Kanalı güzergâhıyla Hindistan'a ulaşan sömürge yolunun güvenliğini sağlamak amacıyla İngiltere kontrolünde kurulacak bir Yahudi devletine sıcak bakmaktaydı. İngiltere Yahudi sermayesinden yararlanarak I. Dünya Savaşı'nın İngiltere maliyesine getireceği ağır yükten kurtulmayı da düşünmekteydi. Bu sebeple İngiltere 2 Kasım 1917'de Balfour Deklarasyonu'nu ilan ederek, Filistin'de bir Yahudi Yurdu'nun kurulacağını dünya kamuoyuna duyurmuş oldu. I. Dünya Savaşı yıllarında Filistin'in İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra ilk önce bölgede İngiliz askeri idaresi, daha sonra ise 1922'den itibaren İngiliz manda idaresi kuruldu. Bu dönem 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasına kadar devam etti. Bu bildiride iki savaş arası dönem (I. ve II. Dünya Savaşı) Türkiye-Filistin ticari münasebetleri ele konu edilmiştir. Bu çerçevede her iki tarafın dış ticaretini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen faktörler, karşılıklı ihraç ve ithal edilen ürün çeşitliliği, miktarları ve kıymeti ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Filistin, Dış Ticaret, İhracat, İthalat.

TURKEY-PALESTINE TRADE RELATIONS BETWEEN THE TWO WORLD WARS

The idea of establishing a Jewish state in Palestine was formalized with the meeting of the World Zionist Organization in Basel, Switzerland, on August 29, 1897. In fact, Theodor Herzl confirmed this situation in his statement, saying, "I founded the Jewish state in Basel". From this date onwards, Jewish migration to Palestine increased, and despite the measures taken by the Ottoman Empire, it could not prevent Jewish migration. Anti-semitic movements that emerged in Europe led to support for Jewish immigration to Palestine. On the other hand, England looked favorably upon a Jewish state to be established under English control in order to ensure the security of the colonial route to India via the Suez Canal. England also thought of relieving itself of the heavy burden that World War I would place on England's finances by utilizing Jewish capital. For this reason, by declaring the Balfour Declaration on November 2, 1917, England announced to the world public opinion that a Jewish homeland would be established in Palestine. After the British occupation of Palestine during World War I, first a British military administration was established in the region, and then, from 1922, a British mandate administration was established. This period continued until the establishment of the State of Israel in 1948. This paper discusses the Turkish-Palestinian trade relations during the interwar period (World War I and II). In this context, the factors that positively or negatively affect the foreign trade of both parties, the variety, quantity and value of mutually exported and imported products are discussed.

Keywords: Turkey, Palestine, Foreign Trade, Export, Import.

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı./ Kastamonu University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History Kastamonu/Turkiye. E-mail: eccelebi@kastamonu.edu.tr

**1916 YILINDA FRANSIZ BASININDA ÇIKAN SURİYE VE FİLİSTİN İLE İLGİLİ
ASILSIZ İDDİALARA SURİYE'DEKİ RUHANİ LİDERLERİN TEKZİPLERİ**

Habibe KAZANCIOĞLU*

I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletlerinin Akdeniz'in doğu kıyılarını ablukaya alması sonucunda Osmanlı Devleti'nin bir sancağı olan Cebel-i Lübnan'ın dışarıyla bağlantısı kesilmiştir. Bu durum Cebel-i Lübnan'da ciddi bir iâşe krizine yol açmıştır. İtilaf Devletleri bu iâşe krizini Osmanlı Devleti'ne mâl ederek, kendilerine bağlı basın yayın vasıtalarıyla gerek kendi kamuoylarında gerekse tarafsız devletlerin kamuoylarında halkını açlığa mahkûm eden bir devlet profili oluşturmaya çalışmışlardır. Fransız basını Cebel-i Lübnan'daki iâşe sorunuyla ilgili yaptığı haberlerle Osmanlı aleyhtarlığı yaparak kamuoyunu Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmıştır. Fransız Gazetesi Tan'ın 25 Haziran 1916 tarihli nüshasında; Osmanlı Devleti'nin Cebel-i Lübnan'ı ablukaya alarak halkını açlığa mahkûm ettiği bu sebeple çok sayıda insanın öldüğü, meydanlarda insan cesetlerinden yığınlar oluştuğu, din adamlarını tevkif ettiği gibi birçok asılsız haber yayımlanmıştır. Diğer Fransız gazetelerinde bu iddiaların yanı sıra Cebel-i Lübnan Hristiyanlarının Fransa'nın idaresine girmek istediklerine dair haberler de yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti Fransız basınında yayımlanan bu iddialar karşısında hemen harekete geçmiştir. Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nâzırı Cemal Paşa; Lübnan Mârûnî Patriği, Antakya Rum Katolik Patriği, Antakya Rum Ortodoks Patriği ve Kudüs Rum Ortodoks Patriği'nin kendisine gönderdikleri Fransız basınında çıkan iddiaları tekzip eden mektupları 1916 yılında İstanbul'da *Fransız Matbuatına Cevap: Suriye ve Arz-ı Filistin Hakkında Fransız Matbuatının Yalanlarına Karşı Suriye'deki Rûesâ-yı Ruhâniyenin Tekzipleri* adıyla bir risale halinde yayımlatmıştır. Bu çalışmada; Cebel-i Lübnan'ın Mârûnî, Antakya Rum Katolik, Antakya Rum Ortodoks, Kudüs Rum Ortodoks ruhânî liderlerinin Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nâzırı Cemal Paşa'ya gönderdikleri mektupları analiz edilecek ve Osmanlı Devleti'nin Kudüs'ün de içinde bulunduğu Doğu Akdeniz bölgesindeki sosyal ve siyâsî tutumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fransız Matbuatı, Suriye, Filistin, Rûesâ-yı Ruhâni.

**1916 REFUTATIONS OF THE SPIRITUAL LEADERS IN SYRIA TO THE FALSE
ALLEGATIONS ABOUT SYRIA AND PALESTINE IN THE FRENCH PRESS**

1916 As a result of the blockade of the eastern shores of the Mediterranean by the Entente States in World War I, Jabal-i Lebanon, a sanjak of the Ottoman Empire, was cut off from the outside world. This situation led to a serious food crisis in Jabal-i Lebanon. The Entente Powers blamed this food crisis on the Ottoman Empire and tried to create a profile of a state that condemned its people to starvation both in their own public opinion and in the public opinion of neutral states through their own press and media. The French press incited public opinion against the Ottoman Empire by making anti-Ottoman statements with its news on the food problem in Jabal-i Lebanon. In the French newspaper Tan dated 25 June 1916, many unfounded news were published such as the Ottoman State blockaded Jabal-i Lebanon and condemned its people to starvation, so many people died, piles of human corpses were formed in the squares, and clergymen were detained. In addition to these allegations, other French newspapers also published news that the Christians of Jabal-i Lebanon wanted to be under the administration of France. The Ottoman Empire immediately took action against these allegations published in the French press. Cemal Pasha, Commander of the Fourth Army and Minister of Navy, had the letters sent to him

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: habibekazanci@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

by the Mârûnî Patriarch of Lebanon, the Greek Catholic Patriarch of Antioch, the Greek Orthodox Patriarch of Antioch and the Greek Orthodox Patriarch of Jerusalem, refuting the allegations published in the French press, published in Istanbul in 1916 as a treatise titled "Reply to the French Press: Refutations of the Spiritual Leaders in Syria against the Falsehoods of the French Press about Syria and Palestine" (*Fransız Matbuatına Cevap: Suriye ve Arz-ı Filistin Hakkında Fransız Matbuatının Yalanlarına Karşı Suriye'deki Rüesâ-yı Ruhâniyenin Tekzipleri*). This study analyses the letters sent to Cemal Pasha, Commander of the Fourth Army and Minister of Naval Affairs, by the spiritual leaders of Mârûnî, Antioch Greek Catholic, Antioch Greek Orthodox and Jerusalem Greek Orthodox of Jebel-i Lebanon, and evaluates the social and political attitude of the Ottoman Empire in the Eastern Mediterranean region, including Jerusalem.

Keywords: French Press, Syria, Palestine, Ru'asâ' al-Rûḥānî.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN KUDÜS KARARLARI

Hüseyin AKDEMİR*

Kudüs tarihte çok sayıda saldırıya ve işgale maruz kalmıştır. Şehre yapılan bu saldırılar şehrin statüsünde değişime neden olmuştur. Kent bazı dönemler önemini kaybederken bazı dönemler önemini korumuştur. Önemini, yüklenen kutsallıktan alan şehir mücadelelerin merkezi olmuştur.

Kudüs İbrahimî inançlar için kutsaldır. Ancak Yahudiler kentin sadece kendileri için kutsal olduğunu kabul etmektedir. Yahudiler ilkin MÖ 586 yılında ikinci olarak da MS 70 yılında Kudüs'ten çıkarılmışlardır. Ancak Yahudiler diaspora döneminde Kudüs'e dönmeyi ve kente hakim olmayı arzulamıştır. Bunun gerçekleşmesi I. Dünya Savaş'ında Osmanlının bölgenin hakimiyetini İngiltere mandasına kaptırmasıyla mümkün hale gelmiştir. Kudüs ve Filistin'in diğer bölgelerine yapılan Yahudi göçleri Arap-Yahudi çatışmalarına neden olmuştur. Ayrıca Yahudi paramiliter güçlerinin manda yönetimine yönelik saldırıları İngiltere'nin Filistin sorununu BM'ye taşımasına neden olmuştur. İngiltere BM'ye taşıdığı Filistin sorunu 29 Kasım 1947 tarihinde Genel Kurul'da oylamaya sunulmuş, Filistin'in taksim edilmesi kabul edilmiştir. Kabul edilen kararda Kudüs'ün BM tarafından yönetilmesi ve uluslararası bir rejime tabi olması (corpus separatum) kararlaştırılmıştır. Ancak 1948 yılında başlayan Arap-İsrail savaşında Kudüs'ün bölünmesi nedeniyle bu karar uygulanamamıştır. 1967 savaşında ise kentin tümü İsrail'in eline geçmiştir. BM, İsrail'in kentte değişiklik içeren adımlar atmaması yönünde kararlar vermiştir. Çalışma BM'nin Kudüs'e yönelik kararlarını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Birleşmiş Milletler, Filistin, İsrail, Yahudilik.

UNITED NATIONS JERUSALEM RESOLUTIONS

Jerusalem has been subject to numerous attacks and occupations throughout history. These attacks on the city have caused changes in the city's status. While the city lost its importance in some periods, it has maintained its importance in others. The city, which derives its importance from the sacredness it has been the center of struggles.

Jerusalem is sacred to the Abrahamic faiths. However, Jews accept that the city is sacred only to them. Jews were first expelled from Jerusalem in 586 BC and secondly in 70 AD. However, Jews desired to return to Jerusalem and dominate the city during the diaspora period. This became possible when the Ottoman Empire lost its dominance of the region to the British mandate during World War I. Jewish migrations to Jerusalem and other parts of Palestine caused Jewish-Arab conflicts. In addition, attacks by Jewish paramilitary forces against the mandate administration caused Britain to take the Palestine issue to the UN. The Palestinian issue that England brought to the UN was put to a vote in the General Assembly on November 29, 1947, and the division of Palestine was accepted. The accepted decision decided that Jerusalem would be administered by the UN and subject to an international regime (corpus separatum). However, this decision could not be implemented due to the division of Jerusalem in the Arab-Israeli war that began in 1948. In the 1967 war, the entire city fell into Israeli hands. The UN made decisions that Israel should not take steps that would involve changes in the city. The study aims to identify the UN's decisions regarding Jerusalem.

Keywords: Jerusalem, United Nations, Palestine, Israel, Judaism.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı. E-mail: hsynakfe@hotmail.com

ŞAİR TEZKİRELERİNE GÖRE KUDÜS, ŞAM, HALEP CİVARI ŞEHİRLER VE
BURALARDA YETİŞEN OSMANLI ŞAİRLERİ

Abdullah AYDIN*

Şair Tezkireleri -Tezkiretü's-Şu'aralar- Osmanlı Sahası Türk Edebiyatının önemli biyografi kaynaklarından. Şairlerin adı, mahlası, ailesi, öğrenim durumu, mesleği, çalışma hayatı, fizikî özellikleri veya ahlâkî kişiliği, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi bulunduran bu kaynaklar şairlerin şiirlerinden örnekler de vermektedir. Çağatay sahasında Ali Şir Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâis'iyle başlayan tezkire yazıcılığı, Osmanlı sahasında Sehî Bey'in Heşt Behişt'i ile başlamış, Mehmed Nâil Tuman'ın Tuhfe-i Nâilî'siyle son bulmuştur. Günümüzde ise Kastamonulu Divan Şairleri vb. çalışmalarla tezkirecilik geleneği, edebî eser olma özelliğinden uzaklaşarak akademik çalışma olma yönüne doğru bir dönüşüme uğramıştır.

Tezkirelerde şairlere dair bilgi paylaşılırken doğum, eğitim öğretim, tayin, sürgün, seyahat vs. değişik sebeplerle çok sayıda şehirden bahsedilmektedir. Bazen latife veya hiciv içerikli anekdotlara da konu olan şehirlere dair birçok özellik yer almaktadır. Osmanlı sınırları içerisinde bulunan bazı şehirlere ünvanlar verilmiş ve bu şehirlerin iklim, yiyecek, içecek, toplum yapısı gibi farklı konulardaki özellikleri kaydedilmiştir.

Bu tebliğde, Osmanlı döneminin önemli şehirlerinden olan Kudüs, Halep, Şam şehirleri ve bu şehirler civarındaki yerleşim yerleriyle ilgili olarak şair tezkirelerinde verilen bilgiler incelenecek, söz konusu şehirlerde yetişen divan şairlerinin bilgileri paylaşılacaktır. Günümüzde Filistin ve Suriye sınırları içinde bulunan bu bölge yüzyıllardır Türk Edebiyatının önemli şair ve şiir havzalarından biri olmuştur. Böylece; genç nesiller tarafından uzak/ yabancı görülmesi muhtemel olan bölgenin bizden bir yerler olduğu gerçeğine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Sahası Edebiyatı, Tezkire, Kudüs, Halep, Şam.

JERUSALEM, DAMASCUS, ALEPPO AND NEARBY CITIES ACCORDING TO
OTTOMAN POETS' TEZKİRE LITERATURE, AND THE OTTOMAN POETS WHO
EMERGED THERE

Poet Tezkires -Tezkiretü's-Şu'ara- are important biographical sources of Ottoman Turkish Literature. These sources, which provide information about the poets' names, pen name, families, educational status, profession, working life, physical characteristics or moral personality, literary personality and works, also provide examples of the poets' poems. The tezkire writing, which started with Ali Şir Nevâyî's Mecâlisü'n-Nefâis in the Chagatay field, began with Sehî Bey's Heşt Behişt in the Ottoman field and ended with Mehmed Nail Tuman's Tuhfe-i Nailî. Today, with studies such as Kastamonu Divan Poets, the tradition of tezkire writing has transformed from being a literary work to being an academic study.

While sharing information about poets in the anecdotes, many cities are mentioned for various reasons such as birth, education, assignment, exile, travel, etc. There are many characteristics about the cities, which are sometimes the subject of humorous or satirical anecdotes. Titles were given to some cities within the borders of the Ottoman Empire and the characteristics of these cities in different subjects such as climate, food, drink, and social structure were recorded.

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: divansiiri@hotmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŒEYH ŒA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

In this paper, the information given in poet anecdotes about the important cities of the Ottoman period, Jerusalem, Aleppo, Damascus and the settlements around these cities will be examined and the information about the divan poets who grew up in these cities will be shared. This region, which is currently within the borders of Palestine and Syria, has been one of the important poet and poetry centers of Turkish Literature for centuries. Thus; attention will be drawn to the fact that the region, which is likely to be seen as distant/foreign by the younger generations, is a place like us.

Keywords: Ottoman Field Literature, Anecdote, Jerusalem, Aleppo, Damascus

EDEBÎ METİNLERDE KUDÜS

Mustafa İsmet UZUN* - Nurgül KARAYAZI BAL**

Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle "çevresi mübarek kılınmış" çok eski bir dinî merkez olan Kudüs, üç büyük ilâhî din için mukaddes kabul edilmiş, özel öneme sahip kutsal bir mekândır. Kudüs etrafında gelişen olaylar ve oluşan kavramlar, başlıca dünya dilleriyle yazılmış pek çok dinî ve tarihî eserler yanında sanat, edebiyat ve kültür ürünlerini asırlarca beslemiş, bilhassa üç büyük din ve bağlularınca hâlen ciddi biçimde önemsenmiştir. Ayrıca Kudüs, binlerce yıldan günümüze dünyanın en önemli ve kadim inanç turizmi alanlarının da başında yer almıştır. Birçok açıdan değerlendirilip anlaşılması ve anlatılması gereken bu şehre dâir araştırmamızda öncelikle Kudüs'ün kutsallığı ve üç büyük din bakımından önemine, kısaca tarihçesine, din ve kültürümüz bakımından değer ve önemine değindikten sonra milletimizin ortaya koyduğu Divan ve İslâmî Türk edebiyatlarının en eski örneklerinden günümüze kadar rağbetle ele alınan ve işlenen başlıca konulardan biri olması üzerinde durulacaktır. Bu mukaddes belde hakkındaki bilgilerin, başta edebî metinler olmak üzere kaleme alınmış çeşitli eserlerle söz konusu şehirde vazife yapmış şâirlerin divanlarındaki manzumelerde ne kadar geniş bir şekilde yer bulduğu bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Bundan dolayı genel maksatlı eserlerde ve Kudüs merkezli müstakil dînî-edebî eserlerde kutsal şehrin ele alınışına değindikten sonra Kudüs hakkındaki zengin malzemeden oluşan manzum-mensur başlıca edebî literatür sıralanmaya çalışılacaktır. Kudüs'ün bütün semâvî dinlere kible, birçok peygamberin yaşadığı ve kabrinin bulunduğu mübarek bir şehir, Hz. Peygamber'in miraca yükselmeden önceki ilk menzili, Hz. Peygamber'in diğer peygamberler tarafından karşılandığı, onlarla görüştüğü ve imam olarak onlara namaz kıldırıldığı mübarek bir mekân, Peygamberin müezzini Hz. Bilâl-i Hebeşî'nin yerleştiği ve Efendimizin vefatından sonra ezan okuduğu iki şehirden birisi olması gibi edebî metinlere intikal etmiş özellikleri seçilmiş bazı beyitlerle örneklendirilerek tavsif edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, İslâmî Türk edebiyatı, Kudüs, Kutsal Şehir.

JERUSALEM IN LITERARY TEXTS

Jerusalem, described in the Qur'an as a city of "blessed surroundings," is an ancient religious center of profound significance to the three major monotheistic faiths. As a sacred space, it has been recognized as holy and of special importance within the context of Judaism, Christianity, and Islam. The events surrounding Jerusalem, as well as the concepts that have emerged from it, have nourished numerous religious and historical texts written in major world languages, alongside a variety of artistic, literary, and cultural products for centuries. This city continues to hold considerable significance, particularly for the adherents of these three great religions. Moreover, Jerusalem has stood as one of the most revered and ancient centers of faith tourism throughout thousands of years to the present day. In our research regarding this city, which necessitates evaluation and understanding from multiple perspectives, we will first address the sanctity of Jerusalem, its historical significance concerning the three major religions, and its cultural values. Then, we will focus on its role as a prominent theme in the classical Divan literature and Islamic Turkish literature, which has been extensively engaged with and explored since its inception. The core of this study lies in examining how comprehensively the sanctity of this holy city is depicted in various literary works, especially in the writings of poets who served

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.

**Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: nurgulkarayazi@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

in Jerusalem, as reflected in their collected works, or divans . After discussing the representations of the sacred city in general literary works and standalone religious-literary texts focused on Jerusalem, we will attempt to enumerate the rich literary corpus comprised of both poetic and prose literature regarding this city. Jerusalem is characterized in many literary texts as the qibla for all revealed religions, a blessed city where many prophets lived and are buried, as the first station before the Prophet Muhammad's ascension to heaven, and as the holy place where he met and prayed with other prophets. Furthermore, it is one of the two cities where Bilal ibn Rabah, the Prophet's muezzin, settled and called the adhan following the Prophet's passing. These attributes will be illustrated through selected couplets, highlighting the literary portrayals of the city.

Keywords: Divan Literature, Islamic Turkish Literature, Jerusalem, Holy City.

AHMET CEVDET PAŞA (1823-1895)'NİN TEZAKİRİ'NDE KUDÜS

İbrahim YILMAZ* - Muhammed Alparslan YILMAZ** - Emre BABAYİĞİT***

1823 Osmanlı toprakları içerisinde yer alan Bulgaristan'ın Lofça kasabasında doğdu. Tanzimat devrinin önde gelen şahsiyetlerinden olan Cevdet Paşa, son asır Türk-İslâm ilim âleminin mümtaz simalarından biridir. Ahmed Cevdet büyük bir devlet adamı olduğu kadar aynı zamanda tarihçi, hukukçu, mütefekkir, edip, eğitimci ve sosyologdur. Henüz genç bir medrese talebesiyken olağan üstü zekâsı, çalışkanlığı, bilgisi ve isabetli tahlilleriyle hocalarının dikkatini çekmiş, zaman zaman onlarla ilmî meselelerde tartışmalara girmiştir. Genç yaşta İslâmî ilimlerle birlikte Arapça ve Farsça'yı çok iyi bir şekilde öğrenirken Emîn Efendi adlı bir kişiden Fransızca dersleri de aldı. Bu ona kısmen Batıya ait tarih kitaplarını ve kanunlarını okuma ve anlama imkânını vermiştir.

Cevdet Paşa'nın vak'anüvisliği zamanında (1855-1865) bizzat kendisinin de içinde bulunduğu olaylara dair tuttuğu notlardan teşekkül eden bir hâtırat niteliği taşımaktadır. Cevdet Paşa bu notları kendisinden sonra vak'anüvis olan Ahmed Lutfi Efendi'ye tezkireler halinde yollamıştır. Bu sebepten dolayı da esere Tezâkir-i Cevdet adını vermiştir. Kırk tezkireden meydana gelen eserin ilk tezkiresi daha önceki vak'anüvislerin durumları hakkındadır; ardından gelen dört tezkire Ahmed Lutfi Efendi'ye bazı vesikalar gönderdiğine dairdir. 6 ile 39. tezkirelerde ise Cevdet Paşa'nın bizzat yaşadığı Tanzimat devrinin bir kısım olayları ile bu dönemin hemen hiçbir eserde bulunmayan siyasî, sosyal ve ahlâkî durumu yer almaktadır.

13. Tezkiresi, Bakıyye-i vekaayi-i sene 1272 başlığı altındadır. Cevdet Paşa, 1272 yılındaki olaylar anlattıktan sonra aynı başlık altında 1273 yılında Kudüs'te yer alan Selahaddin Cami-i Şerifi'nin Kilise'ye dönüştürülme meselesini anlatmaktadır. Cevdet Paşa, bu konuyu 1273 yılının fena işlerinden birisi' diye nakletmekte ve bu konuyu detaylı bir şekilde aktarmaktadır. İşte bu bildiride bu konu etraflı bir şekilde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Cevdet Paşa, Kudüs, Selahaddin Cami-i Şerifi, Kilise.

JERUSALEM IN TEZÂKİR OF AHMED CEVDET PASHA (1823-1895)

Ahmet Cevdet Pasha was born in Lofcha Town of Bulgarian which is included in Ottoman Empire. Being one of the prominent figure in Tanzimat period, Ahmet Cevdet Pasha was one of the people who was well known in Turkish İslamic World. Ahmet Cevdet Pasha was an outstanding politician; moreover, he was a historian, lawyer, scholar, writer, educator and sociologist. While he was just a student in madrasa, he got attention of master with extraordinary intelligent, being hardworking and specific analysis as well as having discussion with his masters regarding scientific issues. When Ahmet Cevdet Pasha extensively learned Arabic, Persian and Languages along with İslamic Sciences in young age, he got French lecture out of a person who was called as Emin Efendi. That particularly ensures opportunity to read and comprehend Western history books and laws.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: iyilmaz@atauni.edu.tr.

** Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: [m.a.yilmaz\[at\]alparslan.edu.tr](mailto:m.a.yilmaz[at]alparslan.edu.tr)

*** Arş. Gör., Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: emre_babayigt14@hotmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

During Cevdet pasha's task at Chronicler (1855-1865), notes that he wrote consists of events in which he is involved on his own. Cevdet Pasha send these notes to Ahmed Lütfi Efendi who was successor following Cevdet in a style of Tezkire. Therefore, these notes were called as Tezâkir-i Cevdet. Tezakir-i Cevdet consists of 40 tezkires, the first of which is concerned with events that occurred before Cevdet Pasha. The next four tezkires are the notes that he sent to Ahmed Lütfi Efendi. The 6th and 39th tazkiras discusses some of the the events of the Tanzimat period, experienced by Cevat Pasha himself; and the political, social and moral state of this period, which had not been included in almost any work.

The 13th tazkira is under the title of "Bakıyye-i Vekaayi-i sene 1272". After depicting the events of the year 1855- 1857, Cevdet Pasha recounts the conversion of Selahaddin Mosque in Jerusalem into a church in 1273, under the same title. We tried to explain this issue in a multifaced way in this study.

Keywords: Ahmet Cevdet Pasha, Jerusalem, Selahaddin Mosque, Church.

KESİNTİSİZ BİR FELAKETİN EŞİĞİNDE DÜŞÜNMEK: GAZZE ÖZELİNDE
POETİK OLANIN ETİK VE POLİTİK DEĞERİ

İbrahim GÜNAYDIN*

Bu çalışma, kesintisiz bir felaketin eşliğinde düşünmenin imkânını, Gazze özelinde poetik olanın etik ve politik değeri bağlamında felsefi bir perspektifle ele almayı amaçlamaktadır. Theodor W. Adorno'nun "Auschwitz'ten sonra şiir yazmak barbarcadır" ifadesi, yalnızca bir estetik şüphe değil, aynı zamanda dile, tanıklığa ve temsilin sınırına dair derin bir etik sorgudur: İnsanlık dışı olanı dile getirmek, şiir yoluyla mümkün müdür; yoksa bu girişim, doğası gereği yeni bir barbarlık mıdır? Bu sorgulama, Walter Benjamin'in tarihin ilerleyici değil, kesintili ve çatlaklı doğasına işaret eden mesiyani tarih anlayışıyla birlikte düşünülerek genişletilmektedir. Benjamin'in "tarihin her belgesi aynı zamanda bir barbarlık belgesidir" sözü çerçevesinde, poetik olan bastırılmış seslerin, silinmiş hafızaların ve geleceğe havale edilmiş adaletin taşıyıcısı olarak yeniden konumlandırılır. Çalışmada bu bağlam, Paul Celan ve Mahmud Derviş'in şiirleri üzerinden incelenmektedir. Celan'ın Todesfuge (Ölüm Fügü), dilin kendi enkazı içinden konuşma çabası olarak, Holokost'un dilsel imkânsızlığına karşı tanıklık görevini üstlenirken; Derviş'in Gazze şiirleri, Filistinli kimliğin hem ontolojik hem de politik yok sayılışına karşı Arapçanın belleğinde direnen bir poetik karşı-duruş sergiler. Her iki şairin şiirinde de poetik olan, yalnızca estetik bir form değil, kaybın ve yasın hafızası, suskunluğa karşı açılan bir anlam alanı ve Benjaminci anlamda "jetztzeit"te (şimdi-zamanında) parlayan bir hakikat imkânıdır. Yöntem olarak felsefi kavram analizi ile metinlerarası karşılaştırmalı okuma bir araya getirilmiş; Adorno ve Benjamin'in kuramsal çerçeveleri doğrultusunda Celan ile Derviş'in şiirleri tarih, etik ve dil ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, şiirin, hem Celan'ın Batı-Avrupa şiirinde hem de Derviş'in Arap modernizmi içinde, bir felaket çağında hafızayı diri tutan etik-politik bir eylem biçimi olarak nasıl işlevselleştiğini göstermeyi hedeflemektedir. Şiir, bu bağlamda, barbarlığa karşı sesin ve anlamın en son sığınağı olarak düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Poetik Tanıklık, Felaket ve Bellek, Adorno ve Benjamin Estetiği, Şiir ve Barbarlık, Mahmud Derviş ve Paul Celan.

THINKING AT THE EDGE OF AN ONGOING CATASTROPHE: THE ETHICAL AND
POLITICAL VALUE OF THE POETIC IN THE CONTEXT OF GAZA

This study aims to examine the possibility of thinking at the edge of an ongoing catastrophe through a philosophical lens, focusing on the ethical and political value of the poetic in the specific context of Gaza. Theodor W. Adorno's statement -"To write poetry after Auschwitz is barbaric"- constitutes not merely an aesthetic suspicion, but also a profound ethical inquiry into language, testimony, and the limits of representation: Is it possible to articulate the inhuman through poetry, or is such an attempt inherently a new form of barbarism? This interrogation is expanded in dialogue with Walter Benjamin's messianic conception of history, which emphasizes the discontinuous and fractured nature of historical time rather than its progressive unfolding. Within the framework of Benjamin's assertion that "every document of civilization is at the same time a document of barbarism," the poetic is repositioned as a vehicle for suppressed voices, erased memories, and deferred justice. In this context, the study analyzes the poetry of Paul Celan and Mahmoud Darwish. Celan's Todesfuge (Death Fugue) assumes the task of bearing witness to the linguistic impossibility of the Holocaust through an effort to speak from within the ruins of language. Darwish's Gaza poems, on the other hand, offer a poetic counter-position that resists the ontological and political erasure of Palestinian identity by drawing upon the mnemonic depth

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı. E-mail: ibrahimgunaydin1@gmail.com

of the Arabic language. In both poets, the poetic does not function merely as an aesthetic form; it becomes the memory of loss and mourning, a space of meaning opened in resistance to silence, and—following Benjamin—a flash of truth in the Jetztzeit (now-time). Methodologically, the study combines philosophical conceptual analysis with intertextual comparative reading, exploring the relation between history, ethics, and language in the poetry of Celan and Darwish through the theoretical frameworks of Adorno and Benjamin. Ultimately, this paper argues that poetry—both within Celan’s Western European tradition and Darwish’s Arabic modernism—functions as an ethical-political act that sustains memory in an age of catastrophe. In this regard, poetry is envisioned as the final refuge of voice and meaning against barbarism.

Keywords: Poetic Witnessing, Catastrophe and Memory, Adornian and Benjaminian Aesthetics, Poetry and Barbarism, Mahmoud Darwish and Paul Celan.

SAMİ DİNLERDE SÜLEYMAN TAPINAĞININ/MESCİDİ AKSA'NIN YERİ VE
GELECEKTEKİ DURUMU

Mustafa ÜNAL*

Yahudilik tarihi boyunca, farklı zamanlarda değişik peygamberler, özellikle sunak biçiminde birçok kutsal yer inşa ettiler. Bu nedenle, bu yerler geçici kutsal yerler olarak kabul edildi, çünkü örneğin İbrahim, kendisinin ve halkının göç ettiği ve yerleştiği birçok kutsal yer veya sunak inşa etmişti. Yakup Peygamber'in melekler ve Tanrı Yahve ile rüyasında gördüğü Beyt el, Yahudi inanç tarihinde bir hierofan yeri olarak da belirlendi.

Yahudilik tarihinde en kutsal yer, Kudüs'te inşa edilen Süleyman Tapınağı olarak bilinen Bet Ha Mikdaş'tır. Bu tapınak sadece Yahudiler için değil, aynı zamanda Hristiyanlar ve Müslümanlar için de kutsal bir yerdir. Bu yerin kutsallığı, söz konusu dinler için sayısız çatışmanın ve hatta savaşın merkezi haline gelmiştir.

Bu sunumda, Süleyman Tapınağı'nın kutsallığını Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam ile ilgili nedenlerini vererek açıklanacak, ayrıca, insanların gelecekte olası savaşlardan nasıl kaçınabileceklerine dair bazı düşünceler ileri sürülecektir.

Anahtar Kelimeler: Mescid-i Aksa, Süleyman Tapınağı, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam

THE IMPORTANCE AND FUTURE STATUS OF THE TEMPLE OF
SOLOMON/AL-AKSA MOSQUE IN SEMITE RELIGIONS

During the history of Judaism, at different times different apostles constructed many holy places particularly as forms of altars. Therefore, these places were regarded as if temporal sacred places, because, for instance Abraham had constructed many sacred places, or altars, where he and his people had migrated and settled. *Beyt el* where Jacob had dream of angels and speaking to God, was also designated as a hierophanic place in the history of Jewish belief.

In the history of Judaism the most sacred place is *Bet Ha Mikdaş* known as Solomon Temple built in Jerusalem. This temple is a holy place not only for the Jews, but also for the Christians and the Muslims. Sacredness of this place has become the centre of innumerable clashes and even wars for the religions in question.

In this presentation we will describe sacredness of Solomon Temple by giving reasons with regard to the Judaism, Christianity and Islam. We will also give some advice for how people can avoid likely wars in future.

Keywords: Hierophany, Theophany, Holy Place, Jerusalem, Solomon Temple.

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı.
E-mail: mustafaunalkozan64@gmail.com

İSRAİLOĞULLARININ KUTSAL MEKÂN KUDÜS VE ÇEVRESİNDEKİ
İFSATLARININ TEOLOJİK TEMELLERİ

Faruk ÖZDEMİR*

Kudüs Yahûdîlik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet için kutsal mekân olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle tarih boyunca her üç din mensupları bu mekâna sahip olmak istemişlerdir. Fakat Kudüs, sadece Müslümanların hakimiyeti altına girince Kudüs ve çevresinde barış hâkim olmuştur. Nitekim Hz. Ömer devrinde Kudüs fethedilince (17/638) burada Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahûdîler barış içerisinde yaşamışlardır. Halife Ömer Kudüs'ü teslim alınca Kudüs halkına verdiği emanname ile şehirde ikamet eden Yahûdî ve Hıristiyanların canları, malları ve ibadet mekânları güvence altına alınmıştır. Ne yazık ki Kudüs ve çevresindeki barış iklimini Müslümanlar dışındaki yönetimlerde göremiyoruz. Nitekim Haçlılar 1099 yılında Kudüs'ü ele geçirince şehirdeki Müslüman ve Yahûdîlerin hemen hemen hepsini katletmişlerdir. Kudüs ve çevresine Yahûdîler hâkimken kendileri dışındakilere yaşama hakkı tanımamışlardır. İsrailoğullarının bu tutumlarının temelinde teolojik gerekçeler yer almaktadır. Zira Tevrat'ta geçen "Mısır Irmağı'ndan büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan bu toprakları senin soyuna vereceğim." (Tekvin 15:18) gibi ifadeler nedeniyle Yahûdîler Kudüs ve çevresinin kendilerine ait olduğunu iddia etmektedirler. Yahûdîler kendilerini üstün ve seçilmiş kabul etmektedirler. Tevrat'taki şu ifadeler buna işaret etmektedir: "Sizi kendi halkım yapacak ve Tanrınız olacağım." (Çıkış 6:7). İsrailoğulları kendilerini diğer milletlerden üstün ve seçilmiş gördükleri için "öteki" kabul ettikleri herkesi öldürmeyi hak kabul etmektedirler. Tevrat'taki şu cümleler buna işaret etmektedir: "Böylece kenti ele geçirdiler. Kadın erkek, genç yaşlı, küçük ve büyük baş hayvanlardan eşeklere dek, kentte ne kadar canlı varsa, hepsini kılıçtan geçirip yok ettiler." (Yeruş 6:20-21). İsrailoğullarının geçmişte ve günümüzde hiçbir evrensel insan haklarını dikkate almadan soykırıma varan katliamlarının temelinde yatan dini argümanların ortaya çıkarılması gerektiği düşüncesindeyiz. O nedenle bu bildiride İsrailoğullarının Kudüs ve Filistin'deki saldırgan tavırlarının teolojik temellerinin ortaya çıkarılması amaç edinilmiştir. Bu araştırmada literatür taraması yöntemi kullanılarak başta Tevrat olmak üzere araştırmamıza katkısı olacak diğer kaynaklardan istifade edilmiştir. Günümüzde küresel bir mesele haline gelen Kudüs ve Filistin sorununun insanî ve ahlakî perspektiften çözülebilmesi için konunun teolojik temellerinin tespit edilmesinin önemli olduğu kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kudüs, Filistin, Tevrat, İfsat.

THE THEOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE CORRUPTIONS OF THE
ISRAELITES IN THE HOLY LAND OF JERUSALEM AND ITS SURROUNDINGS

Jerusalem is considered a holy place for Judaism, Christianity and Islam. For this reason, throughout history, members of all three religions have wanted to own this place. However, only when Jerusalem came under the rule of Muslims, peace prevailed in Jerusalem and its surroundings. Indeed, when Jerusalem was conquered (17/638) during the reign of Hazrat Umar, Muslims, Christians and Jews lived here in peace. When Caliph Umar captured Jerusalem, the lives, property and places of worship of the Jews and Christians residing in the city were secured with the covenant (amannama/the Assurance of Safety) he gave to the people of Jerusalem. Unfortunately, we cannot see the climate of peace in Jerusalem and its surroundings in administrations other than Muslims. Indeed, when the Crusaders captured Jerusalem in 1099, they

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: fozdemir@sinop.edu.tr

massacred almost all of the Muslims and Jews in the city. While the Jews dominated Jerusalem and its surroundings, they did not recognize the right to live for anyone other than themselves. Theological reasons lie at the basis of this attitude of the Israelites. Because of statements in the Torah such as “To your descendants I give this country, from the River of Egypt to the Great River, the river Euphrates” (Genesis 15:18), the Jews claim that Jerusalem and its surroundings belong to them. Jews consider themselves superior and chosen. The following statements in the Torah indicate this: “And I take you to have you for my people and let you have me for your God.” (Exodus 6:7). Because the Israelites see themselves as superior and chosen over other nations, they consider it their right to kill anyone they consider to be an “other.” The following sentences in the Torah point to this: “And they took the city, and massacred all in the city, man and woman, boy and graybeard and cow and sheep and donkey, without quarter.” (Joshua 6:20-21). We are of the opinion that the religious arguments underlying the genocidal massacres of the Israelites in the past and present, without taking into account any universal human rights, should be revealed. Therefore, this paper aims to reveal the theological foundations of the aggressive attitudes of the Israelites in Jerusalem and Palestine. In this research, the literature review method was used and other sources that would contribute to our research, especially the Torah, were used. We believe that it is important to determine the theological foundations of the issue so that the Jerusalem and Palestine issue, which has become a global issue today, can be resolved from a humanitarian and moral perspective.

Keywords: Tafsir, Jerusalem, Palestine, Torah, Corruption.

YAHUDİ KAYNAKLARINA GÖRE SEÇİLMİŞLİK DÜŞÜNCESİ VE DÜŞMAN ALGISI

Abdullah ALTUNCU*

Yahudi geleneğine göre kutsal soy ve seçilmişlik kavramları, Tanrı'nın İbrahim Peygamber ve soyuyla gerçekleştirdiği ahit temelinde şekillenmiştir. Benzer şekilde seçilmişlik ve kutsallık anlayışının vaat edilmiş toprakları da içine alacak şekilde genişletildiği görülmektedir. Bu anlayışa göre İsrailoğulları Tanrı'nın seçilmiş halkı, vaat edilen topraklar ise kutsallığı Tanrı tarafından vurgulanan en üstün coğrafyadır. Bu bağlamda Tanrı, kendi halkı olarak seçtiği İsrailoğullarını yine kendi belirlediği Filistin bölgesine yönlendirmiştir. Yahudi kaynaklarına göre Tanrı'yla yapılan ahit (Brit beyn ha-Batarim) her ne kadar İbrahim Peygamber ve onun nesliyle ilgili olsa da süreç içerisinde İsmail ve Esav, İbrahim Peygamberin soyundan gelmelerine rağmen ahdin kapsamından dışlanmışlar ve düşman olarak konumlandırılmışlardır. Yine İbrahim Peygamberin İsrailoğullarının atası olduğu fikri ön planda tutulmuş ve vaat edilmiş toprakların sınırları içerisinde yaşayan diğer topluluklar düşman kategorisine yerleştirilmiştir. Özellikle Esav, Amalek ve yedi Kenan ulusu gibi şahıs ve topluluk isimleri bu algının öne çıkan unsurları arasında yer almıştır.

İsrailoğullarının vaat edilen topraklardan sürgünü, Tanrı'nın emirlerine itaatsizliğin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, ahdin ebediliği inancı sürgünün geçici olduğuna ve İsrailoğulları'nın bu topraklara geri dönmesi gerektiğine dair inancı pekiştirmiştir. Bu eskatolojik beklenti, Mesih'in gelişi ile ilişkilendirilmiş olup, diaspora Yahudileri arasında kutsal topraklara dönüş ideali sürdürülebilir kılınmıştır. Düşman algısı ise özellikle toprak üzerindeki hak iddiaları bağlamında şekillenmiştir. İsmail ve Esav'ın soyundan gelenler, kutsal metinlerde gelecekte tamamen yok edilecek düşmanlar olarak tanımlanmıştır. Amalek ve yedi Kenan ulusu, İsrailoğulları'nın toprak bağıni tehdit eden topluluklar olarak öne çıkmıştır. Yahudi geleneğinde bu düşman kategorileri, zaman içinde Yahudi ulusunun karşı karşıya kaldığı tüm tehditleri kapsayacak şekilde genişlemiştir. Özellikle Gazze'de gerçekleşen uluslararası hukuk ve insanlık dışı tüm saldırılarda sıklıkla kullanılan Amalek söylemi bu durumun belirgin bir örneğidir. Bu bağlamda, Yahudi geleneğindeki Filistin topraklarına ilişkin hak iddiaları ve oluşturulan düşman kategorileri, günümüzdeki bölgesel çatışmaların dini ve tarihsel kökenlerini anlamada kritik bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Seçilmişlik Anlayışı, Vaat Edilmiş Topraklar, Esav, Amalek, Düşman Algısı.

CHOSENNESS AND PERCEPTION OF ENEMIES ACCORDING TO JEWISH SOURCES

In Jewish tradition, the concepts of chosenness and the holy lineage are fundamentally shaped by the covenant that God established with the patriarch Abraham and his descendants. Similarly, the understanding of chosenness and holiness is seen to expand to encompass the Promised Land. According to this perspective, the Israelites are regarded as God's chosen people, and the Promised Land is considered the most exalted geography emphasized by God. In this context, God directed the Israelites, whom He had chosen as His own people, to the region of Palestine that He had designated. According to Jewish sources, although the covenant (Brit Bein HaBetarim) pertains to Abraham and his lineage, over time, individuals such as Ishmael and Esau,

* Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: a.altuncu@adu.edu.tr

despite being descendants of Abraham, were excluded from the covenant and positioned as enemies. The notion that Abraham is the patriarch of the Israelites is prominently upheld, and other communities residing within the boundaries of the Promised Land are categorized as enemies. Figures and groups such as Esau, Amalek, and the seven Canaanite nations are prominent elements that underscore this perception.

The exile of the Israelites from the Promised Land is interpreted in Jewish sources as a consequence of their disobedience to God's commandments. However, the belief in the perpetuity of the covenant reinforces the notion that the exile is temporary and that the Israelites must return to these lands. This eschatological expectation is associated with the coming of the Messiah, thereby sustaining the ideal of returning to the Holy Land among Jews in the diaspora. The perception of enemies is particularly shaped within the context of territorial claims. Descendants of Ishmael and Esau are depicted in sacred texts as enemies who will be entirely eradicated in the future. Amalek and the seven Canaanite nations emerge as communities that threaten the Israelites' territorial ties. Over time, these categories of enemies within Jewish tradition have been broadened to encompass all threats faced by the Jewish nation. Notably, the invocation of Amalek in instances of international law violations and inhumane attacks in Gaza exemplifies this persistent rhetoric. In this framework, the claims to the Palestinian territories and the constructed categories of enemies within Jewish tradition hold critical importance for understanding the historical and religious roots of contemporary regional conflicts.

Keywords: Judaism, Concept of Chosenness, Promised Land, Esau, Amalek, Perception of Enemies.

İBNÜ'N-NAKİB EL-MAKDİSÎ'NİN MUKADDİME'SİNDE KUR'ÂN BELÂGATI

Şükrü MADEN*

Kudüs Müslümanlarca kutsal kabul edilen kadim bir şehirdir. Müslümanların ilk kiblesi olan ve Mi'rac hadisesinin gerçekleştiği Mescid-i Aksâ burada bulunur. Dolayısıyla fethedildiği ilk günden itibaren başta birçok sahâbî olmak üzere mü'minler buraya gelmişler ve burayı yurt tutmuşlardır. Bu coğrafyada pek çok İslâm âlimi yetişmiştir. Bunlardan biri de Kudüs'te doğan İbnü'n-Nakîb el-Makdisî'dir (ö. 698/1298). Tabakat müellifleri onun tefsire olan ilgisine özellikle dikkat çekerler. Nitekim kendisinin bu alanda *et-Tahrîr ve't-Tahbîr* ile *Mukaddime* isminde iki eserinin günümüze ulaştığı bilinmektedir. Bu çalışmada ise *Mukaddime* adlı eseri incelenmektedir. İbnü'n-Nakîb'in bu eserini bir Kur'ân belâgatı olarak tasarladığı anlaşılmaktadır. Eser i'câzu'l-Kur'ân vurgusu içeren bir hutbe ile başlamakta ve Kur'ân'ın i'câz vecihlerini anlatan fasıllarla son bulmaktadır. Eserin asıl içeriğinde ise beyân, meânî ve bedî ilimlerinin Kur'ân âyetleri eşliğinde ele alındığı görülür. Bizim çalışmamızda meânî, bedî ve i'câz konularından seçilen bazı hususlar ele alınmıştır. Eserde ağırlıklı olarak önceki eserlerden bilgilerin derlendiği göze çarpsa da bunun veciz ve sistematik bir üslupla yapıldığı söylenebilir. Müellif belâgat konularının tanım ve türlerine, âlimler arasındaki ihtilaflara âyetler, hadisler ve Arap şiirinden örnekler eşliğinde yer vermiştir. Bazı durumlarda kendi tercih ve görüşlerini de ortaya koymuştur. Eserin bu içeriği dikkate alındığında müellifin Kur'ân'ın anlaşılıp yorumlanma süreci için dilbilimsel zemini önemseydiği görülür. Aynı şekilde müellifin Kur'ân'ın dil ve üslubundaki i'câza ilgisi çok açıktır. Ayrıca bu durum, bu dönemde Filistin coğrafyasında hüküm süren Memlûkler'in tefsir alanındaki eğilimleri hakkında da bilgi vermektedir. Zira ileriki süreçte hem tefsir tedrisatı hem de literatür açısından Memlûkler dönemi tefsir faaliyetlerinin bir damarını dilbilimsel i'câz oluşturacaktır. Bu yönüyle İbnü'n-Nakîb'in eseri bölgedeki dilbilimsel yönelimin öncü eserlerinden biri olarak da kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Tefsir, Belagat, İ'câz, İbnu'n-Nakib el-Makdisi.

THE RHETORIC OF THE QUR'AN IN THE MUQADDIMAH OF IBN-NAQİB AL-MAQDISÎ

al-Quds is an ancient city considered holy by Muslims. Al-Aqsa Mosque, the first qibla of Muslims and the site of the Mirac event, is located there. Therefore, from the day of its conquest, many believers, especially the Companions (Sahāba), came and settled here. Many Islamic scholars were also raised in this region. One of these scholars was Ibn-Naqîb al-Maqdisî (d. 698/1298), who was born in al-Quds. Biographers particularly note his interest in the science of interpretation. Two of his works in this field, al-Tahrîr ve al-Tahbîr and Muqaddimah, have survived to the present day. This study examines the work Muqaddimah. It is believed that Ibn-Naqîb intended this work to be a Quranic rhetoric. The work begins with an introduction to the miraculous nature of the Qur'an and concludes with sections explaining its miraculous aspects. The main body of the text discusses the sciences of bayân, ma'ânî, and bedî' in great detail, accompanied by verses from the Qur'an. In our study, we discussed some selected issues from the subjects of ma'ânî, bedî', and i'câz. While it is evident that the text primarily compiles information from prior works, this compilation is executed in a concise and systematic manner. The author included definitions and types of rhetorical topics, as well as disagreements among scholars, providing examples from verses, hadiths, and Arabic poetry. In some cases, the author

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: sukrumaden@karabuk.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŒEYH ŒA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

also expressed his own preferences and opinions. Taking into account the content of the work, it becomes clear that the author places great importance on the linguistic basis of understanding and interpreting the Quran. Additionally, this provides insight into the tendencies of the Mamluks, who ruled Palestine during this period, in the field of exegesis. This will become a vein of exegetical activities in the Mamluk period, in terms of both education and literature. In this respect, Ibn-Naqīb's work is considered one of the pioneering works of the linguistic tendency in the region.

Keywords: Palestine, al-Quds/Jerusalem, Interpretation (Tafsir), Rhetoric (Balagha), Miraculousness (I'Jaz), Ibn Naqib al-Maqdisi

MÂİDE SURESİ 21. AYET BAĞLAMINDA KUR'AN'DA "ARZ-I MUKADDES" VE İSRAİLOĞULLARI

Duran Ali YILDIRIM*

Kur'an'da "arz-ı mukaddes" ifadesi, Mâide Suresi 21. ayette geçmektedir ve bu ayette İsrailoğulları'nın Filistin topraklarına yönlendirilmesi anlatılmaktadır. Bu topraklar, İsrailoğulları'nın Hz. Musa a.s. ile birlikte Mısır'dan çıktıktan sonra ulaşmayı hedefledikleri kutsal bir alan olarak kabul edilir. Ayette, İsrailoğulları'na "bu kutsal yere girin" denilerek bu yerin tarihsel ve dini anlamı yani kutsal bir yer olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Kur'an'da, Hz Musa'nın İsrailoğulları ile ilişkileri üç farklı süreçte işlenmekte ve her bir süreçte onlara farklı bir isimle hitap edilmektedir. Bunlardan ilki, denizde boğularak helak olmaları ile neticelenen ve İsrailoğullarının Firavun'dan kurtuldukları Mısır'dan çıkış sürecidir. Bu dönemde Kur'an'da onlara "Benî İsrâîl" diye nida edilmektedir ki, bu dönem İsrailoğullarının Allah'tan çok nimetler gördüğü, her hatalarından sonra bağışlandığı ve âlemlere üstünlüklerinin vurgulandığı dönemdir. Bu süreçte İsrailoğullarına sık sık Allah'ın kendilerine olan nimetlerini hatırlamaları uyarısı yapılmaktadır.

İkinci dönem ise Mısır'dan çıkış, denizden geçiş ile İsrailoğullarının artık ebedî düşmanları olan Firavun'dan kurtulup kendilerine vadedilen mukaddes topraklar için Hz. Musa a.s. ile birlikte Savaşma emrine muhatap oldukları dönemdir. Bu süreçte İsrailoğulları Hz. Musa ile birlikte savaşa gitmemeye direnmekte ve onlar "Kavm-u Mûsa" şeklinde anılmaktadırlar. Onlar Hz. Musa ile birlikte Allah'ın savaşma emrine karşı çıktıkları için "Arz-ı-Mukaddes" vaadinden mahrum edilmekte ve sürgüne gönderilmektedir. Bu arada Mısır'da yaygın olan putperestlik İsrailoğullarının ilgisini çekmekte ve nihayet putlara tapan bir topluluk haline gelmektedirler.

Üçüncü ve son dönem olan bu süreçte İsrailoğulları, daha önce görmüş oldukları bütün nimet ve imkânlardan mahrum edildikleri gibi uzun yıllar sürgün hayatı yaşamışlardır. Bu uzun sürgün yılları onlara aslî kimliklerini unutturduğu gibi daha önce kendileri için hiç kullanılmayan "Yahûd" ismiyle kandilerini tanıtmaktadırlar. Artık bundan sonra onlar, Allah'tan nimet gören ve O'nun tarafından övülen bir kavim değil, lânetlenen ve gazap edilen bir topluluk olarak anılmaktadır.

Bu çalışmada, "Arz-ı Mukaddes" vadinin Allah'ın emirlerinin ve 'ona verilen sözlerin yerine getirilmemesi ve Allah elçisinin yalnız bırakılması neticesinde vadedilen topraklara ulaşmanın imkânsızlığı ve bunun Kur'an ayetlerindeki karşılığı ele alınacaktır. Çalışmada tarama yöntemi kullanılacak, Kur'an ayetleri ekseninde Tefsirler ve Sinler Tarihi kaynakları ile alanda yapılan çalışmalardan istifade edilecektir. Konu hakkında özel bir çalışmanın yapılmamış olması araştırmanın önemi ve orijinalliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Arz-ı Mukaddes, Hz. Musa, İsrailoğulları.

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: dr.ali70@hotmail.com

KUDÜSLÜ MÜFESSİR MÜCÎRÜDDÎN EL-ULEYMÎ'NİN (Ö. 928/1522) FETHU'R-RAHMÂN ADLI TEFSİRİNDE İSRÂ HADİSESİ VE MESCİD-İ AKSA**Ceyda GÜRMAN***

Ebü'l-Yümn Mücîrüddin Abdurrahman b. Muhammed el-Uleymî el-Makdisî (ö. 928/1522), 15 ve 16. yüzyılda yaşamış Kudüslü Hanbeli âlimidir. Hz. Ömer'in (ö. 23/644) soyundan gelen Uleymî'nin babası Kādîlkudât Şemseddin Ebû Abdullah (ö. 873/1469) da meşhur ulema arasında zikredilir. İlim tahsili için on yıl kadar kaldığı Mısır haricinde hayatını Filistin'de idame ettiren Uleymî'nin yaşadığı zaman diliminde Kudüs, Memlûklü Devleti'nin egemenliğinde olup sonrasında Osmanlı Devleti'nin yönetimi altına girmiş önemli bir ilim ve kültür merkezidir. Mescid-i Aksa'da ilmî çalışmalarını sürdüren Uleymî burada fetva makamında bulunmuş ve çeşitli eserler kaleme almıştır. Kudüs'ün yanı sıra Remle, Nablus, el-Halîl gibi Filistin'in ilmî ve tarihi önemi haiz şehirlerinde de kadılık yapmıştır. Tarihçi, fakih ve müfessir kimliğiyle öne çıkan Uleymî, Kudüs tarihinin genişçe yer aldığı el-Ünsü'l-celîl bi-târîhi'l-Kuds ve'l-Halîl ile umumi tarih konularını muhtevi et-Târîhu'l-mu'teber fî enbâ'i men 'aber adlı eserlere sahiptir. Hanbeli mezhebi alimlerinin biyografilerini içeren el-Menhecü'l-ahmed fî terâcimi ashâbi'l-İmâm Ahmed adlı eseri ise İbn Receb'in (ö. 795/1393) Tabakâtü'l-Hanâbile adlı eserine bir zeyildir. Uleymî'nin tefsir alanındaki katkıları da kayda değerdir. Fethu'r-rahmân fî tefsîri'l-Kur'ân adlı eseri Hanbeli mezhebinin ahkâm âyetlerine dair yaklaşımını yansıtan önemli bir kaynaktır. Bununla birlikte Uleymî'nin tefsirinde mezhebî taassuba düşmediği diğer mezheplerin görüşlerine de yer verdiği görülür. On kıraati esas alan müfessirin bazı âyetlerin tefsirinde tarihçiliğinin etkilerini müşâhede etmek mümkündür. Ülkemiz kütüphanelerinde de yazması bulunan Fethu'r-rahmân'ın tahkikli neşri yapılmış ve yedi cilt halinde basılmıştır. Kaynaklarda Fethu'r-rahmân'ın ihtisarı olan el-Vecîz adlı bir eseri daha kaydedilmektedir. Bu tebliğde Uleymî'nin hayatı, yaşadığı dönemde Kudüs'ün ilmî durumu ve Mescid-i Aksa'daki vazifeleri ile Fethu'r-rahmân adlı eseri tanıtılmış, tefsirinde Hz. Peygamber'in Mekke'den Kudüs'e yolculuğunu anlatan İsrâ sûresinin ilk âyetini nasıl yorumladığı ve Mescid-i Aksa hakkında ne gibi izahlarda bulunduğu araştırılmıştır. Bu mukaddes şehirde yaşamış bir müfessir olarak diğer müfessirlerden farklı bir yorumunun olup olmadığına dair mukayeseli bir okuma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kudüs, el-Uleymî el-Makdisî, İsrâ, Mescid-i Aksa.

THE EVENT OF ISRA' AND AL-MASJID AL-AQSA IN THE TAFSİR FATḤ AL-RAḤMÂN BY THE JERUSALEMITE MUFASSIR MUJİR AL-DĪN AL-'ULAYMĪ (D. 928/1522)

Abu'l-Yumn Mujir al-Din 'Abd al-Rahman b. Muhammad al-'Ulaymî al-Maqdisî (d. 928/1522) was a Hanbali scholar from Jerusalem who lived during the 15th and 16th centuries. Al-'Ulaymî, a descendant of 'Umar ibn al-Khaṭṭāb, was the son of Qāḍī al-Quḍāt Shams al-Dīn Abū 'Abd Allah (d. 873/1469), who is also mentioned among the prominent scholars of his time. Apart from a ten-year stay in Egypt for educational purposes, al-'Ulaymî spent his life in Palestine. During his era, Jerusalem was under the rule of the Mamluk Sultanate, which later transitioned to Ottoman control, serving as a significant center of knowledge and culture. al-'Ulaymî carried out scholarly activities at the al-Aqsa Mosque, where he also held the position of mufti and authored various works. In addition to Jerusalem, he served as a qāḍī in other Palestinian cities of scholarly and historical significance, such as Ramla, Nablus, and al-Khalil.

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: cey827@gmail.com

Distinguished as a historian, faqīh, and mufasssīr, al-‘Ulaymī authored works such as al-Uns al-Jalīl bi-Tārīkh al-Quds wa’l-Khalīl, which extensively covers the history of Jerusalem, and al-Tārīkh al-Mu‘tabar fī Anbā’ Man ‘Abar, dealing with general historical topics. His work al-Manhaj al-Aḥmad fī Tarājim Aṣḥāb al-Imām Aḥmad, a biographical compendium of Hanbali scholars, serves as a zayl to Ibn Rajab’s (d. 795/1393) Ṭabaqāt al-Ḥanābila. Al-‘Ulaymī’s contributions to Qur’anic tafsīr are also noteworthy. His work Faḥ al-Raḥmān fī Tafsīr al-Qur’ān is a significant resource reflecting the Hanbalī school’s approach to āyāt al-aḥkām. However, it is observed that al-‘Ulaymī did not exhibit sectarian bias in his tafsīr and included the perspectives of other schools of thought. His interpretations, based on the ten canonical readings, also reveal the influence of his historical expertise in certain verses. A critical edition of Faḥ al-Raḥmān, found in manuscript collections in Turkey, has been published in seven volumes. Additionally, sources mention a summarized version of this work titled al-Wajīz. This paper introduces al-‘Ulaymī’s life, the scholarly environment of Jerusalem during his time, his duties at the al-Aqsa Mosque, and his tafsīr Faḥ al-Raḥmān. It specifically examines his interpretation of the first verse of Sūrat al-Isrā’, which narrates the Prophet’s journey from Mecca to Jerusalem, and his explanations concerning al-Aqsa Mosque. Comparative readings have been undertaken to determine whether, as an mufasssīr who lived in this sacred city, his interpretations differ from those of other mufasssīrs.

Keywords: Tafsīr, Jerusalem, al-‘Ulaymī al-Maqdisī, Isrā, al-Aqsa Mosque.

İSRA-MİRAC HADİSLERİNDE MESCİD-İ AKSÂ KONUSU VE NERESİ OLDUĞU
İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR

Bekir TATLI*

İsrâ suresinin ilk ayetinden anlaşılacağı üzere Peygamber (s.a.), gecenin bir kısmında *Mescid-i Harâm*'dan alınıp etrafı bereketli kılınan *Mescid-i Aksâ*'ya götürülmüştür. Hadis kaynaklarımızda yer alan bilgilere göre ayetteki Mescid-i Aksâ ile kastedilen el-Beytü'l-Makdis'tir. Buna göre İsrâ gecesinde Peygamber (a.s.) Taybe, Sînâ Dağı, Beytü'l-Lahm gibi bazı yerlerde namaz kıldıktan sonra el-Beytü'l-Makdis'e gelmiş, orada da peygamberlere namaz kıldırıştır. Hadislerdeki bu sarîh anlatıma uygun olarak tarih boyunca İslâm âlimleri de genellikle, "Mescid-i Aksâ" yani "en uzak mescit" tabiriyle Kudüs'deki el-Beytü'l-Makdis'in kastedildiğini düşünmüşlerdir. Bu anlayışa karşılık, İsrâ ve Mirâç ile ilgili rivayetlerde adı geçen Mescid-i Aksâ'nın el-Beytü'l-Makdis olmadığını iddia eden bazı muasır araştırmacılar vardır. Bunlardan bir kısmı Mescid-i Aksâ ile neyin kastedildiğinin belli olmadığını, ancak onunla el-Beytü'l-Makdis'in kastedilmiş olamayacağını, çünkü İsrâ olayının olduğu sıralarda burasının harabe halinde bulunduğunu iddia etmiştir. Onlara göre el-Beytü'l-Makdis -Mescid-i Aksâ'dan farklı olarak-, Kudüs'te Hz. Davud tarafından plânlanan ve Hz. Süleyman tarafından inşa edilen kutsal mabede verilen addır. el-Beytü'l-Makdis'in yanında (güneydoğu kenarında) bulunan ve günümüzde Mescid-i Aksâ olarak adlandırılan mescit ise, depremlerde yıkılan Meryem kilisesinin temelleri üzerine Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervan (685-705) tarafından inşa edilmiş ve daha sonra Abbâsi halifesi el-Mehdî (775-785) ve Fâtımî halifesi ez-Zâhir (1021-1036) tarafından geliştirilmiştir. Kudüs'ün fethinden sonra şehre gelen Hz. Ömer de, sonradan bu mescidin inşa edildiği yerde namaz kılmıştır. Dolayısıyla sonraki dönemlerde yapılan bu mescidin Kur'an'da zikredilen Mescid-i Aksâ ile bir ilgisinin olmadığı iddia edilir. Bu görüş sahiplerine göre İsrâ suresinde adı geçen mescit, Mekke'ye 15-20 km yakınlıktaki Cî'râne mevkiindeki mescit olmalıdır. Diğer bir yaklaşıma göre ayette söz konusu edilen Mescid-i Aksâ, semadaki bir yerin adıdır. Bazı müsteşriklerin yanı sıra, bu görüşü savunan ve siyerle ilgili önemli çalışmalara imza atan muasır âlimlerden Muhammed Hamidullah da, Mescid-i Aksâ'nın dünyada olmadığını, onun Mirâç esnasında Hz. Peygamber'in yedinci semanın ötesinde görmüş olduğu ve her gün yetmiş bin meleğin namaz kıldığı el-Beytü'l-Ma'mûr isimli yer olduğunu iddia etmiştir. Bildirimizde konuyla ilgili hadisleri ve gündeme gelen tartışmaları değerlendirerek kendi görüşlerimizi bilim dünyasıyla paylaştık.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İsrâ-Mirâç, Mescid-i Aksâ, el-Beytü'l-Makdis, Beytü'l-Ma'mûr

THE SUBJECT OF AL-AQSA MOSQUE IN THE HADITHS OF ISRA-MIRAJ
AND DISCUSSIONS ABOUT WHERE IT IS LOCATED

As can be understood from the first verse of Surat al-Isra, the Prophet Muhammad (p.b.u.h.) was taken in part of the night from Masjîd Haram and taken to Masjîd Aqsa, the surroundings of which were made fertile. According to the information contained in our Hadith sources, what is meant by the al-Aqsa Mosque in the verse is "al-Baytu'l-Maqdis". According to this, the Prophet on the night of Isra after performing prayers in some places such as Tayba, Mount Sinai, Bayt al-Lahm, he came to al-Bayt al-Maqdis and made the prophets perform prayers there. In accordance with this clear explanation in the Hadiths, Islamic scholars throughout history have generally

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: bekir.tatli@hbv.edu.tr

thought that the term “al-Aqsa Mosque”, that is, “the farthest mosque”, refers to al-Bayt al-Maqdis in Jerusalem. In response to this understanding, there are some contemporary researchers who claim that the al-Aqsa Mosque mentioned in the narrations about Isra and Miraj is not al-Baytu’l-Maqdis. Some of them claimed that it was unclear what was meant by al-Aqsa Mosque, but that al-Bayt al-Maqdis could not be meant by it, because it was in a state of ruin at the time of the Isra incident. According to them, al-Bayt al-Maqdis -unlike Masjid al-Aqsa- is the name given to the holy temple planned by David in Jerusalem and built by Suleiman. The mosque, located next to al-Baytu’l-Maqdis (on the southeastern edge) and today called Masjid al-Aqsa, was built by the Umayyad caliph Abdulmalik b. Marwan (685-705) and later developed by the Abbasid caliph al-Mahdi (775-785) and the Fatimid caliph az-Zahir (1021-1036) on the foundations of the church of the Virgin Mary, which was destroyed in earthquakes. Caliph Omar, who came to the city after the conquest of Jerusalem, also performed prayers at the place where this mosque was built later. Therefore, it is claimed that this mosque, built in later periods, has nothing to do with the al-Aqsa Mosque mentioned in the Qur’an. According to these opinion holders, the mosque mentioned in Surat al-Isra should be the mosque at the location of Jirane, 15-20 km from Mecca. According to another approach, the al-Aqsa Mosque mentioned in the verse is the name of a place in the sky. In addition to some orientalists, Muhammad Hamidullah, one of the contemporary scholars who defended this view and signed important studies on siyar, also claimed that the al-Aqsa Mosque is not in the world, it is a place called “al-Baytu’l-Ma‘mur”, which the Prophet saw beyond the seventh heaven during Miraj and where seventy thousand angels perform prayers every day. In our statement, we shared our own views with the scientific world by evaluating the hadiths and the discussions that have been raised on the subject.

Keywords: Hadith, Isra-Miraj, al-Aqsa Mosque, al-Bayt al-Maqdis, Bayt al-Ma‘mur

دور مجلة الدراسات الإسلامية في الجامعة الإسلامية بغزة في نقد الدراسات الحديثية عند الشيعة الإمامية

Ali MUSTAFA *

على الرغم من الحصار الطويل من القريب والبعيد وقلّة الإمكانات إلا أن عين الباحث لا تخطئ ملاحظة تميز الجامعة الإسلامية بغزة في الأبحاث العلمية والرسائل الجامعية التي تصدر عن أقسامها العلمية سنوياً، من حيث التجديد في موضوعاتها والعمق في دراساتهما. وقد حظيت مجلة الدراسات الإسلامية بثقة الباحثين من داخل غزة وخارجها مما دفعهم إلى النشر فيها ثقة منهم بتميزها البحثي والأكاديمي.

ومن مظاهر تميز هذه المجلة أنها اهتمت بدراسات نقد التشيع مبكراً، وهو الحقل شبه المهمل في أقسامنا العلمية في الجامعات السنية خاصة التي تقع في بلاد لا وجود فيها لاتباع هذا المذهب على عكس ما جرى عليه الباحثون الشيعة، حتى قيل: قل أن تجد باحثاً شيعياً له ليس دراسة في نقد المذهب السني، وفي المقابلة قل أن تجد باحثاً سنياً له اهتمام فضلاً أن يكون له نشاط بحثي في نقد المذهب الشيعي.

ويهدف هذا البحث إلى تسليط الضوء على الجهد البحثي في مجلة الدراسات الإسلامية الخاص بنقد التشيع في الجانب الحديثي من ناحية وصفية وتحليلية نقدية.

وقد احتوى البحث على مقدمة وثلاثة مباحث وخاتمة.

المبحث الأول: الأبحاث الناقدة للروايات في المذهب الشيعي

المطلب الأول: موقف الشيعة من صفات الله؛ عرض ونقد

المطلب الثاني: موقف الخميني من صحابة رسول الله صلى الله عليه وسلم

المطلب الثالث: آل البيت الأطهار وعلاقتهم بالصحابة الأبرار

المطلب الرابع: المسجد الأقصى عند الشيعة؛ عرض ونقض

المبحث الثاني: الأبحاث المقارنة بين روايات الشيعة وأهل السنة

المطلب الأول: مرويات الكرسي والعرش بين أهل السنة والشيعة

المطلب الثاني: مرويات المهدي المنتظر بين أهل السنة والشيعة

المطلب الثالث: أمهات المؤمنين رضي الله عنهن بين صحيح البخاري والكا في الكليني

المبحث الثالث: الأبحاث الناقدة لطعون الشيعة في علم الحديث عند أهل السنة

المطلب الأول: شبهات حول أحاديث رؤية الله في الصحيحين والرد عليها من خلال القرآن الكريم

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı/ Faculty of Islamic Sciences / Istiklal University Kahramanmaraş / Türkiye. E-mail: abuowys@gmail.com

المطلب الثاني: شهادات المعاصرين حول حديث بدء الوحي في الصحيحين؛ دراسة نقدية

المطلب الثالث: انتقادات المعاصرين الموجهة إلى حديث اغتسال موسى عليه السلام غريانا بدعوى مخالفة

الذوق العام؛ دراسة نقدية

المطلب الرابع: تدوين السنة في الفكر الحدائي؛ دراسة نقدية

الخاتمة: فيها أبر النتائج والتوصيات.

الكلمات المفتاحية: الشيعة الإمامية، نقد الحديث، مجلة الدراسات الإسلامية، الجامعة الإسلامية بغزة.

THE CONTRIBUTION OF THE JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES GAZA FOR THE CRITICISM OF THE STUDIES OF HADITH IN THE SIGHT OF IMAMIT SHIITES

Despite the prolonged blockade imposed by both near and distant forces and the scarcity of resources, it is evident to the discerning researcher that the Islamic University of Gaza distinguishes itself through the quality of its academic research and theses produced annually by its various departments, particularly in terms of originality in topics and depth in analysis. The Journal of Islamic Studies has earned the trust of researchers both within and beyond Gaza, prompting them to publish their work in it, confident in its academic and research excellence.

One of the distinctive features of this journal is its early attention to studies critically examining Shiism—an area that has been largely neglected in the academic departments of Sunni universities, especially in countries where followers of this sect are virtually nonexistent. This stands in contrast to Shiite researchers, of whom it is often said that it is rare to find one who has not written a critique of the Sunni school of thought. Conversely, it is rare to find a Sunni researcher with an interest—let alone scholarly activity—in critiquing Shiite doctrine.

This study aims to highlight the body of research published in the Journal of Islamic Studies that critically engages with Shiism, specifically in the field of ḥadīth, through a descriptive, analytical, and critical approach.

The study comprises an introduction, three chapters, and a conclusion:

Chapter One: Research Critiquing Narratives in Shiite Doctrine

Section 1: The Shiite Position on God's Attributes: Presentation and Critique

Section 2: Khomeini's Position on the Companions of the Prophet ﷺ

Section 3: The Ahl al-Bayt al-aṭḥār and Their Relationship with the Noble Companions

Section 4: Al-Aqsa Mosque in Shiite Thought: Presentation and Refutation

Chapter Two: Comparative Studies between Shiite and Sunni Narratives

Section 1: Narrations on the Throne and the Kursī among Sunnis and Shiites

Section 2: Narrations about the Awaited Mahdi in Sunni and Shiite Traditions

Section 3: The Mothers of the Believers (may Allah be pleased with them) between Ṣaḥīḥ al-Bukhārī and al-Kāfī by al-Kulaynī

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

Chapter Three: Research Critiquing Shiite Objections to Sunni Ḥadīth Sciences

Section 1: Allegations Concerning the Vision of God Narrations in the Şaḥīḥayn and Responses Based on the Qur'an

Section 2: Contemporary Objections to the Ḥadīth of the Beginning of Revelation in the Şaḥīḥayn: A Critical Study

Section 3: Contemporary Critiques of the Ḥadīth on Moses' (peace be upon him) Bathing Naked, Alleging Conflict with Public Decency: A Critical Study

Section 4: The Documentation of the Sunnah in Modernist Thought: A Critical Study

Conclusion: Presents the most significant findings and recommendations.

Keywords: Twelver Shiism, Ḥadīth Criticism, Journal of Islamic Studies, Islamic University of Gaza.

GAZZE İSLAM ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ ARAŞTIRMALAR DERGİSİ'NİN ŞİA İMAMİYYE'DEKİ HADİS ÇALIŞMALARININ ELEŞTİRİSİNDEKİ ROLÜ

Yakın ve uzak çevrelerden uygulanan uzun süreli kuşatmaya ve imkânların yetersizliğine rağmen, araştırmacıların dikkatli gözünden kaçmayacak şekilde, Gazze'deki İslami Üniversitenin bilimsel araştırmalar ve her yıl fakültelerinden çıkan lisansüstü tezlerdeki özgün konu seçimleri ve derinlemesine analizleriyle öne çıktığı görülmektedir. İslami Araştırmalar Dergisi, hem Gazze içinden hem de dışından araştırmacıların güvenini kazanmış ve bu güven, onların dergide yayın yapma isteklerini artırmıştır.

Bu derginin ayırt edici yönlerinden biri, Şiiliğe yönelik eleştirel çalışmalara erken dönemde ilgi göstermesidir. Bu alan, özellikle Şii mezhebine mensup kimsenin bulunmadığı Sünni üniversitelerde neredeyse ihmal edilmiştir. Oysa Şii araştırmacılar arasında, Sünni mezhebi eleştirisi içermeyen bir çalışması olmayan araştırmacı bulmanın zor olduğu söylenir. Buna karşılık, Sünni araştırmacılar arasında Şiilik eleştirisiyle ilgilenen, hele bu alanda araştırma yapan birini bulmak neredeyse imkânsızdır.

Bu çalışma, İslami Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanan ve Şiiliği özellikle hadis alanında eleştirel bir yaklaşımla inceleyen araştırmaları tanıtmayı ve bu çalışmaları betimleyici, analitik ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma bir giriş, üç ana bölüm ve bir sonuç kısmından oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: Şii Mezhebindeki Rivayetlere Eleştirel Yaklaşımlar

Birinci Alt Başlık: Şiiilerin Allah'ın sıfatlarına bakışı: nitelik ve eleştirisi

İkinci Alt Başlık: Humeyni'nin Sahabe-i Kiram hakkındaki görüşleri

Üçüncü Alt Başlık: Ehli Beyt-i Pāk ile Sahabe-i kiram arasındaki ilişki

Dördüncü Alt Başlık: Şiilikte Mescid-i Aksâ: nitelik ve reddiye

İkinci Bölüm: Şii ve Sünni Rivayetlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi

Birinci Alt Başlık: Kürsî ve Arş rivayetleri: Sünnilik ve Şiilik açısından

İkinci Alt Başlık: Mehdî-i Muntazar rivayetleri: Sünni ve Şii kaynaklar arasında karşılaştırma

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

Üçüncü Alt Başlık: Müminlerin anneleri (radıyallahu anhünne): Sahîh-i Buhârî ile Kuleynî'nin el-Kâfisi arasında

Üçüncü Bölüm: Şiilerin Sünni Hadis İlmine Yönelttiği Eleştirilere Cevaplar

Birinci Alt Başlık: Sahihayn'de Allah'ı görme hadislerine yöneltilen şüpheler ve bunlara Kur'an temelinde cevaplar

İkinci Alt Başlık: Sahihayn'deki vahyin başlangıcı hadisine dair çağdaş itirazlar: Eleştirel bir analiz

Üçüncü Alt Başlık: Hz. Musa'nın (aleyhisselam) çıplak olarak duş almasına dair hadise yöneltilen ve kamu zevkine aykırılığı iddia edilen eleştiriler: Eleştirel bir inceleme

Dördüncü Alt Başlık: Sünnetin yazımı konusundaki modernist yaklaşımlar: Eleştirel bir değerlendirme

Sonuç: Araştırmanın öne çıkan bulguları ve önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İmamiye Şiası, Hadis Tenkidi, İslami Araştırmalar Dergisi, Gazze İslami Üniversitesi.

HİCRİ İLK ÜÇ ASRIN FİLİSTİNLİ RÂVİLERİ

Şule SOYAL ŞENOL*

Tarihi milattan önce 4000'li yıllara uzanan Kudüs, Hz. Âdem'den itibaren kutsal bir şehir olmuştur. Kudüs Müslümanların ilk kıblesi, İsrâ gecesinin şahidi ve hadis kaynaklarında ziyaret edilmesi işaret edilen üç şehirden biridir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra 637 yılında Hz. Ömer döneminde Kudüs'ün fethedilmesiyle Filistin toprakları İslâm ile tanışmıştır. Filistin, üç semâvî din tarafından kutsal sayılan Kudüs'ün yanı sıra Beytülmağdis gibi kutsal mekânları bünyesinde barındırmaktadır. İslam coğrafyasına dâhil olduğu günden itibaren bu topraklarda önemli şahsiyetler yetişmiştir. Fetihten sonra bazı sahâbiler tebliğ veya çeşitli devlet görevleri sebebiyle Filistin'e gitmeye başlamıştır. Sahâbe hadislerin ortaya çıktığı ve kayıt altına alındığı Hicaz bölgesinden ayrılırken gittikleri bölgelere ilmî birikimlerini de götürmüşlerdir. Filistin topraklarının İslâm coğrafyasının bir parçası olmasından sonra da bu topraklarda doğan bazı isimler İslâmî ilimler alanında ön plana çıkmaya başlamıştır. Askalan'da dünyaya gelmiş olan Şâfiî mezhebinin kurucusu Muhammed b. İdris (ö. 204/820) fıkıh alanındaki görüşleriyle sonraki kuşakları etkileyen isimlerden biridir. Ailesinin memleketine nisbetle Askalânî olarak anılan İbn Hacer (ö. 852/1449) de kaleme almış olduğu eserlerle hadis alanında müstesna bir yere sahiptir. Bu tebliğde ricâl ve tabakât eserlerine müracaat edilerek nisbelerine göre tespit edilmiş hicri ilk üç asrın Filistinli râvileri ele alınacaktır. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, *Üsdü'l-Gabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb* gibi sadece sahâbî biyografilerinin yer aldığı eserlerin yanı sıra *et-Târîhu'l-Kebîr*, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, *el-Tehzîbü'l-Kemâl*, *Siyeru Alâmi'n-Nübelâ* ve *Tehzîbü't-Tehzîb* gibi genel biyografi kitapları taranacaktır. Tespit edilen râvilerin naklettiği rivayetler için de hadis kitaplarına müracaat edilecektir. Filistin'de doğmuş ve yaşamış olan hadis râvilerini ve rivâyetlerini tespit etmenin bölgenin hadis birikimi hakkında bilgi edinmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Filistinli Muhaddisler, Sahâbe, Tâbiîn, Tebeu't-tâbiîn.

THE PALESTINIAN RÂWÎS OF THE FIRST THREE CENTURIES OF HIJRI

Jerusalem, whose history dates back to 4000 BC, has been a holy city since Adam. Jerusalem is the first qibla of Muslims, the witness of the night of Israa and one of the three cities that hadith sources indicate to visit. After the death of the Prophet Muhammad, the lands of Palestine were introduced to Islam with the conquest of Jerusalem in 637 during the reign of Hazrat Umar. Palestine contains holy places such as Beit al-Maqdis as well as Jerusalem, which is considered sacred by the three Abrahamic religions. Since the day it was included in the Islamic geography, important personalities have grown up in these lands. After the conquest, some of the Companions began to travel to Palestine for missionary or governmental duties. When the Companions left the Hijaz region, where the hadiths originated and were recorded, they also took their scholarly knowledge to the regions they traveled to. After Palestine became a part of the Islamic geography, some of the names born in these lands came to the forefront in the field of Islamic sciences. In this communiqué, the Palestinian narrators of the first three centuries of Hijri, who were identified according to their nisbahs by referring to the works of rijâl and tanât, will be discussed. In addition to works such as *al-Isâba fî Temyîzi al-Sahâba*, *Ud al-Ghaba fî Ma'rifat al-Sahâba*, *al-İstî'âb fî Ma'rifat al-Ashâb*, as well as *al-Târîhu al-Kabîr*, General biographical

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı. E-mail: bisenol@hotmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

books such as *al-Taba'at al-Kubrâ*, *al-Tahzîb al-Kamâl*, *Siyar al-'Alam al-Nubalâ* and *al-Tahzîb al-Tahzîb* will be scanned. Hadith books will also be consulted for the narrations narrated by the identified narrators. It is thought that identifying the hadith narrators who were born and lived in Palestine and their narrations will help to learn about the hadith accumulation of the region.

Keywords: Palestine, Jerusalem, Palestinian Muhaddithis, Sahaba, Tâbiîn, Tebeu't-tâbiîn.

NABLUS'TA HADİS ÂLİMLERİ VE ESERLERİ MEMLÜKLER VE OSMANLILAR DÖNEMİNDE İLMÎ MİRAS**Ahmet CİHANGİR***

Bu tebliğ, Filistin'in Nablus bölgesinde hadis ilmi sahasında temayüz etmiş âlimlerin tespitini ve bu âlimlerin ilmî birikimlerinin incelenmesini konu edinmektedir. Filistin'in ikinci önemli ilim merkezi olarak nitelendirilen ve birçok eğitim müessesesine ev sahipliği yapan Nablus, yetiştirdiği âlimler ve hadis ilmine yaptığı katkılarla son derece önemli bir yere sahiptir. Özellikle Memlûkler ve Osmanlılar döneminde eğitim faaliyetlerinin hız kazandığı bu şehir, ilmî mirasıyla Filistin'in ilim beldeleri arasında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu çalışma, Nablus bölgesinde Memlûkler ve sonrasında faaliyet gösteren hadis âlimlerini belirlemeyi ve bu âlimlerin kaleme aldığı eserleri ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırma kapsamında, öncelikle Nablus bölgesindeki âlimleri konu edinen klasik İslam tarihi, tabakât ve biyografi eserleri detaylı bir şekilde taranmış; âlimlerin hayatları ve eserleri çerçevesinde arşiv kayıtları incelenmiştir. Ayrıca, bu âlimlerin yetiştiği veya ders verdikleri medreseler de tespit edilerek bu kurumların hadis ilmine katkıları araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, tespit edilen Nablus'lu âlimlerden bazıları şunlardır: Yusuf b. el-Hasan Ebü'l-Muzaffer en-Nablusî ed-Dımaşkî (öl. 671/1272), Ali b. Abdurrahman Ebü'l-Hasan en-Nablusî (öl. 702/1303), Eyyûb b. Ni'me el-Kahhal en-Nablusî (öl. 730/1330), Ahmed b. Muhammed en-Nablusî ed-Dımaşkî (öl. 732/1332), Ömer b. Abdurrahim ez-Zuhrî en-Nablusî (öl. 734/1334), İbrâhim b. Muhammed el-Makdisî en-Nablusî (öl. 735/1335), Saîd b. Felâh en-Nablusî el-Ca'ferî (öl. 743/1342), Ahmed b. Muzaffer Ebü'l-Abbas en-Nablusî ed-Dımaşkî (öl. 758/1357), Meryem bnt. Abdurrahman en-Nablusîyye (öl. 758/1357), el-Hasan b. Muhammed el-Kureşî en-Nablusî (öl. 772/1371), Muhammed b. İbrahim el-Ca'ferî en-Nablusî (öl. 793/1391), Muhammed b. Abdülkâdir el-Ca'ferî en-Nablusî (öl. 795/1393), Muhammed b. Ahmed b. Mûsâ en-Nablusî el-Makdisî (öl. 815/1412'den sonra), Ali b. Muhammed el-Burhân el-Ca'ferî en-Nablusî (öl. 818/1415), İbnü'l-Ahrem Ebû Bekr b. Abdullah en-Nablusî (öl. 1091/1680), Âmir en-Nablusî el-Kudsî (öl. 1140/1727), Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî (öl. 1143/1731), Muhammed b. Ahmed es-Saffârî (öl. 1188/1774). Sonuç olarak, Nablus'un Memlûkler ve Osmanlılar dönemlerinde hadis ilmi açısından öne çıkan bir ilim merkezi olduğu ve bu bölgede hadis alanında eserler kaleme alan birçok âlimin yetiştiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hadis Alimleri, Memlûkler, Osmanlılar, Filistin, Nablus.

HADITH SCHOLARS AND THEIR WORKS IN NABLUS: INTELLECTUAL HERITAGE DURING THE MAMLUK AND OTTOMAN PERIODS

This paper focuses on identifying scholars who distinguished themselves in the field of hadith studies in the Nablus region of Palestine and examining their scholarly contributions. Regarded as the second most important center of knowledge in Palestine, Nablus hosted numerous educational institutions and occupies a significant position due to the many scholars it produced and its valuable contributions to hadith scholarship. Particularly during the Mamluk and Ottoman periods, this city gained momentum in its educational activities and with its scholarly heritage, holds a privileged place among Palestine's centers of learning. This study aims to identify the hadith scholars who worked in the Nablus region during and after the Mamluks and to reveal the works written by these scholars. Within the scope of the research, classical Islamic history, biographical dictionaries (tabaqât), and biographical works that discuss scholars in the Nablus region were thoroughly reviewed; archival records were examined in relation to the lives and

* Doktora Öğrencisi, Ürdün Yermük Üniversitesi. İrbid/Ürdün /PhD Student, Yarmouk University / Irbid / Jordan, E-mail: a.cihangir68@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-9145-7078>

works of these scholars. Furthermore the schools where these scholars were trained or taught were identified, and the contributions of these institutions to the field of hadith were investigated. As a result of this study, some of the identified scholars from Nablus include: Yūsuf b. al-Ḥasan Abū al-Muẓaffar al-Nāblusī al-Dimashqī (d. 671/1272), 'Alī b. 'Abd al-Raḥmān Abū al-Ḥasan al-Nāblusī (d. 702/1303), Ayyūb b. Ni'mah al-Kaḥḥāl al-Nāblusī (d. 730/1330), Aḥmad b. Muḥammad al-Nāblusī al-Dimashqī (d. 732/1332), 'Umar b. 'Abd al-Raḥīm al-Zuhrī al-Nāblusī (d. 734/1334), Ibrāhīm b. Muḥammad al-Maqdisī al-Nāblusī (d. 735/1335), Sa'īd b. Falaḥ al-Nāblusī al-Ja'farī (d. 743/1342), Aḥmad b. Muẓaffar Abū al-'Abbās al-Nāblusī al-Dimashqī (d. 758/1357), Maryam bint 'Abd al-Raḥmān al-Nāblusiyya (d. 758/1357), al-Ḥasan b. Muḥammad al-Qurashī al-Nāblusī (d. 772/1371), Muḥammad b. Ibrāhīm al-Ja'farī al-Nāblusī (d. 793/1391), Muḥammad b. 'Abd al-Qādir al-Ja'farī al-Nāblusī (d. 795/1393), Muḥammad b. Aḥmad b. Mūsā al-Nāblusī al-Maqdisī (d. after 815/1412), 'Alī b. Muḥammad al-Burhān al-Ja'farī al-Nāblusī (d. 818/1415), Ibn al-Akhram Abū Bakr b. 'Abd Allāh al-Nāblusī (d. 1091/1680), 'Āmir al-Nāblusī al-Qudsī (d. 1140/1727), 'Abd al-Ghanī b. Ismā'īl al-Nāblusī (d. 1143/1731), Muḥammad b. Aḥmad al-Şaffārīnī (d. 1188/1774). In conclusion, it was determined that Nablus stood out as a center of hadith scholarship during the Mamluk and Ottoman periods and that many scholars who authored works in the field of hadith emerged from this region.

Keywords: Hadith, Hadith Scholars, Mamluks, Ottomans, Palestine, Nablus.

BAHRÎ MEMLÛKLER DÖNEMİNDE KUDÛS'ÜN STATÜSÜ VE YÖNETİMİ

Bahattin KELEŞ*

Bahrî Memlûkler 1250 yılında devletlerini kurduklarında Ortadoğu'da Moğolların ve Haçlıların tehdidi devam ediyordu. Bahrî Memlûklerin ilk yıllarında Kudüs, Mısır'da yönetimi ele geçiren Memlûkler ile Suriye topraklarını ellerinde bulunduran Eyyûbi melikleri arasında bir nüfuz mücadelesine dönüşmüştü. Sonunda Abbasi Halifesi elçiler göndererek, 1253 yılında Eyyûbiler ile Memlûkler arasında bir anlaşma yapılmasını sağlamıştır. Bu anlaşmaya göre Kudüs Mısır'a hâkim olan Memlûklerin hâkimiyetinde kalmıştır. Fakat çok geçmeden tekrar Eyyûbilerin idaresine geçti. Kudüs, 1256- 1260 yılları arasında Eyyûbilerin elinde kaldı.

Memlûkler 1260 yılında Moğolları Ayn Câlût Savaşı'nda mağlup edince Kudüs, 1260 yılından 1516 yılının sonuna kadar Memlûklerin hâkimiyetinde kalmıştır. Memlûkler Kudüs'ü önce valilik, sonra da nâiblik olarak yönetmeye başladılar. Memlûkler döneminde Kudüs'teki her türlü idari ve dini görevliler ile ilgili atama işleri Dımaşk nâibliği tarafından yürütülmekteydi. Kudüs şehri Memlûkler döneminde siyasi ve askeri açıdan ziyade, daha çok dini-manevi yöndeki ağırlığı ile ön plana çıkmıştır. Diğer Memlûk kentlerindeki idari yapının bir benzeri Kudüs'te de uygulamaya konulmuştur. Kudüs'te nâibu's-sulta'nın (vali) yanında Nâibü'l-Kal'a (Garnizon komutanı), bunun yanında emirlerle askerler arasında problemleri çözmek için bir hâcib, şehirde belediye başkanı gibi görev yapan bir kâşif, şehirdeki pazarlarda satılan malların fiyat ve kalite kontrolünü yapan muhtesip ve Kudüs ve Halil'deki haremelerden sorumlu kişi ise nâzırü'l-hameyn idi.

Üç semavi dinin kutsal şehri olan Kudüs'e Memlûkler ayrı bir önem vermişlerdir. Kudüs'te medreseler, camiler, hanlar, çarşılar ve su kanalları inşa etmişlerdir. Bahrî Memlûk sultanları şehirde vakıflar kurmak suretiyle fakir ve ilim tahsil eden talebelere yardım etmişlerdir. Sultan Baybars, Sultan Kalavun, Ketboğa, Sultan Lâçin, Sultan Nâsır Muhammed b. Kalavun, Melik Eşref II. Şaban gibi Bahrî Memlûk sultanları Kudüs ve Mescid-i Aksa'da pek çok inşa faaliyetinde bulunmuşlardır. Kudüs'ü birkaç defa ziyaret eden Bahrî Memlûk sultanlarından I. Baybars, Kubbetü's-sahra'nın yıkılan yerlerini tamir ettirmiştir. Yine 1282 yılında Kudüs'e gelen Sultan Kalavun, Ribâtu Kalavun'u inşa ederek şehre gelen fakirlerin ve tacirlerin burada kalmasını sağlamıştır.

Biz bu bildirimizde Bahrî Memlûkler döneminde Kudüs'te nasıl bir idari yönetim sergilendiğini ve buradaki görevlilerin hangi görevleri icra ettiklerini, burada Memlûk sultanları tarafından inşa edilen bir takım önemli imar faaliyetlerine de değinmek istedik. Bu bildiriye dönemin ana kaynaklarından, bu konuda yazılmış tetkik eserlerden ve makalelerden de faydalanarak hazırlamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Bahrî Memlûkler, Kudüs'ün Yönetimi, Mescid-i Aksa, Kudüs'teki İmar Faaliyetleri.

THE STATUS AND ADMINISTRATION OF JERUSALEM DURING THE BAHRI MAMLUK PERIOD

When the Bahri Mamluks established their state in 1250, the Middle East was still under the threat of the Mongols and Crusaders. In the early years of the Bahri Mamluks, a struggle for

* Prof. Dr., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: bahattinkeles@sirnak.edu.tr

influence had emerged between the Mamluks, who had taken control of Egypt, and the Ayyubid rulers, who controlled the lands of Syria. Eventually, the Abbasid Caliph sent envoys, and in 1253, an agreement was made between the Ayyubids and the Mamluks. According to this agreement, Jerusalem remained under the control of the Mamluks, who ruled Egypt. However, soon after, the city fell back under Ayyubid rule. Jerusalem remained in the hands of the Ayyubids from 1256 to 1260.

After the Mamluks defeated the Mongols in the Battle of Ayn Jalut in 1260, Jerusalem remained under Mamluk control from 1260 until the end of 1516. The Mamluks initially governed Jerusalem as a province and later as a deputyship. During the Mamluk period, all appointments related to administrative and religious positions in Jerusalem were handled by the Damascus vice-regency. Politically and militarily, Jerusalem was not as significant as it was spiritually and religiously during the Mamluk era. A similar administrative structure to that of other Mamluk cities was implemented in Jerusalem. Alongside the nā'ibu's-sulta (governor), there was also the Nā'ibu'l-Qal'a (garrison commander). Additionally, to resolve issues between the emirs and soldiers, a hājib (a high-ranking official) was appointed, and a kāshif functioned like a mayor. The muhtesib was responsible for controlling the prices and quality of goods in the city's markets, and the person responsible for the harems in Jerusalem and Hebron was the nāẓiru'l-harameyn.

As the holy city for the three Abrahamic religions, the Mamluks attached special importance to Jerusalem. They built schools, mosques, inns, bazaars, and water canals. The Bahri Mamluk sultans established endowments in the city to assist the poor and students seeking knowledge. Sultans such as Baybars, Qalawun, Ketboğa, Lāçin, Nāşir Muhammad b. Qalawun, and Malik Ashraf II. Shaban carried out numerous construction activities in Jerusalem and the Al-Aqsa Mosque. Sultan Baybars, who visited Jerusalem several times, had the damaged parts of the Dome of the Rock repaired. Sultan Qalawun, who visited Jerusalem in 1282, built the Ribat of Qalawun to provide a place for poor travelers and merchants to stay.

In this paper, we aim to discuss the administrative system in Jerusalem during the Bahri Mamluk period, the roles and responsibilities of the officials in charge, and the significant construction activities undertaken by the Mamluk sultans. This study will be based on primary sources from the period, scholarly works, and articles related to this subject.

Keywords: Jerusalem, Bahri Mamluks, administration of Jerusalem, Al-Aqsa Mosque, construction activities in Jerusalem.

**OSMANLILARIN 1516 SONUNDA KUDÜS'E HÂKİM OLMALARI SÜRECİ VE
KANUNİ VE HÜRREM SULTAN'IN KUDÜS'E YAPILAN HİZMETLER****Nadir KARAKUŞ***

Kutsal şehir Kudüs, XVI. yüzyıl başlarından itibaren farklı bir yönetimle tanışmış ve böylece yaklaşık dört asır sürecek olan bir Osmanlı dönemi başlamıştır. 1516'da Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in Mercidâbık'ta Memlûk ordusunu yenmesi, Suriye'nin kapılarını da kendisine açmıştır. Önce Halep, daha sonra Şam'da yerleşen Osmanlı hâkimiyeti, ardından daha güneye inmeye başlamıştır. Gazze yakınlarında Memlûklerin karşı saldırısı veziriazam Hadım Süleyman Paşa tarafından kırılmış, bunun üzerine Yavuz Selim de ardındaki Safevî tehdidinin şimdilik olmadığını görerek güneye ilerleyip, Aralık sonlarında Kudüs'e girmiştir. Otağ-ı hümayun şehrin dışına kurulmasına rağmen Yavuz, akşam namazını Kubbetü's-sahre ziyaretinin ardından Mescid-i Aksâ'da kılmıştır. Osmanlı yönetiminin fiilen başladığı bu süreçte, başta Ermeniler olmak üzere diğer semavi din mensuplarına amannameler bahşedilmiştir. Bu süreçte, Halil kentinde peygamber kabirlerinin ziyaret edilmesi esnasında Padişah'ın kendi saray hafızının okuduğu Kur'an tilaveti de bu yeni sürece farklı bir anlam yüklemiştir. Memlûkler döneminde, Hristiyanların değer verdiği mekânlara yönelik bazı yanlış uygulamaların sona ermesi ise Kudüs'ün muhtaç olduğu sulh ve sükûnun Osmanlılar eliyle yeniden sağlanması şeklinde tezahür etmiştir. Bundan sonra kendisi Kudüs'e hiç gelmese de Süleyman Peygamber kadar şehre kalıcı hizmetler yapan kişi Yavuz Selim'in oğlu Kanûnî Sultan Süleyman olmuştur. Su ihtiyacı, tarihin kadim zamanlarından beri çözülemeyen Kudüs'e Sultan Süleyman'ın yaptırdığı suyolları ve çeşmeler, onun ismini ölümsüz kıldığı gibi Osmanlıların şehre verdikleri değer en müstasna örneğini oluşturmuştur. Sultan Süleyman'ın yaptırdığı eserler, tarihi Kudüs surlarının estetik ve zarif detayları ile bu halkaya dâhil olurken, eşi Hürrem Sultan'ın yaptırdığı hamamlar ve diğer sosyal abideler, Osmanlı'nın bölgedeki gücü yanında Kudüs'e verilen değer de göstergesi olmuştur. Bu hususlar da Osmanlıların bölgede başka devletlere nasip olmayan dört asırlık varlık nedenlerini gözler önüne sermiştir. 1516'da başlayan bu süreç, Yavuz Selim ve oğlu Sultan Süleyman'ın attıkları sağlam temellerle Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar devam etmiştir. Üstelik Aralık 1918'te şehre giren İngiliz generali Edmund Allenby'nin tavrı ile dört asır evvel yine aynı ayda Kudüs'e giren Yavuz Sultan Selim'in adalet ve hoşgörüsü, Kudüs'ün iki farklı yüzünün tefekkür edilmesine zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Memlûkler, Osmanlılar, Kudüs, Adalet ve Hoşgörü.

**THE PROCESS OF THE OTTOMANS' POSSESSION OF JERUSALEM AT THE
END OF 1516 AND KANUNİ AND KHURREM SULTAN'S SERVICES**

The holy city of Jerusalem met with a different administration from the beginning of the 16th century and thus began an Ottoman period that would last for nearly four centuries. In 1516, the Ottoman Sultan Yavuz Sultan Selim's defeat of the Mamluk army at Mercidabık opened the gates of Syria to him. The Ottoman rule, first in Aleppo and then in Damascus, began to move further south. Near Gaza, the Mamluks' counterattack was broken by the Grand Vizier Hadım Sulaiman Pasha, whereupon Selim I, seeing that the Safavid threat was over for the time being, moved south and entered Jerusalem in late December. Although the otağ-ı hümayun was set up outside the city, Yavuz performed the evening prayer in the Al-Aqsa Mosque after visiting the Kubbet al-Sahre. During this period of de facto Ottoman rule, Armenians in particular, as well as

* Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: nadirkarakus@hitit.edu.tr

members of other Abrahamic religions, were granted amnesties. The recitation of the Qur'an by the Sultan's own court hafiz during the visit to the graves of the prophets in the city of Khalil gave a different meaning to this new process. During the Mamluk period, the end of some of the wrong practices against the places that Christians cherished was manifested in the restoration of the peace and tranquility that Jerusalem needed by the Ottomans. Although he never came to Jerusalem after that, it was Sultan Sulaiman the Magnificent, the son of Selim I, who made lasting services to the city as much as Prophet Sulaiman. The waterways and fountains built by Sultan Sulaiman in Jerusalem, whose need for water had not been solved since the ancient times of history, made his name immortal and constituted the most exceptional example of the value the Ottomans gave to the city. While the works built by Sultan Sulaiman were included in this ring with the aesthetic and elegant details of the historical walls of Jerusalem, the baths and other social monuments built by his wife Khurrem Sultan were indicative of the value given to Jerusalem as well as the Ottoman power in the region. These issues revealed the reasons for the Ottomans' presence in the region for four centuries, which was unprecedented for other states. This process, which started in 1516, continued until the end of the First World War with the solid foundations laid by Yavuz Selim and his son Sultan Sulaiman. Moreover, the attitude of the British general Edmund Allenby, who entered the city in December 1918, and the justice and tolerance of Yavuz Sultan Selim, who entered Jerusalem four centuries ago in the same month, paved the way for the contemplation of the two different faces of Jerusalem.

Keywords: Islamic History, Mamluks, Ottomans, Jerusalem, Justice and Tolerance.

ŞİİRLERLE HZ. ÖMER DEVRİ ŞÂM FETİHLERİ VE KUDÜS'ÜN FETHİNE
GİDİLEN SÜREÇ

Mustafa SEZER*

Kudüs, üç ilâhî dinde kutsal kabul edilen bir şehirdir. Tarihten günümüze birçok olaylara şahit olmuş olan bu şehir, ilk defa Hz. Ömer (ö. 23/644) döneminde Müslümanların eline geçmiştir. O dönem, şehri yönetenler Kudüs'ü bizzat Hz. Ömer'e teslim etmek suretiyle cizye ve haraç ödemeyi kabul etmişlerdir. Hz. Ömer de bu kutsal şehre gelerek antlaşmayı imzalamış ve şehri teslim almıştır (17/638). Öncesinde Kudüs'ün fethedilmesini sonuçlandıran bir dizi hâdiseler gerçekleşmişti. Bunlardan ilki Ecnâdeyn zaferi (13/634); diğeri de Yermük zaferiydi (15/636). Kudüs'ün kapılarının açılmasını sonuçlandıran bu fütûhât, tarihe şanlı sayfalar olarak geçmiş, günümüzde Hz. Ömer, Hâlid b. Velîd (ö. 21/642) ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh (ö. 18/639) gibi simaların kahramanlıkla anılmalarını sağlamıştır. Bu süreci anlatan klasik kaynaklar, tarihî vakaları serdederken günümüz Arap dili ve edebiyâtı açısından da önem arz eden belli şiirleri, miras olarak bırakmıştır. Bu bağlamda Kudüs'ün Müslümanların eline geçiş sürecini öncesi ve sonrasında zikreden erken dönem tarih ve büldân eserleri, sayfalarında nice şiirlere de yer vermiştir. Bu şiirlerin örneklendirilerek analiz edilmesi ayrıca tarih, edebiyât ve Arap dili bilimleri açısından ele alınması önem arz edecektir. Haliyle izzet ve şeref dolu bir tarihe sahip Müslümanların tarihine şiir diliyle bakılması günümüze göndereceği mesaj bakımından ayrı bir ehemmiyet taşıyacaktır. Çalışma, Kudüs'ün fethine götüren süreçle ilgili şiirlerle ve fetih esnasındaki şiirlerle sınırlandırılmayı hedeflemektedir. Ayrıca klasik dönem tarih ve edebî eserler muvacehesindeki anlatımları ve edebî değeri olan şiir ve anlaşma metinlerini kapsayabilecektir. Günümüzdeki Müslümanların yaşadığı hayal kırıklığının giderilmesinde; Filistin, Gazze ve diğer İslâm beldelerindeki zulmün son bulmasında tarihî vakaların ve içerdiği edebî metinlerin kritik edilmesi tekrar o kutlu günlerin tekrarlanması için bir şuur vermesini temin edecektir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Ömer, Kudüs, Fetih, Arap Dili, Şiir, Üslûp, Butûle.

CONQUEST OF DAMASCUS IN THE ERA OF HAZRAT UMAR AND
THE PROCESS LEADING TO THE CONQUEST OF JERUSALEM

Jerusalem is a city considered sacred in all three Abrahamic religions. Having witnessed numerous significant events throughout history, the city first came under Muslim control during the caliphate of 'Umar ibn al-Khaţţāb (d. 23/644). At that time, the rulers of Jerusalem agreed to surrender the city directly to 'Umar in person, accepting the payment of jizya and kharāj taxes. In response, Caliph 'Umar himself traveled to this holy city to formally conclude the agreement and accept its peaceful surrender in 17/638. Prior to this historic moment, a series of critical military victories paved the way for the conquest of Jerusalem. Chief among these were the Battle of Ajnādayn (13/634) and the Battle of Yarmūk (15/636). These conquests, which culminated in the opening of Jerusalem's gates, have been immortalized in history as glorious chapters, and figures such as 'Umar ibn al-Khaţţāb, Khālīd ibn al-Walīd (d. 21/642), and Abū 'Ubayda ibn al-Jarrāh (d. 18/639) have been remembered for their valor and heroism. Classical historical sources that chronicle this period not only recount these significant events but also preserve a number of poems that hold literary and linguistic value in the context of contemporary Arabic language and literature. In this respect, historical and geographical works from the classical Islamic period,

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: mustafasezer74@hotmail.com

which narrate the conquest of Jerusalem in its broader context, also include numerous poetic compositions. A selection and analysis of these poems is of particular importance, both from the perspectives of history and literature, and for the field of Arabic philology. Viewing Muslim history—rich in dignity and honor—through the lens of poetic expression may offer contemporary readers profound messages. This study aims to focus specifically on the poetry associated with the events leading up to the conquest of Jerusalem, the conquest itself, and its aftermath. Furthermore, the work will encompass narrative and poetic representations, as well as relevant treaty texts found in classical historical and literary sources. In today's context, where many Muslims face deep disillusionment, and where oppression continues in places like Palestine, Gaza, and other Islamic lands, a critical engagement with these historical events and their accompanying literary texts may contribute to the awakening of a collective consciousness that aspires to relive those noble days.

Keywords: Umar, Jerusalem, Conquest, Arabic Language, Poetry, Style, Heroism.

18. YÜZYIL OSMANLI REMLESİ'NDE KAMU DÜZENİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR

Serkan POLAT*

Osmanlı Devleti, hudutları dâhilindeki tüm iskân merkezlerinde ahalinin huzurunu sağlamayı temel ilke edinmiştir. Zira klasik İslam düşüncesi ve Osmanlı geleneğine göre hükümdarlar ibadullahın koruyucusu ve gözetleyicisidirler. Ahaliyi Allah'ın padişaha emaneti şeklinde tanımlayan "vediatullah" anlayışı da bu düsturu en iyi ifade eden örneklerden biridir. Dolayısıyla hükümdar, başkentte ve taşrada tebaanın idaresinde görev alanları bu düşünce doğrultusunda istihdam etmiş ve emanetin korunmasını buyurmuştur. Diğer yerlerde olduğu gibi Filistin bölgesinde de bu hususa ehemmiyet verilmiştir.

Hazırlanan bu bildirinin merkezinde tarihi Filistin coğrafyasının köklü şehirlerden biri olan Remle bulunmaktadır. 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne bağlı Remle'de farklı gerekçelerle yaşanan asayiş olayları ile söz konusu hadiseler karşısında Osmanlı Devleti'nin tutumu bildirinin ana konusunu teşkil etmektedir. Remle, mezkûr yüzyılda farklı sebeplerden kaynaklanan asayiş sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ahali arasında tepkiyle karşılanan ve başkent İstanbul'un gecikmeden müdahale etmeye çalıştığı güvenlik hadiseleri arasında eşkıyalık hareketleri, hac güzergâhı üzerinde hacılara rahatsızlık verilmesi ve kimi vakıfların işleyişine müdahale edilmesi gibi örnekler bulunmaktadır. Remle'nin güvenliğine ve toplumsal huzuruna sekte vuran bu olayların izi sürülürken Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'na bağlı Osmanlı Arşivleri kataloğu içerisinde yer alan muhtelif belge ve defterler çalışmanın ana kaynağını teşkil etmiştir. Ayrıca çalışmayı destekleyen telif eserlerden yararlanılmıştır. Böylece Remle'de kaynaklara yansıyan asayiş sorunları hakkında bilgi verildikten sonra Osmanlı yönetiminin hadiseler karşısında almaya çalıştığı tedbirlere ve çözüm yollarına değinilmiştir. Bu suretle bölgede nizam ve intizamın sağlanması süreci arşiv vesikalarına dayalı olarak ortaya konulup yönetimin krizlere müdahale yöntemi 18. yüzyıl Osmanlı Remlesi özelinde takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Filistin, Remle, Kamu Düzeni, Güvenlik.

PRACTICES TO MAINTAIN PUBLIC ORDER IN 18TH CENTURY OTTOMAN RAMLA

The Ottoman State adopted the basic principle of ensuring the peace of the inhabitants in all settlement centers within its borders. This is because, according to classical Islamic thought and the Ottoman tradition, rulers were the protectors and watchdogs of ibadullah. The concept of "vediatullah", which defines the people as the trust of Allah to the sultan, is one of the best examples of this principle. Therefore, the sovereign employed those in charge of the administration of the subjects in the capital and provinces in line with this idea and ordered the protection of the trust. In Palestine, as elsewhere, this issue was given great importance.

The center of this paper is Ramla, one of the deep-rooted cities of the historical Palestinian geography. In the 18th century, the main subject of the paper is the public order incidents that took place in Ramla in the Ottoman State for different reasons and the attitude of the Ottoman State in the face of these incidents. In the 18th century, Ramla faced public order problems arising from different reasons. Among the security incidents that provoked reactions among the locals

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalı.
E-mail: serkan.polat@bozok.edu.tr

and prompted the capital Istanbul to intervene without delay were banditry, harassment of pilgrims on the pilgrimage route, and interference in the functioning of some foundations. While tracing these incidents that interfered with the security and social peace of Ramla, various documents and ledgers in the catalog of the Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey's State Archives Directorate constituted the main source of the study. In addition, copyrighted works supporting the study were utilized. Thus, after providing information about the public order problems in Ramla as reflected in the sources, the measures and solutions that the Ottoman administration tried to take in the face of the events were mentioned. In this way, the process of maintaining order and order in the region is revealed based on archival documents and the intervention method of the administration in crises is followed in the 18th century Ottoman Ramla.

Keywords: Ottoman State, Palestine, Ramla, Public Order, Safety.

DİJİTALLEŞEN TOPLUMSAL HAFIZA GAZZE ÖRNEĞİNDE SOYKIRIMIN
DİJİTAL YANSIMALARI

İhsan ÇAPCIOĞLU* - Hilal Nur ŞENOL **

Günümüzde internet ve dijital araçlar toplumun her kesiminde yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir. Latince ‘digitus’ kelimesinden türeyen ‘dijital’ kavramından türetilen ‘dijitalleşme’; yeni medyanın etkisiyle tüm alanları birbirine entegre ederek yazılı, sesli ve görüntülü verilere ulaşmamızı mümkün kılan etkileşimli bir platform oluşturmaktadır. Dijital ortamda her yaştan birey aktif bir gözlemci ve belgeselci konumundadır. Küçük bir çocuk dahi dijital göz olarak tanıklıklarını sosyal medya platformlarında, video paylaşımlarıyla ve fotoğraflarla belgeleyerek dikkat çekebilir ve bu paylaşımların küresel hafızada yer edinmesini sağlayabilir. Bu durum dijitalleşmeyi hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Yaşadığımız dijital dünyada ekranlar ve sosyal ağlar aracılığıyla nesneler sınırlarından, derinliklerinden ve mahremiyetlerinden uzaklaşmakta ve görülmenin baskısına teslim edilmektedir. Daha önce sadece belirli güçler ve uluslar tarafından saklanan bilgiler ve olaylar gizlenip örtbas edilirken dijitalleşmenin etkisiyle bu gizlilik yerini yaygın bir görünürlüğe bırakmış ve küresel ölçüde şeffaflık sağlamıştır. Bugün dijitalleşme, toplumsal hafızanın daha geniş kitlelere hızla ulaşmasını ve şekillenmesini sağlamaktadır. Geleneksel hafıza mekanizmaları olan anıtlar, müzeler ve edebiyat, dijital platformlarda yeni biçimlere dönüşerek küresel ölçekte toplumsal hafıza oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Gazze’de yaşanan soykırım ve savaş suçlarının dijital hafıza üzerindeki etkileri de bu bağlamda örnek teşkil etmektedir. Bu çalışma, dijital teknolojilerin toplumsal hafızayı ve soykırım gibi travmatik tarihsel olayların hafızasını nasıl dönüştürdüğünü araştırmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmada Gazze örneği üzerinden, dijital medya ve platformların, soykırım mağdurlarının yaşadığı acıların izlerini nasıl kaydettiği ve bu izlerin nasıl dijital bir hafıza arşivine dönüştüğü incelenecektir. Bildirinin esas amacı Gazze’de yaşanan insan dışlaştırmanın sosyal medya, video platformları ve dijital arşivlerin, soykırım mağdurlarının seslerini duyurma ve uluslararası toplum nezdinde bu trajedilerin farkındalığını artırma üzerindeki rolünü incelemektir. Araştırmada aynı zamanda dijital teknolojilerin, soykırım travmalarının yeni kuşaklar tarafından daha derinlemesine anlaşılmasına nasıl katkı sunduğu ele alınacaktır. Dijitalleşen toplumsal hafızanın sunduğu fırsatlar kadar, yanlış bilgilendirme, dijital manipülasyon ve sansür gibi tehlikeler de göz önünde bulundurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Toplumsal Hafıza, Soykırım, Dijital Göz, Küresel Etkiler.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı.
E-mail: ih sancapcioglu@yahoo.com

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Bölümü. E-mail: senolhilalnur@gmail.com

**KUTSAL MEKÂNLARIN ANLAM VE DEĞERİNİN DİN EĞİTİMİ YOLUYLA
AKTARIMI KUDÜS ÖRNEĞİ**

Yakup KAYA*

Kutsal mekânlar, tarih boyunca inanç toplulukları için manevi, kültürel ve sembolik değerler taşıyan önemli alanlar olmuştur. Bu mekânlar, yalnızca ibadet yerleri değil, aynı zamanda toplumların tarihsel kimliklerini ve manevi bağlarını yansıtan alanlar olarak görülmektedir. Kudüs, İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi üç büyük dinin merkezi olarak bu bağlamda benzersiz bir öneme sahiptir. Şehir, dini ibadetlerin odak noktası olmanın yanı sıra, bu dinlerin tarihsel sürekliliğinin, kültürel etkileşimlerinin ve sembolik değerlerinin somut bir ifadesidir. Bununla birlikte günümüzde sekülerleşme, şehirleşme ve sosyo-politik gerginlikler, kutsal mekânlara yönelik farkındalığın azalmasına yol açmıştır. Bu faktörler, kutsal mekânların manevi değerlerini gölgelerken, bu alanların tarihsel ve kültürel önemine dair bilgi eksikliğini de artırmıştır. Bu durum, bireylerin ve toplumların kutsal mekânlarla kurdukları bağları zayıflatmış, bu mekânların korunması ve anlamlarının gelecek nesillere aktarılmasını zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, kutsal mekânlara yönelik bireysel ve toplumsal bilinç oluşturacak bir eğitim sürecine duyulan ihtiyaç gün yüzüne çıkmaktadır.

Din eğitimi, kutsal mekânların tarihi, manevi ve kültürel değerlerini bireylere kazandırmada önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu eğitim, yalnızca dini bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda etik değerleri, hoşgörü ve empatiyi teşvik etmelidir. Özellikle Kudüs gibi çok dinli ve çok kültürlü bir yapıya sahip şehirlerde, din eğitiminin işlevi daha kritik hale gelmektedir. Din eğitimi, bireyler arasında barış, hoşgörü ve anlayışı geliştirerek toplumsal birliği destekleyebilir. Kudüs bağlamında din eğitimi, şehrin farklı inanç topluluklarının ortak değerlerini öne çıkaran bir yaklaşımı benimsemelidir. Kudüs'ün tarihi ve kültürel önemi müfredata dâhil edilmeli, empati ve hoşgörü teşvik eden içerikler işlenmeli, barış ve sevgi gibi evrensel değerler vurgulanmalıdır. Bunun yanı sıra, Kudüs'e yönelik eğitim amaçlı geziler veya çevrimiçi programlar, bireylerin kutsal mekânların manevi dokusunu hissetmelerine imkân tanıyarak bu bağları daha da kuvvetlendirebilir. Eğitim politikaları, bu tür yaklaşımları destekleyecek içerikler ve pedagojik yöntemler geliştirerek, kutsal mekânların korunmasına ve sahip oldukları değerlerin geleceğe aktarılmasına önemli katkılar sunabilir.

Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kutsal Mekân, Anlam-Değer, Empati-Tolerans, Kudüs.

**THE TRANSMISSION OF THE MEANING AND VALUE OF SACRED SITES
THROUGH RELIGIOUS EDUCATION: THE CASE OF JERUSALEM**

Sacred sites have historically been significant spaces for faith communities, carrying profound spiritual, cultural, and symbolic meanings. These sites are not merely places of worship but also serve as reflections of the historical identity and spiritual connections of societies. Jerusalem, as a central city for Islam, Christianity, and Judaism, holds a unique significance in this context. Beyond being a focal point for religious practices, the city symbolizes the historical continuity, cultural interactions, and symbolic values of these three major religions. However, in contemporary times, factors such as secularization, urbanization, and socio-political tensions have led to a decline in awareness of sacred sites. These dynamics obscure the spiritual significance of

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı. E-mail: yakup.kaya@adu.edu.tr

these places and exacerbate the lack of knowledge about their historical and cultural importance. Consequently, the bonds that individuals and communities share with sacred sites have weakened, complicating the preservation and transmission of their meanings to future generations. This situation underscores the urgent need for an educational process that fosters individual and collective awareness of sacred sites, thereby promoting values such as peace, empathy, and tolerance.

Religious education plays a vital role in instilling the historical, spiritual, and cultural significance of sacred sites in individuals. However, such education must go beyond the mere transmission of religious knowledge and also emphasize ethical values, empathy, and tolerance. In cities like Jerusalem, which are characterized by a multi-religious and multicultural structure, the role of religious education becomes even more critical. By fostering understanding, peace, and tolerance among individuals, religious education can support social cohesion. In the context of Jerusalem, religious education should adopt an approach that highlights the shared values of the city's diverse faith communities. The historical and cultural significance of Jerusalem should be integrated into curricula, with content that encourages empathy and tolerance while emphasizing universal values such as peace and love. Moreover, educational visits to Jerusalem can provide individuals with the opportunity to experience the spiritual atmosphere of these sacred sites, thereby strengthening their connections. Educational policies should support these approaches by developing curricula and pedagogical methods that facilitate the preservation of sacred sites and the transmission of their values to future generations.

Keywords: Religious Education, Sacred Sites, Meaning-Value, Empathy-Tolerance, Jerusalem.

**İSRAİL- FİLİSTİN ÇATIŞMASININ ETİK VE ADALET FELSEFESİ BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ EVRENSEL AHLAKİ DEĞERLER IŞIĞINDA
DİSİPLİNLERARASI BİR YAKLAŞIM**

Hacı Ahmet ŞİMŞEK*

Bu çalışma, İsrail-Filistin çatışmasını yalnızca politik veya tarihsel bir ihtilaf olarak değil, evrensel adalet ilkeleri çerçevesinde derin bir etik ve felsefi kriz olarak ele almaktadır. Çalışma, çağdaş ve klasik felsefi kuramları temel alarak, uzun süreli şiddetin, yapısal eşitsizliklerin ve temel insan haklarının ihlalinin ahlaki sonuçlarını sorgulamaktadır. John Rawls'un adalet teorisi, Michael Walzer'in adil savaş kuramı, Immanuel Kant'ın kategorik imperatifi, Judith Butler'in yas tutulabilirlik kavramı, Emmanuel Levinas'ın öteki etiği ve Hannah Arendt'in yurttaşlık ve vatansızlık üzerine düşünceleri, çatışmanın etik boyutlarını değerlendirmede temel teorik çerçeveler olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar ışığında çalışma, anlamlı bir çözümün yalnızca siyasi stratejilerle değil, aynı zamanda etik sorumluluk ve evrensel adalet ilkeleriyle mümkün olabileceğini savunmaktadır. Makale, çatışmayı sürdüren normatif başarısızlıklarla yüzleşmek için ahlaki felsefeye dayalı çok boyutlu bir yaklaşımı önermektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail-Filistin Çatışması, Ahlaki Felsefe, Adalet, Etik, İnsan Hakları, Rawls, Kant, Butler, Levinas, Arendt, Walzer.

**AN INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE ISRAEL-PALESTINE
CONFLICT IN THE CONTEXT OF ETHICS AND PHILOSOPHY OF JUSTICE IN
THE LIGHT OF UNIVERSAL MORAL VALUES**

This study approaches the Israeli-Palestinian conflict not merely as a political or historical dispute but as a profound ethical and philosophical crisis framed within universal principles of justice. Drawing on contemporary and classical philosophical theories, the paper critically examines the moral implications of prolonged violence, systemic inequality, and the erosion of basic human rights. Key conceptual frameworks include John Rawls' theory of justice, Michael Walzer's just war doctrine, Immanuel Kant's categorical imperative, Judith Butler's notion of grievability, Emmanuel Levinas' ethics of the Other, and Hannah Arendt's reflections on citizenship and statelessness. By applying these frameworks to the lived realities of the conflict, the study argues that any meaningful resolution must prioritize ethical responsibility and universal justice over strategic or political expediency. The paper advocates for a multidimensional approach grounded in moral philosophy to confront the normative failures that perpetuate the conflict.

Keywords: Israeli-Palestinian Conflict, Moral Philosophy, Justice, Ethics, Human Rights, Rawls, Kant, Butler, Levinas, Arendt, Walzer.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: simsekahmet@kastamonu.edu.tr

ABDÜLGANÎ B. İSMÂÎL EN-NÂBLUSÎ'NİN RAVDÜ'L-ENÂM FÎ BEYÂNÎ'L-İCÂZETİ FÎ'L-MENÂM ADLI RİSALESİNDE RÜYA YOLUYLA HADİS RİVAYETİ MESELESİNE BAKIŞI

Necdet AYDOĞDU*

İslâm alimleri doğru bilgiyi temellendirmede genellikle haber-i sâdık (doğru ve güvenilir haber), akl-ı selim (sağlıklı akıl) ve havâss-ı selîme (sağlam duyular) olmak üzere üç temel kaynağı esas almışlardır. Bununla birlikte, sâdık rüya, özellikle “Müminin sâdık rüyası nübüvvetin kırk altıda biridir.” hadisi, rüyanın da bilgi edinme yolları içerisinde yer almasını sağlamıştır. Bu bağlamda, rüya yoluyla bilgi edinimi, özellikle tasavvufî gelenekte önemli bir yer edinmiştir. Hz. Peygamber’in “Beni rüyasında gören, gerçekten görmüştür. Zira şeytan benim suretime giremez.” hadisi, rüyada Hz. Peygamber’i görmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber’in rüyada görülmesinin onu gerçekte görmek gibi olduğu görüşü İslâm uleması arasında genel kabul görmüş olmakla birlikte, bazı âlimler bu tür rüyaların yalnızca sahabe ile sınırlı olduğunu beyan etmişlerdir. Bu görüşe göre sahabenin, Hz. Peygamber’i hayatta iken görmüş olmaları, onların rüyalarının daha sahih kabul edilmesine zemin hazırlamaktadır. Abdülganî b. İsmâîl en-Nâblusî (ö. 1143/1731), rüyada hadis rivayetinin caiz olup olmadığına dair kaleme aldığı risalesinde, konuya dair teorik ve pratik pek çok meseleye temas etmektedir. Eserini kendisine yöneltilen bir soruya cevap olarak kaleme aldığını ifade eden Nâblusî, risalesinde meseleyi rüyanın mahiyeti, türleri ve hülm (karışık, değersiz rüyalar) ile farkı, Hz. Peygamber’in rüyalara verdiği önem, sahabenin rüyaya dair soruları ve uygulamaları, rüyada hadis rivayetinin caiz olup olmayacağına dair görüşler ve şartlar gibi temel başlıkları altında ele almıştır. Nâblusî, rüyada hadis rivayetinin kabulü için bazı şartlar ileri sürmüş ve icazet türleri ile ilgili örnekler vermiştir. Bu bağlamda kendi döneminde ya da önceki alimlerin eserlerinde zikredilen rüya yoluyla verilen icazet örneklerine de yer vermiştir. O, rüyanın özellikle fezâil (amellerin fazileti gibi bağlayıcılığı olmayan) alanlarda muteber olduğunu; ancak şer’î bir hükmün ispatında delil olabilmesi için birtakım şartların yerine getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Tasavvufî yönüyle öne çıkan Nâblusî, bu kapsamdaki hadislerin sahihliğini savunmuş, Muhyiddîn İbn Arabî ile çağdaşı Necmeddîn el-Gazzî gibi sûfilerin konuya ilişkin değerlendirmelerine de risalesinde yer vermiştir. Ayrıca rüyada elde edilen bilgilerin, doğrudan fikhî bağlayıcılığı olmadığını, ancak kişisel ve manevî rehberlik açısından değer taşıyabileceğini vurgulamıştır. Bu risale, rüya yolu ile hadis rivayetiyle ilgili hem hadis usulü hem de tasavvufî açıdan önemli bir tartışma zeminini yansıtmaktadır. Nâblusî’nin yaklaşımı, rüyaların mutlak anlamda bağlayıcı bilgi kaynağı olarak kabul edilemeyeceğini, ancak belirli şartlar altında özellikle fezâil konularında dikkate alınabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle eser, rüya-hadis ilişkisine dair klasik ulema görüşlerinin derlenmesi ve sistematik bir yaklaşımla ele alınması bakımından dikkat çekici bir nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Nâblusî, Rüya, İcazet.

DREAMS AS A SOURCE OF KNOWLEDGE IN ISLAMIC SCHOLARSHIP: A STUDY OF ABD AL-GHANI AL-NABULSI'S PERSPECTIVE

Islamic scholars generally base the substantiation of correct knowledge on three fundamental sources: haber-i sâdık (truthful and reliable news/report), akl-ı selim (sound intellect), and havâss-ı selîme (sound senses). However, sâdık rüya (truthful dream), particularly

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı. E-mail: drnecdetaydogdu@gmail.com

the hadith "A truthful dream of a believer is one forty-sixth part of prophecy," has led to dreams being included among the ways of acquiring knowledge. In this context, acquiring knowledge through dreams has gained significant importance, especially in the Sufi tradition. The Prophet Muhammad's hadith "Whoever sees me in a dream has truly seen me, for Satan cannot take my form," indicates that seeing the Prophet in a dream is possible. While the view that seeing the Prophet in a dream is like seeing him in reality is generally accepted among Islamic scholars, some scholars have stated that such dreams are limited only to the Companions (Sahabah). According to this view, the Companions having seen the Prophet during his lifetime provides a basis for their dreams to be considered more authentic.

Abdülganî b. İsmâîl en-Nâblusî (d. 1143/1731), in his treatise on whether narrating hadith in a dream is permissible, addresses many theoretical and practical issues related to the subject. Nâblusî states that he wrote his work as an answer to a question posed to him. In his treatise, he discusses the issue under key headings such as the nature of dreams, their types and difference from hülm (complex, worthless dreams), the Prophet Muhammad's emphasis on dreams, the Companions' questions and practices concerning dreams, and opinions and conditions regarding the permissibility of narrating hadith in a dream. Nâblusî put forward certain conditions for the acceptance of hadith narration in a dream and provided examples related to types of ijazah (authorization to transmit knowledge). In this context, he included examples of authorization given through dreams mentioned in the works of his contemporaries or previous scholars.

He states that dreams are valid, especially in fezâil (non-binding matters like the virtues of deeds) fields; however, for them to serve as evidence in proving a legal (shar'i) ruling, certain conditions must be met. Nâblusî, who stands out with his Sufi orientation, defended the authenticity of hadiths within this scope and included in his treatise the evaluations of Sufis such as Muhyiddîn Ibn Arabî and his contemporary Najm al-Dîn al-Ghazzî on the subject. He also emphasized that information obtained in dreams does not have direct legal bindingness, but it can be valuable for personal and spiritual guidance. This treatise reflects an important discussion ground concerning hadith narration through dreams, both from the perspective of hadith methodology and Sufism. Nâblusî's approach demonstrates that dreams cannot be accepted as an absolutely binding source of knowledge, but they can be considered under specific conditions, especially in matters of fezâil. In this respect, the work possesses a notable quality in terms of compiling the classical scholarly views on the dream-hadith relationship and addressing them with a systematic approach.

Keywords: Hadith, Nabulsi, Dream, Ijazah.

تأثير حرب طوفان الأقصى على الآثار العثمانية في غزة

Seyfullah KORKMAZ* - Muhammed Bekr el-BÛCÎ**

بدأت الحرب في شهر أكتوبر 2023 ، أرسلت أمريكا وأوروبا وحلف الناتو أسلحة وجنودا إلى إسرائيل ، وقد استخدم جيش الاحتلال الإسرائيلي قنابل أمريكية جديدة شديدة التدمير في حربها ضد المنشآت الفلسطينية. تحتوي مدينة غزة على الكثير من الآثار ، مدينة عمرها حوالي ثمانية آلاف عام من الحضارات ، فيها آثار كنعانية وفينيقية ورومانية وبيزنطية ومسيحية وإسلامية مملوكية وعثمانية : مثل المسجد العمري الكبير وقصر الباشا و القيسارية وحمام السمرة والأسبلة ومسجد هاشم بن عبد مناف وسبيل الرفاعية السلطان عبد الحميد الثاني. قال مدير عام المكتب الحكومي في غزة لوكالة الأناضول الإخبارية : تعرضت معظم المواقع الأثرية للتدمير المقصود الممنهج وتشمل الآثار العثمانية مثل بيت السقا وبيت الغصين وحمام السمرة.

أهم الآثار العثمانية في غزة:

- 1- المسجد العمري : حيث تأسس قبل 1400 عام ثم أعيد توسعته وترميمه في العهد العثماني ، تم تدميره كاملا في هذه الحرب.
- 2- قصر الباشا : يقع في حي الدرج وهو أحد الشواهد العمرانية الذي يدل على الحضارة العثمانية في تلك الفترة ، وقد أطلق عليه فيما بعد اسم الدبوية وهو اسم عثماني مشهور يدل على مركز الشرطة ، وقد أصيب بأضرار في الحرب وتم سرقة محتوياته من الآثار.
- 3- حمام السمرة : وهو آخر حمام تبقى في غزة من الحمامات العثمانية ، وهو يقع في حي الزيتون وسط مدينة غزة ، تم استهدافه مباشرة في هذه الحرب واختفت معالمه في يناير 2024 ، وكان مكانا للعلاج من كثير من الأمراض.
- 4- الأسبلة : مفردتها سوباطا وهو من المعالم العمرانية العثمانية التي لا يزال اثنين منها موجودة . السوباطا عبارة عن جسر ضيق يربط بين بنائتين مقوس الشكل هدفه مراقبة الغرباء الذين يدخلون الحارة ، لم يتبق في غزة منها إلا سوباطا كساب وسوباطا بيت العلي ، يعود بناؤهما إلى أكثر من 400 سنة في حي الدرج وتم هدم الباقي بسبب التوسع العمراني ، وقد تضررت مع قصف المسجد العمري.
- 5- مسجد السيد هاشم : وهو مسجد جد الرسول الكريم يقع في حي الدرج تجد عليه نفوشا عثمانية ويمتلئ بالقباب ، كان الناس تزور المسجد للتبرك والدعاء ، صار مأوى للنازحين ، قصفته طائرات الاحتلال.
- 6- سبيل الرفاعية : وهو حوض ماء كبير بجوار مسجد السيد هاشم كان للسقاية والشرب ، سبي الرفاعية نسبة إلى رفعت بيك الذي أنشأه ، تم تجديده وتوسعته في عهد السلطان عبد الحميد الثاني ، تم تدمير ما تبقى منه في هذه الحرب
- 7- بيوت عثمانية : توجد في غزة خاصة حي الدرج عشرات من المباني العثمانية الفخمة ، بعضها يسكنها الناس وبعضها مغلق يحتاج إلى ترميم ومهددة بالانهيار ، في هذه الحرب سقط بعضها بسبب قصف الطيران الأمريكي.

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: seyfullahkorkmaz@ahievran.edu.tr

** Prof. Dr., El Ezher Üniversitesi. E-mail: turath1948@hotmail.com

8- شجرة السدرة : وهي شجرة ضخمة عمرها 250 سنة تقريبا ، زرعها العارف بالله الشيخ محمد الخروبي وبني مسجد بجوارها فيه ضريح الشيخ الخروبي ، لا زالت هذه الشجرة موجودة حتى بداية الحرب ، وقد أصابها بعض الضرر نتيجة شظايا القنابل الأمريكية ، تقع في أول حي التفاح وآخر حي الدرج.

نتيجة البحث:

- 1- عمدت إسرائيل الى تدمير الشخصية التاريخية للشعب الفلسطيني ثم الادعاء أن فلسطين أرضها اليهود.
- 2- عدم وجود آثار يهودية في فلسطين عامة رغم محاولات الوكالة الصهيونية خلال مائة وعشرين عاما من البحث والتنقيب لكنهم لم يجدوا أثرا واحدا لهم في فلسطين ، أخيرا بعد سقوط بغداد عام 1991 م سرقوا آثارا من العراق ودفنوها في فلسطين ، الآن يعلنون أنهم عثروا على آثار يهودية لهم في فلسطين.
- 3- تستهدف إسرائيل وأمريكا إلى تسميم الأرض باليورانيوم وتدمير المنازل وكل أسباب الحياة في غزة للسيطرة عليها وتهجير سكانها.
- 4- مسح وإضعاف روح الإرادة لدى الفلسطينيين ، وعدم صلاحية المكان الحياة الإنسانية ، ثم التهجير الطوعي أو الإجباري.

المراجع.

- 1- تاريخ غزة ، ابراهيم سكيك
 - 2- سليم المبيض ، البنايات الأثرية الإسلامية في غزة
 - 3- غزة تروي إبادةها ، قصص وشهادات ، مجموعة مؤلفين
 - 4- آثار غزة وحرب التاريخ ، حسام أبو النصر
- الكلمات المفتاحية: غزة، الآثار العثمانية، حرب طوفان الأقصى، هدم

**YAHUDİ DİNİ LİTERATÜRÜNDE VAADEDİLMİŞ TOPRAK KAVRAMININ
KRONOLOJİSİ**

Cabir OSMANLI* - Mahmud ALKHAZOV**

Vaad Edilmiş Topraklar (İbranicede: “Eretz Yisrael/İsrail Toprağı) kavramı Yahudilik inancının önemli ilkelerinden sayılmaktadır. Vaad, Tanrı Yehova’nın İsrailoğullarına ilk başta Kenan diyarına yerleşmeyi vaadetmiş olduğu toprakları işaret etmektedir. Tanahta “Vaad Edilmiş Topraklar” özellikle önem taşımakta ve Tanrının bu toprakları Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup ve onların soyundan gelenlere vaat ettiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Tevratın Çıkış bölümünde Tanrı İbranilere toprak vaad etmesine rağmen, özellikle Hz. Musa döneminde onların bu topraklara girmelerine müsaade etmemiştir. Fakat Hz. Musanın vefatından sonra İsrailoğulları Peygamber Yeşunun öncülüğünde vaadedilmiş topraklara Tanrının emriyle yerleşmişlerdir. Kral Süleyman döneminde Vaad Edilmiş Topraklarda Tapınak inşa edilerek bu mekan dini ve siyasi bir merkez haline dönüşmüştür. Hz. Süleyman tarafından Tapınağın inşa edilmesiyle birlikte Fırat Nehrinden Filistine ve oradan da Mısır’a kadar uzanan topraklar İsrailoğullarının hakimiyetine girmiştir. Süleyman’ın hükümdarlığından sonra parçalanan krallık daha sonra Asurlular ve Babilliler tarafından dağıtılmış ve halkın ekserisi sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden sonra İsrailoğulları, kendilerine vaadedilmiş toprakları kaybetmiş, tekrar geri dönmek için Hz. Davud’un soyundan bir Mesih’in gelmesiyle gerçekleşeceği inancına sahip olmuşlardır. Ahemenişlerin Babil devletini yıkmaları sonucunda Kral Koreş ve Kral Darius’un destekleri ile Ezra ve Nehemyanın önderliğinde İsrailoğullarından belli bir kısım Kenan diyarına yerleşmiş ve Süleyman Mabedini inşa etmeye muvaffak olmuşlardır. Bu dönemden sonra Yahudiler zaman zaman istikrara kavuşmayı başarsalarda tam bağımsızlıklarını temin edememişlerdir.

Kudüs’ün MS. 70 yılında Romalılar tarafından işgal edilmesi ve Mabedin yıkılması sonucunda Yahudiler için uzun bir diaspora dönemi başlamıştır. Diaspora dönemi boyunca Yahudiler arasında kendi soylarından Kral ve Peygamber özelliğini taşıyan Mesih’in gelmesiyle kutsal topraklara döneceklerine dair inançları Talmud yazımı esnasında dahada pekişmiş ve sonraki nesilleri bu düşünce etkilemiştir. Özellikle, 18. yüzyıldan itibaren dünyanın pek çok bölgelerinde ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel vs. alanlarda söz sahibi Yahudiler kendileri için devlet kurma girişimlerinde bulunmuşlardır. Devlet kurmak için farklı bölgeler seçilmiş olsada özellikle Siyonist faaliyetler Filistin bölgesini dini referanslarıda kullanarak daha önemli olduğunun üzerinde durmuşlardır. Siyonist faaliyetlerinin ve İngiliz mandasının destekleriyle 1948 yılında İsrail devletinin kurulması Kutsal metinde vaadedilmiş topraklara Mesih aracılığıyla sahip olma anlayışını tam olarak betimlememiştir. Bu konuda Mesih’in geleceği ve gerçek anlamda vaadedilmiş topraklar anlayışı pek çok Yahudi mezhebinde tartışma konusu olarak kalmaktadır.

Bu araştırmamızda “Vaadedilmiş Topraklar” kavramının tarihsel süreçte Yahudi dini literatüründe nasıl yorumlandığı, bu inancın Yahudi hareketlerini nasıl etkilediği ve modern dönemde bu kavramın politik alanda hangi değişikliklerden geçtiği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vaadedilmiş Topraklar, Diaspora, Filistin, İsrail, Mesih, Siyonizm

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: cosmanli@kastamonu.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı.

**CHRONOLOGY OF THE PROMISED LAND IN JEWISH RELIGIOUS
LITERATURE**

The concept of the Promised Land (in Hebrew: “Eretz Yisrael/Land of Israel”) is one of the most important tenets of Judaism. The Promise refers to the land that God, Jehovah, promised to the Israelites to settle in Canaan in the first place. In the Tanakh, the “Promised Land” is of particular importance, and it is clearly stated that God promised this land to Abraham, Isaac, Jacob, and their descendants. Although God promised the Hebrews the land in Exodus, He did not allow them to enter it, especially during the time of Moses. However, after the death of Moses, the Israelites, under the leadership of the Prophet Joshua, settled in the Promised Land at God's command. During the reign of King Solomon, the Temple was built in the Promised Land, and it became a religious and political center. With the construction of the Temple by Solomon, the land stretching from the Euphrates River to Palestine and from there to Egypt came under the sovereignty of the Children of Israel. (The kingdom, which disintegrated after Solomon's reign, was later dispersed by the Assyrians and Babylonians, and most of its people were sent into exile.) After the exile, the Israelites lost the land promised to them and believed they could return to it only with the coming of a Messiah from the lineage of David. As a result of the destruction of the Babylonian state by the Achaemenids, the Israelites were led by Ezra and Nehemiah, with the support of King Cyrus and King Darius. After this period, although the Jews were able to achieve stability from time to time, they were never able to fully secure their independence.

The conquest of Jerusalem by the Romans in 70 AD and the destruction of the Temple marked the beginning of a long period of diaspora for the Jews. During the diaspora, the belief among Jews that the Messiah, who would be a King and Prophet from their own lineage, would come and lead them back to the Holy Land became stronger, particularly during the writing of the Talmud, influencing future generations. Especially from the 18th century onward, Jews who held significant influence in various areas such as economics, politics, and socio-culture in many parts of the world began attempts to establish a state. Although different regions were considered for the establishment of a state, Zionist activities particularly emphasized the importance of the Palestinian region, using religious references as justification. The establishment of the State of Israel in 1948, supported by Zionist activities and the British mandate, did not entirely fulfill the understanding of possessing the promised land through the Messiah, as outlined in the Holy Scriptures. The future arrival of the Messiah and the true meaning of the Promised Land remain subjects of debate among various Jewish sects. In this study, we will examine how the concept of the "Promised Land" has been interpreted in Jewish religious literature throughout history, how this belief has influenced Jewish movements, and how the concept has evolved in the political sphere in the modern era.

Keywords: Promised Land, Diaspora, Palestine, Israel, Messiah, Zionism.

**YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLÂM'DA MESİH ANLAYIŞI VE KUDÜS
ARASINDAKİ İLİŞKİSİ**

Aykut ÖZER*

Üç büyük İbrahimi dinin inanç sisteminde merkezi bir öneme sahip olan “Mesih” figürü, her birinde farklı anlamlar ve beklentiler taşımaktadır. Aynı şekilde Kudüs, tarihi boyunca bu üç din açısından kutsal bir şehir olarak kabul edilmekte ve çeşitli isimlerle adlandırılarak yüceltilmektedir. Araştırmamızda bu dinlerin Mesih inancına ve bu inancın Kudüs ile olan ilişkisine tarihsel, teolojik ve kültürel bağlamda değinilecektir. Yahudilikte Mesih, Tanrı'nın Davud soyundan göndereceği kurtarıcı kral figürünü temsil etmekte ve bu bağlamda Kudüs, Yahudi halkının kurtuluşunun gerçekleşeceği kutsal bir mekân olarak görülmektedir. Hristiyanlıkta İsa'ya verilen en önemli unvan olan Mesih, ilahi iradenin dünyaya ve insanlığa yayılmasını ve Tanrı'nın kurtuluş planının figürünü temsil etmektedir. Bu anlamda Kudüs, hem İsa'nın hayatında hem de onun dünyaya ikinci kez gelişine dair eskatolojik beklentilerde önemli bir yere sahiptir. İslam'da ise Mesih, Kur'an-ı Kerim'deki ima edilen ifadeler ve hadislerdeki açıklamalar çerçevesinde kıyamet alametleri bağlamında Hz. İsa ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda Kudüs, Müslümanlar arasında da kutsal bir yer olarak değerlendirilmektedir. Bu üç ilahi dinin Mesih ve Kudüs arasındaki ilişkisindeki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulacak; teolojik görüşlerin, tarihsel olayların ve eskatolojik beklentilerin Kudüs'ün dini ve siyasi önemini nasıl etkilediği hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam perspektifleri, Kudüs'ün dinler arası ortak kutsal şehir olarak algılanmasında etkili olmuş, aynı zamanda geçmişten günümüze çatışma ve barış arayışlarının da merkezi unsuru haline gelmiştir. Hatta bu şehir bazı devletlerin dini ve siyasi kimliğine dönüşmüştür. Araştırmamızın esas kısmını bu üç dinin bakış açısında Mesih inancını ve Kudüs'ün dinler arasında ortak kutsal şehir algısını etkileyen faktörler ve bu faktörlerin analizi oluşturacaktır.

Anahtar Kelime: İbrahimi Dinler, Yahudilik, Hristiyanlık, İslâm, Mesih, Kudüs, Filistin.

**THE RELATIONSHIP BETWEEN THE FAITH OF MESSIAH AND
JERUSALEM IN JUDAISM, CHRISTIANITY AND ISLAM**

The figure of "Messiah", which has a central importance in the belief systems of the three major Abrahamic religions, carries different meanings and expectations in each of them. Likewise, Jerusalem is accepted a holy city for these three religions throughout its history and is glorified by naming with various names. In our research, the belief in Messiah of these religions and the relationship of this belief with Jerusalem will be touched upon in historical, theological and cultural context. In Judaism, the Messiah represents the savior king figure that God will send from the lineage of David, and in this context, Jerusalem is seen as a sacred place where the salvation of the Jewish people will take place. Messiah, the most important title given to Jesus in Christianity, represents the spread of divine will to the world and humanity and the figure of God's salvation plan. In this sense, Jerusalem has an important place both in the life of Jesus and in the eschatological expectations regarding his second coming to the world. In Islam, the Messiah is the Prophet in the context of the signs of apocalypse within the framework of the implied expressions in the Holy Quran and the explanations in the hadiths. It is associated with Jesus. In this context, Jerusalem is also considered a holy place among Muslims. The similarities and differences in the relationship between these three divine religions between Messiah and

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı. E-mail: thedkb1990@hotmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

Jerusalem will be revealed; An attempt will be made to provide information about how theological views, historical events and eschatological expectations affect the religious and political importance of Jerusalem. The perspectives of Judaism, Christianity and Islam have been influential in the perception of Jerusalem as a common interfaith holy city, and have also become the central element of conflict and the search for peace from past to present. This city has even turned into the religious and political identity of some states. The main part of our research will be the factors affecting the belief in Messiah and the perception of Jerusalem as a common holy city among religions from these three religious perspectives and the analysis of these factor.

İSRAİL'İN FİLİSTİN TOPRAKLARI ÜZERİNDEKİ HAK İDDİALARI

Bedriye Mehtap TOSYALI*

Yahudilerin "Filistin Toprağı" üzerindeki iddiaları, binlerce yıllık tarihi bir kökene sahip geniş bir konudur. Ancak 19. yüzyılda Yahudilerin sekülerleşmesi, bu iddiaları dini temellerden, seküler kavramlara, özellikle de milliyetçiliğe kaydırmıştır. Dini temellere dayandırılan iddialar, daha çok inananlar arasında etkili olurken seküler terimlerle ifade edilen iddialar, topluluk dışı tartışmalarda daha uygun ve kabul edilebilir hale gelmiştir.

İsrail, Filistin toprakları üzerindeki hak iddialarını tarihsel, dini ve seküler temellere dayandırarak çok boyutlu bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu iddialar, Yahudilerin binlerce yıllık tarihsel bağlarına, kutsal metinlerde yer alan ilahi vaatlere ve modernleşme çabalarına dayanarak meşrulaştırılmıştır. Siyonist hareket, bu anlayışları ulus-devlet kavramıyla birleştirerek, uluslararası destek kazanmayı ve Yahudi halkının bu topraklardaki tarihsel varlığını yeniden inşa etmeyi hedeflemiştir.

Dini temelli iddialar, Filistin topraklarının İbrahim ve soyuna Tanrı tarafından sonsuz bir mülk olarak verildiğine dair Tanrı ile yaptıkları ahitlere ve Tevrat'ta yer alan ilahi vaatlere dayandırılmıştır. Kutsal metinlerin içerikleri, Yahudilerin Eretz İsrail üzerindeki haklarını dini bir perspektiften meşrulaştırmak için güçlü bir temel oluşturmuştur. Bununla birlikte, dini Siyonizm, ilahi vaatlere dayanan mutlak hak anlayışını sürdürürken, seküler hak iddiaları ise tarihsel ve ekonomik argümanlar üzerinden şekillenmiştir. Siyonist liderler, Filistin topraklarının tarımsal kalkınma ve modernleşme yoluyla canlandırılabilceğini savunmuş ve bu iddialarını uluslararası kamuoyunda desteklemiştir. Ayrıca, İbranice'nin yeniden canlandırılması ve yerleşim bölgelerinin kültürel olarak yeniden adlandırılması gibi uygulamalar, Yahudilerin bu topraklardaki tarihsel varlığını somutlaştırmayı amaçlamıştır. Bu sebeple çalışmanın amacı, İsrail'in Filistin toprakları üzerindeki dini ve seküler iddialarını tespit ederek bu iddiaların tarihsel, kültürel ve politik bağlamlarını anlamaya katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Siyonizm, Filistin toprakları, Terra Nullius.

ISRAEL'S TERRITORIAL CLAIMS OVER PALESTINIAN LANDS

The Jewish claims over the land of Palestine have deep historical roots spanning thousands of years. However, in the 19th century, with the secularization of Jewish communities, these claims shifted from religious foundations to secular concepts, particularly nationalism. While claims based on religious grounds were more influential among believers, those articulated in secular terms became more suitable and acceptable in discussions outside the Jewish community.

Israel has aimed to assert its claims over Palestinian territories through a multidimensional approach grounded in historical, religious, and secular foundations. These claims have been legitimized by appealing to the Jewish people's millennia-long historical ties to the land, the divine promises found in sacred texts, and efforts toward modernization. The Zionist movement integrated these perspectives with the nation-state concept in an attempt to garner international support and to reconstruct the historical presence of the Jewish people in this territory.

Religious claims are based on the covenants between God and the patriarchs, in which the land of Palestine was granted as an eternal inheritance to Abraham and his descendants, according

* Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: bedriye_79@hotmail.com

to the Hebrew Bible. The contents of sacred texts provided a strong basis to legitimize Jewish rights over Eretz Israel from a religious perspective. While religious Zionism maintains an absolute right derived from divine promises, secular claims are shaped through historical and economic arguments. Zionist leaders advocated that the land of Palestine could be revived through agricultural development and modernization, and they promoted these claims in the international arena. Furthermore, efforts such as the revival of the Hebrew language and the cultural renaming of settlements aimed to concretize the historical presence of Jews in this land.

Therefore, the aim of this study is to identify Israel's religious and secular claims over the Palestinian territories and to contribute to an understanding of these claims within their historical, cultural, and political contexts.

Keywords: Judaism, Zionism, Palestinian Territories, Terra Nullius.

KLASİK ZAZA EDEBİYATINDA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSA

İbrahim DAĞILMA*

Klasik edebiyat, kendine özgü şiir şekilleri ve temaları yönüyle öne çıkar. Bu edebiyatı oluşturan yazar ve şairler çoğunlukla medrese eğitimi almış kişilerdir. Klasik edebiyat şairleri, şiirlerini Divan adı verilen iki kapak arasında toplarlar. Bu edebiyat da mevlit, akaidname, mesnevi ve şehrengiz türü eserler de mevcuttur. Bu eserlerde şairler, kendi şiir ustalıklarını ve düşüncelerini öne alırlar. Dini konuların öne çıktığı klasik edebiyatta çoğunlukla Allah ve peygamber sevgisi, manevi aşk, ahlaki öğütler ve kutsal mekânlar gibi temalar işlenir.

Müslüman toplumlarda, klasik edebiyat İslam dinini kabulle başlayan bir süreçtir. Bu edebiyat Arap, Fars, Türk ve Kürtler için erken bir zaman diliminde oluşur. Yazılı edebiyatla geç bir zaman diliminde tanışan ve medrese kültürünü diğer dillerin etkisiyle sürdüren Zazalar da klasik edebiyatla tanışma 19. Yüzyılın son çeyreği gibi yakın bir zamanda olmuştur. Klasik edebiyat, aynı zamanda Zaza edebiyatı için yazılı edebiyatın da başlangıcıdır.

Edebi eserlerde birçok unsur gibi mekân, önemli bir unsurdur. Nazım, nesir; halk, modern veya klasik eserlerde mekân çabucak göze çarpar; çünkü mekân olay, konu veya temanın geçtiği yer olarak bilinir. Mekân ögesi coşkuya ve anlatıma dayalı türlerde tema, kişi ve olayın olmazsa olmazıdır. Bu mekân, gerçek olabildiği gibi tasavvuri veya olağanüstü bir mekân da olabilir. Klasik edebiyatta mesnevi, gazel ve kaside gibi manzum türlerde; tazarrunâme, tarih ve tezkire gibi mensur türlerde mekân anlatımının asıl öğelerindendir. Bu mekânlar ev, meclis, han, cami, medrese, bağ ve bahçe gibi dar ve genel mekânlar olduğu Mekke, Medine, Şam, Bağdat, İstanbul ve Kudüs gibi şehirler de olabilir. Mekke; Medine ve Kudüs gibi şehirlerde daha çok kutsal mekânlarıyla öne çıkarlar. Bu çalışmada, birer mekân olarak Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın klasik Zaza edebiyatı eserlerinde nasıl görüldüğü ve ele alındığı hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Zaza Şiiri, Klasik Şiir, Kudüs, Mescid-i Aksâ.

JERUSALEM AND AL-MASJID AL-AQŞÂ IN CLASSICAL ZAZA LITERATURE

Classical literature stands out with its unique poetic forms and themes. The writers and poets who created this literature were mostly people who received madrasah education. Classical literature poets collected their poems between two covers called Divan. This literature also includes works such as mevlid, akaidname, mesnevi and şehrengiz. In these works, poets put forward their own poetic mastery and thoughts. In classical literature, where religious subjects are prominent, themes such as love of Allah and the prophet, spiritual love, moral advice and sacred places are mostly handled. In Muslim societies, classical literature is a process that begins with the acceptance of Islam. This literature was formed in an early period for Arabs, Persians, Turks and Kurds. Zazas, who met written literature in a late period and continued their madrasah culture under the influence of other languages, met classical literature as recently as the last quarter of the 19th century. Classical literature is also the beginning of written literature for Zaza literature. In literary works, like many other elements, setting is an important element. In poetry, prose, folk, modern or classical works, setting quickly catches the eye; because setting is known as the place where the event, subject or theme takes place. The setting element is indispensable for the theme, person and event in genres based on excitement and narration. This setting can be real, as well as imaginary or extraordinary. In classical literature, in poetic genres such as mesnevi,

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Zaza Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: idagilma@bingol.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kud s"

ghazal and kaside; in prose genres such as tazarrun me, history and tezkire, setting is one of the main elements of narration. These settings can be narrow and general spaces such as houses, assemblies, inns, mosques, madrasahs, vineyards and gardens, or cities such as Mecca, Medina, Damascus, Baghdad, Istanbul and Jerusalem. Mecca stands out with its sacred places in cities such as Medina and Jerusalem. In this study, information will be given about how Jerusalem and Al-Aqsa Mosque, as places, are seen and handled in classical Zaza literature works.

Keywords: Zaza Poetry, Classical Poetry, Jerusalem, Al-Aqsa Mosque.

MEVLÂNÂ'NIN ŞİİRİNDE MESCİD-İ AKSA VE KUDÜS SEMBOLİZMİ

Serap DENİZMEN*

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 1273) tasavvuf yolunda yaşanan hal ve makamları çeşitli mecaz ve remizler kullanarak tahkiye etmiş, şiire dökmüştür. Hem *Mesnevî*'si hem de tüm şiirlerini topladığı *Dîvân-ı Kebîr*'i sembolik anlatım açısından çok zengin örneklerle doludur. Bu çalışmada adı geçen eserlerde Mescid-i Aksâ ve Kudüs/Beytülmakdis kelimelerine, sembolize ettiği kavramlara odaklanılmış ve tasavvufî anlamları yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlana, Mesnevi, Divan-ı Kebir, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Tasavvuf edebiyatı.

THE SYMBOLISM OF MASJID AL-AQSA AND JERUSALEM IN RUMI'S POETRY

Rumi (d. 1273) narrated the states and stations experienced on the path of sufism by using various metaphors and symbols and put them into poetry. Both his *Masnavi* and *Divan-i Shams* in which he collected all his poems are full of rich examples of symbolic expression. This study focuses on the words Masjid al-Aqsa and Jerusalem/Bayt al-Maqdis and the concepts symbolized by these words in the aforementioned works and interprets their mystical meanings. While presenting the study the relevant couplets are quoted and the concepts symbolized by Al-Aqsa Mosque and Jerusalem are explained in detail.

Keywords: Rumi, Masnavi, Divan-i Shams, Jerusalem, Al-Aqsa, Sufi Literature.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: sdenizmen@kastamonu.edu.tr

MODERN FİLİSTİN ROMANINDA KUDÜS KİMLİK, İŞGAL VE HAK İHLALLERİ

Nefise Zehra KALKANCI*

Bu çalışma, modern Filistin romanında mekan olarak Kudüs'ün nasıl ele alındığını, roman türünün Kudüs'te geçmişte yaşanan ve günümüzde devam eden hak kayıplarını ve problemleri aktarmak için nasıl önemli bir rol üstlendiğini, örnek eserler yardımıyla gösterme amacındadır. 1948 BM Taksim Kararı ile üç semavi din için kutsal olması nedeniyle Corpus Separatum statüsü kazanarak uluslararası kontrole geçmesinden, Doğu Kudüs'ün BM'ler dahil uluslararası pek çok kurum tarafından resmen "İşgal Edilmiş Filistin Toprakları" (occupied palestine territory) olarak tanımlandığı günümüze kadar Kudüs, pek çok sahada farklı tecrübelerle sahne olmuştur. Filistin romanı, özellikle tarihi süreç içerisinde Kudüs'te yaşanan acı tecrübeleri ve günümüzde Filistinlilerin maruz kaldığı pek çok problemi dillendirmiştir. Özellikle Kudüslü romancılar, mekanın Filistinli kimliğini gelecek nesillere taşımak ve yalnızca kendilerinin sahip oldukları tecrübeleri aktarmak konusuna ayrı bir önem vermişlerdir. Romancılar, Kudüs'ün mekânında şekillenen insan hikayelerini, işgalin yarattığı çöküşü dillendirirken, aynı zamanda Kudüs'ün tarihini, kültürünü ve direnişini edebi bir biçimde aktarmaktadırlar. Bu bağlamda, Filistin romanı, sadece bir edebiyat türü değil, aynı zamanda Kudüs'ün ve Filistin halkının haklı taleplerinin ses bulduğu önemli bir platformdur. Bu çalışma, Dîme es-Sîman, Leyane Bedr, Azmi Bîşare gibi kimi romancıların eserlerinde Kudüs'le kurdukları duygusal tecrübelerle paralel olarak, şehrin işgalle uğradığı tarihi tahribatı, Kudüslülerin yaşadıkları kimlik problemlerini, İsrail'in tahliye ve imar politikalarını, yerleşimci yayılcılığını, Kudüslü çocuk haklarını ve diğer iç içe geçmiş karmaşık meseleleri nasıl başarılı bir şekilde kurgusal düzeyde aktardıklarına işaret edecektir. Böylece Filistin modern romanının, Kudüs'ü kapsamlı olarak tanıma konusunda ihmal edilemez bir enstrüman olduğu ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin Romanı, Kudüs Temsili, Kimlik Problemleri, İnsan Hakları, Yayılcılık.

JERUSALEM IN THE MODERN PALESTINIAN NOVEL: IDENTITY, OCCUPATION, AND HUMAN RIGHTS VIOLATIONS

This study aims to examine how Jerusalem/Quds is portrayed as a setting in modern Palestinian literature and how the novel genre plays a significant role in conveying the historical and ongoing injustices and issues in the city, using specific literary examples. Since the 1948 UN Partition Plan, which designated Jerusalem as a Corpus Separatum and placed it under international control due to its religious significance for three Abrahamic faiths, the city has been a focal point for various experiences. Jerusalem has also been officially recognized as "Occupied Palestinian Territory" by many international institutions, including the UN. Palestinian literature, particularly through the lens of Jerusalem, has voiced the painful historical experiences and contemporary struggles of the Palestinian people. Jerusalem-based writers, in particular, have emphasized the importance of preserving Palestinian identity and passing on their unique experiences to future generations. This study will explore how authors such as Dima al-Siman, Leyane Bedr, and Azmi Bishara reflect their emotional connections to Quds while addressing the city's historical destruction due to occupation, the identity crises, Israeli evacuation and settlement

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: nzehrakalkanci@trakya.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

policies, expansionism, and the rights of Jerusalem's children. In doing so, it will highlight the essential role of Palestinian modern fiction in comprehensively representing Quds.

Keywords: Palestinian Novel, Representation of Jerusalem, Identity Issues, Human Rights, Expansionism

**MAHMUD DERVİŞ'İN "KUDÜS'TE" ŞİİRİNDE BAĞLAŞIKLIK UNSURLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Ali DARBAY*

Bu çalışma, Mahmud Derviş'in "Kudüs'te" adlı şiirini, metindilbilimsel bir yaklaşım çerçevesinde ele almayı amaçlamaktadır. Şair, Kudüs'ün tarihsel, kültürel ve manevi anlamını güçlü bir sembolizmle yansıtarak, okuyucularını bu kutsal şehrin anlam katmanlarıyla derin bir bağ kurmaya davet eder. Şiir, dilsel açıdan zengin bir yapıya sahip olup, metinsel bütünlük oluşturma yöntemleri açısından dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Çalışma, bağlaşıklık unsurlarını merkeze alarak, metnin dilbilgisel ve anlamsal yapısının nasıl şekillendiğini incelemeyi hedeflemektedir.

Bağlaşıklık, bir metni anlamlı ve bütüncül kılan araçların bir arada kullanılmasını ifade eder. Metindilbilim açısından bu unsurlar, bir metnin hem yüzey yapısında hem de derin yapısında anlam ilişkilerini düzenler. Bu bağlamda, gönderim (referans), eksilteli yapılar, bağlama ögeleri ve sözcüksel bağlaşıklık gibi dilbilgisel araçlar, metindilbilimsel çözümleme için temel kategoriler olarak değerlendirilecektir. Halliday ve Hasan'ın Cohesion in English adlı eserinde ortaya koyduğu sınıflandırmalar, bu çalışmanın metodolojik çerçevesini oluşturmaktadır.

"Kudüs'te" şiirinde yer alan bağlaşıklık unsurları, metnin içsel tutarlılığını sağlamanın ötesinde, şiirin tematik yapısına da katkıda bulunmaktadır. Şiirin bir direniş ve umut sembolü olan Kudüs ile ilişkilendirilmesi, bağlaşıklık unsurlarının metnin mesajını güçlendirmekteki rolünü anlamak açısından önemlidir. Gönderim unsurları ve bağlama ögelerinin tekrarlı kullanımı, okuyucunun metin içindeki anlam ilişkilerini kavramasına yardımcı olurken, eksilteli yapılar metindeki bağlamı zenginleştiren bir araç olarak işlev görmektedir. Çalışma, bu dilsel unsurların şiirin anlam derinliği üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, Mahmud Derviş'in dil ve üslup tercihlerini metindilbilimsel bir yaklaşımla inceleyerek, bağlaşıklık kavramının Arap edebiyatındaki işlevselliğini anlamaya yönelik bir zemin sunmaktadır. İnceleme, metnin dilbilgisel yapısını çözümleyerek hem estetik hem de anlamsal katmanlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, "Kudüs'te" şiiri, yalnızca edebi bir metin değil, aynı zamanda metindilbilim açısından önemli bir çalışma alanı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahmud Derviş, Kudüs, Bağlaşıklık, Metindilbilim.

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: alidarbay@kastamonu.edu.tr

HAYRUDDÎN B. AHMED B. ALÎ ER-REMLÎ'NİN (Ö. 1081/1671) FEYZÜ'R-RÂZİK
'ALE'L-BAHRÎ'R-RÂ'İK ADLI ESERİ

Halis DEMİR*

Hanefî fakihidir. 993 yılı Ramazan başlarında (Ağustos 1585) Filistin'in Remle şehrinde doğdu, orada yetişti. Erken yaşlarda Kur'an ve Şâfiî fikhı öğrendi. Kahire'deki ağabeyi Abdünnebî'nin yanına giderek Ezher'de eğitimine devam etti. Burada bir süre Şâfiî fikhı okudu. Sonra Hanefî mezhebine geçti. Bu mezhebin fikhını öğrenmeye başladı. Çeşitli alimlerden fikhı, usûl-i fikh, hadis, kıraat ve nahiv dersleri aldı. Ezher'de fetva vermeye başladı. Sonra Remle'ye döndü. Gazze'de ikamet etti. Memleketinde öğretim ve fetva işleriyle meşgul oldu. Resmî bir görev almayan Remlî meyve yetiştiriciliğinden elde ettiği gelirle geçimini sağladı. Çeşitli bölgelerden gelen çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Tefsir, hadis ve fikh konusunda yetkin oldu.

Fukaha tasnifinde kendisine "meselede müctehid" kategorisinde yer verilmiştir. Yaşadığı dönemde Hanefiler'in en önde gelen âlimi kabul edilmiştir. Kişiliğiyle dönemin hâkim ve yöneticileri üzerinde nüfuz sahibi oldu.

27 Ramazan 1081 (7 Şubat 1671) tarihinde Remle'de vefat etti.

Eserleri. 1. el-Fetâva'l-Hayriyye.

2. Hâşiyetü'l-Bahrî'r-râ'ik.

3. Hâşiyetü'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir (Nüzhetü'n-nevâzır 'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir).

4. Hâşiyetü Câmi'i'l-fuşûleyn (el-Le'âli'd-Dürriyye fi'l-fevâ'id-i'l-Hayriyye).

5. Hâşiyetü'l-Bezzâziyye

6. Feyzü'r-râzık 'ale'l-Bahrî'r-râ'ik.

7. Levâ'ihu'l-envâr 'alâ Minehi'l-Gaffâr.

8. Dîvân (TSMK, Revan Köşkü, nr. 700).

Remlî bazı risâleler kaleme almıştır: el-Fevzü ve'l-gunm fi mes'eleti's-şeref mine'l-üm (Süleymaniye Ktp., Yahyâ Tevfik, nr. 1582), Risâle fi'l-Hızır (Âtuf Efendi Ktp., nr. 2787). Bazı risâleleri de Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı (Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 322) bir mecmua içinde bulunmaktadır: Meslekü'l-inşâf fi 'ademi'l-farq beyne mes'eletay es-Sübkî ve'l-Haşşâf (vr. 244-267), Cevâbü Risâleti's-Şeyh Sâlih b. Muhammed (vr. 267-280), Risâle fi cevâbi'l-es'ileti 'an ba'zi'l-mesâ'ili'l-fikhiyye (vr. 280-286), Risâle fi sûreti'l-hücceti's-şer'iyye (vr. 286-292), Risâle fi beyâni'l-istisnâ' fi kavlihi Te'âlâ "lev kâne fihimâ ..." (vr. 293-295), Risâle fi'l-cevâb 'an mes'eleti men kâle "in fe'ale kezâ ..." (vr. 295-297), Cevâbü su'âli Şeyhi'l-İslâm Yahyâ Efendi fi mes'eleti'l-hilf (vr. 297-303).

Biz bunlardan Feyzü'r-râzık 'ale'l-Bahrî'r-râ'ik adlı yazma eserini tanıtmayı ve bir sempozyum metni içerisinde tahlil etmeyi gaye edindik.

Anahtar Kelimeler: Remli, Feyzü'r-râzık, Bahrî'r-râ'ik, Filistin, Kudüs, Fikh.

* Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-posta: halisdemir@cumhuriyet.edu.tr

OSMANLI SON DÖNEMİ KUDÜS MÜFTÜLERİ

İbrahim Hakkı İMAMOĞLU*

Osmanlı dönemi müftülük dini hayatın yaşanmasında merkezi bir değere sahiptir. Osmanlı döneminde şeyhülislamlık bünyesinde yer alan üçlü dini bürokrasinin bir tarafıdır. Devletin yönetim erkinin kendine ait hiyerarşisi olan bir devlet kademesidir. Bu yönüyle sivil hayatın içinde dini yaşamın en önemli unsuru olduğu kadar devlete karşı da yükümlülükleri vardır. Bunun karşılığı olarak da -eğer başka mezhebin coğrafyasına gitmemiş ise- gittiği yerde “mezheb-i hanefiyyede” fetva verebileceğine dair bir “menşur” verilmektedir. Bu yetkilendirme müftünün devlete karşı görevini ifade etmektedir. Fetva kelime olarak genç anlamında kökünden “fetâ” kelimesinden gelmektedir. Fetva, bu anlamıyla ilgili olarak din, dini hayatı ve dine dair olanı gençleştirmek/güncellemek demektir. Müftü de dine dair sorunları çözerek dini güncelleyen yetki(nli)ye sahip kimsedir. Din- siyaset ilişkisi tarih boyunca kırılğan bir zeminde yürümüştür. Siyasetin oluşturduğu erki paylaşmama isteği, dinin kural koyucu olması bu ilişkinin zorluklarıdır. Müftülük kurumu bu iki alanın ortasında yer almaktadır. Osmanlı dönemi müftülük müessesesi baskıdan kurtulmak ve bir baskı unsuru olmamak adına devlet içinde işleyişi hiyerarşisi ve ataması özerktir.

Osmanlı dönemi son dönemine kadar Kudüs önemli çeşitli yönlerden önemli bir yere sahiptir. İlk mescidin Mescid-i Aksâ olması diğer dinlerin Kudüs içerisinde kutsal mekanları ve mabetlerinin bulunması bu önemi ortaya koyan unsurlardır. Osmanlı Döneminde Kudüs Şerif Şam Vilayetine bağlı bir sancaktır. Ancak Osmanlı son döneminde oluşan hassas dönemden dolayı İstanbul’a padişaha bağlanmıştır. Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferi dönüşü sırasında kısı geçirmek üzere Şam’da iken Sinan Paşa komutasında bir grup askerle Gazze bölgesine gitmiş ve orada Canbirdi Gazali ile yaptığı savaşta galip gelmiştir. Bu savaş sonucunda Kudüs Osmanlı idaresine geçmiştir. 1917 yılına kadar -Kavalalı Mehmet Paşa dönemi 1831-1840 yılları hariç- 400 yıl Osmanlı idaresinde kalan bu kutsal şehir daru’s-Selâm/barış şehri adıyla anılmaktaydı. 1917 yılından sonra İngilizlerin idaresine geçen şehirle ilgili birçok problemler yaşanmıştır. Kudüs’te müftülük vazifesiyle ilgili meşihat arşivlerinde 5 dosyaya ulaşılmıştır. es-Seyyit Mehmet Kamil el-Hüseynî, es-Seyyit Mehmet Tahir Efendi, Şeyh Ali er-Reymâvî, Şeyh Abdulkadir Efendi, Şeyh Mehmet Efendi’ye ait dosyalardır. Bu dosyalar incelenerek onların Kudüs müftüsü olarak atanma kriterleri neler olduğuna dair bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Kudüs, Bab-ı Meşihat, Müftü, Fetva, Din-Siyaset.

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: ibrahimimamoglu@karabuk.edu.tr

KIBLENİN MESCİD-İ AKSÂ'DAN KÂBE'YE TAHVİLİ VE AYNI NAMAZDA FARKLI YÖNLERE KIBLEYE DÖNME İLE İLGİLİ FIKHİ HÜKÜMLER

Mustafa KİSBET* - Vildan KATI**

Kible kavramı, tarih boyunca hak ve batıl dinler için insanları birleştirici bir rol üstlenmiş ve kutsalın sembolü olmuştur. "Ehli Kible" kavramı da inanan insanlar topluluğuna işaret ederek bu birleştirici gücü vurgulamaktadır. Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) özellikle Medine'ye hicret ettikten sonra kuvvetli rivayetlere göre yaklaşık bir buçuk yıl Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya (Beyt'ül-Makdis) yönelerek namaz kılmıştır. "... Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Nerede olursanız yüzlerinizi o yöne çevirin..." (el-Bakara, 2/144) ayeti nazil olduktan sonra kible Mescid-i Haram'daki Kâbe olarak farz kılındı. Tebliğimizin ilk konusu Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kudüs'e yönelerek namaz kılmasının kendi içtihihâdına mı yoksa vahye mi dayandığı sorusudur. Bu ayet Hz. Peygamber'e (s.a.s.) Beni Seleme Mescidi'nde öğle namazını cemaatle kırlarken vahyedilmişti. Böylece öğle namazının ilk iki rekâtı Mescid-i Aksâ'ya, üçüncü ve dördüncü rekâtları da Mescid-i Harâm'a dönülerek kılınmıştı. Yani aynı namazın başı ve sonu farklı yönlerde doğru kılınmıştı. Tebliğimizde ele alınan ikinci konu ise namazda kible değişikliğine dair bir kanaatin oluşmasının namaza etkisidir. İşte başta bu ayet ve diğer bazı naslardan çıkartılan sonuçlara göre fakihler namazda kible istikametine dönmenin farz olduğunu söylerler. Buna göre namaz kılacak kişi önceden kibleyi araştırıp namaza durmalıdır. Kişinin namaz içinde kibleden farklı bir tarafa yönelmişse bazen namazını bozmadan kible istikametine doğru yönelmesi gerekir. Ancak bu konuda kişinin namazdan önce araştırma yapıp yapmadığı, bilgi kaynakları ve delillerinin hiyerarşisi ve güvenilirlikleri gibi durumlar etkili olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kible, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Mescid-i Harâm, Kâbe.

**THE CHANGE OF THE QIBLA FROM MASJID AL-AQSA TO THE KAABA
AND THE FIQH RULINGS RELATED TO FACING DIFFERENT DIRECTIONS
DURING THE SAME PRAYER**

Throughout history, the concept of Qibla (direction of prayer) has served a unifying role for various religious traditions and has symbolized the sacred. The term "Ahl al-Qibla" (People of the Qibla) further underscores this unifying power by denoting the community of believers. It is well-documented that Prophet Muhammad (PBUH), particularly after the Hijra (emigration) to Medina, prayed facing Masjid al-Aqsa (Bayt al-Maqdis) in Jerusalem for approximately one and a half years, according to strong narrations (rivayat). Following the revelation of the verse (ayah), "...Now turn your face towards al-Masjid al-Haram; and wherever you are, turn your faces towards it..." (Al-Baqarah, 2:144), the Qibla was ordained (made fard) as the Ka'ba in Masjid al-Haram. The first issue addressed in this paper is whether Prophet Muhammad's (PBUH) act of praying towards Jerusalem was based on his reasoning (ijtihad) or divine revelation (wahy). This verse was revealed to the Prophet (PBUH) while leading the congregational noon prayer (Salat al-Zuhr) in the Mosque of Bani Salama. Consequently, the noon prayer's first two rak'ahs (units of prayer) were performed facing Masjid al-Aqsa.

In contrast, the third and fourth rak'ahs were performed facing Masjid al-Haram, meaning the beginning and end of the same prayer were directed towards different Qiblas. The second topic discussed in this paper concerns the implications for the prayer (Salah) if an individual forms a conviction about a change in the Qibla direction while praying. Based on the conclusions drawn

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-mail: mkisbet@kastamonu.edu.tr

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri. E-mail: vildankati013@gmail.com

primarily from this verse and other textual sources (nusus), jurists (fuqaha) assert that facing the Qibla direction during prayer is an obligation (fard). Accordingly, an individual intending to pray should first investigate (tahari) the Qibla and then commence the prayer. Suppose a person realizes during prayer that they are facing a direction other than the Qibla. In that case, they may sometimes be required to reorient themselves towards the Qibla without invalidating the prayer. However, in this regard, factors such as whether the individual conducted a prior investigation and the hierarchy and reliability of their sources of information and evidence are influential.

Keywords: Qibla, Jerusalem, Masjid al-Aqsa, Masjid al-Haram, Ka'ba.

EYYUBİ VE MEMLUK DÖNEMLERİNDE KUDÜS'TEKİ HANEFİ ULEMASI VE İLMİ ÇALIŞMALARI

Mohsin İBRAHİM*

Kudüs, Haçlılardan kurtarıldıktan sonar Eyyubi yöneticileri ülkenin çeşitli bölgelerinde değişik alanlarla ilgili ilim ve marifet öğretilen medreseler ve eğitim kurumları kurdular. Her ne kadar Eyyubiler Şafii mezhebine bağlı olsalar da mezhepçi değillerdi ve farklı İslam mezheplerine mensup alimlerin ilmin yayılmasına yönelik katkı sunmalarına destek verdiler. Aynı şekilde ağırlıklı olarak Hanefi mezhebine mensup olan Memluk sultanları da selefleri gibi bu konuda mutaassıp davranmadılar. Bu nedenle bütün mezheplere mensup alimlerin katkı için fırsatlar sunuldu ve medreselerde kendilerine yer tahsis edildi. Bu çalışmanın amacı Kudüs'teki Hanefi ulemanın faaliyetleri ve ilimle bilginin yayılması yönündeki çabalarını ortaya koymaktır. Hanefiler, Şafii ve Hanbelilere nazaran daha az olmalarına rağmen Hanefi fıkıhçılar ve hadisçiler kutsal topraklardaki ilmi ilerlemeye önemli katkılarda bulundular. Bu durum özellikle Ebu Hanife'nin mezhebini benimseyen yegane Eyyubi sultanı Melik Muazzam'ın Hanefi alimlerine has bir medrese açmasından sonra belirlemeye başladı. Eyyubilerden sonar Memluk sultanları da Hanefi ulemasının desteklenmesinde önemli bir rol oynadılar.

Bu çalışma doğası gereği iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kudüs'te Eyyubiler dönemindeki Hanefi ulemanın ilmi faaliyetlerine ve onların çeşitli ilimlere olan katkılarına odaklanılacaktır. İkinci bölümde ise Memluk döneminde Kudüs'teki Hanefi ulemanın ilmi faaliyetleri ve onların çeşitli alanlardaki ilmi eserleri ele alınacaktır. Çalışma elde edilen temel bulgular ve içgörülerle sonuçlanmaktadır. İslam tarihi kayıtları, hem dini hem de beşeri bilimlere hizmet eden alimlerin başarılarıyla doludur. İlim medreseleri, özellikle Bağdat, Kahire, Şam ve Kudüs gibi önemli şehirlerde öğrenim merkezleri olarak gelişmiştir. Eyyubiler ve sonrasında Memluk döneminde, yöneticiler, tanınmış Sünni düşünce okullarının alimleri arasında ayırım yapmadan cömertçe himaye sunarak alimleri ve okulları desteklemeye özel bir önem vermişlerdir. Bu alimler arasında, çeşitli ilim dallarına önemli katkılarda bulunan Hanefi hukukçular ve alimler de vardı. Bu çalışma, onların Kudüs'teki ilme olan katkılarını keşfetmeyi ve ilmi ilerletmedeki rollerini vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu mütevazı çabanın onaylanmasını umuyor ve bu çalışmayı sunmada başarılı olmak için dua ediyorum.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Hanefi Mezhebi, Eyyubiler Dönemi, Memlükler Dönemi.

HANAFI SCHOLARS IIN JERUSALEM AND THEIR SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS DURING THE AYYUBID AND MAMLUK ERAS

After Jerusalem was liberated from the Crusaders, the Ayyubid rulers quickly established schools and educational institutions throughout the region, focusing on various fields of science and knowledge. Although the Ayyubids adhered to the Shafi'i school of thought, they were not sectarian, allowing scholars from different Islamic schools to contribute to the spread of knowledge. Similarly, the Mamluk sultans, who were predominantly adherents of the Hanafi school, followed the same inclusive approach. Consequently, scholars of all schools of thought were given opportunities to contribute and had their own designated spaces within schools. This paper sheds light on these aspects, with a particular focus on the contributions of Hanafi scholars to the scientific and educational landscape of Jerusalem during the Ayyubid and Mamluk periods. The primary goal of this paper is to highlight the efforts of Hanafi scholars in spreading

* Asst. Prof., University of Duhok. E-mail: mohsin.ahmed@uod.ac

knowledge and advancing science in Jerusalem. Despite being a minority compared to Shafi'is and Hanbalis, Hanafi jurists and scholars significantly contributed to the intellectual and scientific progress in the Holy Land. This was especially evident after Sultan Al-Mu'azzam of the Ayyubids established a school specifically for the Hanafi school, as he was the only Ayyubid ruler to follow Abu Hanifa's jurisprudence. The Mamluk sultans also played a vital role in supporting Hanafi scholars after the Ayyubids.

Given the nature of this study, it is divided into two main sections: Section One: Focuses on the efforts of Hanafi scholars during the Ayyubid era in Jerusalem and their contributions to various fields of knowledge. Section Two: Examines the contributions of Hanafi scholars during the Mamluk era in Jerusalem, highlighting their key works and achievements in various domains. The study concludes with key findings and insights derived from the research. The annals of Islamic history are rich with the achievements of scholars who served both religious and human sciences. Schools and educational institutions thrived as centers of learning, particularly in prominent cities like Baghdad, Cairo, Damascus, and Jerusalem. During the Ayyubid and Mamluk eras, rulers placed special emphasis on supporting scholars and schools, offering generous patronage without discriminating between scholars of recognized Sunni schools of thought. Among these scholars were the Hanafi jurists and scholars who made significant contributions to various fields of knowledge. This study seeks to explore their contributions in Jerusalem, highlighting their role in advancing knowledge and education in the Holy City. I hope this humble effort meets approval, and I pray for success in presenting this work.

Keywords: Jerusalem, Hanafi School, Ayyubid Era, Mamluk Era.

NA'ÎMÎ'NİN FEZÂ'İL-İ KUDS (KUDÜS'ÜN FAZİLETLERİ) ADLI ESERİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Fatma Zehra PATTABANOĞLU*

Farsçada “şehir”, Soğdca “kent”, Arapçada “medine” kelimeleri karşılığında kullanılan şehir kavramı, bir insanın veya toplumun varlık, bilgi ve değerden oluşan anlam küresinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Medeniyetlerin doğuş sebebi olan şehirler kültürlerin, dinlerin veya ideolojilerin bazen çatışmalarına bazen de uzlaşmalarına ev sahipliği yapmışlardır. Tarih boyunca mezkûr özellikleri taşıyan Kudüs bugün hala İsrail-Filistin çatışmasının en merkezi sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Kur'an'da “Mescidü'l-Aksa'nın mübarek kılınan çevresi” (İsra, 17/1) şeklinde bahsedilen ve Müslümanların “bereketli olmak” ve “mübarek olmak” anlamında “kuds” adını verdikleri Kudüs, üç ilahi dinde de kutsal sayılmaktadır. Yahudiler için vaat edilmiş topraklar, Hristiyanlar için Kutsal Kabir Kilisesi'nde İsa Peygamber'in çarmıha gerildiği yer, Müslümanlar için ilk kible ve miracın başlangıç yeridir. Kutsiyet statüsünden dolayı bu mübarek şehir için çeşitli eserler kaleme alınmıştır.

İslam düşünce tarihinde amellerin, kitapların, zamanların, şahısların, kabilelerin, milletlerin, yer ve şehirlerin diğerlerinden üstünlüğünü anlatmak için yazılan eserler “fezâil literatürü”nü oluşturmaktadır. Bildiride bu literatürün örneklerinden birisi olan Na'îmî'nin (Çeşmecizâde Nimetullah Çelebi, ö.1567) Fezâ'il-i Kuds (Kudüs'ün Faziletleri) adlı eseri incelenecektir. Eserin girişinde Na'îmî Allah'ın bütün mevcudatı yoktan var edip, gökleri ve yeri yarattığını ve Kudüs ile yeryüzünü süsleyip bezediğini dile getirmektedir. Sonra da Hz. Davud, Hz. Süleyman, Babil Kralları, Kudüs'te Müslüman hâkimiyeti, Sultan Süleyman devri, Kudüs'ün suya kavuşması, sur inşası vb. olaylar şiir diliyle anlatılmaktadır. Eserde Kudüs'ün sadece fiziksel ve kültürel tarihi değil, aynı zamanda dini ve mistik bir bakış açısıyla şehrin faziletleri ve kutsallığı da ele alınmaktadır. Bu anlatılar Kudüs'ün İslam dünyasında sahip olduğu yüksek manevi değerleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Çalışmada farklı kültürlerin, dinlerin ve ideolojilerin kesişim noktası olan Kudüs'le ilgili anlatılan tarihi ve dini rivayetler gözden geçirilecek ve Kudüs ve Filistin farkındalığına işaret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Na'îmî, Fezâ'il-i Kuds, Kudüs'ün Önemi ve İslam Dünyası için Anlamı.

A STUDY ON NA'ÎMÎ'S WORK CALLED FEZÂ'İL-İ KUDS (THE VIRTUES OF
JERUSALEM)

The concept of a city, expressed as shahr in Persian, kent in Sogdian, and medina in Arabic, holds a significant place in the development of an individual's or society's thought consisting of existence, knowledge, and values. Cities, which are the cradle of civilizations, have witnessed both conflicts and reconciliations of cultures, religions, and ideologies. Throughout history, Jerusalem, embodying these characteristics, remains at the center of the Israeli-Palestinian conflict today.

Referred to in the Qur'an as “the surroundings of Al-Masjid Al-Aqsa, which We have blessed” (Isra, 17/1), Jerusalem, known as Kuds in the Islamic tradition with the meanings of

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türk İslâm Düşüncesi
Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: f.zehrapattabanoglu@kastamonu.edu.tr

“blessed” and “holy,” is sacred in all three Abrahamic religions. For Jews, it is the Promised Land; for Christians, it is where Jesus Christ was crucified at the Church of the Holy Sepulchre; and for Muslims, it is the first qibla and the starting point of the Miraj (the Night Journey). Due to its sacred status, numerous works have been written about this blessed city.

In the history of Islamic thought, works explaining the superiority of deeds, books, times, individuals, tribes, nations, places, and cities over others constitute the fezâil literature (literature on virtues). This study examines one such example, Na‘îmî’s (Çeşmecizâde Nimetullah Çelebi, d. 1567) work Fezâ’il-i Kuds (The Virtues of Jerusalem). In the introduction, Na‘îmî states that God created all existence from nothing, formed the heavens and the earth, and adorned the world with Jerusalem. Then, events such as Hz. David, Hz. Solomon, the Kings of Babylon, Muslim rule in Jerusalem, the reign of Sultan Suleiman, the water supply of Jerusalem, the construction of the city walls, etc. are narrated in poetic language. The work not only discusses the physical and cultural history of Jerusalem but also explores its virtues and sanctity from a religious and mystical perspective. These narratives reveal the profound spiritual significance Jerusalem holds in the Islamic world. This study will examine historical and religious accounts related to Jerusalem, a crossroads of various cultures, religions, and ideologies, while highlighting awareness of Jerusalem and Palestine.

Keywords: Jerusalem, Na‘îmî, Fezâ’il-i Kuds, The Importance of Jerusalem and Its Meaning for the Islamic World.

ŞİA HADİS KAYNAKLARINDA MESCİD-İ AKSÂ'NIN VE KUDÜS'ÜN FAZİLETİNE
DAİR FARKLI RİVAYETLER ÜZERİNE

İbrahim KUTLUAY*

Ehl-i sünnet'e ait pek çok hadis kaynağında yer alan ve *müttefekun aleyh* olan "İbadet maksadıyla sadece üç mescide yolculuğa çıkabilirsin: Mescid-i Harâm (Mekke), Benim Mescidim (Medine) ve Mescid-i Aksâ (Beytülmakdis)" şeklindeki "üç mescid hadisi"nden anlaşıldığına göre yeryüzündeki en faziletli mescidler; Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ'dır. İlk ikisi hariç diğer hiçbir mescid Mescid-i Aksâ'dan efdal olarak değerlendirilmez. Şia tefsir ve hadis kaynaklarında ise İsrâ'nın Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gerçekleştiği kabul edilmekle birlikte Ali b. Ebî Tâlib'e ve Ca'fer es-Sâdık'a (ö. 148/765) nisbet edilen bir rivayete göre Mescid-i Aksâ'nın semâda olduğu ifade edilir. İsrâ sûresinde Kudüs ve çevresinin bereketli kılındığı açıkça ifade edilmiştir. Mescid-i Aksâ'nın semâda olduğunun iddia edilmesi, Müslümanların göz bebeği olan bu iki mekânın Müslümanların nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışılması olarak değerlendirilebileceği gibi bu iddia Siyonist emellerine daha çabuk ulaşmayı amaçlayan Yahudi menşeli oryantalistlerin görüşleriyle de paralellik arz etmektedir.

Hiz. Ali'nin sözü olarak nakledilen bir rivayette Kûfe mescidi, Mescid-i Aksâ'dan daha faziletli olarak sunulur. Nitekim Küleynî'nin *el-Kâfî*'sinde tahrir edilen ve Ali b. Ebî Tâlib dayandırılan bir rivayette Mescid-i Aksâ'ya ziyarette bulunmak maksadıyla Kudüs'e girmek isteyen ve bunun için binek satın alıp yol azığı hazırlayan bir kişi, o sırada Kûfe mescidinde bulunan Hz. Ali (r.a.) ile vedalaşmak ister. İmam Ali ona veda sebebini sorar. Kişi zikrettiğimiz amacını ifade edince Hz. Ali ona "Bineğini sat, azığını ye; zira Kûfe mescidinde farz namazları kılmak mebrûr bir hac sevabı, nafile namaz ise mebrûr bir umre sevabı kazandırır. Mescidin sağ ve sol kısımlarına düşen on iki mil mesafe bereketli kılınmıştır" diyerek Kudüs'e gitmekten vazgeçirir. Bazı Şîî rivayetlerde Kûfe mescidi "dördüncü mescid" olarak takdim edilip burada iki rek'at namaz kılmanın bunların dışındaki mescidlerde kılınan on namaza denk olduğu, bu mescidin olduğu yerde bin nebînin ve bin vasînin namaz kıldığı, Hz. Mûsâ'nın âsâsının burada olduğu ifade edilerek Kûfe mescidinin kadîm geçmişine atıfta bulunulur. Dolayısıyla bu çalışmamızın temel amacı; Şia'nın imâmet doktrininin Şîî rivayetlere nasıl yansıdığını, bu doktrini besleyen fikirlerin masum imamların sözleri olarak Ehl-i sünnet'e alternatif olmak üzere sunulduğunu Kudüs ve Mescid-i Aksâ'ya dair rivayetler üzerinden ortaya koymaktır. Çalışmada nitel analiz metodu uygulanarak Şia hadis literatürü taranıp konuyla alakalı rivayetler tespit edilecek, Şîî şârihlerin yorumları da zikredilerek bunlar değerlendirilecek ve Ehl-i sünnet kaynaklarındaki rivayetlerle mukayese edilecektir. Çalışmamız Şia hadis kaynaklarındaki Kudüs ve Mescid-i Aksâ ve Kûfe mescidine dair rivayetlerle sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Şia, Kûfe Mescidi

ON THE DIFFERENT NARRATIONS ABOUT THE VIRTUE OF AL-AQSÂ
MOSQUE AND JERUSALEM IN SHĪ'A HADĪTH SOURCES

According to the "three masjids hadīth", which can be found in many Ahl al-Sunnah hadīth sources and which is agreed upon/*muttafaqunaleyh*, "You can only travel to three masjids for the purpose of worship: al-Masjid al-Harām (Makkah), My Masjid (Madinah) and al-Masjīd al-Aqsā

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: ikutluay@pau.edu.tr

(*al-Bayt al-Maqdīs*).” According to the “three masjids hadīth”, the most virtuous masjids on earth are al-Masjid al-Harām, al-Masjid al-Nabawī and al-Masjid al-Aqsā. Except for the first two, no other masjid is considered superior to al-Masjid al-Aqsā. In Shī'a sources of tafsir and hadith, it is accepted that *Isra* took place from al-Masjid al-Harām to al-Masjid al-Aqsā, but according to a narration attributed to Ali b. Abū Tālib and Ja'far al-Sādiq, it is stated that Masjid al-Aqsā is heavenly masjid and it is in the sky. In the Sūrah al-Isrā in first verse, it is clearly stated that Masjid al-Aqsā and its surroundings have been blessed. The claim that the Al-Aqsā Mosque is in the sky can be considered as an attempt to discredit these two places, which are the apple of Muslims' eyes, in the eyes of Muslims, and this claim is in line with the views of Jewish orientalists who aim to achieve their Zionist ambitions more quickly.

In a narration transmitted as a saying of Imam Ali, the mosque of Kūfa is presented as more virtuous than al-Aqsā. Indeed, in a narration narrated in *al-Kāfi* by al-Kulaynī and attributed to Imam Ali, a person who wanted to enter Jerusalem to visit the Al-Aqsā Mosque, for which he had purchased a mount (horse or camel) and prepared provisions for the journey, wanted to say goodbye to Imam Ali, who was in the mosque of Kūfa at the time. Imam Ali asked him the reason for his farewell. When the person expressed the aforementioned purpose, Imam Ali said to him, "Sell your mount and eat your food, for performing the obligatory prayers in the mosque of Kūfa earns the reward of an honorable Hajj, and performing the supererogatory prayers earns the reward of an honorable 'umrah. In some Shi'ite narrations, the mosque of Kūfa is presented as the “fourth mosque” and the ancient history of the mosque of Kūfa is referred to by stating that praying two rak'ahs in it is equivalent to ten prayers in other mosques, that a thousand prophets and a thousand wasī (khalif, saints, guardians) prayed in this mosque, and that the staff of the Prophet Moses was here. Therefore, the main purpose of our study is to reveal how the Shī'a doctrine of imāmah is reflected in Shī'a narrations and how the ideas that feed this doctrine are presented as the words of Infallible imams as an alternative to Ahl al-Sunnah through the narrations about Jerusalem and Al-Aqsā. In this study, qualitative analysis method will be applied to scan the Shī'ah hadīth literature, identify the relevant narrations, evaluate them by including the interpretations of Shī'ah commentators, and compare them with the narrations in Ahl al-Sunnah sources. Our study is limited to the narrations of Jerusalem, al-Aqsā Mosque and Kūfa Mosque in Shī'ah hadīth sources.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Şîa, Kûfe Mescidi.

أدبيات فضائل بيت المقدس

Muhammed SIDDIK*

ثمة أحاديث وروايات تتناول فضائل بعض الأمكنة، ومنها ما هو متعلق بمنطقة فلسطين بشكل عام، وبيت المقدس والمسجد الأقصى بشكل خاص، وقد جمعت هذه الروايات وصنفت تحت عنوان فضائل بيت المقدس أو فضائل المسجد الأقصى، وتهدف هذه الورقة إلى دراسة المصنفات التي تناولت فضائل هذه الأمكنة، وفهم السياقات التي نشأت فيها، ولماذا تم الاهتمام بهذه الأدبيات، وكيف أثرت في التأليف الحديثي على مر التاريخ.

إشكالية البحث الأساسية تكمن في معرفة لماذا تم الاهتمام بالتأليف في هذا الموضوع، وكيف أثرت السياقات التاريخية على التأليف في هذا الموضوع، وما هي قيمة هذه الأحاديث والروايات التي وردت في فضائل هذه الأمكنة، وهل دخلها الوضع.

ثمة أسئلة للبحث تمثل أجوبتها أهدافا مهمة لهذه الورقة العلمية

أولاً: هل ساهمت التطورات التاريخية التي حصلت في تلك المنطقة على وضع أحاديث متعلقة بفضائله.

هل ساهمت هذه الأدبيات في تحويل أنظار المسلمين إلى القدس وإلى الجهاد فيها.

كيف تعامل مؤلفو المصنفات الحديثية وخاصة مؤلفو الكتب الستة مع فضائل بيت المقدس

هل هناك ارتباط بين هذه الفضائل وأحاديث آخر الزمان.

هل ساهم تساهل علماء الحديث في رواية الفضائل في ازدياد عدد هذه الروايات.

هل يمكن اليوم الحديث عن ضرورة إعادة التصنيف في فضائل بيت المقدس؟

ما قيمة هذه الأحاديث في ميزان النقد الحديثي.

سيقوم البحث بتتبع ما تم تأليفه في إطار فضائل بيت المقدس، ومن ثم سيقوم بدراسة سياق تأليفها، وكيف تم

التعامل العلماء مع هذه الأدبيات، وسيحاول البحث أيضاً أن يقوم بدراسة تأثير هذه الأدبيات.

الكلمات المفتاحية : الحديث، فضائل، المقدس

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: muhammedsiddik@karabuk.edu.tr

8. YÜZYIL FEZÂİL EDEBİYATI VE KUDÜS TARİHİ ARKA PLAN VE ÖRNEK
ESERLER

Sema GEYİN*

Fezâil edebiyatı İslami literatürde amellerin, zamanların, şahısların, kabilelerin, milletlerin, yer ve şehirlerin benzerlerinden üstünlüğünü anlatmak için kullanılmış bir tür olarak tanımlanabilir. Şehirler özelinde baktığımızda İslâm tarihindeki önemli yerleri sebebiyle en çok Mekke, Medine ve Kudüs'ün faziletleri hakkında kitaplar kaleme alındığı görülür. Bilindiği kadarıyla şehirlerin faziletine dair eserlerin ilki Hasan-ı Basrî'ye (ö. 110/728) nisbet edilen Fezâilü Mekke'dir. Bu kitaplarda söz konusu mekanların kıymeti ayet, hadis, sahabe ve İslam büyüklerinin rivayetleriyle desteklenerek anlatılır, tarihi önemiyle ilgili bilgiler verilir. Uzun yıllar haçlı egemenliği altında olan Kudüs ve çevresi üzerine bu literatürde pek çok eser verilmiştir. Özellikle haçlı egemenliğinin sona erdiği h. 8.yy'da Müslümanların bölgeye olan rağbetini artırmak, halkın dikkatini haçlılara çekmek, Kudüs'ün İslami kimliğini ve dini önemini güçlendirmek gibi amaçlarla fezâil türü eserler artmıştır. Sultanlar tarafından âlimlerin bu beldeye seyahatinin teşvik edilmesi, zengin kişilerin Mescid-i Aksâ çevresindeki vakıf faaliyetlerini artırması gibi sebeplerle Müslüman seyyahların Kudüs'e olan ilgileri artmış, bu durum bölgenin canlanmasına katkıda bulunmuştur. Yine o dönemdeki sultanların bu mekanlara seyahatin yanında, fezâil türü eserleri de destekledikleri bilinmektedir. Sadece bu yüzyılda konuyla ilgili otuzdan fazla eserin kaleme alınması konunun önemini göstermesi açısından manidardır. Bu eserlerden bazıları; Şehabeddin el-Makdisî'nin (v. 765/1369) Musîru'l-ğarâm ilâ ziyâreti'l-beyti'l-Makdis ve's-Şam, İmam Muhammed b. İshak el-Mekkî el-Hârezmî'nin (v. 728/1328) İsâretü't-terğîb ve't-teşvîk ile'l-mesâcidi's-selâse ve ile'l-beyti'l-atîk, Şemseddin Suyûtî'nin (v. 858/1412) İthâfu'l-Ahsâ bi fedâili'l-mescidi'l-Aksâ olarak sıralanabilir.

Bu çalışma 8.yyda Kudüs ve çevresi hakkında yazılan Fezâilü'l-Kuds türündeki eserleri tanıtmaya ve bu eserlerin artma sebeplerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fezail Edebiyatı, Kudüs, 8. yy.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Ana Bilim Dalı. E-mail: semageyin@trakya.edu.tr

FİLİSTİNLİ MÜFESSİR SALAH EL-HALİDİ VE FİLİSTİN DAVASINA HİZMETLERİ

Aliye Merve ERFİDAN*

Salâh el-Hâlîdî, İslam düşünce mirasına önemli hizmetler sunmuş, hayatını, selefinden aldığı mirası öğrencilerine ve halka aktarma gayretiyle geçirmiş, Filistin davasının öncü savunucuları ve güçlü kalemlerinden; Kur'an adamı, rabbani alim ve mürşit olarak tanınmış nadide şahsiyetlerdendir. 1947'de Cenin'de dünyaya gelmiş, ilköğrenimini Cenin, ortaöğrenimini Nablus'ta tamamladıktan sonra Ezher-i Şerif'te lise eğitimini tamamlamak üzere seçilmiş, 1970'te Ezher-i Şerif'ten Şeriat alanında lisans diplomasını almıştır. Yahudi işgalleri sebebiyle vatanı Filistin'e bir daha dönemeyip İhvan-ı Müslimin cemaatine mensup olması hasebiyle, Ürdün'ün başkenti Amman'daki cemaat merkezlerinde ikamet etmeye karar vermiş, Vakıflar Bakanlığı tarafından vaiz olarak atanmış ve Ürdün'deki vaaz ve irşat faaliyetlerine resmi olarak başlamıştır. İlerleyen yıllarda Ürdün Vakıflar Bakanlığı tarafından master eğitimi için Riyad'daki İmam Muhammed ibn Suud İslam Üniversitesi'ne gönderilmiş, Seyyid Kutub'a dair tezi büyük ilgi görmüş, Ürdün'deki maaşının yaklaşık yirmi katı mukabili üniversitede tedris teklifini, "Ürdün ribat diyarıdır, oradaki davet görevimi bırakamam" diyerek reddetmiştir.

Vakıflar Bakanlığına bağlı el-Ma'hed eş-Şer'i'ye müderris olarak atanmış, Amman'da tedeyyünü ve ilim talebesinin çokluğu ile tanınmış Suveylih mıntıkasına yerleşmiş, Şehit Abdullah Azzam'ın bina ettirdiği meşhur Abdurrahman ibn Avf camiinin maddi ve manevi sorumluluğunu üstlenerek camiye ilim halkaları, özel ve halka açık dersler ile imar etmiştir.

Vakıflar Bakanlığı tarafından doktora için tekrar Riyad'a gönderilmiş, eğitiminin ardından, Ürdün'de gerçek bir ilmî ve fikrî kalkınmanın inşasına hayatını vakfetmiş, hizmeti imamlık yaptığı Abdurrahman bin Avf Camii ve hocalık yaptığı İslami İlimler Fakültesi ile sınırlı kalmamış, "Cem'iyyeti-l Muhafaza ala-l Kur'ani-l Kerim" in kurulmasına öncülük etmiş ve ribat toprağı addettiği Ürdün'de Kur'an nesli inşası gayreti içinde olmuştur.

59 kitap, binlerce yazı kaleme almış, özellikle Yahudi tehlikesine karşı ümmeti bilinçlendiren yedi eser yazmıştır. "Filistin Davası Hakkında Kur'ânî Hakikatler" kitabında yakın gelecekte Yahudi devletinin zevalini müjdelemiş, "Sahabenin Cihadından Tablolar" eserinde Filistin ve diğer bölgelerde İslam düşmanlarına karşı gerçekleştirilen fedai eylemlerinin meşruiyetini açıklamıştır. Vefat ettiği 28 Ocak 2022 Cuma sabahında, "Yahudilerin Gerçekliği Çarpıtma Girişimlerini Ortaya Çıkaran Kur'ani Açılımlar" adlı eserine başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Salah el-Halidi, Filistin Davası, Eserleri.

THE PALESTINIAN MUFASSIR SALAH AL-KHALIDI AND HIS CONTRIBUTIONS TO THE PALESTINIAN CAUSE

Salah al-Khalidi was a prominent contributor to the Islamic intellectual tradition, devoting his life to preserving and transmitting the legacy of his predecessors. Known as a "man of the Qur'an," a devoted scholar, and a spiritual guide, he was also a prominent advocate for the Palestinian cause.

Born in 1947 in Jenin, al-Khalidi completed his education in Jenin and Nablus before earning a degree in Sharia from Al-Azhar University in 1970. Due to the Israeli occupation, he could not return to Palestine and as a member of the Ikhwanul Muslimin, he chose to reside in the

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: amerveerfidan@kmu.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

group's centers in Amman, Jordan and was appointed as a preacher by the Ministry of Religious Endowments.

He later pursued a master's degree at Imam Muhammad ibn Saud Islamic University in Riyadh, where his thesis on Sayyid Qutb received widespread recognition. Despite an offer to teach in Riyadh for a much higher salary, he refused, emphasizing his commitment to his mission in Jordan.

Returning to Jordan, al-Khalidi was appointed as an instructor at the Sharia Institute in Amman. He settled in Suwaylih, known for its pious students, and led the mosque built by Sheikh Abdullah Azzam, transforming it into a center of learning.

Al-Khalidi later pursued a doctorate in Riyadh and upon completing his studies, dedicated himself to intellectual and academic development in Jordan. He was instrumental in establishing the "Association for the Preservation of the Holy Qur'an," working tirelessly to create a Qur'anic generation in Jordan.

Author of 59 books and thousands of articles, al-Khalidi specifically addressed the dangers posed by Zionism in seven of his works. In his book Qur'anic Truths About the Palestinian Cause, he predicted the collapse of the Israeli state. On the morning of his death, January 28, 2022, he began writing Qur'anic Insights Unveiling the Jewish Distortions of Reality.

Keywords: Palestine, Salah al-Khalidi, the Palestinian Cause, His Works.

FİLİSTİNLİ BİR ALİM FADL HASAN ABBAS'IN ULÛMÜ'L-KUR'AN'A YENİLİKÇİ
YAKLAŞIMI

Esra YILDIRIM*

Çağdaş dönemin önde gelen tefsir âlimlerinden biri olan Fadl Hasan Abbas (1932–2011), Ürdün'ün ilmî, edebî ve fikrî hayatında önemli etkiler bırakmış; Ahmed Nevfel, Abdünnâsir Ebü'l-Besal, Muhammed Uveyda ve Şehâde el-Amrî gibi birçok seçkin öğrenci yetiştirmiştir. Tefsir, ulûmu'l-Kur'ân (Kur'an ilimleri), belağat, i'câzü'l-Kur'ân ve fıkıh alanlarında çeşitli eserler kaleme alan Abbas, özellikle belağat ve ulûmu'l-Kur'ân sahasında kayda değer katkılar sunmuştur. Bu çalışma, Filistinli bir âlim olan Fadl Hasan Abbas'ın özellikle Kur'an ilimleri alanındaki yenilikçi yaklaşımını ele almayı amaçlamaktadır. Abbas, tefsir, Arap dili ve belağatı gibi İslamî ilimlerde derin bir birikime sahip olup, Kur'an'a dair meseleleri gelenekten kopmadan, eleştirel ve delillere dayalı bir yöntemle değerlendirmiştir. Çalışma üç ana bölüm ve bir sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde müellifin hayatı, ilmî gelişimi ve entelektüel kimliği ele alınmış; ikinci bölümde ise onun en önemli eserlerinden biri olan "İtkânu'l-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân" tanıtılmış ve bu eserin Kur'an ilimleri literatüründeki yeri analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise Abbas'ın Kur'an'ın inişi (تنزيلات القرآن) konusuna yönelik özgün yorumları üzerinden ulûmu'l-Kur'ân'a getirdiği farklı bakış açısı ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Abbas'ın bu eserinde geleneksel, yerleşmiş görüşleri sorgulaması, onu yalnızca aktaran değil, aynı zamanda yeniden yorumlayan bir âlim konumuna taşımaktadır. Özellikle nesh ve nüzûl sebepleri gibi konulara dair ortaya koyduğu görüşler, modern tefsir araştırmalarına anlamlı ve özgün bir perspektif sunma potansiyeline sahiptir. Bu amaç doğrultusunda makalede analitik yöntem takip edilmiştir. Sonuç olarak, Abbas'ın yaklaşımı, Kur'an ilimlerine yönelik daha derinlikli, analitik ve düşünmeye sevk eden bir perspektif sunmakta; gelenekte tartışmasız biçimde kabul edilen bazı görüşleri yeniden ele almakta ve böylece okuyucuya yalnızca bilgi aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda kendi kanaatini oluşturma imkânı da tanımaktadır. Bu yönüyle onun yaklaşımı, klasik İslamî birikim ile çağdaş yorum anlayışı arasında güçlü bir köprü kurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, 'ulûmi'l-Kur'ân, Filistinli âlim, Fadl Hasan Abbas, Kur'ân'ın inişi.

A PALESTINIAN SCHOLAR: FADL HASAN ABBAS'S INNOVATIVE
APPROACH TO THE SCIENCES OF THE QUR'AN

Fadl Hasan Abbas (1932–2011), one of the leading Qur'anic exegetes of the contemporary period, left a profound impact on the literary, and intellectual life of Jordan, mentoring many distinguished students, including Ahmad Nawfal, Abd al-Nasir Abu al-Basal, Muhammad Uwayda, and Shahada al-'Amri. Abbas authored in the fields of Qur'anic exegesis (tafsir), Qur'anic sciences ('ulûm al-Qur'ân), rhetoric (balâgha), Qur'anic inimitability (i'jâz al-Qur'ân), and Islamic jurisprudence (fiqh), making particularly significant contributions in the areas of rhetoric and Qur'anic sciences. This study aims to examine the innovative approach of the Palestinian scholar Fadl Hasan Abbas, particularly within the domain of Qur'anic sciences. Abbas engaged with Qur'anic issues through a critical and evidence-based methodology. The study is structured into three main sections and a conclusion. The first section discusses Abbas's life, intellectual and scholarly identity. The second section introduces one of his most significant

* Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim
Dah. E-mail: y.esra63@hotmail.com

works, Itqān al-Burhān fī 'Ulūm al-Qur'ān, situating it within the broader literature on Qur'anic sciences. The third section offers an evaluation of Abbas's distinctive interpretations regarding the stages of the Qur'an's revelation (tanazzulāt al-Qur'ān), highlighting his unique contributions to the field. Through this work, Abbas challenges established traditional views, positioning himself not merely as a transmitter of knowledge but also as an interpreter who re-engages with and recontextualizes the tradition. The study employs an analytical methodology to explore these dimensions of his scholarship. In conclusion, Abbas's approach offers a more in-depth, analytical, and reflective perspective on Qur'anic sciences. It reconsiders certain traditionally uncontested views, thereby not only transmitting knowledge but also fostering independent critical engagement among readers. In this respect, his methodology serves as a vital bridge between the classical Islamic intellectual tradition and contemporary interpretive approaches.

Keywords: Tafsīr, 'Ulūm al-Qur'ān, Palestinian Scholar, Fadl Ḥasan 'Abbās, Revelation of the Qur'ān

NABLUSLU MÜFESSİR İZZET DERVEZE'NİN PERSPEKTİFİNDEN FİLİSTİN MESELESİ

Ersin ÇELİK*

Kur'ân-ı Kerim'de yoğun bir şekilde bahsedilen toplulukların başında Yahudiler gelmektedir. Yahudiler Kur'an'da çoğunlukla onlara gönderilen birçok peygamberin kıssasıyla bağlantılı olarak bazen de doğrudan muhatap alınmaktadır. Dolayısıyla tefsirlerde, Yahudilerle ilgili birçok bilginin aktarılması doğal bir durumdur. Fakat 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte İslam dünyasıyla Yahudiler arasında Filistin sorunu temel problemlerden birisi haline gelmiş, bu durum dini metinlerin yorumunu da belli ölçüde etkilemiştir. Bu sorun için bedel ödemiş, İsrail Devletinin kuruluşu süreci ve sonrasındaki gelişmelere şahitlik eden Filistin Nablus doğumlu müfessir Muhammet İzzet Derveze de (1888-1984) söz konusu meseleyi tefsirinde ele almıştır. Derveze Yahudilerden söz eden birçok âyetin tefsirinde konuyu günümüze getirmiş ve Filistin meselesine Kur'ânî perspektiften ışık tutmuştur. Dilimizdeki "Ateş düştüğü yeri yıkar." atasözünü hatırlatırcasına hemen hiçbir müfessirin o toprakların çocuğu olan Dervezekadar bu meseleyi irdelenmediği söylenebilir. O, bu konuyu tefsirinin muhtelif yerlerinde sürekli gündeme getirmekte Siyonist Yahudilerin en büyük sömürgeci tâğût ABD'nin desteğiyle Filistin'i gasbettiğini ve Müslümanların da artık asla topraklarını geri alamayacaklarını düşünmeye başladıklarını söylemektedir. Ancak tıpkı Benî Nadîr Yahudilerine Allah'ın hiç ummadıkları yerden korku vererek yurtlarından eden Allah, Siyonist rejime de bunu yapmaya kadir. Ancak Müslümanların Allah'ın emirlerine uymaları, rehavet ve ataleti terk ederek dayanışma ruhu göstermeleri gerekmektedir. Dervezeonların bugün Filistin'de sağladıkları başarının Müslümanlar için geçici bir imtihan vesilesi olduğunun da altını çizmektedir. Derveze, İsrail'in vaat edilmiş topraklar düşüncesini de yine tefsirinde Yahudi kaynaklarına müracaatla detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bu çalışmada Filistin davasının sembol isimlerinden Derveze'nin tefsirinde bu meseleye nasıl yaklaştığı ele alınmaktadır. Dolayısıyla İsrail Devletinin kuruluşuyla ortaya çıkan Filistin meselesinin tefsirdeki yorumu nasıl etkilediğine dair bir bakış açısı sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Derveze, Filistin, Nablus, Vaat Edilmiş Topraklar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: ersin.celik@erdogan.edu.tr

İBNU'N-NAKİB EL-MAKDİSÎ'NİN ET-TAHRÎR VE'T-TAĤBÎR İSİMLİ TEFSİRİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Kerim YILMAZ*

İbnu'n-Nakîb el-Makdisî 611/1214 yılında Kudüs'te dünyaya gelmiş, 698/1298 yılında Kudüs'te vefat etmiştir. Onun yaşadığı dönemde Filistin başta olmak üzere İslam dünyası doğuda Moğol istilası, batıda ise haçlı seferleriyle büyük yaralar almıştır. O, muhtemelen Kudüs'te yaşanan siyasi istikrarsızlık ve savaşlar yüzünden ilim tahsili için Kahire'ye gitmiş, Arap dili, tefsir ve tasavvuf gibi ilimlerle ilgilenmekle birlikte belagat ve tefsirde ön plana çıkmıştır. İbnu'n-Nakîb'in tefsirle ilgili *et-Tahrîr ve't-taĥbîr* isminde bir eser yazdığı ve bunun 50 ile 100 cilt arasında olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Kudüslü İbnu'n-Nakîb'in *et-Tahrîr ve't-taĥbîr* isimli eserinin tefsir ilmindeki yerini ve önemini tespit etmeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda İbnu'n-Nakîb'in tefsirinin genel tanıtımı, tefsirinde kullandığı yöntem ve bu eserin tefsir ilmi açısından önemi konunun sınırlarını oluşturmaktadır. Çalışmada müellifin kendi eserinin yanında klasik ve günümüz kaynaklarından hareketle betimleyici bir yöntem kullanılacaktır. Kudüslü İbnu'n-Nakîb'in *et-Tahrîr ve't-taĥbîr* isimli tefsirinin belli bölümlerinin Türkiye'de Süleymaniye kütüphanesinin farklı koleksiyonları başta olmak üzere bazı İslam ülkelerinde yazma halinde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elimizde olan yazmaların büyük bir kısmı lisansüstü çalışmalarla farklı kişiler tarafından tahkik edilmiş olmakla birlikte bunlar henüz kitap olarak yayınlanmamıştır. Ancak tefsirin mukaddimesi *Mukaddimetü tefsîri İbn'in-Nakîb* ismiyle neşredilmiştir. O, tefsirinde yöntem olarak sûrenin başında giriş mahiyetinde nelere değineceğine maddeler halinde yer verdikten sonra bunları genel olarak değerlendirmektedir. Sebeb-i nüzul, sûreler arası tenasüp, sûrenin ayet, kelime ve harf sayısı, ayetler arası fasılalar bu konulardan bir kısmını oluşturmaktadır. İ'rab ve kıraat farklılıklarına ayrıntılı bir şekilde değinmektedir. Bunun akabinde *et-tefsîr ve't-te'vîl* başlığından sonra ayetler hakkında ayrıntılı yoruma girmektedir. Onun tefsire yazdığı mukaddimeden ve eserin elimizde olan kısımlarından belagat ve i'câzu'l-Kur'an konularına ağırlık verdiği anlaşılmaktadır. Arap şiirinden istiḥḥada bulunduğu, ahkâm konularına ve tasavvufi yorumlara yer verdiği görülmektedir. İbnu'n-Nakîb'in *et-Tahrîr ve't-taĥbîr* isimli tefsirini Ebû Hayyân (öl. 745/1344) ve Suyûtî (öl. 911/1505) gibi müfessirler eserlerinde kaynak olarak kullanmışlardır. Onun eserinin öğrencisi Ebû Hayyân'ın tefsirinin gramer, lügat ve belâgat ağırlıklı olmasında etkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İbnu'n-Nakîb, Kudüs, et-Tahrîr ve't-Taĥbîr, İ'câzu'l-Kur'an.

AN EVALUATION OF IBN AL-NAQĪB AL-MAQDĪSĪ'S TAFSIR WORK AL-TAHRĪR WA'T-TAĤBĪR

Ibn al-Naqîb al-Maqdisî was born in al-Quds in 611/1214 and died in al-Quds in 698/1298. During his lifetime, the Islamic world, especially Palestine, suffered great wounds due to the Mongol invasion in the east and the crusades in the west. Probably because of the political instability and wars in al-Quds, he went to Cairo to study, and although he was interested in Arabic language, tafsir and sufism, he stood out in rhetoric and tafsir. Ibn al-Naqîb is said to have written a work on tafsir called *al-Tahrîr wa't-taĥbîr*, which is said to be between 50 and 100 volumes. In this context, the aim of this study is to determine the place and importance of Ibn al-Naqîb of Quds's *al-Tahrîr wa't-taĥbîr* in the science of tafsir. For this purpose, the general introduction of Ibn al-Naqîb's tafsir, the methodology he used in his tafsir, and the importance of this work for

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: yilmazkerim@ohu.edu.tr

the science of tafsir constitute the limits of the subject. In addition to the author's own work, a descriptive method will be used in the study based on classical and contemporary sources. It has been concluded that certain parts of the tafsir of Ibn al-Naqīb of Quds, *al-Taḥrīr wa't-taḥbīr*, are available in manuscript in some Islamic countries, especially in different collections of the Suleymaniye Library in Türkiye. Although most of the manuscripts we have have been analyzed by different people in postgraduate studies, they have not yet been published as a book. However, the tafsir was published under the title *Muqaddimet al-tafsīri Ibn al-Naqīb*. As a method in his tafsir, he gives an introduction at the beginning of the sūrah and then evaluates them in general. Some of these topics include the cause of the revelation, the tenasub between the suras, the number of verses, words and letters of the sura, and the intervals between the verses. He deals in detail with the differences in i'rab and qiraat. Then, after the title of *al-tafsīr wa't-ta'wīl*, he begins to comment on the verses in detail. From his introduction to the tafsir and the parts of the work we have, it is understood that he emphasized rhetoric and i'jāz al-Qur'an. It is seen that he makes references to Arabic poetry, and includes ethical issues and mystical interpretations. Ibn al-Naqīb's tafsir *al-Taḥrīr wa't-taḥbīr* was used as a source by commentators such as Abū Hayyān (d. 745/1344) and al-Suyūṭī (d. 911/1505). It is possible to state that his work was effective in the fact that his student Abū Hayyān's tafsir was grammatical, lexical and rhetorical.

Keywords: Tafsir, Ibn al-Naqīb, al-Quds, Taḥrīr wa't-Taḥbīr, I'jāz al-Qur'an

CUMHURİYET DEVRİ TÜRK EDEBİYATINDA FİLİSTİN KONULU ŞİİRLER
ÜZERİNE

Zeki GÜREL *

“Orta Doğu”, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan jeopolitik ve stratejik özellikleri olan bir bölgedir. Filistin de bu bölgenin önemli bir parçasıdır. Türk-İslâm tarihinde yüzlerce yıl hakimiyetimiz altında kardeşçe yaşadığımız insanların bugün için insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları coğrafyanın adıdır Filistin. Son elli yılda “Orta doğu” diye anılan ve “Ortadoğu Meselesi” diye de; insan kalabilenler tarafından kanayan bir yara olarak kabul edilen “Filistin Davası” karşısında sanat ve edebiyat da kayıtsız kalmamış, kalamamıştır. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında pek çok şairimiz Filistin konusunu şiirlerinde işlemişlerdir. Ne yazık ki, şairlerimizin Filistin’i konu alan şiirlerinin neredeyse tamamı burada İsrail eliyle yaşatılan insanlık dramıyla ilgilidir. Özellikle 1950 yılından sonra yazılan şiirlerimizde bu konu neredeyse hiç değişmemiştir. Filistin’i Ortadoğu’nun bir parçası olarak kabul ettiğimizde Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında, Ortadoğu odaklı yazılmış pek çok edebî eserle karşılaşmaktayız. Bu eserlerden bazıları da “Ortadoğu” Şiirleri” antolojileridir. Ali Yüce’nin Ortadoğu Şiirleri, Ali Emre’nin Şiirimizde Ortadoğu adlı kitapları bu örneklerdendir. Filistin bağlamında Ortadoğu konulu şiir yazarlardan Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve Nazlı Rânâ Gürel bu şairlerimizden birkaçıdır. Biz bu bildirimizde Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında Filistin konusunda şairlerimizin duyarsız kalmadıklarını ve insanımıza da bu duyarlılığı aşlamak ve Filistin’de yaşanan insan hakları ihlallerini, soykırımı gündemde tutma, insanlığı uyanışa çağırma gayretlerini bazı örneklerle sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Filistin, Filistin’de İnsan Hakları İhlalleri, Soykırım, Türk Edebiyatında Filistin Şiirleri.

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: zekigurel@yahoo.com

الثقافية التناس مع الموروث الديني في الأدب الفلسطيني:

دراسة في تشكيل الهوية الثقافية

Ahmed Mahmoud Zakaria TAWFİK*

يُعدُّ الأدب الفلسطيني أحد أهم الوسائل التي استخدمها الكتّاب للتعبير عن الهوية الوطنية والقومية في ظل النكبة والاحتلال. ومن أبرز الأدوات التي اعتمد عليها الأدب الفلسطيني، التناس مع الموروث الديني، الذي يشمل النصوص الدينية الإسلامية والمسيحية. فقد شكل الموروث الديني رافداً غنياً للمخيلة الأدبية الفلسطينية، حيث تم توظيفه لإبراز القيم الروحية والتاريخية المرتبطة بالأرض الفلسطينية، ولتعزيز المقاومة الثقافية والهوية الوطنية.

تهدف هذه الدراسة إلى تحليل كيفية استلهاام الأدب الفلسطيني للموروث الديني، وتوظيفه في تشكيل هوية ثقافية ذات أبعاد رمزية وتاريخية عميقة. كما تسلط الضوء على التناس كأداة أدبية تعكس التحديات السياسية والاجتماعية التي واجهها الفلسطينيون.

حدود البحث

الحدود الموضوعية: دراسة التناس مع الموروث الديني الإسلامي والمسيحي فقط، دون التطرق إلى الموروثات الدينية الأخرى.

الحدود الزمانية: تحليل النصوص الأدبية الفلسطينية منذ النكبة عام 1948 وحتى الوقت الحاضر.

الحدود المكانية: التركيز على النصوص التي تعكس تجربة الفلسطينيين في الداخل والشتات.

الحدود النوعية: يشمل البحث الأدب الشعري والسردى (الرواية والقصة القصيرة) فقط.

إطار البحث

المفاهيم الأساسية: يتناول البحث مفاهيم "التناس"، "الموروث الديني"، و"الهوية الثقافية".

المنهجية: يُعتمد المنهج التحليلي النصي لدراسة التناس، والمنهج الثقافي لفهم العلاقة بين الموروث الديني والهوية.

النماذج المدروسة: يُركز البحث على نماذج مختارة من نصوص شعرية وروائية لأدباء فلسطينيين مثل محمود درويش وغسان كنفاني.

أهمية البحث

يُساهم في تسليط الضوء على التفاعل بين الأدب والموروث الديني كجزء من الهوية الفلسطينية.

يُبرز دور التناس مع الموروث الديني في الأدب الفلسطيني كوسيلة لتعزيز المقاومة الثقافية والهوية الوطنية.

يُضيف إلى الدراسات الأدبية التي تتناول الأدب الفلسطيني من منظور ثقافي وديني.

إشكالية البحث

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı/ Department of Arabic Language and Literature, Şanlıurfa, Türkiye, E-Mail: dr.ah.zak@gmail.com,
orcid.org/0000-0001-5900-2949

كيف استطاع الأدب الفلسطيني توظيف الموروث الديني الإسلامي والمسيحي لتعزيز الهوية الثقافية الفلسطينية؟ وما هي أبرز الأبعاد الرمزية التي ظهرت من خلال هذا التناس في النصوص الأدبية الفلسطينية؟

أهداف البحث

دراسة التناس مع الموروث الديني في النصوص الأدبية الفلسطينية.

تحليل دور الموروث الديني في تعزيز الهوية الثقافية الفلسطينية.

استكشاف الأبعاد الرمزية والدلالية للموروث الديني في الأدب الفلسطيني.

فهم العلاقة بين الأدب الفلسطيني والموروث الديني في سياق المقاومة الثقافية.

فرضيات البحث

يُشكّل التناس مع الموروث الديني عنصراً محورياً في تشكيل الهوية الثقافية في الأدب الفلسطيني.

يُوظّف الموروث الديني لتعزيز القيم الوطنية والمقاومة ضد محاولات الطمس الثقافي.

تعكس النصوص الأدبية الفلسطينية استمرارية الترابط بين الدين والهوية عبر الرموز الدينية المتنوعة.

هيكل البحث

المبحث الأول: الإطار النظري

تعريف التناس والموروث الديني.

العلاقة بين الأدب والموروث الديني.

مفهوم الهوية الثقافية وأبعادها.

المبحث الثاني: التناس مع الموروث الديني الإسلامي في الأدب الفلسطيني

دراسة نصوص مختارة تُظهر التناس مع النصوص القرآنية والسيرة النبوية.

دلالات هذا التناس في تشكيل الهوية الثقافية.

المبحث الثالث: التناس مع الموروث الديني المسيحي في الأدب الفلسطيني

دراسة نصوص مختارة تُبرز التناس مع الإنجيل والتراث المسيحي.

رمزية هذا التناس في تعزيز القيم الإنسانية والوطنية.

المبحث الرابع: الموروث الديني كأداة مقاومة ثقافية

تحليل النصوص الأدبية التي تجمع بين التناس الديني ومقاومة الاحتلال.

دور الأدب في حفظ الهوية الوطنية والدينية.

الخاتمة

استنتاجات الدراسة.

توصيات مستقبلية للدراسات في الأدب الفلسطيني.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية وآدابها، الأدب الفلسطيني، التناس، الموروث الديني، الهوية الثقافية

الكلمات المفتاحية : اللغة العربية وآدابها، الأدب الفلسطيني، التناس، التراث الديني، الهوية الثقافية

INTERTEXTUALITY WITH RELIGIOUS HERITAGE IN PALESTINIAN LITERATURE: A STUDY ON THE FORMATION OF CULTURAL IDENTITY

This study explores the role of religious intertextuality—specifically with Islamic and Christian texts—in shaping cultural identity within Palestinian literature. Amid the historical contexts of the Nakba and ongoing occupation, Palestinian writers have turned to religious heritage as a rich reservoir of meaning, symbolism, and resistance. By integrating elements from the Qur'an, the Prophet's biography, the Bible, and Christian tradition, authors such as Mahmoud Darwish and Ghassan Kanafani have embedded spiritual, historical, and national values into their poetic and narrative works. The research employs textual analysis and a cultural studies approach to investigate how intertextual references to religious heritage function as literary tools of resistance and identity formation. The study focuses on selected Palestinian texts from 1948 to the present, covering both poetry and prose, and encompassing works that reflect the experiences of Palestinians in both the homeland and the diaspora. Key findings suggest that religious intertextuality is not merely decorative but central to expressing collective memory, cultural continuity, and resistance to erasure. The study contributes to the broader discourse on the intersections of literature, religion, and identity in contexts of political struggle and cultural resilience.

Keywords: Palestinian Literature, Intertextuality, Religious Heritage, Cultural Identity, Arabic Literature.

ARAP ÇOCUK EDEBİYATINDA KUDÜS KİMLİK DİRENİŞ VE UMUT

Semra TANIR ŞAHİN*

Bu çalışma, 1980'lerden günümüze kadar Arap çocuk edebiyatında Kudüs temasının işleniş biçimini, bu konuda yazılan eserlerin çocuklarda oluşturduğu kimlik duygusu ve direniş bilincini incelemeyi amaçlamaktadır. Kudüs, hem İslam dünyasının üçüncü kutsal şehri hem de Yahudi ve Hristiyanlık dinleri için önemli bir merkez olması hasebiyle tarihi ve dini bir öneme sahiptir. Bu çok katmanlı kimliği, Arap çocuk edebiyatında Kudüs temasının işleniş biçimini zenginleştirmekte ve farklı perspektiflerden ele alınmasına olanak sağlamaktadır.

Kudüs, Arap çocuk edebiyatında Filistin halkının mücadelesinin bir simgesi, milli kimliğinin ve kültürel mirasının bir parçası olarak işlenmektedir. Şehrin siyasi statüsü ve geleceği, Arap dünyası ve dünya barışı için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, Arap çocuk edebiyatında Kudüs'ün işlenmesi, gelecek nesillerin bu konuda bilinçlenmesi ve Filistin davasına duyarlı bir nesil yetiştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Arap çocuk edebiyatında Kudüs'ün hem tarihi ve dini kökenleri hem de güncel siyasi sorunları ele alınmaktadır. Eserlerdeki anlatılar, çocuklara Kudüs'ün önemini, işgalin etkilerini ve Filistin halkının mücadelesini farklı açılardan sunmaktadır. Bu sayede çocuklar, Kudüs'e karşı derin bir bağlılık ve sorumluluk duygusu geliştirmekte, işgal ve zulüm karşısında direnmenin önemini kavramaktadırlar.

Sonuç olarak, Arap çocuk edebiyatında Kudüs, tarihi, dini ve siyasi önemi bir araya getiren karmaşık ve çok yönlü bir semboldür. Bu konuda yazılan eserler, çocuklara hem kültürel bir miras bırakmakta hem de onlara geleceğe yönelik bir sorumluluk duygusu aşılamaktadır. Kudüs teması, Arap çocuk edebiyatında hem bireysel kimliklerin şekillenmesinde hem de kolektif bir bilincin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Arap çocuk edebiyatındaki Kudüs teması üzerine yapılacak daha kapsamlı araştırmalara zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Çocuk Edebiyatı, Filistin İşgali, Kudüs, Direniş.

JERUSALEM IN ARAB CHILDREN'S LITERATURE: IDENTITY, RESISTANCE, AND HOPE

This study aims to examine how the theme of Jerusalem is addressed in Arab children's literature from the 1980s to the present, focusing on how the works written on this subject instill a sense of identity and resistance in children. Jerusalem, as a holy city for the Jewish, Christian, and Islamic religions, holds a historical and spiritual significance. This study seeks to enrich the understanding of how the theme of Jerusalem is treated in Arab children's literature and to provide a basis for its evaluation from different perspectives.

In Arab children's literature, Jerusalem is portrayed as a symbol of the Palestinian people's struggle, a part of their national identity and cultural heritage. The political status and future of the city are of great importance for both the Arab world and world peace. For this reason, addressing Jerusalem in Arab children's literature contributes significantly to raising future generations aware of this issue and sensitive to the Palestinian cause.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: semratanir@trakya.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

Arab children's literature addresses both the historical roots and the contemporary political challenges of Jerusalem. Through the narratives in the works, children are presented with the importance of Jerusalem, the effects of its occupation, and the Palestinian people's struggle from various perspectives. In doing so, children develop a deep sense of belonging and responsibility while understanding the significance of resisting oppression.

In conclusion, the theme of Jerusalem in Arab children's literature, which brings together religious and political significance with complex and multidimensional issues, serves both as a cultural heritage and as a way to impart a sense of responsibility to future generations. The treatment of Jerusalem in Arab children's literature plays an important role in shaping both individual and collective identity, paving the way for more comprehensive studies on this theme in the future.

Keywords: Arab Children's Literature, Palestinian Occupation, Jerusalem, Resistance.

**SALÂHIYYE MEDRESESİ VE KEMÂLEDDİN İBN EBÛ ŞERÎF'İN BAZI
GÖRÜŞLERİNİN DİN FELSEFESİ AÇISINDAN TAHLİLİ**

Hande Nur BOZBUĞA*

Kudüs'ün tarihi ve ilmi atmosferi oldukça erken dönemlerden itibaren çeşitli medrese ve ilim merkezleri aracılığıyla şekillenmiştir. 12. yüzyılda Eyyübîler döneminde kurulan ve yedi asır boyunca varlığını koruyan Salâhiyye medresesi de bu medreselerden biridir. Salâhiyye medresesinde kelâm, fıkıh, hadis, bu ilimlerin usûlleri ve tasavvuf gibi alanlarda eğitim verilerek bölgenin entelektüel ve dini hayatına katkıda bulunulmuştur. Memlûkler ve Osmanlı döneminde de aktifliğini muhafaza eden Salâhiyye medresesi dönemin önemli âlimlerinin müderrisliğiyle yetiştirilen çok sayıda talebe sayesinde uzun yıllar varlığını devam ettirmiştir. Salâhiyye medresesinde 15. yüzyılın sonlarında müderrislik yapan Kemâleddin İbn Ebû Şerîf (öl. 906/1500), Kudüs'te doğmuş ve hayatı boyunca burada ilmi faaliyetlerde bulunmuş bir âlim olması açısından önemli bir isimdir. Fıkıh, usûl, kelâm, hadis, tefsir, tasavvuf ve Arap edebiyatı alanlarında çalışmaları vardır. Allah'ın sıfatları, kader, insan iradesi ve peygamberlik gibi İslâm kelâmının önemli tartışmalarına şerh ve hâşiyeleriyle katkıda bulunmuştur. O, Hanefî fakîhi ve kelâm âlimi İbnü'l-Hümâm'ın (öl. 861/1457) öğrencilerindendir. İbnü'l-Hümâm'ın akâid alanındaki el-Müsâyere adlı çalışmasına İbn Ebû Şerîf, el-Müsâmere bi-şerhi'l-Müsâyere fi'l-'akâ'id-i'l-münciyfi'l-âhire adıyla bir şerh yazmıştır. Bu şerh İslâm itikâdının çeşitli tartışmalarını ele alan önemli bir çalışmadır. Ayrıca Şerhi Akâidü'n-Nesefî'ye hâşiye yazmıştır. Onun düşünceleri kelâm ve felsefe açısından akıl ile vahiy arasındaki ilişkiyi dengelemeye yönelik bir çaba olarak görülebilir. Bu tebliğde Salâhiyye medresesinin Kudüs'ün ilmi gelişimindeki yeri ve bu medresede müderrislik yapmış bir âlim olarak İbn Ebû Şerîf'in İslâm inancı hakkındaki görüşleri din felsefesi açısından ana hatlarıyla değerlendirilecektir. Nitekim onun kelâm ilmi kapsamındaki değerlendirmeleri cevher, araz, cihet ve Allah'ın varlığının bilgisi gibi müteahhirûn dönemi kelâm çalışmalarında ele alınan meselelere temas eder. Böylece, Salâhiyye medresesinin İslâm düşüncesindeki rolü İbn Ebû Şerîf'in kelâm ve felsefî alana dair görüşleri üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Din felsefesi, Salâhiyye medresesi, Kudüs, Kemâleddin İbn Ebû Şerîf, İbnü'l-Hümâm, Müsâmere.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedî Eylûl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı. E-mail: hbozbuga@bandirma.edu.tr

KUDÜS MESELESİNİN ESCHATOLOJİK YÖNÜ AHİR ZAMAN
ALAMETLERİNDEKİ YERİ

Ömer FİDANBOY*

Kudüs, semâvî dinlerin ortak hafızasında tarihi ve teolojik derin izler bırakan, inançların kutsal addettiği önemli bir şehirdir. Müslümanlar için Kudüs, ilk kible olarak yöneldikleri, İsrâ ile Mirac mucizelerinin gerçekleştiği yer olarak özel bir konuma sahiptir. Aynı zamanda birçok temel âhir zaman âlâmetine sahne olacak, İslâm eskatolojisinde belirleyici yere hâiz kutsal bir topraktır. Hz. Mehdî'nin zuhuru, Deccâl'in ortaya çıkışı ve Hz. İsa'nın yeryüzüne inişi gibi hadislerde zikredilen kıyâmet öncesi olaylar, Kudüs'ün bu bağlamdaki kritik rolünü daha da güçlendirmektedir.

Bu çalışmada, Kudüs'ün İslâm eskatolojisindeki yerinin ve kıyâmet öncesine dair hadislerde atfedilen rolünün detaylı bir şekilde incelenmesi hedeflenmektedir. Kur'an ve Sünnet ışığında Kudüs'ün sembolik ve teolojik anlamı analiz edilirken, aynı zamanda Yahûdî ve Hristiyan eskatolojilerindeki Kudüs algısıyla da karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır. Yahûdî inancında Kudüs, Mesih'in gelişi ve "üçüncü tapınağın inşası" ile özdeşleşirken; Hristiyanlıkta İsa'nın gelişi ve Armageddon (Melhame-i Kübrâ) bağlamında önemli bir odak noktasıdır. Bu karşılaştırmalı analiz, Kudüs'ün üç semâvî dinin eskatolojik vizyonlarındaki merkezi konumunu vurgulamayı ve bunun günümüzdeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır.

Modern dönemde Kudüs'ün dini kimliği, Filistin meselesi ekseninde yoğunlaşan politik tartışmalarla iç içe geçmiştir. Kudüs'ün İslâm dünyasında bir direniş ve özgürlük sembolü olarak algılanması, onun dini anlamını daha da derinleştirmiştir. Filistin davasında Kudüs'ün önemi, âhir zaman sahneleriyle birleşerek Müslüman kimliği üzerinde güçlü bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda çalışmamız, Kudüs'ün eskatolojik perspektifteki dini anlamını günümüzün siyâsî ve toplumsal gerçeklikleriyle ilişkilendirerek kapsamlı bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

Çalışma, Kudüs'ün İslâm eskatolojisindeki yerini ele alırken, klasik ve modern İslâm düşüncesindeki yorumları da dikkate almıştır. Kudüs'ün kıyâmet sahnelerindeki sembolik rolü ve teolojik anlamı, bireysel ve toplumsal düzeyde Müslümanların dini algılarını şekillendiren unsurlar olarak tartışılmıştır. İslâm kelamı bağlamında Kudüs'ün âhir zamandaki önemini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, onun semâvî dinlerin genel eskatolojik anlatılarındaki yerini bir bütün olarak değerlendirmekte ve eskatolojik boyutunun anlaşılması, modern dönemdeki dini, siyâsî ve toplumsal tartışmalara dair derin bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm, Yahûdî, Hristiyan, Kudüs, Âhir zaman, Âlâmet.

THE ESCHATOLOGICAL ASPECT OF THE ISSUE OF JERUSALEM: ITS
PLACE IN THE SIGNS OF THE END TIMES

Jerusalem is a city of profound historical and theological significance, deeply embedded in the collective memory of the Abrahamic religions and sanctified by their respective faith traditions. For Muslims, Jerusalem holds a unique spiritual status as the first qibla (direction of prayer) and the site of the Isra and Mi'raj miracles. Moreover, it is a sacred land that will serve as the stage for numerous major signs of the end times, holding a central position in Islamic eschatology. Events foretold in hadith literature—such as the emergence of the Mahdi, the

* Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam Ana Bilim Dalı. E-mail: omerfarukfidanboy@gmail.com

appearance of the Dajjal (Antichrist), and the descent of Jesus (peace be upon him)—further reinforce Jerusalem's critical role within this context.

This study aims to examine in detail the eschatological significance of Jerusalem within Islamic tradition and its role as outlined in prophetic narrations concerning the pre-apocalyptic period. While analyzing the symbolic and theological meanings of Jerusalem in light of the Qur'an and Sunnah, a comparative evaluation is also made with the Jewish and Christian eschatological conceptions of the city. In Jewish belief, Jerusalem is closely linked with the coming of the Messiah and the rebuilding of the "Third Temple"; in Christianity, it emerges as a focal point within the context of the return of Christ and the apocalyptic battle of Armageddon (Melhame al-Kubra). This comparative analysis seeks to highlight the central position of Jerusalem in the eschatological visions of all three monotheistic religions and to discuss its contemporary implications.

In modern times, the religious identity of Jerusalem has become increasingly entangled with political debates, especially in the context of the Palestinian issue. The perception of Jerusalem as a symbol of resistance and liberation within the Muslim world has further deepened its theological significance. The intertwining of the Palestinian cause with apocalyptic narratives has produced a profound impact on the religious identity of Muslims. Accordingly, this study aims to offer a comprehensive analysis of the religious meaning of Jerusalem from an eschatological perspective, integrating it with the political and social realities of the contemporary world.

While addressing the eschatological role of Jerusalem in Islam, this study also incorporates classical and modern interpretations within Islamic thought. The city's symbolic function in end-time scenarios and its theological depth are discussed as key factors shaping the religious consciousness of Muslims both individually and collectively. Framed within the scope of Islamic theology, this work seeks to articulate the eschatological importance of Jerusalem, offering a holistic evaluation of its role within the broader narratives of the Abrahamic traditions and presenting a nuanced perspective on its relevance to current religious, political, and social discourses.

Keywords: Islam, Judaism, Christianity, Jerusalem, End Times, Signs

HAÇLI ZİHNİYETİNİN EDEBÎ KÖKENLERİ CHANSON DE JÉRUSALEM

Osman Doğukan Zorbey ÖZTUNÇ*

Haçlılar, gerçekleştirdikleri seferleri ve döktükleri kanları meşrulaştırmak amacıyla çok sayıda eser üretmişlerdir. Üretilen eserlerde düşman olarak görülen başlıca unsurlar İslam, Türkler ve Araplar olmaktadır. Chanson de Jérusalem Kudüs Şarkısı anlamına gelen bir destandır. Geste adı verilen bu destanların genellikle jongleur'ler tarafından enstrümanlar eşliğinde okunduğu bilinmektedir. Esasen XII. Asırda üretilen eser, 1099'da gerçekleştirilen Birinci Haçlı Seferini konu edinmektedir. Metin üzerinde yapılacak inceleme, Haçlıların zihniyetini, ideolojik araçsallaştırmayla anakroniktik biçimde kendilerine meşruiyet sağlamalarını ortaya koymaktadır.

Kudüs'ü savunan Müslümanların putperest olduklarını; Apollon'a ve kurgusal bir ilah olan Termagant'a tapındıkları, Hz. Muhammed'i bir ilah olarak gördükleri ifade edilmektedir. Bu söylem kutsal olmayan üçleme'yi oluşturmaktadır. Öyle ki Kudüs işgal edilirken Müslüman bir kadının Apollon'dan yardım istediği betimlenmektedir. Böylece Kudüs, Tanrı için temizlenmesi gereken bir yer olmaktadır. Bu minvalde Kudüs'ün putperestlerden kurtarılması Haçlıların meşruiyet zemini edinmelerini sağlamaktadır.

Geste'de "Türk" başlıca kötü karakter olarak geçmektedir, öyle ki Kudüs yolunda gerçekleşen muharebelerin ve Kudüs'te yapılan katliamın öznesi "Türk" olmaktadır. Kudüs'te gerçekleştirilen katliam, bütün vahşetiyle betimlenirken bu olay destanda üstü kapalı şekilde olumlanmaktadır. Bu olumlama, Katliamın estetikleştirilerek şan elde etme, rüşet ispatlama şekilleriyle işlenmiştir. Ayrıca Geste'de sefere katılanların ahirette affedilecekleri belirtilmektedir ki bu ifadeler ideolojik bir araç olarak kullanılarak Haçlılar tarafından dökülen kanı meşrulaştırmanın başka bir boyutu olmaktadır.

Anakronizmin yanı sıra metinde kurgusal karakterler bulunmaktadır bunlara örnek olarak Kudüs Kralı Cordabas ve oğlu Cornumarant sayılabilir. Geste abartılı asker sayıları vermektedir ancak bu nitelikteki abartılar Ortaçağ kaynaklarında sık görülen bir durumdur. Geste'de diğer bir ideolojik araçsallaştırma insandışılaştırma olmaktadır. Bu yaklaşımla Müslümanlar insan olmaktan çıkartılarak, değersizleştirilmekte ve katliamlar için meşru bir zemin aranılmaya çalışılmaktadır. Çalışmamızda Geste'nin ihtiva ettiği tarihsel bilgiler dönemin diğer kaynaklarıyla kıyaslanarak incelenecek ve bu eser ile yaratılmak istenen Müslüman ve Kudüs imgeleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Haçlılar, Meşrulaştırma, Söylem, Destan.

THE LITERARY ROOTS OF THE CRUSADER MENTALITY: CHANSON DE JÉRUSALEM

The Crusaders produced many works aiming to justify their campaigns and the blood they shed. Islam, the Turks and the Arabs are the main elements seen as enemies in the works produced. Chanson de Jérusalem is an epic means Song of Jerusalem. It is known that these epics, known as geste, are usually sung by jongleurs accompanied by instruments. Originally produced in the XIIth century, the work is about the First Crusade in 1099. An examination of the text reveals the

* Arş. Gör., İzmir Bakırçay Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü. E-mail: dogukanoztunc@gmail.com

mentality of the Crusaders and their anachronistic legitimization through ideological instrumentalization.

Stated that the Muslims defending Jerusalem were idolaters; that they worshiped Apollo and a fictional deity, Termagant, and that they regarded the Prophet Muhammad as a deity. This discourse constitutes the unholy trinity. Such when Jerusalem is occupied, a Muslim woman is depicted as asking Apollo for help. Thus, Jerusalem becomes a place that needs to be cleansed for God. In this way, the liberation of Jerusalem from the pagans provides the Crusaders with a ground of legitimacy.

In the Geste, the "Turk" is the main villain, so much so that the subject of the battles on the road to Jerusalem and the massacre in Jerusalem is the "Turk". The massacre in Jerusalem is depicted in all its brutality and this event is implicitly affirmed in the epic. This affirmation is processed by aestheticizing the massacre in the forms of achieving glory and proving maturity. In addition, it is stated in the Geste that the participants of the expedition will be forgiven in the afterlife, which is another dimension of legitimizing the blood shed by the Crusaders by using these statements as an ideological tool.

In addition to anachronism, there are fictional characters in the text, such as King Cordabas of Jerusalem and his son Cornumarant. Geste gives exaggerated numbers of soldiers, but exaggerations of this nature are common in medieval sources. Another ideological instrumentalization in Geste is dehumanization. With this approach, Muslims are dehumanized and devalued and a legitimate ground for massacres is sought. In our study, the historical information contained in Geste will be analyzed by comparing it with other sources of the period and the images of Muslims and Jerusalem to be created with this work will be examined.

Keywords: Jerusalem, Crusaders, Legitimization, Discourse, Epic.

GUSTAF DALMAN'IN 'ORTE UND WEGE JESU' (İSA'NIN MEKANLARI VE YOLLARI) ESERİNDE KUDÜS VE FİLİSTİN TARİHSEL VE DİNİ PERSPEKTİFLER

İlknur BAHADIR YÜKSEK*

Bu bildiri, Alman oryantalist Gustaf Dalman'ın (öl. 1941) *Orte und Wege Jesu* (İsa'nın Mekanları ve Yolları) adlı eserinde Kudüs ve günümüz Filistin'ini nasıl ele aldığını deskriptif bir yaklaşımla incelemektedir. Dalman'ın araştırmaları, bölgenin coğrafı, tarihî ve kültürel yönlerini değerlendirerek kutsal mekânları ve bunların İncil anlatısındaki yerini analiz etmektedir. Dalman'ın çalışması, Kudüs ve Filistin'in tarihî ve dini bağlamlarını incelemek isteyenler için bir kaynak niteliği taşımaktadır. Kitapta Bethlehem, Nasıra, Şeria Nehri gibi Hristiyanlık açısından önemli mekânların detaylı betimlemeleri yer almakta; bu yerlerin topografik özellikleri, tarihi ve dini bağlamları açıklanmaktadır. Aynı şekilde, Kudüs'teki kutsal alanlar ve çevresindeki yerleşimlerin dinler arası etkileşimlerde oynadığı rol tartışılmaktadır. Kitap, ayrıca Hz. İsa'nın yolculuklarının güzergâhlarını, coğrafi yapıyı ve İncil'in topografik bağlantılarını açıklamaya yönelik başlıklar içermektedir.

Dalman, yaşadığı dönemde Filistin ve Kudüs üzerine çalışan diğer araştırmacılardan, özellikle saha çalışmalarına verdiği ağırlık ve birebir gözlemleriyle ayrılmaktadır. O dönemde birçok oryantalist, bölge üzerine teorik veya metinsel analizlere odaklanırken, Dalman yerel halkın yaşamını, kutsal mekânların kullanımını ve coğrafyanın sosyal hayata etkisini doğrudan gözlemlemiştir. *Orte und Wege Jesu* spesifik olarak Hristiyanlık bağlamında kutsal mekânların tarihsel ve coğrafi incelemesini ele almaktadır. Ayrıca, bu eser Dalman'ın yalnızca bir gözlemci değil, aynı zamanda İncil coğrafyasını modern bilimsel yaklaşımlarla analiz eden bir araştırmacı kimliğini öne çıkarmıştır. İncil'de geçen olayları topografik gerçekliklerle ilişkilendiren bu metin, bölgedeki dinler arası ilişkilerin tarihî bağlamını anlamada da önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bildiri, Dalman'ın eserinin Kudüs ve Filistin tarihine yönelik çalışmalarda sunduğu imkânları değerlendirmeyi hedeflemektedir. Analiz, Kudüs ve Filistin'in çok yönlü tarihine dair bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Filistin, Hristiyanlık Tarihi

JERUSALEM AND PALESTINE IN GUSTAF DALMAN'S *ORTE UND WEGE JESU* (THE PLACES AND PATHS OF JESUS): HISTORICAL AND RELIGIOUS PERSPECTIVES

This paper provides a descriptive analysis of how the German orientalist Gustaf Dalman (d. 1941) addresses Jerusalem and present-day Palestine in his work *Orte und Wege Jesu* (Places and Paths of Jesus). Dalman's research evaluates the geographical, historical, and cultural dimensions of the region, analyzing its sacred sites and their place in biblical narratives. His work serves as a significant resource for those seeking to study the historical and religious contexts of Jerusalem and Palestine. The book includes detailed descriptions of significant Christian sites such as Bethlehem, Nazareth, and the Jordan River, exploring their topographical features, historical significance, and religious context. Similarly, it examines the role of sacred spaces in Jerusalem and surrounding settlements in shaping interreligious interactions. The book also contains chapters dedicated to explaining the routes of Jesus' journeys, the geographical layout, and the topographical connections to the Bible.

* Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: ilknurbahadir1693@gmail.com

Dalman distinguishes himself from other researchers of his time who worked on Palestine and Jerusalem by emphasizing fieldwork and direct observation. While many of his contemporaries focused on theoretical or textual analyses of the region, Dalman observed the daily lives of local people, the use of sacred spaces, and the influence of geography on social life. *Orte und Wege Jesu* specifically explores the historical and geographical examination of sacred sites within the Christian context. Furthermore, this work highlights Dalman's identity not only as an observer but also as a researcher who applied modern scientific approaches to analyze biblical geography. By linking biblical events to topographical realities, the text offers valuable insights into the historical contexts of interreligious relationships in the region.

This paper aims to evaluate the opportunities provided by Dalman's work for studies on the history of Jerusalem and Palestine. The analysis seeks to present a perspective on the multifaceted history of Jerusalem and Palestine.

Keywords: Jerusalem, Palestine, Christian History.

خصائص الفتاوى الصادرة عن دار الإفتاء في الفلسطينية (المنهجية والسياق الاجتماعي والديني)

Shavish MURAD*

يتناول هذا البحث خصائص الفتاوى الصادرة عن دار الإفتاء في فلسطين من خلال تحليل المنهجية المتبعة في إصدار الفتاوى، بالإضافة إلى تأثير السياق الاجتماعي والسياسي والديني على هذه الفتاوى. تكمن أهمية البحث في تسليط الضوء على الدور المحوري الذي تلعبه الفتاوى في توجيه المجتمع الفلسطيني في مواجهة التحديات الدينية والاجتماعية والسياسية التي يعيشها، خاصة في ظل الظروف الخاصة التي تمر بها فلسطين نتيجة الاحتلال والتوترات السياسية المستمرة.

اعتمد الباحث في منهج دراسته على تحليل الفتاوى الصادرة عن دار الإفتاء في فلسطين مع التركيز على المصادر الفقهية التي يستند إليها المفتي، مثل القرآن الكريم، السنة النبوية، والإجماع، بالإضافة إلى دراسة الأسلوب العلمي المستخدم في إصدار الفتاوى. كما تناول البحث السياق الاجتماعي والسياسي الذي تؤثر فيه هذه الفتاوى، مثل القضايا المتعلقة بالاحتلال الإسرائيلي، وقضايا المقاومة، والشؤون اليومية للمواطن الفلسطيني في مجالات الاقتصاد، والزواج، والتعليم.

توصل البحث إلى عدة نتائج رئيسية، أبرزها أن الفتاوى في فلسطين تتميز بمرونة تامة في التعامل مع الواقع المعاصر وتواكب التحديات الاجتماعية والسياسية، مع الحفاظ على أصول الشريعة الإسلامية. كما أن الفتاوى تلعب دوراً كبيراً في تعزيز الوحدة الوطنية الفلسطينية من خلال التوجيه الديني المتماشى مع القيم والمبادئ الإسلامية. في الختام، يوصي الباحث بتطوير المنهجية المتبعة في إصدار الفتاوى لمواكبة التغيرات المستقبلية التي قد تطرأ على المجتمع الفلسطيني.

الكلمات المفتاحية : الفتاوى، المنهج، خصائص، فلسطين، دار الإفتاء.

CHARACTERISTICS OF FATWAS ISSUED BY DAR AL-IFTA IN PALESTINE
METHODOLOGY AND SOCIAL AND RELIGIOUS CONTEXT

This research addresses the characteristics of fatwas issued by Dar al-Ifta in Palestine by analyzing the methodology used in issuing fatwas, in addition to the impact of the social, political, and religious context on these fatwas. The importance of the research lies in shedding light on the pivotal role that fatwas play in guiding Palestinian society in facing the religious, social, and political challenges it faces, especially in light of the special circumstances that Palestine is going through as a result of the occupation and the ongoing political tensions.

The researcher analyzed the fatwas issued by Dar al-Ifta in Palestine, focusing on the jurisprudential sources on which the mufti relies, such as the Holy Quran, the Prophetic Sunnah, and consensus, in addition to studying the scientific method used in issuing fatwas. The research also examined the social and political context in which these fatwas are issued, such as issues related to the Israeli occupation, issues of resistance, and the daily affairs of Palestinian citizens in the fields of economy, marriage, and education.

The research reached several key findings, most notably that fatwas in Palestine are characterized by complete flexibility in dealing with contemporary realities and keeping pace

* Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: murad1980m1980@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

with social and political challenges, while preserving the principles of Islamic law. Fatwas also play a major role in strengthening Palestinian national unity through religious guidance that is consistent with Islamic values and principles. In conclusion, the researcher recommends developing the methodology used in issuing fatwas to keep pace with future changes that may occur in Palestinian society.

Keywords: Fatwas, Curriculum, Characteristics, Palestine, Dar Al-Ifta.

تأثير المدارس الفقهية الإسلامية في القدس فقهاء المغاربة أنموذجاً

Selem A. Alqadr ALHABTI* - Aisha Mohammad ALGHWAIL*

تعدّ الرحلة إلى المشرق طلباً للعلم ممّا درج عليه علماء الأندلس وقد حرص جلّهم على زيارة حواضر المعرفة من الأمصار جميعها الحرمين الشريفين ودمشق وبغداد وبيت المقدس.

وقد كان للقدس نصيب وافر من هذه الرحلات العلمية ويظهر ذلك في حرص العلماء على زيارتها في رحلاتهم، كما أنّ بعضهم لم يكتفِ بسماع العلماء فيها فمارس خلال بقائه فيها التعليم والقضاء والإمامة والإقراء؛ ولعلّ ذلك عائد إلى أسباب منها:

1. المكانة الدينية للمدينة المقدسة في عقيدة المسلمين لذلك حرصوا على دخولها والمجاورة فيها زمناً.

2. تنوع المدارس الفقهية والفكرية العقدية والحديثية وكثرتها فقد حرصت الإمارات المتعاقبة على المدينة على استحداث المدارس ورعاية العلماء وطلبة العلم.

3. تعدّد واسطة العقد بين حواضر المعرفة الإسلامية ومدارسها في المشرق فهو يقع على الطريق بين الحرمين الشريفين وقاهرة المعز بجامعها الأزهر، وبين مصر والعراق، وكذلك هي مدخل الشام الرحيب.

ويتناول البحث الأثر الفكري والعلمي الذي نتج عن رحلة علماء الأندلس والمغرب إلى بيت المقدس خلال الحكم السلجوقي وحتى العصر الأيوبي، وذلك لإبراز الامتداد العلمي وتوثيق الامتداد التاريخي الأصيل لهذه البقعة المقدسة في الحضارة الإسلامية دون انقطاع يذكر على الرغم من وقوع المدينة تحت الاحتلال قرابة القرنين، وهذا يبرز أهمية الرباط العلمي فيها ويدلّل على عمق انتمائها إلى عواصم العلم والمعرفة الإسلامية.

الكلمات المفتاحية: بيت المقدس، الفقه المالكي، الأندلس، القضاء، القراءات. الرحلات العلمية

THE IMPACT OF ISLAMIC JURISPRUDENTIAL SCHOOLS IN JERUSALEM, WITH MOROCCAN JURISTS AS A MODEL

The journey to the East is considered a pursuit of knowledge, a practice followed by the scholars of Andalusia, most of whom were keen to visit the centers of knowledge from all cities, including the two holy mosques, Damascus, Baghdad, and Jerusalem.

Jerusalem had a significant share of these scientific journeys, as evidenced by the scholars' eagerness to visit it during their travels. Some of them did not content themselves with merely listening to the scholars there but engaged in teaching, judiciary, imamate, and recitation during their stay; this may be attributed to several reasons, including:

1. The religious status of the holy city in the belief of Muslims, which made them eager to enter it and reside there for a time.

2. The diversity and abundance of jurisprudential, intellectual, and hadith schools, as the successive emirates in the city were keen to establish schools and support scholars and students of knowledge.

* Dr., E-mail: s.alhabti86@gmail.com

* Dr., Faculty Member at the Faculty of Education, University of Misrata. E-mail: aishaalghwail@gmail.com

3. It serves as a link between the centers of Islamic knowledge and its schools in the East, as it is located on the route between the two holy mosques and Cairo with its Al-Azhar Mosque, and between Egypt and Iraq, as well as being the spacious entrance to the Levant.

The research addresses the intellectual and scientific impact resulting from the journeys of scholars from Andalusia and Morocco to Jerusalem during the Seljuk rule and up to the Ayyubid era, highlighting the scientific continuity and documenting the authentic historical extension of this sacred place in Islamic civilization without notable interruption, despite the city being under occupation for nearly two centuries. This underscores the importance of scientific ties in it and indicates its deep affiliation with the capitals of Islamic knowledge and learning.

Keywords: Jerusalem, Maliki Jurisprudence, Andalusia, Judiciary, Readings. Scientific journeys.

(الدروز قراءة في فلسفتهم الدينية في موقفهم من الآخر (فلسطين أنموذجاً)

Thaer ALHALLAK*

ستتناول الورقة البحثية مطلبين:

أولهما عن نشأة الدروز وفلسفتهم الدينية في موقفهم من الآخر: هم طائفة تنسب نفسها للإسلام غير أنها تخالفه في العقائد والتشريعات، تأثرت بالباطنية الإسماعيلية والأفكار الفلسفية والأديان الوثنية. معتقداتهم وطقوسهم سرية واشتهروا بتأليه الحاكم بأمر الله، تنسب إلى محمد بن إسماعيل نشتكين الدرزي، ينتشرون في السويداء بسورية وفي قرى انطاكيا بتركيا وفي هضبة الجولان وفي قرى المتن والشوف وعالية من لبنان وغرب الجليل ومنطقة صفد على سفوح جبل الكرمل بفلسطين، ويقدر عددهم بمليون شخص، ونشأة الدروز مرتبطة بالإسماعيلية كعقيدة وبالعبودية كدولة، ومن مصادر التلقي عندهم: فلاسفة اليونان، وفلاسفة المسلمين، والفلسفة الهندية، والفراعنة والديانة النصرانية، وللدروز بحسب كتابهم الحكمة موقف سلبي من الإسلام: كتابه، ورسوله، وعامة المسلمين وخاصتهم، وكانوا يدعون الإسلام تقيّة حفظاً لسمعتهم.

وثانيهما: موقف الروز من القضية الفلسطينية: لعبوا دوراً مهماً في قيام الدولة اليهودية؛ فقد ساعدوهم في تهجير العرب من قراهم، وهي الأقلية الوحيدة في إسرائيل التي تؤدي خدمة التجنيد الإجباري. والتحالف بينهم وبين اليهود خلال الحروب بدءاً من حرب 1947-1949، نشأ أولاً بسبب عوامل اقتصادية وعسكرية، وكان ينسجم مع سياسة إسرائيل في الارتباط بالأقليات، غير أنهم حاولوا تأصيلها فاخترعوا صلة لهم باليهود منذ القدم؛ عندما زعموا أن موسى عليه السلام تزوج من تسيبورا ابنة كاهن المديانيين (شعيب) واستمرت هذه العلاقة الوثيقة حتى امتزج الدم اليهودي بالدرزي في الحروب، لقد كافأهم اليهود مع أنهم لا يشكلون سوى نسبة 1.6 في المئة من سكان إسرائيل، بمناصب في عضوية الكنيست، كما تقلدوا مواقع مهمة: حكومية، وزارية، ودبلوماسية، وعسكرية وغيرها.

الكلمات المفتاحية: الدروز، العداء للإسلام، موالاة اليهود، فلسطين، الحرب

THE DRUZE: A PERSPECTIVE ON THEIR RELIGIOUS PHILOSOPHY AND THEIR STANCE ON "THE OTHER"(PALESTINE AS A CASE STUDY)

This research paper addresses two main topics:

1. The Origin of the Druze and Their Religious Philosophy Regarding "the Other": The Druze identify themselves as part of Islam, though they diverge from it in terms of beliefs and practices. Their doctrine is influenced by Ismaili esotericism, philosophical ideas, and pagan religions. Their beliefs and rituals are kept secret, and they are known for deifying Al-Hakim bi-Amr Allah. The sect traces its origins to Muhammad bin Ismail Nashtakin Al-Darazi. Druze communities are mainly concentrated in Sweida (Syria), villages in Antakya (Turkey), the Golan Heights, Mount Lebanon (in districts like Metn, Shouf, and Aley), and the western Galilee and Safed region on the slopes of Mount Carmel in Palestine. Their global population is estimated at approximately one million.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü. E-mail: thaer.alhallak@istiklal.edu.tr

The origins of the Druze are closely tied to Ismaili doctrine and the Fatimid state. Their philosophical inspirations include Greek philosophers, Muslim philosophers, Indian philosophy, ancient Egyptian beliefs, and Christianity. According to their book Al-Hikmah (The Wisdom), the Druze hold a negative stance toward Islam, its scripture, its Prophet, and its followers. Historically, they practiced taqiyya (dissimulation) by pretending to adhere to Islam to protect their reputation.

2. The Druze and the Palestinian Issue:

The Druze have played a significant role in the establishment of the Jewish state, assisting in the displacement of Arabs from their villages. They are the only minority in Israel that serves in mandatory military service.

The alliance between the Druze and the Jews during wars, starting with the 1947–1949 conflict, was initially based on economic and military factors and aligned with Israel's policy of forging ties with minorities. Over time, the Druze sought to historicize this relationship by claiming a connection to the Jews, alleging that Prophet Moses married Zipporah, the daughter of Jethro (Shu'ayb), who is a significant figure in Druze religious tradition.

This strong relationship persisted, to the point that Jewish and Druze blood mingled in wars. Despite constituting only 1.6% of Israel's population, the Druze were rewarded by the Jewish state with positions in the Knesset, as well as significant roles in government, ministries, diplomacy, the military, and other sectors.

Keywords: Druze, Hostility toward Islam, Alliance with Jews, Palestine, War.

دور الإعلام المعاصر في تجديد الوعي الجمعي العربي القضية الفلسطينية أنموذجاً

Faiza KALLAL *

تتناول الدراسة إحدى القضايا الشائكة في العلاقات الدولية وأهم النزاعات التي تؤثر على السلم والأمن الدولي القضية الفلسطينية كصراع إقليمي ودولي متجدد كون أن النزاع متعدد الأبعاد بحيث على يقتصر على النزاع من أجل الأرض بل يتعداه إلى صراع تاريخي ثقافي حضاري ديني تجسد في العدوان الاسرائيلي على غزة، هذا الصراع الذي لا يمكن فصله عن دينامية التحولات الدولية والتي كان لها الأثر في صعود وهبوط موجات المواجهة بين الطرفين وان كانت مسرحه غزة إلا انه يحمل صراعات أخرى بين أطرافه لا تلتقي على الأقل على المستوى الشعبي بل تتقاطع فيها القومية والهوية وغيرها من المحددات التي تساهم في تكريس مفهوم الهضبة العربية، وهذا ما يبرز دور الإعلام المعاصر في تجسيد الواقع الفلسطيني وشاهدنا عليه والذي من شأنه أن يصنع القرارات المصيرية نحو التحرر من خلال تجديد الوعي العربي، وتهدف هذه الورقة البحثية لإبراز هذا الدور من خلال تحليل طبيعة الصراع العربي الصهيوني الحالي والحرب على غزة كمدخل لتجدد هذا الصراع تحت المظلة الأمريكية وبيان تداعيات الحرب وانعكاساتها على الوعي الجمعي العربي. وقد اعتمدت الدراسة على المنهج الوصفي التحليلي الذي يصف الظاهرة كما هي في الواقع، من خلال دراسة ما يتم نشره عبر وسائل الاعلام، مع تحليل مضمون الخطاب الاعلامي كأداة بحثية لجمع بيانات الدراسة التي تهدف إلى وصف الصراع العربي الإسرائيلي وتحليل دور الاعلام وخطاباته وأثره على مستقبل القضية الفلسطينية، وقد خلصت الدراسة لجملة من النتائج أهمها ان الاعلام دور في انتاج نمط الاستعدادات لتكييف الفرد العربي للانتماء للهوية وتجديد الوعي العربي.

الكلمات المفتاحية: الدور، الاعلام المعاصر، الصراع، الوعي الجمعي، القضية الفلسطينية.

THE ROLE OF CONTEMPORARY MEDIA IN RENEWING ARAB COLLECTIVE AWARENESS " THE PALESTINIAN CAUSE AS A MODEL"

The study deals with one of the thorny issues in international relations and the most important conflicts that affect international peace and security, the Palestinian issue as a renewed regional and international conflict, since the conflict is multidimensional so that it is not limited to the dispute for land, but goes beyond it to a historical, cultural, civilized and religious conflict embodied in the Israeli aggression on Gaza, this conflict, which cannot be separated from the dynamic of international transformations, which had an impact on the rise and fall of waves of confrontation between the two parties, although the theater of Gaza is only It carries other conflicts between its parties that do not meet at least at the popular level, but intersect in which nationalism, identity and other determinants that contribute to the consecration of the concept of the Arab renaissance, and this highlights the role of contemporary media in embodying the Palestinian reality and witnessing it, which would make fateful decisions towards liberation through the renewal of Arab awareness, and this research paper aims to highlight this role by analyzing the nature of the current Arab-Zionist conflict and the war on Gaza as an entrance to the renewal of this The conflict under the American umbrella and the sta The study relied on the descriptive analytical approach that describes the phenomenon as it is in reality, by studying what is published through the media, with the analysis of the content of the media discourse as a research tool to collect study data that aims to describe the Arab-Israeli conflict and analyze the

* Dr., University of Oran. E-mail: kallalfaiza09@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

role of the media and its discourses and its impact on the future of the Palestinian cause, the study has concluded a number of results, the most important of which is that the media has a role in producing a pattern of preparations to adapt the Arab individual to belong to the identity and renew Arab awareness. tement of the repercussions of the war and its repercussions on the Arab collective consciousness.

Keywords:The role, Contemporary media, Conflict, Collective awareness, the Palestinian cause.

OSMANLI DEVLETİ'NİN SONLARINDA KUDÜS SANCAĞININ İDARİ VE SOSYAL YAPISI

Adem TUTAR*

İnsanlık tarihi açısından kadim bir geçmişe sahip olan Kudüs; tarihin her döneminde Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından önemli bir coğrafya olarak kabul görmüş ve görmektedir. Değişik milletlerin idaresinde bulunan ve miladi yedinci asrın ilk yarısında Müslümanların hakimiyetine giren Kudüs, yaklaşık bir asır haclılar dönemi hariç, on iki asır boyunca Müslümanlar tarafından idare edilmiştir. Yavuz Sultan Selim Han'ın 1517 yılında Mısır seferi ile Osmanlı hakimiyetine giren Kudüs, dört asır boyunca Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar önemli bir sancağının merkez şehri olmuştur. Osmanlı idaresine geçtikten sonra Kudüs sancağı; sırasıyla Şam eyaleti, Sayda eyaleti ve Suriye vilayetine bağlanmıştır. Son yapılan idari düzenlemeler neticesinde, Suriye vilayetine bağlı sekiz sancaktan biri olan Kudüs sancağına, 1872 tarihinde müstakil mutasarrıflık statüsü verilerek doğrudan merkezi hükümete bağlanmıştır. Kudüs sancağı; sancak idare merkezi olan Kudüs şehri ile Yafa, Gazze ve Halilü'r-Rahman isimleriyle dört kazadan teşkil olmuştur. Kudüs sancağının nüfusu; Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlardan oluşmaktaydı. Başta sancak merkezi olan Kudüs şehri olmak üzere sancak dahilinde Yahudi, Hristiyan ve Müslüman ait çok sayıda ibadethane, okul gibi dini ve sosyal kurumlar bulunmaktaydı. Ayrıca; Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan pek çok yerde olduğu gibi, Kudüs sancağında da başta Fransa, İngiltere, Rusya ve Amerika olmak üzere değişik devletlere ait temsilcilikler bulunmaktaydı. Tebliğimizde; Osmanlı idaresi altında Kudüs ve çevresinin idari ve sosyal durumunu ortaya koymaya çalışırken günümüzde İsrail'in Kudüs ve özellikle Gazze'de yapmakta olduğu insanlık dışı katliamların nedeni ve bu katliamların durdurulmasına yönelik önerileri sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Yahudi, Hristiyan, Müslüman

ADMINISTRATIVE AND SOCIAL STRUCTURE OF THE SANJAK OF JERUSALEM AT THE END OF THE OTTOMAN EMPIRE

Jerusalem, which has an ancient past in terms of human history; It has been accepted and seen as an important geography by Jews, Christians and Muslims in every period of history. Jerusalem, which was ruled by different nations and came under the rule of Muslims in the first half of the seventh century AD, was ruled by Muslims for twelve centuries, except for the crusader period of about a century. Jerusalem, which came under Ottoman rule with the Egyptian expedition of Yavuz Sultan Selim Khan in 1517, was the center city of an important sanjak for four centuries until the collapse of the Ottoman Empire. After the Ottoman administration, the sanjak of Jerusalem; It was attached to the province of Damascus, the province of Sidon, and the province of Syria, respectively. As a result of the latest administrative arrangements, the sanjak of Jerusalem, which is one of the eight sanjaks of the Syrian province, was given the status of an independent governorship in 1872 and was directly connected to the central government. Jerusalem banner; It consisted of the city of Jerusalem, which was the administrative center of the sanjak, and four districts named Jaffa, Gaza and Khalil al-Rahman. the population of the sanjak of Jerusalem; It consisted of Jews, Christians and Muslims. There were many religious and social institutions such as places of worship and schools belonging to Jews, Christians and Muslims within the sanjak, especially in the city of Jerusalem, which was the center of the sanjak. In

* Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: ademtutar@osmaniye.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kud s"

addition; As in many places under the rule of the Ottoman Empire, there were representatives of different states, especially France, England, Russia and America, in the sanjak of Jerusalem. In our communiqué; While trying to reveal the administrative and social situation of Jerusalem and its surroundings under Ottoman rule, we will try to present the reason for the inhumane massacres that Israel is carrying out in Jerusalem and especially in Gaza today and the suggestions for stopping these massacres.

**MİSTİK DÜŞÜNÜR GERSHOM SCHOLEM (1897–1982) VE KUDÜS İBRANİ
ÜNİVERSİTESİ'NİN GELİŞİMİNDEKİ YERİ**

Miray HALLAK*

Kudüs İbrani Üniversitesi dini bilgilerin yanı sıra bilimsel bilginin de öğretilmesi amacıyla kurulmuş bir üniversitedir. Bu üniversitenin kuruluş gerekçesini ve gelişim sürecini öğrenmek gerek Yahudi toplumunun genel karakterini çözümlemek gerekse Siyonizm fikrinin gelişimini incelemek açısından önemlidir. Bir Yahudi üniversitesi kurma fikri pek çok defa şiddetli tartışmalar nedeniyle yarıda kalmıştır. Kudüs İbrani Üniversitesi, Filistin'in Yahudileştirilmesi çabasında önemli bir adım olarak görülmüştür. Nitekim 1897 yılında yayınlanan Berlin'de yayınlanan Zion Dergisi'nde Yahudi Üniversitesi fikri Siyonist bir çaba olarak ileri sürülmüştür. Beşinci Siyonist Kongre'nin akabinde 1902 yılında Berlin'de "Yahudi Öğreniminin Yüksek Okulu" kurulması için girişimlerde bulunulmuştur. Martin Buber bu konuda çaba gösteren filozoflardan biri olarak öne çıkmıştır. Yafa'da İbrani Ortaokulu'nun açılmasının akabinde 1913 yılında gerçekleşen On Birinci Siyonist Kongre'de Kudüs'te İbrani dilince eğitim verecek bir üniversite kurulması için bir komite düzenlenmiştir. 1925 yılında Balfour'un katılımıyla üniversitenin açılışı gerçekleşmiştir. Doğu Avrupa'da hem Yahudiliğe olan ilginin hem de Yahudilik eğitiminin kalitesinin düşmesi Kudüs Üniversitesi'ne verilen önemi güçlendirmiştir. Üniversite, Yahudi halkının karakterini doğurma noktasında bir "anne" olarak değerlendirilmiştir.

Yahudi Mistik düşüncesinin önemli isimlerinden Gershom Scholem (1897–1982) Kabbala ve Sabetaycılık üzerine çalışmaları ile meşhurdur. Sıkı bir Siyonist olan Scholem 1923'te Kudüs'e yerleşmiş ve Kudüs İbrani Üniversitesi'nde dersler vermeye başlamıştır. Mektuplaşma yoluyla Walter Benjamin gibi ünlü Yahudi düşünürlerle felsefi tartışmalarda bulunmuştur. Berlin'de asimile olmuş bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Scholem Alman Yahudiliği'nden uzaklaşarak Siyon fikrine bağlılığı kabul etmiştir. Martin Buber, Scholem'in hayatında önemli bir yer tutmakla birlikte fikirleri onun aksinedir. Scholem pek çok filozof ve düşünür ile temas kurmuştur. Pek çok Yahudi filozofun Siyonist fikirlere sahip olmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada Scholem'in düşünceleri, Kudüs İbrani Üniversitesi'nin gelişiminde oynadığı rol ve Siyon fikrinin yayılmasındaki etkisi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Kudüs İbrani Üniversitesi, Gershom Scholem, Siyonizm, Yahudi Üniversitesi.

**THE MYSTIC THINKER GERSHOM SCHOLEM AND HIS ROLE
IN THE DEVELOPMENT OF THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM**

The Hebrew University of Jerusalem was established with the aim of teaching not only religious knowledge but also scientific knowledge. Understanding the reasons behind the establishment and the development process of this university is important for analyzing the general character of the Jewish community and studying the development of the Zionist idea. The idea of establishing a Jewish university was often halted due to intense debates. The Hebrew University of Jerusalem was seen as an important step in the efforts to Judaize Palestine. Indeed, the idea of a Jewish university was presented as a Zionist effort in the Zion magazine published

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam Ana Bilim Dalı. E-mail: miray.alhallaq@asbu.edu.tr

in Berlin in 1897. Following the Fifth Zionist Congress, efforts were made in 1902 to establish the "High School of Jewish Studies" in Berlin. Martin Buber was one of the philosophers who made efforts in this regard. After the establishment of the Hebrew Middle School in Jaffa, a committee was organized at the Eleventh Zionist Congress in 1913 to establish a university in Jerusalem that would provide education in the Hebrew language. The university officially opened in 1925 with the participation of Balfour. The decline in interest in Judaism and the quality of Jewish education in Eastern Europe strengthened the significance of the Hebrew University of Jerusalem. The university was considered as a "mother" in giving birth to the character of the Jewish people.

One of the most important figures in Jewish mystical thought, Gershom Scholem (1897–1982), is famous for his work on Kabbalah and Sabbateanism. A staunch Zionist, Scholem moved to Jerusalem in 1923 and began teaching at the Hebrew University of Jerusalem. He engaged in philosophical discussions with famous Jewish thinkers such as Walter Benjamin through correspondence. Born into an assimilated Jewish family in Berlin, Scholem distanced himself from German Judaism and embraced the Zionist idea. While Martin Buber played an important role in Scholem's life, his ideas were in contrast to Scholem's. Scholem established connections with many philosophers and thinkers and played a role in influencing many Jewish philosophers who adopted Zionist ideas. This paper will examine Scholem's thoughts, his role in the development of the Hebrew University of Jerusalem, and his influence on the spread of the Zionist idea.

Keywords:Jerusalem,The Hebrew University of Jerusalem, Gershom Scholem, Zionism, JewishUniversity.

**OSMANLI DEVLETİ'NİN FİLİSTİN TOPRAKLARINDA BATILI DEVLETLERİN
NÜFUZ MÜCADELESİ**

Işıl IŞIK BOSTANCI*

Osmanlı Devleti'nin Filistin toprakları, dini önemi ve stratejik konumu nedeniyle özellikle 19. yüzyılda Batılı devletlerin nüfuz mücadelesinin merkezi haline gelmiştir. Fransa Katolik Kilisesi'nin, Rusya ise Ortodoks Kilisesi'nin haklarını savunarak Kudüs ve çevresindeki kutsal yerlerdeki dini yönetim üzerinde etki kurmaya çalışmışlar ve bu konu ile ilgili Osmanlı Devleti'ne diplomatik baskı yapmışlardır. Bu rekabet, 1853-1856 yıllarında gerçekleşen Kırım Savaşı'na zemin hazırlamıştır. Ayrıca Rusya için Filistin, Akdeniz'e ve sıcak denizlere inme stratejisinin bir parçası olarak da büyük önem taşımıştır. İngiltere de 19. yüzyıl boyunca Hindistan'a giden kara yolunu korumak amacıyla Orta Doğu'da güçlü bir stratejik etki kurmayı hedeflemiştir. 1882'de Mısır'ı işgal ederek bölgedeki nüfuzunu artırmış ve Süveyş Kanalı'nı kontrol altına almıştır. İngiltere için hayati bir bağlantı haline gelen Mısır'ın korunması noktasında Filistin bölgesi stratejik olarak değer kazanmıştır. Batılı devletlerin Filistin'e olan ilgisini doğrudan etkileyen bir diğer gelişme de Siyonizm hareketi olmuştur. Yahudilerin Filistin'e göçü ve bu süreçte Batılı devletlerin desteği, Filistin topraklarında Yahudiler için bir yurt kurulması fikrinin tartışılmasına yol açmıştır. Bu durum özellikle İngiltere'nin Filistin'e yönelik ilgisinin artmasına sebep olmuştur. Almanya ise kültürel etkinin yanı sıra demiryolu inşaatı ve ekonomik yatırımlar yoluyla Filistin'e nüfuz etmeye yönelmiştir. Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler kurarak bölgedeki rekabetteki yerini güçlendirmeye çalışmıştır. Devletler açmış oldukları konsolosluklar, okullar, hastaneler gibi kurumlar ile misyonerlik faaliyetlerini sürdürmüş ve her biri bölgedeki etkisini artırma çabası içerisine girmiştir.

Batılı devletlerin Filistin bölgesindeki rekabeti, yalnızca dini ve kültürel bağlardan kaynaklanmamış, aynı zamanda stratejik, ekonomik ve siyasi çıkarların bir sonucu olarak şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesi ve bölgedeki nüfuz mücadelesi, Batılı güçlerin Filistin'deki etkilerini arttırmış, bölgeyi önemli bir stratejik ve diplomatik alan haline getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya.

**THE STRUGGLE OF WESTERN STATES FOR INFLUENCE IN THE
OTTOMAN STATE'S PALESTINE LANDS**

The Palestinian territories of the Ottoman State became the center of the struggle for influence of Western states, especially in the 19th century, due to their religious importance and strategic location. France defended the rights of the Catholic Church, while Russia defended the rights of the Orthodox Church, trying to influence the religious administration in the holy places in Jerusalem and the surrounding areas, and they exerted diplomatic pressure on the Ottoman Empire on this issue. This rivalry paved the way for the Crimean War, which took place between 1853-1856. Moreover, Palestine was of great importance to Russia as part of its strategy to reach the Mediterranean and warm seas. Throughout the 19th century, Britain aimed to establish a strong strategic influence in the Middle East in order to protect the land route to India. In 1882, it increased its influence in the region by occupying Egypt and took control of the Suez Canal. The Palestinian region became strategically important for the protection of Egypt, which became a

* Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. E-mail: iibostanci@mku.edu.tr

vital link for Britain. Another development that directly affected the interest of Western states in Palestine was the Zionist movement. The migration of Jews to Palestine and the support of Western states in this process led to discussions on the idea of establishing a homeland for Jews in Palestinian lands. This situation led to an increase in Britain's interest in Palestine. Germany, on the other hand, sought to influence Palestine through railway construction and economic investments, as well as cultural influence. Germany, on the other hand, sought to penetrate Palestine through railway construction and economic investments, as well as cultural influence. It sought to strengthen its position in the regional competition by establishing close relations with the Ottoman State. States continued their missionary activities by opening institutions such as consulates, schools, and hospitals, and each made an effort to increase its influence in the region.

The rivalry of Western states in the Palestinian region has not only stemmed from religious and cultural ties, but has also been shaped by strategic, economic and political interests. The Ottoman State's loss of power and the struggle for influence in the region increased the influence of Western powers in Palestine, turning the region into an important strategic and diplomatic area.

Keywords: Palestine, England, France, Russia, Germany.

FİLİSTİN BÖLGESİNDE HALVETİLİK KÂSİMÎ HALVETÎ CÂMÎ'A TARİKATI

Naile BALTACI* - Burhan BALTACI**

Halvetilik (Halvetiyye) Ömer el-Halvetî'ye (ö. 800/1397-98) nispet edilen ve İslâm dünyasının en yaygın tarikatı olarak bilinen tarikatlardan birisidir. Halvetiyye tarikatının dört ana kolundan (Cemâliyye, Ahmediyye, Rûşeniyye, Şemsiyye) Cemâliyye'nin bir şubesi de Kastamonulu Şeyh Şaban-ı Veli'ye (ö. 976/1569) nispet edilen Şabaniyyedir. Biz çalışmamızda Halvetilik'in Filistin bölgesinde yaygın faaliyetleri bulunan bir diğer şubesini, "Kâsimî Halvetî Câmî'a Tarikatını" incelemeye çalışacağız.

Şeyh Mahmud er-Rifâî et-Trablusî h.1274 yılında Filistin'e yaptığı yolculuklardan birisinde Halil şehrinde Şeyh Abdurrahman eş-Şerîf el-Hüseynî ile bir araya gelmiş, ona tarikat dersi vermiş, irşada icazet vermiştir. Böylece Halil şehrinde Halvetiyye tarikatının müritleri Ahmed es-Sâvî, Muhammed el-Cisr, Mahmud er-Rifâî et-Trablusî ve Hasan ed-Decânî'dir. Hasan ed-Decânî'nin vefatından sonra Şeyh Abdurrahman eş-Şerîf bütün bölgenin tarikat şeyhi olmuştur.

Şeyh Abdurrahman eş-Şerîf'e şeyhlik intikal edince tarikat "el-Halvetiyye el-Câmai'a er-Rahmâniyye" adıyla anılmaya başlanmıştır. Tarikat yukarıda ismi geçen dört şeyhin metodunu cem etmiştir. "el-Câmai'a" ismi bu sebepten tarikata verilmiştir. Bir diğer görüşe göre "el-Câmai'a" ismi tarikatın Halvetilik'in yanında "Rifâiyye, Kadiriyye, Ahmediyye, Dusûkiyye, Şâzeliyye, Yeşrâtiyye, Nakşibendiyye, İdrisiyye" gibi sekiz tarikatı da içine almasından dolayı verilmiştir. "Rahmaniyye" şeklinde adlandırılması da Şeyh Abdurrahman eş-Şerîf'in ismine nispetendir.

Filistin'in İngiliz işgali altında olduğu 1346 h. yılında tarikatın şeyhliğini Şeyh Muhammed Husniddîn el-Kâsimî üstlenmiştir. Bu şeyhten sonra şeyhlik bu ailenin fertleri arasında devam etmiştir. Şeyh Muhammed Husniddîn el-Kâsimî'ye nispeten tarikatın ismine "el-Kâsimiyye" ilave edilmiştir.

Bu çalışmamızda tarikatın isminde meydana gelen değişimler ve ismin verilme sebepleri, günümüzdeki temsilcileri ve silsilesi ile bu silsilenin Şeyh Şaban-ı Veli ile irtibatı araştırılacaktır. Tarikatın yayılma alanları incelenerek bu alanlarda yaptıkları hizmetler, ortaya koydukları eserler ve kurumlar ile Filistin bölgesinde inşa ettikleri zaviyeler ele alınacaktır. Ayrıca tarikatın güncel müesseselerine ve eğitim alanında yaptıkları hizmetlere de yer verilecektir. Tarikatın kendine mahsus özellikleri, diğer tarikatlarla benzeşen ve ayrışan yönleri ile mezhebi yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halvetilik, Kâsimî Halvetî Câmî'a Tarikatı, Filistin

HALVETİISM IN THE PALESTINIAN REGION: KÂSİMÎ KHALVETÎ JÂMÎ'A
TARIKAH

The Halvetiyya order is one of the orders attributed to Omar al-Halveti (d. 800/1397-98) and is known as the most widespread order in the Islamic world. Of the four main branches of the Halvetiyya order (Jamaliyya, Ahmadiyya, Rushaniyya, Shamsiyya), one of the branches of the Jamaliyya is the Shabaniyya, attributed to Sheikh Shaban-i Veli of Kastamonu (d. 976/1569). In

*Dr., Milli Eğitim Bakanlığı.

**Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: baltaci@kastamonu.edu.tr

our study, we will try to examine another branch of the Halvetiyya that has widespread activities in the Palestinian region, the "Qassimi Halveti Jami'a Order". In one of his trips to Palestine in 1274 AH, Sheikh Mahmud al-Rifa'i al-Triblusi met with Sheikh Abdurrahman al-Sharif al-Husayni in the city of Khalil, gave him lessons in the order and gave him permission to guide. Thus, the mentors of the Halwatiyya order in the city of Khalil were Ahmed al-Savi, Muhammad al-Jisr, Mahmud al-Rifa'i al-Triblusi and Hasan al-Decani. After the death of Hasan al-Decani, Sheikh Abdurrahman al-Sharif became the sheikh of the order for the entire region. When the sheikhdom passed to Sheikh Abdurrahman al-Sharif, the order began to be known as "al-Khalwatiyya al-Jamai'a al-Rahmaniyya". The order combined the methods of the four sheikhs mentioned above. The name "el-Jamai'a" was given to the order for this reason. According to another view, the name "el-Jamai'a" was given because the order included eight orders such as "Rifâiyye, Qadiriyye, Ahmadiyye, Dusûkiyyei Şâzeliyye, Yeshrâtiyye, Naqshbandiyye, Idrisiyye" in addition to the Halveti order. The name "Rahmaniyye" is also relative to the name of Sheikh Abdurrahman ash-Sharif.

In 1346 AH, when Palestine was under British occupation, Sheikh Muhammed Husniddîn al-Qâsimi assumed the title of the order. After this sheikh, the title of sheikh continued among the members of this family. "el-Qâsimiyye" was added to the name of the order in relation to Sheikh Muhammed Husniddîn al-Qâsimi.

In this study, the changes in the name of the order and the reasons for giving it the name, its current representatives and lineage, and the connection of this lineage with Sheikh Shaban-i Veli will be investigated. The areas of spread of the order will be examined, the services they provide in these areas, the works and institutions they present, and the zawiyas they build in the Palestinian region will be discussed. In addition, the current institutions of the order and the services they provide in the field of education will be included. The order's unique characteristics, its similarities and differences with other orders, and its sectarian aspects will be tried to be determined. The fact that there is no scientific study in our Turkish on this subject increases the importance of the research.

Keywords: Khalwatiyya, Qâsimî Khalwatî Jāmi'a Order, Palestine

**TASAVVUF VE MÜCÂHEDE FİLİSTİNLİ SUFİ ŞEYH FERHÂN ES-SA'DÎ'NİN
İNGİLİZ MANDACILIĞI VE SİYONİZME KARŞI CİHADİ**

Semih BEKÇİ*

Filistin, tarih boyunca Haçlı seferlerinden Moğol istilalarına, İngiliz mandasından Yahudi Siyonist zulmüne kadar birçok saldırıya maruz kalmış; ancak her dönemde güçlü bir direniş sergilemiştir. Bu direnişte tasavvuf ehli de önemli bir rol üstlenmiş ve cihat hareketlerinin öncülerinden olmuştur. Bu çalışma, Filistinli sufilerin kendi coğrafyalarında yaşanan olaylara ve işgallere kayıtsız kalmadıklarını, gerektiğinde öğrencileri ve müritleriyle birlikte savaşa katılarak aktif mücadelelerde bulunduklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, tasavvuf düşüncesindeki mücâhede kavramının yalnızca nefis ile olan mücadeleyi ifade eden bir anlam taşımadığını, aynı zamanda dış tehditlere karşı mücadeleyi de kapsadığını vurgulayarak Şeyh Ferhânes-Sa'dî'nin (ö. 1937) mücadelesini somut bir örnek üzerinden incelemektedir. Çalışmanın odak noktası, Filistin davasının öncü isimlerinden Ceninli Şeyh Ferhân es-Sa'dî'nin tasavvuf merkezli cihat anlayışı ve direnişteki rolüdür. Şeyh Sa'dî, İngiliz mandacılığına karşı ilk cihat hareketlerini başlatan önemli isimlerden biri olarak dikkat çekmiş ve Sa'diyye-Cibâviyye tarikatının seçkin isimlerinden biri olarak tarikat içindeki etkisiyle tanınmıştır. Ayrıca İzzeddin Kassam'ın (ö. 1935) kurucusu olduğu Kassâm hareketinin ikinci lideri olarak kabul edilmektedir. Şeyh Sa'dî, İngiliz sömürgeciliği ve Siyonist tehditlerin farkına vararak, 1921 yılında Mescid-i Aksa'da verdiği vaazlarla bu tehlikelere dikkat çekmiş ve halkı harekete geçirmiştir. Bu süreçte ülke genelinde toplantılar ve protesto hareketleri organize etmiş, cihat için gerekli lojistik desteği sağlamaya yönelik yoğun çabalar göstermiştir. Filistin davasının Ömer Muhtar'ı (ö. 1931) olarak anılan Şeyh Sa'dî, 1936 yılında gerçekleşen Büyük Filistin Devrimi'nde silahlı direnişi başlatan kişi olmuştur. Bu faaliyetleri nedeniyle İngiliz işgal güçleri tarafından tutuklanan Şeyh Sa'dî, İzzeddin Kassam'ın şehit edilmesinin ardından Büyük Filistin Devrimi'nin komutanı olarak mücadeleye devam etmiştir. İşgal güçlerinin hava destekli bir operasyonu ile tekrar esir düşen Şeyh Sa'dî, Hayfa'da düzenlenen bir askerî mahkemede yargılanmış ve 1937 yılının Ramazan ayında, yetmiş beş yaşında idama mahkûm edilerek şehit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Filistin, Mücâhede, Cihat, Siyonizm.

**SUFISM AND STRUGGLE: THE JIHAD OF PALESTINIAN SUFİ SHEIKH
FARHAN AL-SA'DÎ AGAINST BRITISH MANDATE AND ZIONİSM**

Palestine, throughout history, has endured numerous invasions, from the Crusades to the Mongol invasions, the British Mandate, and Jewish Zionist oppression; yet, it has consistently demonstrated strong resistance in every era. In this resistance, the people of Sufism also played a significant role and became pioneers of jihad movements. This study aims to reveal that Palestinian Sufis did not remain indifferent to the events and occupations in their homeland. When necessary, they actively participated in struggles by joining battles alongside their students and disciples. In this context, the study emphasizes that the concept of mujahada in Sufi thought does not solely signify the struggle against the self but also encompasses resistance against external threats. By focusing on the struggle of Sheikh Farhan al-Sa'di (d. 1937), it examines this idea through a concrete example. The focus of the study is the Sufi-centered understanding of jihad and the role in resistance of Sheikh Farhan al-Sa'di of Jenin, one of the prominent figures of the

* Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tasavvuf Ana Bilim Dalı.
E-mail: semihbekci@kilis.edu.tr

Palestinian cause. Sheikh al-Sa'di stood out as one of the key figures who initiated the early jihad movements against the British Mandate. He was also recognized for his influence within the Sa'diyya-Jibawiyya order, as one of its distinguished leaders. He is also regarded as the second leader of the Qassam movement, founded by Izz ad-Din al-Qassam (d. 1935). Sheikh al-Sa'di, recognizing the dangers of British colonialism and the Zionist threat, delivered sermons at Al-Aqsa Mosque in 1921, drawing attention to these dangers and mobilizing the people. During this period, he organized meetings and protest movements across the country and made significant efforts to provide logistical support necessary for jihad. Sheikh al-Sa'di, often referred to as the Omar Mukhtar of the Palestinian cause, became the person who initiated the armed resistance during the Great Palestinian Revolt of 1936. Due to his activities, Sheikh al-Sa'di was arrested by the British occupation forces. After the martyrdom of Izz ad-Din al-Qassam, he continued the struggle as the commander of the Great Palestinian Revolt. Sheikh al-Sa'di was captured again in a British air-supported operation. He was tried in a military court in Haifa and sentenced to death. In the month of Ramadan in 1937, at the age of seventy-five, he was martyred.

Keywords: Sufism, Palestine, Struggle, Jihad, Zionism.

**MESCİD-İ AKSÂ'YA ADANMIŞ BİR HANIM: HZ. MERYEM, ONUN TEBETTÜLÜ
VE GÜNÜMÜZE ÖRNEKLİĞİ**

Asuman ÜNAL ÖZCAN*

Kur'ân-ı Kerim'de ismi geçen tek hanım olan ve hakkında özel bir sure bulunan Hz. Meryem Allah'a adanmışlığın zirve şahsiyetlerinden bir tanesidir. Âyet ve hadislerde hakkında pek çok övgü bulunan Hz. Meryem'i sahip olduğu üstün vasıflar sebebiyle peygamber kabul edenler bulunmaktadır. Henüz anne karnında iken Mescid-i Aksâ'ya, Allah'ın hizmetine vakfedilen Hz. Meryem dünya ve içindekileri tamamen terk ederek Allah'a yönelmesi, iffeti, ismeti ve takvası sebebiyle "Betül" lakabını almıştır. Aynı kökten gelen "tebettül" kelimesi sözlükte kesmek, diğerinden kesip ayırmak, başka şeylerden kesilip Allah'a yönelmek, nikâh ve evlenmeyi bırakarak zahitlik yapmak gibi anlamlara gelirken; tasavvufta dünyadan tamamen uzaklaşarak, Allah'a adanmak, hakikati müşahade etmek için istek ve hazlardan bütünüyle sıyrılmak manalarını ifade etmektedir. Tasavvufî bir mertebe kabul edilen tebettül ile, tasavvufun kastedildiği şekilde değerlendirilmeler yapılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de Müzzemmil Suresi sekizinci âyette "Rabbini anı an, bütün varlığıyla ona yönel" şeklinde tebettülden bahsedilmektedir. Bu bağlamda Hz. Meryem'de tebettülün en güzel örneklerini görmek mümkündür. O küçük yaşlardan itibaren Mescid-i Aksâ'da tam bir tecrid içerisinde zahidâne bir şekilde, Allah'la baş başa yaşamını sürdürmüştür. Adanmışlığı Allah tarafından hüsnü kabul gören Hz. Meryem, ilahi gözetim altında, semavi rızıklarla güzel bir bitki gibi yetiştirilmiştir. Tariflerden anlaşılacağı üzere tebettülde kendine dönüş söz konusudur. Kişi dış dünyadan soyutlanarak, zahiri uyarıcılardan uzaklaşmakta; ibadete ve zikre konsantre olarak rabbine yol bulmaya çalışmaktadır. Etrafımızın sayısız uyararla işgal edildiği günümüz dünyasında Hz. Meryem'in tebettül misyonuna son derece ihtiyacımız olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu sebeple çalışmamızda Hz. Meryem döneminde Kudüs genelinde yaygın bir uygulama olan mabede ve rabbe adanma anlayışı incelenerek, bu anlayışın günümüze yansıyan yönleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Meryem, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Tasavvuf, Tebettül.

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı. E-mail: asumanunalozcان@gmail.com

**TASAVVUFÎ KURUMSALLAŞMA VE İLİM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA
SELÂHADDİN-İ EYYÛBÎ'NİN MEDRESE VE HANKAH FAALİYETLERİ**

Ferhat BÜYÜKBİLGİN*

Selâhaddîn-i Eyyûbî, yalnızca askeri dehası ve Kudüs'ün fethiyle değil, aynı zamanda ilme ve tasavvufa olan derin bağlılığıyla da İslam medeniyetinde kalıcı izler bırakmıştır. Bu çalışma, Selâhaddîn'in eğitim ve tasavvuf politikalarını kurumsal yapılar üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Mısır ve Kudüs başta olmak üzere çeşitli bölgelerde inşa ettirdiği medreseler ve hankahlar, onun Sünnî itikadı merkeze alan bir toplum düzeni kurma gayesinin somut yansımalarıdır. Sultanın bizzat katıldığı ilim meclisleri, hadis ve fıkıh öğrenimine gösterdiği önem, farklı mezheplere yönelik açtığı eğitim kurumları; onun yalnızca bir hükümdar değil, aynı zamanda bir ilim hamisi olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, sûfilerle kurduğu yakın ilişkiler, mütevazı yaşam tarzı ve vakıf sistemleri aracılığıyla desteklediği hankahlar, Selâhaddîn'in tasavvufa verdiği önemin altını çizer. Bu bağlamda, çalışmada Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin ilmî ve tasavvufî katkıları tarihî, kurumsal ve toplumsal açılardan ele alınmakta; onun medrese ve hankahlar vasıtasıyla Sünnî geleneği tahkim etme çabası değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Araştırma, klasik kaynaklara ve çağdaş literatüre dayanarak Selâhaddîn'in çok boyutlu kişiliğini, devlet yönetimi ile ilim ve tasavvuf arasında kurduğu dengeyi bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Selâhaddîn-i Eyyûbî, İlim, Tasavvuf, Medrese, Hankah

**SALADIN'S MADRASAH AND KHANQAH ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF
SUFİ INSTITUTIONALISATION AND KNOWLEDGE POLICIES**

Saladin is remembered not only for his military genius and the conquest of Jerusalem, but also for his deep commitment to scholarship and Sufism, which left a lasting legacy within Islamic civilisation. This study aims to analyse Saladin's educational and Sufi policies through the lens of institutional structures. The madrasahs and khanqahs he established, particularly in Egypt and Jerusalem, are concrete manifestations of his vision for a society centred on Sunni orthodoxy. His personal engagement in scholarly circles, emphasis on the study of hadith and jurisprudence, and the foundation of institutions serving different madhhabs reveal his role not merely as a sovereign, but as a patron of knowledge. Simultaneously, his close relations with Sufi figures, ascetic lifestyle, and establishment of endowments to support khanqahs underscore his esteem for spiritual practice. Accordingly, this paper examines Saladin's scholarly and Sufi contributions from historical, institutional, and social perspectives, evaluating his efforts to reinforce Sunni doctrine through education and mysticism. Based on classical sources and contemporary scholarship, the research presents a holistic perspective on Saladin's multifaceted character and his synthesis of statecraft, religious education, and spiritual leadership.

Keywords: Saladin, Science, Sufism, Madrasah, Khankah

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslami İlimler Tasavvuf Ana Bilim Dalı. E-mail: ferhatbuyukbigin37@gmail.com

HAYREDDİN ER-REMLÎ VE EL-FETÂVA'L-HAYRÎYYE LÎ NEFÎ'L-BERÎYYE ADLI
ESERİ

Seda Nur KUL *

Hayruddîn b. Ahmed b. Alî el-Eyyûbî el-Uleymî el-Fârûkî er-Remlî (ö. 1081/1671), 17. yüzyıl âlimlerindendir. Filistin'in Remle şehrinde doğdu, hayatının büyük kısmını burada geçirdi. Zamanının dini ve sosyal meseleleri üzerine birçok fetva verdi. Eserleri, dönemdeki insanlar ve sonraki nesiller için kaynak oldu. İlmi kişiliği ve halkla ilişkileriyle dikkat çekti. Fıkıh, hadis, tefsir ve kelim gibi İslami ilimler üzerinde eserler yazdı, bu alanlarda önemli tespitlerde bulunmuştur. Geçimini ziraat, inşaat ve ticaret ile sağladı. Remli kadim bir geleneğin önemli bir takipçisi olarak şehrin imarına ve halkının müreffeh bir hayat yaşaması için çaba sarf etti. Nitekim biz müslümanların da Remlî misyonuna ve duruşuna ihtiyaçları olduğunu düşünmekteyiz. *Fetâvâ-yı Hayriyye li nef'il-beriyye âlâ mezhebi'l-imâmi'l-âzam ebi hanifete'n-nu'mân* çeşitli konularında fetvalar ihtiva eden eseridir.

Anahtar kelimeler: Fetva, Remli, *Fetâvâ-yı Hayriyye*, *Filistin*, *Gazze*.

HAYREDDIN BIN AHMED ER-REMLI AND HIS WORK CALLED EL-
FETAWAL-HAYRIYYE LI NAFI'L-BERIYYE

Hayruddin ibn Ahmad ibn Ali al-Ayyubi al-Ulaymi al-Faruqi al-Ramli (d. 1081/1671) was a 17th century scholar. He was born in the city of Ramla in Palestine and spent most of his life there. He issued many fatwas on the religious and social issues of his time. His works became a source for the people of his time and for the following generations. He attracted attention with his scholarly personality and relations with the people. He wrote works on Islamic sciences such as jurisprudence, hadith, tafsir and theology and made important observations in these areas. He earned his living through agriculture, construction and trade. As an important follower of an ancient tradition, Ramli worked hard for the development of the city and for the prosperity of its people. In fact, we believe that we Muslims also need the mission and stance of Ramli. *Fatawa-yi Hayriyya li nef'il-beriyya âlâ madhhab-i-imami'l-azam ebi hanifete'n-nu'man* is a work that contains fatwas on various subjects.

Keywords: Fatwa, Ramli, *Fatawa-yi Hayriyya*, Palestine, Gaza.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. E-mail: sedanurkull@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8718-4918.

FİLİSTİNLİ ÂLİM HAYRUDDİN B. ALİ ER-REMLÎ VE RİSÂLE FÎ SÛRETİ'L-HÜCCETİ'Ş-ŞER'İYYE ADLI ESERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Rüveyda KOZANİ*

H.993 senesinde Filistin'in Remle kentinde doğan Hayruddin b. Ahmed er-Remli, Hanefî fıkıh ekolünün Osmanlı dönemi önde gelen âlimlerindendir. Tefsir, hadis, fıkıh, sarf ve nahiv gibi geniş bir ilim yelpazesinde yetkinliğini ispatlamış; geride fetvalar, haşiyeler ve çeşitli risalelerden oluşan zengin bir ilmî miras bırakmıştır. Bu çalışma Remlî'nin hayatına ve şer'i deliller üzerine kaleme aldığı "Risâle fî Sûreti'l-Hücceti'ş-Şer'iyye" adlı eserine genel bir bakış sunmayı amaçlamaktadır. Remlî'nin eserleri hakkında Türkçe literatürdeki mevcut yetersizlik, bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Zira "Risâle fî Sûreti'l-Hücceti'ş-Şer'iyye" özelinde bugüne kadar herhangi bir Türkçe çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda, söz konusu risalenin tanıtılması ve Remlî'nin ilmî şahsiyetinin, fıkhi metodoloji ve üslubunun incelenmesi hedeflenmektedir. Çalışmada, nitel yöntemler kullanılarak, sınırlı kaynaklardan Remlî'nin hayatına dair bilgilere ulaşılmış ve yazma eserler kütüphaneleri aracılığıyla "Risâle fî Sûreti'l-Hücceti'ş-Şer'iyye"nin tam metnine erişilmiştir. Araştırma sonucunda Hayruddin b. Ahmed er-Remlî'nin herhangi bir resmi görev üstlenmemesine rağmen, döneminde adeta kadilkudât derecesinde ilmî ve toplumsal etkisi gözlemlenmiştir. Sayısız talebesi, eğitim ve irşad faaliyetleri ile verdiği fetvalar sayesinde Remlî, İslam ilim tarihinde saygın bir yer edinmiştir. "Risâle fî Sûreti'l-Hücceti'ş-Şer'iyye" adlı risâlede Şerefüddin el-Gazzî'ye sunulan bir şer'i hüccete el-Gazzî'nin sahih ve muteber diyerek içtihadını çeşitli kaynaklarla delillendirmesi üzerine Remlî, Gazzî'nin görüşlerini ve delillerini tevcih ve tenkit metoduyla ele almıştır. Kendisine sunulan bir meseleye hem hukuki hem ahlaki perspektiften bakarak fetva vermesi önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Bu değerli âlimi tanımak, tanıtmak ve eserlerini incelemek bizler için bir vazifedir. Gelecek çalışmalarda, Remlî ile ilgili çalışmaların artırılması ve eserlerinin Türkçe'ye kazandırılması önemle tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Hanefî, Filistin, Remle, Hayruddin b. Ahmed er-Remli, Risâle.

A GENERAL OVERVIEW OF THE PALESTINIAN SCHOLAR KHAYRUDDIN B. ALI B. AHMAD AL-RAMLI AND HIS WORK RİSALE FÎ SURETİ'L-HUJJATİ'Ş-ŞER'İYYE

Born in Ramla, Palestine in 993 AH, Khayruddin b. Ahmad al-Ramli was one of the leading scholars of the Hanafî school of jurisprudence during the Ottoman period. He proved his competence in a wide range of sciences such as tafsir, hadith, jurisprudence, grammar and grammar; he left behind a rich scientific legacy consisting of fatwas, footnotes and various treatises. This study aims to provide a general overview of Ramli's life and his work "Risale fî Sureti'l-Hujjati'ş-Şer'iyye", which he wrote on religious evidence. The inadequacy of the Turkish literature on Ramli's works increases the importance of this study. Since no Turkish study has been reached to date specifically on the "Risalah of the Sureti'l-Hujjati'sh-Shar'iyye". In this context, it is aimed to introduce the treatise in question and to examine Ramli's scientific personality, jurisprudential methodology and style. In the study, information on Ramli's life was obtained from limited sources by using qualitative methods and the full text of "Risalah of the Sureti'l-Hujjati'sh-Shar'iyye" was accessed through manuscript libraries. As a result of the research, it was observed that Hayruddin b. Ahmed al-Ramli had a scientific and social impact at

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. E-mail: 110ruveydakozani@gmail.com

the level of a judge during his time, despite not undertaking any official duties. Ramli has gained a respected place in the history of Islamic science thanks to his numerous students, educational and guidance activities and the fatwas he issued. In the treatise titled "Risalah fî Sureti'l-Hujjati'sh-Shariyya", upon al-Ghazi's stating that a religious proof presented to Sharafuddin al-Ghazi was authentic and valid and proving his ijtihad with various sources, Ramli addressed Ghazi's views and evidence with the method of tawāh and criticism. His issuing a fatwa by looking at an issue presented to him from both a legal and moral perspective constitutes an important example. It is our duty to know and introduce this valuable scholar and to examine his works. In future studies, it is strongly recommended that studies on Ramli be increased and his works be translated into Turkish.

Keywords: Fiqh, Hanafî, Palestine, Ramla, Hayruddin b. Ahmed al-Ramli, Risalah..

HAYRUDDÎN ER-REMLÎ VE NÜZHETÜ'N-NEVÂZİR İBN NÜCEYM'İN EL-EŞBÂH
VE'N-NEZÂİR'İNE YAZILAN ÖZGÜN BİR HÂŞİYENİN TAHLİLİ

Ali KÖSE*

Bu çalışmada, 17. yüzyılın önde gelen Filistinli Hanefî fakihlerinden Hayruddîn b. Ahmed b. Ali er-Remlî'nin (ö. 1081/1671) *Nüzhetü'n-nevâzır ale'l-Eşbâh ve'n-nezâir* adlı eseri incelenmektedir. er-Remlî, Filistin'in Remle şehrinde doğmuş, tahsil hayatını dönemin önemli ilim merkezlerinde tamamlamış ve çok sayıda önemli alim yetiştirmiştir. Hanefî fıkhiyatında derinleşerek bu alanda önemli bir otorite haline gelmiştir. Fıkıh ve fetva alanındaki üstün yetenekleri sayesinde geniş bir ilmî çevrede tanınmış ve saygı görmüştür. er-Remlî, Hanefî mezhebine yönelik katkılarıyla döneminin önemli hukukçuları arasında yer almıştır. Özellikle *el-Fetâvâ'l-Hayriyye* başta olmak üzere birçok değerli eser telif etmiştir.

er-Remlî'nin dikkat çeken eserlerinden biri olan *Nüzhetü'n-nevâzır*, ünlü Hanefî âlimlerinden İmam İbn Nüceym'in meşhur *el-Eşbâh ve'n-nezâir* adlı eserine yazılmış haşiyelerinden biridir. Bu çalışmada er-Remlî, İbn Nüceym'in fikhî kaidelerine ve tahlillerine açıklık kazandırmış ve eseri daha sistematik bir hale getirmiştir. Böylece, fıkıh kaidelerinin teorik ve pratik boyutlarının anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Bu çalışma kapsamında, er-Remlî'nin ilmî kişiliği, eserin telif amacı, içeriği ve fıkıh literatüründeki yeri ele alınarak, fikhî mirasının incelenmesi amaçlanmaktadır. er-Remlî'nin eserleri, Hanefî fikhının gelişimine katkıda bulunan kaynaklar arasında yer almakta ve onun ilim dünyasındaki yeri Hanefî fikhının gelişimi ve doktrine yapılan katkılar açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışma, Hanefî fikhının tarihî süreç içerisindeki evrimine nispeten ışık tutmakta ve er-Remlî'nin ilmî kişiliği ile ilgili eserin bir incelemesini sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, fıkıh tarihine ve Hanefî doktrinine ilgi duyan araştırmacılar için faydalı bilgiler sunmakta ve fıkıh tarihi ve Hanefî doktrinine ilişkin literatüre mütevazı bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hanefî Fıkhi, Hâşiye, *el-Eşbah ve'n-nezâir*, *Nüzhetü'n-nevâzır*, Hayruddîn er-Remlî, Filistin.

HAYRUDDÎN AL-RAMLÎ AND NUZHAT AL-NAWÂZİR: AN ORIGINAL GLOSS
WRITTEN ON IBN NUJAYM'S AL-ASHBÂH WA AL-NAZÂİR

This study examines the work of the leading Palestinian Hanafî jurist of the 17th century, Hayruddîn b. Ahmad b. 'Ali al-Ramlî (d. 1081/1671), entitled *Nuzhât al-nawâzır ala ala al-Ashbâh wa al-nazâir*. al-Ramlî was born in the city of Remle in Palestine, completed his education in the important scientific centres of the period and trained many important scholars. He deepened in Hanafî fiqh and became an important authority in this field. Thanks to his superior skills in fiqh and fatwa, he was recognised and respected in a wide scholarly circle. al-Ramlî was among the important jurists of his time with his contributions to the Hanafî madhhab. He authored many valuable works, especially al-Fatawa al-Hayriyya.

One of al-Ramlî's remarkable works, *Nuzhatt al-nawâzır*, is one of his glosses on the famous work of Imam Ibn Nujaym, one of the famous Hanafî scholars, entitled *al-Ashbâh wa'n-nazâir*. In this work, al-Ramlî clarified Ibn Nujaym's jurisprudential principles and analyses and

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-mail: alikose88@gmail.com

made the work more systematic. Thus, he made significant contributions to the understanding of the theoretical and practical dimensions of the principles of fiqh.

Within the scope of this study, it is aimed to examine al-Ramlî's scholarly personality, the purpose of composing the work, its content and its place in the fiqh literature, and to analyse his fiqh legacy. al-Ramlî's works are among the sources that contributed to the development of Hanafî fiqh, and his place in the scholarly world constitutes an important example in terms of the development of Hanafî fiqh and contributions to the doctrine.

This study relatively sheds light on the evolution of Hanafî fiqh in the historical process and presents a study of al-Ramlî's scholarly personality. In this respect, the study provides useful information for researchers interested in the history of fiqh and Hanafî doctrine and aims to make a modest contribution to the literature on the history of fiqh and Hanafî doctrine.

Keywords: Hanafî Fiqh, Hāshiya, al-Ashbah wa'n-nazāir, Nuzhatt al-nawāzir, Hayruddīn al-Ramlî, Palestine.

HAYRUDDİN B. AHMED ER-REMLÎ'NİN (Ö. 1081/1671) VE RİSÂLETÜ'L-İNÂYE
'ALÂ'L-VİKÂYE ADLI ESERİ

Abdulkadir GÜNGÖR*

Hayruddîn b. Ahmed b. Alî el-Eyyûbî el-Uleymî el-Fârûkî er-Remlî (ö. 1081/1671) Hanefî fakihidir. 993 yılı Ramazan başlarında (Ağustos 1585) Filistin'in Remle şehrinde doğdu. Erken yaşlarda Kur'an ve Şâfiî fikhı öğrendi. 1007'de Kahire'deki ağabeyi Abdünnebî'nin yanına giderek Ezher'de eğitimine devam etti. Bir süre Şâfiî fikhı okuduktan sonra Hanefî mezhebine geçti. Bu mezhebin fikhını öğrenmeye başladı. Çeşitli âlimlerden fikh, usûl-i fikh, hadis, kıraat ve nahiv dersleri aldı. Ezher'de fetva vermeye başladı. 1013 yılı sonlarına doğru Remle'ye döndü. Bir süre Gazze'de ikamet etti. Ömrünün sonuna kadar öğretim ve fetva ile meşgul oldu. Şöhreti bölgede yayıldı. Resmî görev almadı. Mmeyve yetiştiriciliği ile geçindi. Çeşitli bölgelerden gelen öğrencileri yetiştirdi. Bunlar arasında Muhammed b. Kemâleddin b. Hamza ile oğlu Burhâneddin İbn Hamza, İbrâhim b. Abdurrahman el-Hıyârî, Yahyâ b. Muhammed eş-Şâvî el-Cezâirî, Ebû Sâlim el-Ayyâşî, Alâeddin el-Haskefî, Muhammed b. Hâfızüddin es-Sürûrî ve Îsâ b. Muhammed es-Seâlibî anılabilir. Fıkıh konusunda yetkin olduğu belirtilen, fukaha tasnifinde "meselede müctehid" kategorisinde yer verilen Remlî yaşadığı dönemde Hanefîler'in önde gelen âlimidir. Saygın kişiliğiyle dönemin yöneticileri üzerinde nüfuz sahibi olmuştur. Remlî 27 Ramazan 1081 (7 Şubat 1671) tarihinde Remle'de vefat etti. Remle'de, günümüz Filistin sınırları içerisinde bir şehir, doğmuştur. Aile kökleri itibarıyla Eyyûbî ailesine mensup olup ilim ve faziletle tanınan bir çevrede yetişmiştir.

Dönemin İslam dünyasında yaygın ilmî tartışmalara aktif şekilde katılmış, özellikle fıkıh, usul ve fetva alanında otorite kabul edilmiştir. Fetvaları, dönemin sorunlarına pratik çözümler sunması bakımından dikkat çekicidir. Eserlerinde, halkın gündelik meselelerine yönelik anlaşılabilir üslup kullanmıştır. "Risâletü'l-Înâye 'alâ'l-Vikâye" adlı eserinde, inaye ile ilgili meseleler ele alınmıştır. Bu eser, hem ilmî bir kaynak hem de pratik bir el kitabı olarak dönemin ihtiyaçlarına yanıt vermiştir. Bu çalışmada, müellifin hayatı ve eserleri üzerine inceleme yaparak, eserin yazıldığı dönemin bazı ilmî, sosyal ve kültürel arka planını analiz etmeye çalışacağım. Bu çalışma, geçmişle günümüz arasında bir köprü kurma gayesi taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Remle, Fetva, Risale, Gazze.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. E-mail: abdulkadargungor2001@gmail.com

**KÖTÜLÜK SORUNU VE FİLİSTİN. KÖTÜLÜĞÜN ANLAMI YA DA ANLAMIN
KÖTÜLÜĞÜ**

Hülya ALPER*

Filistin halkı, maruz kaldıkları bütün kötülöklere rağmen güçlü bir tevekköl, onurlu ve dimdik duruşlarıyla âdeta dünyaya meydan okuyorlar. Halbuki hemen her dakika, ileri ve çağdaş dünyanın gözü önünde çocuk, yaşlı ve kadın demeden, kim olduklarına aldıriş edilmeksizin, savunmasız, masum ve mazlum insanlar korkunç bir Siyonist vahşet altında fiziksel olarak ezilmekteler. Sosyal medya ve iletişim kanalları üzerinden gün be gün, Gazze’de günahsız çocuk bedenlerinin katledilişinde tecessüm eden kötölöğe tanık oluyoruz. Binlerce kilometre uzaktan seyredenleri dahi kuşatacak kadar büyük bir acı yaşıyor. Uzaktakini seyretmekle bile sarsan bu vahşet nasıl oluyor da Filistinli müminleri manevî bir yıkıma uğratmıyor?

Neden bu mazlum insanlar, umutlarını, inançlarını ve kendilerine güvenlerini yitirmiyor? Hatta aksine onlar bütün insanlara özellikle de dünya müslümanlarına karşı Hakkın şahitliğini üstleniyorlar. Onlar uğradıkları bu zulme, maruz kaldıkları bu kötölöklere nasıl bir anlam veriyorlar ki maddî ve manevî direnişlerinden vazgeçmiyorlar?

Böyle bir sorudan yola çıkarak bu tebliğ, Filistinli müslümanların örnekliğı üzerinden kötölük ve anlam ilişkisini çok yönlü bir bakış açısıyla tartışmayı hedeflemektedir. Esasen bugünün dünyasında modern Batı düşünce parametrelerinin ölçü alınmasıyla kötölüğün algılanış ve anlamlandırılış şekli, müslüman bir toplumun değerdendirme biçiminden oldukça farklılık arzirmektedir. Bu sebeple İslâm düşünce geleneğinden uzaklaşarak anlam kaymasına uğrayan pek çok kavram gibi kötölüğün “ne”liğini ve hakikatini de yeniden ortaya koyma gerekliliğı bulunmaktadır.

Bu gerekliliğı dikkate alan tebliğ “anlam” üzerine odaklanacaktır. Zira sadece kötölük sorununda değil diğder konularda da problemin merkezinde “anlama ve anlamlandırma” sorunu olduğı düşünülmektedir. Nitekim bu sebeple kötölüğün anlamıyla birlikte anlamın kötölüğünün de bahis konusu edilmesi planlanmaktadır.

Bütün bu tartışmalarla birlikte sonuçta “Dünya hayatında başımıza gelen kötölökleri nasıl anlamlandırmalı ve nasıl karşı durmalıyız?” sorusuna, Filistinli müminlerin yolu üzere bir cevap verilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Filistin, Gazze, Kötölük, Anlam.

**THE PROBLEM OF EVIL AND PALESTINE: THE MEANING OF EVIL OR THE
EVIL OF MEANING**

Despite all the evil they are exposed to, the Palestinian people are virtually defying the world with their strong trust in God and their honorable and upright stance. However, every minute, before the eyes of the advanced and modern world, defenseless, innocent and oppressed people, regardless of their identity, including children, the elderly and women, are being physically crushed under a terrible Zionist savagery. Day by day, we witness the evil embodied in the slaughter of innocent children's bodies in Gaza through social media and communication channels. There is such great pain that it encompasses even those watching from thousands of

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İlahiyat Faköltesi, Temel İslam Bilimleri, Kelâm Ana Bilim Dalı. E-mail: hulyaalper@hotmail.com

kilometers away. How is it that this brutality, which shakes even those watching from afar, does not cause spiritual destruction to the Palestinian believers?

Why do these oppressed people not lose their hope, faith and self-confidence? On the contrary, they undertake to bear witness to God against all people, especially the Muslims of the world. How do they make sense of the oppression and the evil they are subjected to, so that they do not give up their material and spiritual resistance?

Based on such a question, this paper aims to discuss the relationship between evil and meaning from a multi-faceted perspective by giving the example of Palestinian Muslims. Essentially, in today's world, the way evil is perceived and given meaning by taking the parameters of modern Western thought as a measure is quite different from the way a Muslim society evaluates it. For this reason, like many concepts that have shifted in meaning by moving away from the tradition of Islamic thought, there is a need to re-disclose the nature and reality of evil.

Taking this requirement into consideration, the article will focus on “meaning”. Because it is thought that the problem of “understanding and giving meaning” is at the center of the problem, not only in the problem of evil but also in other issues. For this reason, it is planned to discuss the evil of meaning along with the meaning of evil.

With all these discussions, it is ultimately aimed to give an answer to the question of “How should we give meaning to the evils that happen to us in worldly life and how should we stand against them?” according to the path of Palestinian believers.

Keywords: Islam, Palestine, Gaza, Evil, Meaning.

KÖTÜLÜK PROBLEMİ BAĞLAMINDA FİLİSTİN VE GAZZE MESELESİNE BAKIŞ

Zübeyir KARATAŞ*

Bu çalışma, klasik felsefi-teolojik bir mesele olan kötülük problemi bağlamında Filistin ve Gazze’de yaşanan insani trajediyi ve katliamı değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kötülük problemi, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve mutlak iyi olan bir Tanrı’nın varlığı ile dünyada gözlemlenen ahlaki, fiziksel ve metafizik kötülüklerin nasıl bağdaştırılabileceği sorusunu gündeme getirir. Bu kapsamda, Filistin’de özellikle Gazze’de sivillere yönelik sistematik saldırılar, soykırım ve insan hakları ihlalleri, kötülüğün somut tezahürleri olarak incelenmiştir.

Çalışmada Filistin ve Kudüs’ün tarihî, dinî ve kültürel önemi ele alınmış; ardından kötülük problemi, başta Epikouros, Hume, Leibniz, Farâbî, İbn Sînâ ve Gazzâlî gibi filozofların yaklaşımları çerçevesinde kısaca tartışılmıştır. Ardından teodise kavramı üzerinden Filistin meselesi değerlendirilmiş; yaşanan kötülüklerin ardında ilahî hikmetlerin bulunabileceği fikri savunulmuştur. Ayrıca, Gazze saldırıları sonrasında Batı toplumlarında İslam’a yönelik olumlu algı değişimleri, vicdanî uyanışlar ve ümmet bilincinin yeniden inşası gibi gelişmeler, kötülüğün uzun vadede hayra dönüşebileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, yaşanan trajediler sadece bir acı değil; aynı zamanda ahlaki, dinî ve toplumsal bir sınav olarak değerlendirilmiş ve Müslümanların bu konudaki sorumlulukları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Gazze, Kudüs, Kötülük Problemi, Teodise.

A LOOK AT THE PALESTINIAN AND GAZA ISSUES IN THE CONTEXT OF
THE PROBLEM OF EVIL

This study aims to evaluate the humanitarian tragedy and massacre in Palestine and Gaza within the context of the classical philosophical-theological issue known as the problem of evil. The problem of evil raises the question of how to reconcile the existence of moral, physical, and metaphysical evils in the world with the existence of an all-knowing, all-powerful, and perfectly good God. In this context, systematic attacks on civilians in Gaza, acts of genocide, and human rights violations are examined as concrete manifestations of evil.

The study first addresses the historical, religious, and cultural significance of Palestine and Jerusalem, and then discusses the problem of evil through the perspectives of philosophers such as Epicurus, Hume, Leibniz, al-Fârâbî, Avicenna (Ibn Sînâ), and al-Ghazâlî. The issue of Palestine is subsequently evaluated through the concept of theodicy, defending the idea that divine wisdom may lie behind the evils experienced. Furthermore, the positive shifts in perception toward Islam in Western societies following the attacks on Gaza, along with moral awakenings and the reconstruction of the consciousness of the ummah, suggest that evil may, in the long run, transform into good. In this regard, these tragedies are not only seen as suffering but also as a moral, religious, and social test, with an emphasis on the responsibilities of Muslims in this context.

Keywords: Palestine, Gaza, Jerusalem, the Problem of Evil, Theodicy.

* Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: Zubeyirkaratas1@gmail.com, ORCID: 0000-0003-166-2236

BİR KÖTÜLÜK SORUNU OLARAK SOYKIRIM

Gülşen YAYLI*

Ateizm, teizmin tutarsızlığını kötülük sorunu üzerinden delillendirmektedir. Söz konusu delilci meydan okuma tabii ve beşeri kötülükler ve sebep oldukları elem ve kederlerin varlığına rağmen mutlak kudret, bilgi ve merhamet sahibi olan Tanrı'nın varlığını savunmanın çelişkili ve irrasyonel bir tutum olduğunu iddia ederler. Delilci meydan okumanın argümanlarına cevap olarak teist düşünürler, kötülüğün varlığını temellendiren argümanlar geliştirir. Konusu ve işlenişi açısından çalışmada kötülüğün varlığının insanın olgunlaşması ve özgür iradesi açısından önemini savunan teodiselere odaklanılacaktır. Hastalık ve salgınlar, kuraklık, depremler, fırtına ve kasırgalar türünden tabii kötülükler insan iradesinden bağımsız olarak meydana gelen kötülüklerdir. İnsan iradesi bu kötülükleri engellemede kısıtlı bir işleve sahip olabilir. Yalan söyleme, haset etme, aldatma, zulüm etme, adaletsizce muamele, savaşmak ve soykırım gibi eylemler insanın sebep olduğu türden ahlaki kötülüklerdir.

1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Soykırım Suçunun Engellenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde soykırım şöyle tanımlanmaktadır: "ulusal, etnik, ırksal ve dini herhangi bir grubun tamamının ya da bir bölümünün yok edilmesi niyetiyle girişilen katletme, bedensel veya zihinsel hasar verme, yaşam koşullarının kasıtlı olarak bozulması, yeni doğumların engellenmesi ve çocukların zorla gruptan alınarak başka bir gruba verilmesi" türünden eylemlerdir.

Soykırım, tanımının da işaret ettiği üzere, ahlaki kötülüğün en korkunç örneklerindendir. Bu bağlamda soykırım insanın niyeti ve iradesi, ahlaki ve gayr-ı ahlaki eylemleri ve evrensel ahlak ilkeleri, soykırıma maruz kalan insanların ilahi merhamet ve adalete güven duyguları ve eskatolojik mükafat açısından ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kötülük Sorunu, Soykırım, Ahlaki Kötülük.

GENOCIDE AS A PROBLEM OF EVIL

The problem of evil provides atheism a hard evidence to illustrate that theism is incoherent. This evidentialist challenge asserts that inspite of the natural evils and ones caused by humans and pain and sorrow caused by them the defence of the existence of an omnipotent, omniscient and omnibenevolent God is both contradictory and irrational. As respond to evidentialist challenges theism suggests theistic arguments to justify the existence of God inspite of evils. With regard to its subject and method, this study is going to focus on the theodicies that claims the importance of evils with regard to perfectness of a human and free will.

According to the convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide adopted by United Nations in 1948 genocide is the acts of killing, harming them seriously bodily or mentally, worsening the living conditions, preventing births, transferring children out of a group by force with the intention of destroying in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group.

Natural evils such as diseases and pandemics, droughts, earthquakes, storms and hurricanes don't arise form human will. Human will can have a limited roll to prevent this type of evils

* Öğr. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Yabancı Diller Ana Bilim Dalı. E-mail: gulsenyayli@hotmail.com

whereas lying, envying, deception, atrocity, injustice, wars and genocide are moral evils resulting from the actions of choices of humans as moral agents.

As its definition indicates, genocide is one of the most horrendous examples of moral evils. In this context genocide is going to be examined with regard to humans' intention and will, moral and immoral actions and universal moral principles, how people show resistance to genocide because of their believes to divine justice and mercy and afterlife awards.

Keywords: The Problem Of Evil, Genocide, Moral Evil.

**KÖTÜLÜK PROBLEMİ BAĞLAMINDA GAZZE'DEKİ İNSANÎ KRİZ KELÂMÎ BİR
YAKLAŞIM**

İbrahim TOPRAK*

Gazze'de yaşanan vahşet, tüm dünyanın dikkatini çekmekte ve vicdanları derinden etkilemektedir. Bu tebliğde, Gazze'deki zulüm, kelâm ilmi açısından kötülük problemi bağlamında ele alınacaktır. Felsefede daha çok tabii ve ahlaki kötülük şeklinde ele alınan konu klasik kelâmda kötülük problemi, ilahi adalet, kader, özgür irade ve imtihan gibi kavramlarla irtibatlandırılarak incelenmiştir. Bu çalışmada, kelâm ekollerinin Tanrı tasavvurlarına yer verilecek ve Allah'ın insanın saadetini isteyen bir varlık olduğu açıklanmaya gayret edilecektir. Böylece kötülüğün failinin kim olduğu, İlâhi adalet ve hikmet açısından meselenin nasıl anlaşılacağı, vb. sorulara makul cevaplar üretilebilmeyi hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kötülük Problemi, Tanrı Tasavvurları, İmtihan, Özgür irade, Kelam.

**THE HUMANITARIAN CRISIS IN GAZA IN THE CONTEXT OF THE
PROBLEM OF EVIL: A KALÂM-BASED APPROACH**

The atrocities in Gaza attract the attention of the whole world and deeply affect consciences. In this paper, the persecution in Gaza will be discussed in the context of the problem of evil in theology. The problem of evil in classical theology, which is mostly dealt with as natural and moral evil in philosophy, has been analyzed in connection with concepts such as divine justice, fate, free will and trial. In this study, the theological schools' conceptions of God will be included and an effort will be made to explain that God is a being who desires human happiness. Thus, we aim to produce reasonable answers to questions such as who is the perpetrator of evil, how the issue can be understood in terms of divine justice and wisdom, etc.

Keywords: The Problem of Evil, Conceptions of God, Test, Free will, Kalam.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: itoprak@sinop.edu.tr

FİLİSTİNİN BİR YİĞİT FAKİHİ OLARAK MUHAMMED B. AHMED B. SEHL ER-REMLÎ (Ö. 363974)

Halis DEMİR*

Fâtımî Halifesi Muiz-Lidînullâh'ın emriyle öldürülen fakih ve muhaddis. Nablus'ta doğdu. Saîd b. Hâşim et-Taberânî, Muhammed b. Hasan b. Kuteybe ve Muhammed b. Ahmed er-Remlî gibi âlimlerden hadis tahsil etti. Kendisinden Temmâmer-Râzî, Abdülvehhâb b. Ca'fer el-Meydânî, Ali b. Ca'fer en-Nablusî ve Dârekutnî rivayette bulundular. Nablus hatibi olarak da tanındı. Nablus'tan göç edip Remle'yeye yerleşti. Hadis derslerini kalabalık bir topluluk takip etti. Suriye'de teravih namazını yasaklayan ve Sünnî halifeleri övenleri şiddetle cezalandıran Fâtımî Halifesi Muiz-Lidînullâh'ı zemmetti. Sonra şöhreti yayıldı. Mısır'dan sonra Remle ve Dımaşk'ı da ele geçiren ve siyasetlerinin temel amacı Şiîliği yaymak olan Fâtımîler hakkında, elinde on ok bulunsa, onlardan birini Rumlar'a, dokuzunu Fâtımîler'e karşı kullanacağını, bunlarla savaşmanın her müslümâna farz olduğunu ilân eden İbnü'n-Nablusî bu konudaki tavrını ortaya koydu. Tehdid üzerine Remle'yi terketti. Remle-Dımaşk yolu üzerinde Ekvâhu Bâniyâs'ta bir süre inzivayâ çekildi. Donra Dımaşk'a kaçtı. Orada Fâtımîler'e karşı birkaç direniş hareketinde önemli rol oynadı. İhbar üzerine yakalanıp Fâtımî ordu kumandanı Ebû Mahmûd b. Ca'fer b. Felâh el-Kutâmî tarafından bir ağaç kafes içerisine konularak Mısır'a gönderildi. Halife Muiz tarafından sorgulandı. Ok meselesiyle ilgili sözlerin kendisine ait olduğunu kabul etti. Onları eleştirmesine gerekçe olarak ümmetin dinini değiştirdiklerini, sâlih kişileri öldürdüklerini ve ilâhî nuru söndürdüklerini söylemesi üzerine Halife Muizz'in emriyle zincire vurularak deve üzerinde Kahire sokaklarında dolaştırıldı. Sonra görevlendirilen bir yahudi tarafından diri diri derisi yüzülerek öldürüldü. Derisi yüzüldüğü sırada bile metanetini kaybetmedi. "Bu kitapta yazılıdır" (el-İsrâ 17/58) dedi. Doğruyu söylemedeki cesareti ve müstağni tavrıyla tarihe geçti. İhşîdî Emîri Kâfûr'un gönderdiği parayı, "Biz yalnız Allah'a kulluk eder ve yalnız O'ndan yardım dileriz" (el-Fâtiha 1/5) diyerek reddetti. Bu fakihin hayatı ve bazı eserlerini bahsetmek istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Remle, Nablus, Kudüs, Remli, Filistin.

* Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-mail: halisdemir@cumhuriyet.edu.tr

**FİLİSTİN TARAFINDAN GÖNDERİLEN BAZI FÜZELERİN YERLEŞİM
YERLERİNE İSABET ETTİĞİ VE BAZI SEVİLLERİN ZARAR GÖRDÜĞÜ
İDDİASINA İSLAM SAVAŞ HUKUKU AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM**

Kadir SAYIM*

İslam Hukukunun diğer milletlerle olan ilişkilerinde en temel ayrım savaş hali ve barış hali olmak üzere iki kısımdır. Bütün hükümler aradaki bu ilişki durumuna göre şekil almaktadır. İslam hukukunun cârî olduğu devletlerde barış halindeki milletlerin ferdleri zimmi veya müste'men olarak İslam toplumunda kendilerine hakk-ı hayat bulurken savaş hali olduğu durumda ise savaş içerisinde olunan toplum özelinde hüküm tamamen tersine dönebilmektedir. Devletler hukukunun tek taraflı olmayıp devletler arasında bir ittifak ile oluştuğu gerçeğine rağmen İslam Hukuku bu alanda da kendisini bağlayıcı hükümler va'z etmiş ve savaş gibi kanunların tamamen rafa kaldırıldığı durumlarda dahi bu hükümlerin uygulanması adına uhrevi ve dünyevi müeyyideler belirlemiştir. Bu müeyyidelerin biri de savaş halinde masum kimselerin öldürülmemesidir. Zira İslam savaşı bir amaç olarak görmemiş ve onu ancak başvurulacak son vesile olarak kabul etmiştir. Müctehidlerin ittifakla kabul ettiği bir beldeye tebliğ yapılmadan savaş açılmasının caiz olmaması hükmü de bu amacın bir tezahürüdür.⁵ Bugün Müslümanların yüce İslam'ı temsilde gösterdikleri hâlel ve kusurun neticesi olarak yaşadığı zaaf ortamında dahi bu esaslardan ödün verilmesi mutasavver değildir. Bugün bu noktada medâr-ı tenkid addolunan İsrâil'in kanun tanımaz zulmü karşısında dar imkanlarla kendini savunma hakkını kullanan Filistin yönetiminin (Hamas) kendisine yönelik saldırıları bertaraf etmek maksadıyla işgal edilen topraklara gönderdiği bazı füzelerin yerleşim yerlerine isabet etmesi ya da bu atışlarda yerleşim yeri hassasiyetinin gözetilmediği iddiası mezkûr açıdan ele alınması gereken bir konudur. Biz de çalışmamızda bu hususu İslam hukukunun ortaya koyduğu esaslar açısından ele alacağız. Bu açıdan çalışmamız bir giriş iki ana başlık ve bir sonuçtan meydana gelecektir. Girişte İslam savaş hukukunun tarihi seyri ve günümüzde yaşanan fiili durum ele alınacak ve birinci ana başlıkta da İslam savaş hukukunun konumuzla alakalı temel ilke ve esasları üzerinde durulacaktır. İkinci ana başlıkta ise Filistin özelinde konu gerek tarihi gerek sosyal gerek de hukuki açıdan tahlil edilecek ve neticede elde edilenler sonuç bölümünde maddeler halinde zikredilecektir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrâil, İslam Hukuku, Savaş, Siviller

**AN APPROACH TO THE CLAIM THAT SOME MISSILES SENT FROM
PALESTINE HIT SETTLEMENTS AND DAMAGED SOME PEOPLE FROM THE
PERSPECTIVE OF ISLAMIC LAW OF WAR**

The most fundamental distinction in Islamic law's relations with other nations is in two parts: war and peace. All provisions are shaped according to this relationship. In states where Islamic law is valid, individuals of nations at peace find their right to live in the Islamic society as zimmi or musta'man, while in the event of war, the provision can be completely reversed in the case of the society at war. Despite the fact that international law is not unilateral but formed by an alliance between states, Islamic law has imposed binding provisions in this area as well and has determined otherworldly and worldly sanctions for the implementation of these provisions

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-mail: kadirsayim@trabzon.edu.tr

⁵ Serahsi, **el-Mebsût**,

even in cases where laws such as war are completely shelved. One of these sanctions is not to kill innocent people in war. Because Islam has not seen war as a goal and has accepted it only as the last resort. The provision that it is not permissible to declare war on a country that the mujtahids have unanimously accepted without notification is also a manifestation of this purpose. Today, it is not conceivable to compromise on these principles even in the environment of weakness that Muslims experience as a result of the damage and fault they have shown in representing the sublime Islam. Today, at this point, the fact that some missiles sent by the Palestinian Authority (Hamas) to the occupied territories, which is using its right to defend itself with limited means against the lawless oppression of Israel, which is considered a source of criticism, hit settlements or the claim that the sensitivity of settlements was not taken into consideration in these shots is an issue that needs to be addressed from this perspective. In our study, we will also address this issue from the perspective of the principles set forth by Islamic law. From this perspective, our study will consist of an introduction, two main headings and a conclusion. The introduction will address the historical course of Islamic war law and the current actual situation, and the first main heading will focus on the basic principles and fundamentals of Islamic war law related to our subject. In the second main heading, the issue will be analyzed in terms of history, social and legal aspects, especially Palestine, and the results will be mentioned in the conclusion section.

Key words: Palestine, İsrail, İslamic Low, War, Civilians.

عناية علماء فلسطين بكتاب جمع الجوامع للسبكي في الأصول

Marvan MUGALLES*

جمع الجوامع متن في أصول الفقه، اختصره تاج الدين السبكي (771هـ) من زهاء مائة مصنف، جمع فيه بين طريقي المتكلمين والحنفية، وقد لقي هذا الكتاب قبولاً عند أكثر العلماء منذ ظهوره حتى اليوم، وكان ممن اعتنى به علماء الشافعية المنتسبون إلى الديار الفلسطينية، ممن قطنوا فيها أو في غيرها، فمن بين سبعة وثلاثين مؤلفاً، استأثر الفلسطينيون بثلاثة عشر منها، بين القرن الثامن والعاشر الهجريين، من القدس وغزة وعسقلان والرملة، وحصدوا بهذا المرتبة الأولى في العناية بهذا الكتاب، شرحاً ونظماً ودراسة، ولم يختصروا الكتاب كما فعل غيرهم، وكأن ذلك للعمل بوصية مؤلفه الذي خشي باختصاره مرة أخرى تفويت غرض عظيم من أغراض تأليفه، وقد ثبت أن بعض شراح جمع الجوامع من غيرهم قد أخذ عن علماء فلسطين كذلك، فعلاء الدين البصروي، الدمشقي، الشافعي (905هـ) مثلاً هو تلميذ رضي الدين الغزي (935هـ)، والبقاعي (885هـ) رحل إلى فلسطين طلباً للعلم، وأبى صورة تجسد هذا الاهتمام تلك التساؤلات والمناقشات التي بعث بها شمس الدين العيزري الغزي (808هـ) إلى مؤلف جمع الجوامع، الذي أثنى عليه وأجاب عنها في كتابه "منع الموانع عن جمع الجوامع"، وقد نشط علماء فلسطين في مجال التأليف في علم أصول الفقه عمومًا منذ القرن السابع الهجري، وازداد نشاطهم في القرن التاسع الهجري، لا سيما الشافعية والحنابلة. وإثارة هذا الموضوع لها بعدان، الأول: بيان نضج العقلية الفلسطينية؛ إذ يرتبط علم أصول الفقه بإعمال الفكر والمنطق والقياس، وهذه الذهنية المتوارثة أنجبت ابن قدامة المقدسي (620هـ) صاحب كتاب المغني في فقه الخلاف، وابن حجر العسقلاني (852هـ) صاحب كتاب فتح الباري شرح صحيح البخاري، فالمطالع لهذين الكتابين يعرف ما فيهما من قدرات عقلية كبيرة. والبعد الآخر: الإسهام في توثيق الوجود الفلسطيني بتلك الأرض المباركة، ومجابهة التغيير الديموغرافي الذي حدث فيها؛ بإثبات تجذر هوية هؤلاء العلماء في تلك الأرض قبل الاحتلال الصهيوني سنة (1367هـ-1948م)؛ فابن رسلان الرملي (844هـ/1440م) صاحب كتاب "لمع اللوامع في توضيح جمع الجوامع" مثلاً قد وُلِدَ في الرملة بفلسطين ونشأ فيها، وبهذين البُعدين ندرك أهمية هذا الموضوع.

الكلمات المفتاحية: علماء فلسطين – التأليف – أصول الفقه – جمع الجوامع – السبكي

THE SCHOLARLY ATTENTION OF PALESTINIAN SCHOLARS TO AL-SUBKĪ'S JAM' AL-JAWĀMĪ' IN THE FIELD OF USUL AL-FIQH

Jam' al-Jawāmi' is a seminal text in the field of Usul al-Fiqh (principles of Islamic jurisprudence), authored by Taj al-Din al-Subki (d. 771 AH). It is a concise compendium distilled from nearly one hundred earlier works, combining the methodologies of the theologians (mutakallimun) and the Hanafis. Since its emergence, this book has been widely accepted by scholars and remains influential to this day. Among those who paid significant attention to it were Shafi'i scholars associated with the Palestinian regions, whether residing there or elsewhere. Out of thirty-seven known works, Palestinian scholars authored thirteen between the 8th and 10th centuries AH, from Jerusalem, Gaza, Asqalan, and Ramla. They secured first place in their engagement with this book—through detailed explanation, poetic versification, and analytical study—without resorting to abridgment as others did. Their approach aligns with al-Subki's own explicit caution against further abridgment, which he believed would compromise the book's objectives. It is noteworthy that some non-Palestinian commentators also benefited from

* Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: mmugalles@kastamonu.edu.tr

Palestinian scholars. For example, ‘Ala’ al-Din al-Busrawi al-Dimashqi al-Shafi’i (d. 905 AH) was a student of Radi al-Din al-Ghazzi (d. 935 AH), and al-Biqā’i (d. 885 AH) traveled to Palestine in pursuit of knowledge. One of the most prominent examples of Palestinian scholarly engagement with the text is the set of questions and discussions sent by Shams al-Dīn al-‘Ayzārī al-Ghazzī (d. 808 AH) to Al-Subki, the author of *Jam' al-Jawami'*. Al-Subki praised him and responded to his inquiries in his work *Man‘ al-Mawani‘ ‘an Jam‘ al-Jawami'*. Palestinian scholars have been active in the field of writing of Usul al-Fiqh since the 7th century AH, with their contributions increasing significantly in the 9th century AH, particularly among Shafi'i and Hanbali scholars. Raising this issue has two dimensions: first, demonstrating the intellectual maturity of Palestinian scholars. The study of Usul al-Fiqh involves critical thinking, logic, and analogy, intellectual traits inherited from prominent figures such as Ibn Qudama al-Maqdisi (d. 620 AH), author of *Al-Mughni* in comparative jurisprudence, and Ibn Hajar al-Asqalani (d. 852 AH), author of *Fath al-Bari* on *Sahih al-Bukhari*. A reader of these works can discern the extraordinary intellectual capabilities they embody. The other aspect is contributing to the affirmation and historical documentation of the Palestinian presence in the sacred land and confronting the demographic changes that occurred there, by affirming the deep-rooted identity of these scholars in the land prior to the Zionist occupation of 1367 AH / 1948 CE. For instance, Ibn Raslan al-Ramli (d. 844 AH / 1440 CE), author of *Luma‘ al-Lawa‘ih fi Tawdi‘h Jam‘ al-Jawami'*, was born and raised in Ramla, Palestine. These two dimensions underscore the academic and historical significance of this topic.

Keywords: Scholars of Palestine , Authorship, Usul al-Fiqh , "*Jam' al-Jawami'*", Al-Subki.

GAZZELİ MEŞHUR FAKİHLER VE FIKIH İLMİNE HİZMETLERİ

Zehra KAYA* - Ahmet ÖZDEMİR**

Filistin topraklarındaki Gazze şehri, tarih boyunca ticaret faaliyetleri, kültürel ve tarihi yapı zenginliği bakımından önemli konumunun yanında ilim dünyasına kazandırdığı nadide şahsiyetler bakımından da temayüz etmektedir. Her bir ilim dalına ait önemli şahsiyetleri ele almak kapsamlı ancak akademik çalışmalar ile mümkün olacaktır. Bu sebeple bu tebliğde konu sınırlamasına gidilerek fıkıh ilminde meşhur olan fakihler ve fıkha hizmetleri ele alınmaktadır. Gazzeli fakihlerin tespitinde fakihin Gazze’de doğması ve bir süre orada yaşaması temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Hayatının sadece bir kısmında Gazze’de bulunan fakihler araştırma alanına dâhil edilmemiştir. Tarihi süreçte "Gazzî" ismini taşıyan ancak Gazze’de doğmamış fıkıh âlimlerinin varlığı, nisbelerin çok yönlü anlamlarını ve kişilerin kimliklerini belirlemede birden fazla faktörün etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, tarihi metinleri incelerken nisbelerin sadece coğrafi bir işaretleyici olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ilmî bağları da ifade edebileceğini göz önünde bulundurmanın önemini vurgular. Bölgede fıkıh ilmi ile meşgul olan bütün âlimlerin belirlenmesi pek mümkün olamayacağından dolayı sadece fıkıh tarihi bakımından öne çıkan bazı Gazzeli fakihlerin tespiti, onların tanıtımı ve fıkıh ilmine yaptıkları hizmetlerin açıklanması tebliğin temel amacı olarak belirlenmiştir. Gazze’li fakihlerden meşhur olanlar; Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî (ö. 204/820), Ebû Nuaym Şihâbüddîn Ahmed b. Abdillâh b. Bedr el-Âmirî el-Gazzî (ö. 822/1419), Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Kâsım b. Muhammed el-Gazzî (ö. 918/1512), Şihâbüddîn (Şemsüddîn) Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed el-Ömerî et-Timurtâşî el-Gazzî (ö. 1006/1598), Sâlih b. Muhammed b. Abdillâh et-Timurtâşî el-Gazzî (ö. 1055/1645), Takıyyüddîn b. Abdilkâdir et-Temîmî ed-Dârî el-Gazzî (ö. 1010/1601), Şemseddîn Ebû Abdullah Muhammed bin Halef bin Kâmil bin Atâullah el-Gazzî’dir. Gazzeli meşhur fakihlerin ve fıkıh ilmine hizmetlerinin tespit edilmesi tarihte Filistin bölgesinin sahip olduğu ilmî hüviyetin ortaya çıkarılmasının yanı sıra, fıkıh tarihi açısından da bir bölge özelinde fikhî faaliyete vurgu yapması bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh- Filistin- Gazze

FAMOUS FAKHIHS OF GAZA AND THEIR SERVICES TO THE SCIENCE OF FIQH

The city of Gaza in the Palestinian territories has been notable throughout history for its trade activities, cultural and historical richness, as well as the rare figures it has brought to the world of science. Addressing important figures from each branch of science will only be possible through comprehensive academic studies. For this reason, in this paper, the famous fakhihs and their fiqh services are discussed by limiting the subject. In determining the jurists of Gaza, the basic criterion was that the jurist was born in Gaza and lived there for a while. Jurists who were in Gaza for only part of their lives were not included in the research area. The existence of fiqh scholars who bore the name "Ghazzi" but were not born in Gaza throughout history shows that more than one factor is effective in determining the multifaceted meanings of nisba and the identities of individuals. This situation emphasizes the importance of considering that when examining historical texts, nisba can be used not only as a geographical marker but also as an expression of social, cultural and scientific ties. Since it is not possible to identify all the scholars

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

** Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-mail: ebuertugulfatih@gmail.com

who are engaged in the science of jurisprudence in the region, the main purpose of the notification was determined as identifying only some prominent Gazan jurists in terms of the history of jurisprudence, introducing them and explaining their services to the science of jurisprudence. Famous jurists from Gaza are; Abu Abdillâh Muhammad b. Idris b. Abbas al-Shafi'i (died 204/820), Abu Nuaym Shihab al-Din Ahmad b. Abdillâh b. Badr al-Amiri al-Ghazzi (died 822/1419), Abu Abdillâh Shams al-Din Muhammad b. Qasim b. Muhammad al-Ghazzi (died 918/1512), Shihab al-Din (Shams al-Din) Muhammad b. Abdillâh b. Ahmad al-Omari et-Timurtashi al-Ghazzi (died 1006/1598), Salih b. Muhammad b. Abdillâh et-Timurtâşî el-Gazzî (d. 1055/1645), Takıyyüddîn b. Abdilkâdir et-Temîmî ed-Dârî el-Gazzî (d. 1010/1601), Şemseddîn Ebû Abdullâh Muhammed bin Halef bin Kâmil bin Atâullah el-Gazzî. Identifying the famous jurists of Gaza and their services to the science of jurisprudence is important not only in terms of revealing the scientific identity of the Palestinian region in history, but also in terms of emphasizing jurisprudential activities in a specific region in terms of the history of jurisprudence.

Key Words: Fiqh - Palestine - Gaza

TÜRK KIZILAY DERNEĞİ TARAFINDAN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE YAPILAN YARDIMLAR (1948-1952)

Mehmet Serhat YILMAZ*

1948 yılında İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden sonra beş Arap ülkesi bu devleti tanımamış ve İsrail'e karşı savaş açmıştır. Mısır, Ürdün, Irak, Suriye ve Lübnan İsrail'e karşı verilen ilk savaşta yer alan Arap devletleridir. Arap devletleri için savaş bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. İsrail'in üstün geldiği 1948 Arap-İsrail Savaşı beraberinde Filistinli mülteciler sorununun da başlangıcı olmuştur. Savaş sonrası birçok Filistinli Arap devletlerine göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Kendi topraklarında önce mülksüz bırakılan Filistinliler, yurtlarını terk edince mülteci konumuna düşmüşlerdir. Birleşmiş Milletler tarafından Filistinli mültecilerin sorunlarına çözüm bulmak için çalışma başlatılmış ve kararlar alınmıştır. Bu kararlar içinde en önemlisi yurdundan ayrılan Filistinlilerin geri dönmesine imkân tanınması olmuştur. Bu gelişmeler ışığında Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Komisyonu oluşturulmuş, bu komisyon, daha sonra UNRWA adını almıştır. UNRWA, 1948 savaşı sonrasında, Filistinli mültecilere yardım sağlama amacıyla 8 Ocak 1949'da BM Genel Kurulu'nun 302 numaralı kararıyla kurulmuştur. Böylece Filistinli mültecilerin barınma, sağlık ve insani yardımlar için destek sağlanması amaçlanmıştır.

Bildiride 1948-1952 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Filistinli mültecilere Türk Kızılay Derneği aracılığıyla yaptığı aynı ve nakdi yardımların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bildiri için temel kaynak olarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan konu hakkındaki yazışma ve arşivlik malzemeden yararlanılmıştır. Ayrıca konu hakkında araştırma ve inceleme eserlerden yararlanılmıştır. Sonuç olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin çağrısı gereğince Filistin mültecilere Türk Hükümeti tarafından Türkiye Kızılay Derneği vasıtasıyla 2000 adet çadır, ekmeklik buğday, sıhhi yardım malzemesi gibi aynı ve nakdi yardımlar yapılmıştır. Türk Hükümeti tarafından Filistinli mülteciler konusunda duyarlı davranılmış, imkanlar ölçüsünde yardım götürülmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Mülteciler, Türk Kızılay Derneği, İnsani Yardım

AID PROVIDED TO PALESTINIAN REFUGEES BY THE TURKISH RED CRESCENT ASSOCIATION (1948-1952)

After Israel declared its independence in 1948, five Arab countries did not recognize this state and declared war on Israel. Egypt, Jordan, Iraq, Syria and Lebanon were the Arab states that fought the first war against Israel. The war ended in disappointment for the Arab states. The 1948 Arab-Israeli War, in which Israel emerged victorious, also marked the beginning of the Palestinian refugee problem. After the war, many Palestinians were forced to migrate to Arab states. Palestinians, who were first dispossessed in their own lands, became refugees when they left their homeland. The United Nations initiated work and made decisions to find a solution to the problems of Palestinian refugees. The most important of these decisions was to allow Palestinians who had left their homeland to return. In light of these developments, the United Nations Assistance Commission for Palestinian Refugees was established, which later became UNRWA. UNRWA was established on January 8, 1949, by UN General Assembly resolution 302, with the

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: serhat42@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

aim of providing assistance to Palestinian refugees after the 1948 war. Thus, it was aimed to provide support for shelter, health and humanitarian aid to Palestinian refugees.

The aim of the declaration is to reveal the in-kind and cash aid provided by the Republic of Turkey to Palestinian refugees through the Turkish Red Crescent Society between 1948-1952. The main source for the declaration is the archival material on the subject in the Republic Archives of the Presidency of State Archives. In addition, research and examination works on the subject were used. As a result, in accordance with the call of the United Nations Secretary General, the Turkish Government provided in-kind and cash aid such as 2000 tents, bread wheat, and medical aid materials to Palestinian refugees through the Turkish Red Crescent Society. The Turkish Government has been sensitive about the issue of Palestinian refugees and has tried to provide aid to the extent possible.

Keywords: Palestine, Refugees, Turkish Red Crescent Society, Humanitarian Aid.

OSMANLI'NIN SON KUDÜS NAİBLERİ

Hasan TELLİ*

İslam'ın ilk döneminden itibaren Kudüs, Müslümanlar için mukaddes bir şehir olmuştur. Zira Müslümanların ilk kiblesi ve Hz. Peygamber'in isra ve miraç mucizenin gerçekleştiği yer olan Mescid-i Aksa burada bulunmaktadır. Yermük Savaşı (15/636) galibiyetinden sonra Hz. Ömer döneminde (634-644) İslam topraklarına katılan Kudüs, daha sonra Emeviler (661-750), Abbasiler (750-1258), Tolunoğulları (868-905), Fâtîmîler (909-1171) ve Büyük Selçukluların (1040-1157) idaresinde kalmıştır. 1099-1187 yılları arasında Haçlıların hâkimiyetinde kalan Kudüs 1187 yılında Selâhaddîn-i Eyyûbî (1171-1193) tarafından tekrar Müslümanların eline geçmiştir. Eyyûbîler (1171-1462) ve Memlûkler'in (1250-1517) idaresinden sonra Kudüs 1516 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlılar 1917 yılına kadar 401 yıl Kudüs'ü barış ve huzur içinde idare etmiştir. Farklı millet ve din mensuplarının kendi ibadetlerini ve kültürlerini rahatça yaşayabileceği bir ortam hazırlamış ve birlikte yaşama kültürünü asırlarca devam ettirmiştir. Bu ortamın oluşmasında Osmanlıların Kudüs'te uyguladığı ilmi, idari ve adli sistem önemli rol oynamıştır. Bu sistemin önemli sacayaklarından biri de ilmiye sınıfından olan nâiblerdir. Osmanlı döneminde Kudüs'e medrese eğitimi alarak özellikle fıkıh alanında uzmanlaşmış olan ve görev bölgesindeki ihtilafları çözebilecek seviyede bilgi birikimine sahip olan nâibler tayin edilmiştir. Osmanlı adli teşkilatında kadılarla aynı yetkilere sahip olan bu nâibler görev yerlerinde adaletin tevziinde önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu çalışmanın konusu daha önce akademik çalışmalara konu olmamış olan Kudüs nâibleri hakkındadır. Çalışma Osmanlı son döneminde Kudüs nâibi olarak görev yapan ve Meşihat Arşivi'nde belgeleri bulunan Ahmed Necib Efendi, Mahmud Efendi ve Mehmed Tahir Efendi kapsamında ele alınmıştır. Çalışmada söz konusu şahsiyetlerin kimlikleri, eğitim durumları, varsa icazetnameleri, görevleri ve hizmetleri konusuna yoğunlaşmıştır. Arşiv belgelerini analiz ve değerlendirmeye dayalı doküman incelemesi yöntemi esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Osmanlı, Kudüs, Nâib, Meşihat

OTTOMAN'S LAST JERUSALEM NAIBS

Since the first period of Islam, Jerusalem has been a holy city for Muslims. The first qiblah of Muslims and the place where the Prophet's miracle of Isra and Miraj took place, Masjid al-Aqsa, are located here. Jerusalem, which was annexed to Islamic lands during the reign of Hz. Umar (634-644) after the victory in the Battle of Yarmouk (15/636), was later under the rule of the Umayyads (661-750), Abbasids (750-1258), Tulunids (868-905), Fatimids (909-1171) and Great Seljuks (1040-1157). Jerusalem, which was under the rule of the Crusaders between 1099-1187, was taken over by the Muslims again in 1187 by Salâhaddîn-i Ayyûbî (1171-1193). After the rule of the Ayyubids (1171-1462) and Mamluks (1250-1517), Jerusalem was annexed to the Ottoman lands in 1516 during the reign of Yavuz Sultan Selim. The Ottomans ruled Jerusalem in peace and tranquility for 401 years until 1917. The Ottomans prepared an environment where members of different nations and religions could comfortably live their worship and culture and maintained the culture of coexistence for centuries. The scientific, administrative and judicial system implemented by the Ottomans in Jerusalem played an important role in the creation of this environment. One of the important pillars of this system was the naibs, who were members of the scholarly class. During the Ottoman period, nâibs were appointed to Jerusalem, who had received

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: tellihasan@mersin.edu.tr

a madrasa education and specialized in jurisprudence and had the knowledge to resolve disputes in the area of duty. These nâibs, who had the same powers as qadi in the Ottoman judicial organization, assumed important duties in the dispensation of justice in their places of duty. The subject of this study is about the naibs of Jerusalem, which has not been the subject of academic studies before. The study focuses on Ahmad Najib Efendi, Mahmud Efendi and Mehmed Tahir Efendi, who served as the naibs of Jerusalem in the late Ottoman period and whose documents are available in the Mashihat Archives. The study focuses on the identities of these individuals, their educational status, their icazetnames (if any), their duties and services. It is based on document analysis method based on analyzing and evaluating archival documents.

Keywords: Islamic History, Ottoman, Jerusalem, Nâib, Mashihat.

ŞEHİR KİMLİĞİNİN OLUŞUMUNDA İSİMLERİN ROLÜ: KUDÜS ÖRNEĞİ

Mehmet KAZDAL* - Nurbanu SUKAS**

Kudüs, sahip olduğu kapsayıcı vizyonu ve kimliğiyle tarih boyunca farklı medeniyetlerin bir arada yaşadığı bir merkez olmuştur. Şehir, bu medeniyetlerin kültüründen beslenerek farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Kudüs'ün tarih boyunca yaşadığı dönüşümler yalnızca isimlerle sınırlı kalmamış, şehrin kimliğinde de kendini göstermiştir. Şehrin bilinen ilk adı, Antik Kenan dönemi kayıtlarında geçen "UrSalim" veya "UrŞalim"dır. İsrailoğullarının bu topraklara gelmesinden çok daha önce bu bölge için kullanılan bu isim Kenan diline aittir. Şehir için kullanılan diğer isimlerden bazıları ise "Yebus" ve "İliya"dır. "Yabus" ya da "Yebus" olarak ifade edilen ismin şehrin en eski ikinci ismi olduğunu söylemek mümkündür. Kenan diline ait bir isim olan Yabus, 'tepe' veya 'yükseklik/yükselti' anlamı taşımaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde şehrin ismi Roma İmparatoru Publius Aelius Hadrianus'un isminden hareketle "İliya (Aelia Capitolina)" olarak anılmıştır. Şehrin bugün en çok bilinen ismi olan "Kudüs" ise ilk kez Abbasiler Dönemi'nde Halife el-Memun zamanında sikkelerin üzerine bastırılmasıyla duyulmuştur. Öte yandan Kur'an-ı Kerim'in bu topraklar için ortaya koyduğu isimlendirmeler de önem arz etmektedir. Kur'an-ı Kerim Kudüs'ü merkeze alarak, "Bereketli Topraklar", "Mukaddes Topraklar" ve daha birçok ifade ile şehri çevreleyen bölgeye atıfta bulunmuştur. Hadis-i şeriflerde ise söz konusu mukaddes topraklar Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) tarafından "Beytülmakdis" olarak isimlendirilmiştir. Beytülmakdis ismi, etrafı surlarla çevrili kadim şehri, Mescid-i Aksa'yı ve her ikisini de içine alan sınırları belirli bir bölgeyi ifade edecek şekilde hadis-i şeriflerde yer almaktadır. Tarih boyunca Kudüs şehrinin isminde yaşanan değişiklikler, şehrin sahip olduğu sosyal, siyasi ve kültürel kodların kronolojik bir dönüşümünü gözler önüne sermektedir. Edward Said'in bilginin zamanla söyleme dönüşerek bir iktidar aracına evrildiği yönündeki varsayımı çerçevesinde, Kudüs'e yönelik güncel isimlendirmelerin de Oryantalist ve Siyonist söylemler doğrultusunda şekillendirildiğini ve bu bağlamda bir iktidar aracı olarak işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Bu bağlamda çalışmada, şehrin farklı dönemlerde aldığı isimler derinlemesine incelenecek ve bu isimlerin şehrin kimliğine olan yansımalarına ışık tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İliya, Kudüs, Beytülmakdis, Mukaddes Topraklar.

THE ROLE OF NAMES IN THE FORMATION OF CITIES' IDENTITIES: THE CASE OF AL-QUDS

The city, al-Quds, has been a centre where different civilizations lived together throughout history thanks to its comprehensive vision and identity. The city has been named differently, influenced by the cultures of these civilizations. The changes that the city has experienced throughout history have not been limited to names alone, but have also become clear in the city's identity. The city's first known name is 'UrSalim' or 'UrShalim', which is mentioned in records from the Ancient Canaanite period. Other names used for the city are 'Yebus' and 'Aelia'. The name 'Yabus' or 'Yebus' is the city's second ancient name. The name Yebus is also a Canaanite language name, and it means 'hill' or 'height/elevation'. During the Roman Empire, the city was named as 'Aelia Capitolina' based on the name of the Roman Emperor Publius Aelius Hadrianus. The name of the city that is most commonly known today, 'al-Quds', was first introduced during

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: mehmet.kazdal@erdogan.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü. E-mail: nurbanusukas@gmail.com

the Abbasid Period when the coins were minted during the reign of Caliph al-Ma'mun. Moreover, the names that the Qur'an put forward for these lands are also important. The Qur'an, centring on the al-Quds, referred to the region surrounding the city with the terminologies such as the 'Ard al-Muqadasah', the 'Land of Barakah' and more. Prophet Muhammad (pbuh) used the name 'Bayt al-Maqdis' to refer to the Old City of Bayt al-Maqdis, Al-Aqsa Mosque and a region with certain boundaries that includes both. The changes in the name of the city of al-Quds throughout history reveal a chronological transformation of the social, political and cultural codes of the city. In the light of Edward Said's assumption that knowledge has been transformed into a tool of power, it is worth mentioning that the naming of al-Quds today has been shaped within the framework of Orientalist and Zionist discourse and is used as a tool of power. In this context, the names that the city has taken in different periods will be examined in depth and the effect of these names on the identity of the city will be shed light on.

Keywords: Aelia, al-Quds, Bayt al-Maqdis, Ard al-Muqadasah.

KUDÜS: OSMANLI'DAN MODERN DÖNEME BİR DÖNÜŞÜM ANALİZİ

Neslihan POLAT*

Kudüs, tarih boyunca farklı medeniyetlerin egemenliğinde zengin bir kültürel ve dini miras oluşturmıştır. Bu çalışma, özellikle Osmanlı dönemi ile modern siyasi süreçlerde Kudüs'ün geçirdiği dönüşümleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu şehrin politik, sosyal ve dini yapısı, geçirdiği dönemlere göre büyük değişiklikler göstermiştir. Osmanlı yönetimi altında Kudüs, hoşgörü ve istikrarını korumuş, modern dönemde ise siyasi statüsü ve dini önemi çeşitli çatışmaların odağı olmuştur. Osmanlı'nın yaklaşık dört yüzyıllık yönetimi, şehirde barış içinde bir arada yaşamı ve dini hoşgörüyü önceleyen bir idare anlayışı ortaya koymuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren bölgedeki siyasi dengelerin değişmesiyle birlikte, Kudüs, Ortadoğu'daki en önemli anlaşmazlık noktalarından biri haline gelmiştir. Bu makalede, tarihsel süreçteki kırılma noktaları analiz edilerek geçmişin barış tecrübelerinden günümüz için çıkarılabilecek dersler tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Osmanlı, Ortadoğu, Siyasi Statü, Dini Miras.

JERUSALEM: AN ANALYSIS OF TRANSFORMATION FROM THE OTTOMAN ERA TO THE MODERN PERIOD

Jerusalem, throughout history, has formed a rich cultural and religious heritage under the rule of various civilizations. This study aims to examine the transformations Jerusalem underwent, particularly during the Ottoman period and in modern political processes. The city's political, social, and religious structure has shown significant changes according to the periods it has gone through. Under Ottoman rule, Jerusalem maintained its tolerance and stability, while in the modern era, its political status and religious importance have been the focus of various conflicts. The Ottoman Empire's nearly four-century rule introduced an understanding of administration that prioritized peaceful coexistence and religious tolerance in the city. With the change in the political balances in the region from the beginning of the 20th century, Jerusalem has become one of the most important points of contention in the Middle East. This article analyzes the breaking points in the historical process and discusses the lessons that can be learned from the past experiences of peace for the present day.

Keywords: Jerusalem, Ottoman, Middle East, Political Status, Religious Heritage.

* Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kuran-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi Ana Bilim Dalı. E-mail: polatnes@hotmail.com

جهود الأيوبيين العلمية في القدس- المدرسة الصلاحية نموذجاً

Thamer HATAMLEH*

لم تكن الدولة الأيوبية مجرد دولة جهادية، بل كانت أيضاً مشروعاً علمياً ونهضوياً متكاملًا. وكان للحديث النبوي نصيب وافر من هذا المشروع، إذ سعت الدولة إلى إحيائه، ونشره، وتيسيره للناس، مما ترك أثرًا بارزًا في تاريخ العلوم الإسلامية، حيث انتشرت المدارس العلمية في القدس الشريف في زمن الأيوبيين بشكل لافت، ذكر المؤرخ جمال الدين أبو عبد الله الحنبلي العليبي في كتابه "الأنس الجليل في تاريخ القدس والخليل" أكثر من أربعين مدرسة وفقية في القدس وأكناف المسجد الأقصى، ومن أكبر هذه المدارس التي أنشأها السلطان صلاح الدين الأيوبي في عام (588هـ-1192م) "المدرسة الصلاحية"، وهي مدرسة شرعية شافعية تُنسب إليه، حيث أصبحت من أكبر المدارس والمعاهد الدينية في القدس آنذاك، وقد جعل صلاح الدين على مشيختها وتدريبها كبار علماء العالم الإسلامي وتعدّ مشيختها من الوظائف السننية المرتبطة بالسلطان مباشرة، وافتتح بها تخصصات مختلفة إلى جانب المذهب الشافعي، وأوقف عليها أوقافاً عديدة في سبيل دوامها -منها ثلاث قرى وأكثر من مئة دكان-، وكان أول من درّس فيها مجد الدين ابن جهيل (ت596هـ) صاحب كتاب (فضائل الجهاد). وقد توالى على رئاسة التدريس فيها عدد من كبار العلماء من المحلّين المشهورين، وقد أحصيت قرابة عشرة علماء من كبار المحلّين ممن تسلّموا مشيختها والتدريس فيها، فكان لهم الأثر في نشر علم الحديث، خاصة في فضائل الجهاد والدفاع عن بيت المقدس.

الكلمات المفتاحية: جهود الأيوبيين العلمية، المدرسة الصلاحية، مدارس القدس الحديثية.

SCIENTIFIC EFFORTS OF THE AYYUBIDS IN JERUSALEM – AL-MADRASAH AL-SALĀHIYYAH AS A MODEL

The Ayyubid state was not merely a militant entity; it was also a comprehensive intellectual and revivalist project. The Prophetic Hadith occupied a central place within this project, as the state endeavored to revive, disseminate, and make it accessible to the public. This had a significant impact on the history of Islamic sciences, particularly with the remarkable proliferation of scholarly institutions in Jerusalem during the Ayyubid era. The historian Jamal al-Dīn Abū 'Abd Allāh al-Ḥanbalī al-'Alīmī, in his book *Al-Uns al-Jalīl fī Tārīkh al-Quds wa al-Khalīl*, recorded over forty endowed schools in Jerusalem and around the al-Aqsa Mosque. Among the most prominent of these was the *Ṣalāhiyya School*, established by Sultan Ṣalāḥ al-Dīn al-Ayyūbī in 588 AH / 1192 CE. This Shāfi'ī legal school, named after the Sultan himself, became one of the most important religious institutions in Jerusalem at the time. Ṣalāḥ al-Dīn appointed some of the leading scholars of the Islamic world to its leadership and teaching positions, with the post of headmaster being a prestigious position directly tied to the Sultan. The school offered various areas of specialization in addition to Shāfi'ī jurisprudence and was endowed with several sources of income—including three villages and over one hundred shops—to ensure its sustainability. The first to teach there was Majd al-Dīn Ibn Juhbal (d. 596 AH), author of *Faḍā'il al-Jihād*.

Several renowned scholars, especially prominent Hadith specialists, subsequently held leadership and teaching positions at the Ṣalāhiyya School. Approximately ten leading Hadith scholars were recorded to have served as headmasters and instructors, significantly contributing

* Assoc. Prof., E-mail: Samirhatemle@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

to the spread of Hadith knowledge—particularly in the areas of the virtues of jihad and the defense of Jerusalem.

Keywords: Ayyubid Scholarly Efforts, Al-Şalāhiyya School, Hadith Schools In Jerusalem.

HÂŞİYE CÂMİA ALE'L-FERÎDE Bİ-İLMİ'L-MUSTALAH

Emine DEMİL *

Hadis ilmi, İslâm düşüncesinde önemli bir yer tutar ve hadis ilimlerine dair yazılan eserler, bu disiplinin temel taşlarını oluşturur. Bu bağlamda, İbn Hacer el-Askalânî'nin hadis usulünün temel kavramlarını özetleyen Nuhbetü'l-Fiker adlı eseri, hadis usulü literatüründe önemli bir yer teşkil etmektedir. Nuhbetü'l-Fiker, İbnü's-Salâh'ın hadis ilimlerini altmış beş nevi halinde incelediği Mukaddime'sine kırk nevi daha eklenerek hazırlanmış bir muhtasar olup, hadis usulünün temel kavramlarını özlü bir şekilde ifade eder. Yusuf el-Gazzî, bu eseri nazım formatında yeniden düzenler ve üzerine detaylı bir haşiye yazar. Çalışma metnimiz olan Yusuf el-Gazzî'nin İbn Hacer el-Askalânî'nin Nuhbetü'l-Fiker'i üzerine inşa ettiği bu haşiyesi, hadis usulü alanındaki literatürü zenginleştiren bir eser olarak öne çıkmaktadır. İbn Hacer'in Nuhbe'sinin ifade netliği ve anlam mükemmelliği açısından diğer eserlerden üstün olduğunu belirten Gazzî, bu eserin hadis ilmi öğrencileri için bir referans kaynağı olarak kabul edildiğini ifade eder ve mensur metindense manzum metnin ezberlenmesinin daha kolay olduğunu belirterek öncelikle Nuhbetü'l-Fiker üzerine elli üç beyitlik bir manzume kaleme alır. Diğer bir deyişle Nuhbetü'l-Fiker'i nazma çevirir ve bu manzumeyi Ferîdetün bi-İlmi'l-Mustalah olarak isimlendirir. Daha sonra hem Nuhbe'deki hem de -hadis usulüne dair yazılan ve İbnü's-Salâh'ın Mukaddime'sinin manzum bir muhtasarı olan- Zeynüddin Irâkî'nin Elfiyye'sindeki bazı meseleleri açıklamak üzere bir haşiyeyi kaleme alır ve bu haşiyeyi Hâşîye Câmîa ale'l-Ferîde bi-İlmi'l-Mustalah olarak adlandırır. Hâşîye'de evvela Ferîde'nin beyitleri verilir, daha sonra bu beyitler detaylıca şerh edilir. Gazzî eserinde mukaddimede de belirtildiği üzere hadis terminolojisinin temel kavramlarını kolaylaştırmayı ve hükümleri detaylı bir şekilde ele almayı hedefler. Bunun yanı sıra, -kendisinin ifadesiyle- okuyucunun zihnini gereksiz şeylerle meşgul etmekten kaçınan Gazzî lüzumsuz malumat ve tarihî şahsiyetlere dair ilave bilgilerden uzak durur. Yusuf el-Gazzî, İbn Hacer el-Askalânî'nin Nuhbetü'l-Fiker'i üzerine inşa edilen haşiyesinde sadece temel hadis usulü kavramlarını açıklamakla yetinmez, aynı zamanda okuyucunun hadis ilmine daha derinlemesine nüfuz etmesine yardımcı olacak bilgiler sunar.

Anahtar Kelimeler: Yusuf el-Gazzî, Hâşîye, Câmîa ale'l-Ferîde bi-İlmi'l-Mustalah, İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker.

COMMENTARY ENTITLED HÂŞİYA JÂMİ'A 'ALA AL-FARÎDA Bİ-İLM AL-MUŞTALAH

The science of ḥadīth holds a significant position within Islamic thought, and works dedicated to the study of ḥadīth sciences constitute the cornerstones of this discipline. In this context, Ibn Hajar al-'Asqalānī's Nukhbat al-Fikar, which encapsulates the foundational concepts of ḥadīth methodology ('ulūm al-ḥadīth), occupies a prominent place in the literature. The Nukhbat al-Fikar is an abridged text that expands upon Ibn al-Ṣalāh's introduction (Muqaddima) to ḥadīth sciences, which originally categorized these sciences into sixty-five subfields (anwā'), with an additional forty categories added by Ibn Hajar. This concise treatment of ḥadīth methodology serves as a seminal reference in the field. Yūsuf al-Ghazzī restructured this text into poetic form (nazm) and supplemented it with an extensive commentary (ḥāshiya). The subject of our study, Yūsuf al-Ghazzī's commentary on Ibn Hajar's Nukhbat al-Fikar, is a work that enriches the corpus of literature in ḥadīth methodology. Praising the clarity of expression and precision of

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: eminedemil@nevsehir.edu.tr

meaning in Ibn Hajar's Nukhba, al-Ghazzî highlights its status as a key reference for students of ḥadīth sciences. Noting that poetic compositions are easier to memorize than prose, al-Ghazzî composed a fifty-three-verse poem summarizing the content of the Nukhbat al-Fikar, naming this versified adaptation Farīdatun bi-ʿIlm al-Muṣṭalaḥ. He subsequently authored a commentary (ḥāshiya) to elucidate the poem's verses and discuss topics drawn from both the Nukhba and Zayn al-Dīn al-ʿIrāqī's Alfiyya, a versified abridgment of Ibn al-Ṣalāḥ's Muqaddima on ḥadīth methodology. This commentary was titled Hāshiya Jāmiʿa ʿala al-Farīda bi-ʿIlm al-Muṣṭalaḥ. The Hāshiya begins by presenting the verses of the Farīda, followed by a detailed explanation of each verse. As stated in the introduction, al-Ghazzî aimed to simplify the foundational concepts of ḥadīth terminology and to examine their rulings comprehensively. Furthermore, al-Ghazzî deliberately refrained from burdening the reader with unnecessary information or biographical details of historical figures, adhering to his declared intent to avoid distractions. In commentary, Yūsuf al-Ghazzî does more than merely elucidate the essential principles of ḥadīth methodology; he provides insights designed to deepen the reader's understanding of the science of ḥadīth.

Keywords: Yūsuf al-Ghazzî, Hāshiya, Jāmiʿa ʿala al-Farīda bi-ʿIlm al-Muṣṭalaḥ, Ibn Hajar, Nukhbat al-Fikar.

KUDÜS VE MİRAC'IN PEYGAMBERLİK MİRASINDAKİ ÖNEMİ

Faruk GÜN*

Kudüs ve Mescid-i Aksâ, tarihsel ve manevi kimlikleriyle İslam inancının vazgeçilmez unsurları arasında yer alır. Mi'rac mucizesi, Allah'ın kudreti ve Hz. Peygamber'in peygamberlik misyonu ile İslam'ın ibadet ve ahlak anlayışına ışık tutan bir olaydır. Kudüs ise bu mucizenin mihenk taşı olarak İslam'ın tarihsel ve manevi kimliğinde eşsiz bir yer edinmiştir. Bu bağlamda Mi'rac, tevhid inancını pekiştiren bir mucize ve ümmete yönelik evrensel mesajların yansıdığı bir ilahi tecelli olarak değerlendirilir. İsrâ Suresi'nde belirtilen Mekke-Kudüs yolculuğu ve hadislerde detaylandırılan göklere yükselme safhaları, mucizenin teolojik yönüne ışık tutar. Mi'rac'ın Allah'ın kudretini, Hz. Peygamber'in peygamberlik misyonunun evrenselliğini ve Müslümanların günlük hayatındaki en önemli ibadetlerden biri olan namazın farz kılınışını nasıl temsil ettiği de ayrı bir önem taşımaktadır. Kudüs'te Hz. Peygamberin tüm peygamberlere imamlık yapması, Mi'rac'ın evrensel barış ve tevhid mesajını ortaya koyar. Aynı zamanda namazın beş vakit olarak farz kılınması, ilahi rahmetin ve kulların fıtratına uygunluğun bir göstergesidir. Mi'rac, inananlar için bir iman tazeleme vesilesi, müşrikler için ise bir inkâr imtihanı olmuştur. Mi'rac, bireylerin ahiret bilincini güçlendiren ve toplumsal sorumluluklarını hatırlatan bir mesaj taşır. Mi'rac hadisesi ve Kudüs'ün İslam düşüncesindeki önemi üzerine kaleme alınan bu çalışmada Hz. Peygamber'in (sav) yaşadığı bu mucizevi olayın teolojik, manevi ve sosyal boyutları değerlendirilecektir. İsrâ ve Mi'rac'ın nakli ve akli delillerini, olayın iman ve ibadet üzerindeki etkilerini ele alırken, akademi analizlerle Peygamberliğin mesajına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Kudüs, Mucize, Mirac, Namaz, Tevhid, İsrâ

THE IMPORTANCE OF JERUSALEM AND MI'RAJ IN THE PROPHETIC LEGACY

Jerusalem and Al-Masjid Al-Aqsa, with their historical and spiritual identities, hold an indispensable place in the Islamic faith. The miracle of Mi'raj deepens the Islamic understanding of worship and morality through Allah's power and the prophetic mission of the Prophet Muhammad. Jerusalem, as the cornerstone of this miracle, has acquired a unique place in the historical and spiritual identity of Islam. In this context, Mi'raj is regarded as a miracle that reinforces monotheism and reflects universal messages to the ummah as a divine manifestation. The journey from Mecca to Jerusalem mentioned in Surah Al-Isra and the stages of ascension to the heavens detailed in hadiths shed light on the theological aspect of the event. Mi'raj also holds particular importance in representing Allah's power, the universality of the Prophet Muhammad's mission, and the imposition of prayer, one of the most important acts of worship in the daily life of Muslims. The Prophet's leadership of all prophets in Jerusalem signifies the universal message of peace and monotheism conveyed through Mi'raj. Additionally, the reduction of the daily prayers from fifty to five is a manifestation of divine mercy and suitability to human nature. For believers, Mi'raj serves as an occasion for renewing faith, while for polytheists, it became a test of denial. This event carries a message that strengthens individuals' awareness of the hereafter and reminds them of their social responsibilities. This study, written on the significance of the Mi'raj event and Jerusalem in Islamic thought, will evaluate the theological, spiritual, and social dimensions of this miraculous event experienced by the Prophet Muhammad (pbuh). By

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: fgun@pau.edu.tr ORCID: 0009-0007-1921-8375.

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŐA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

addressing the transmitted and rational evidences of Isra and Mi'raj, and analyzing their impacts on faith and worship through an academic approach, the message of the Prophetic legacy will be highlighted.

Keywords: Kalam, Jerusalem, Miracle, Mi'raj, Prayer, Monotheism, Isra.

**OSMANLI'NIN SON YILLARINDA GAZZE'DE İDARİ VE TOPLUMSAL GERİLİM
KAYMAKAM VE HALK ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR**

Kamil ÇAYIR*

Tarih boyunca Filistin bölgesi hem dini hem de coğrafi açıdan stratejik bir öneme sahip olmuştur. Dini açıdan üç büyük semavi din olan İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik için kutsal kabul edilen pek çok mekânı barındırması bölgeyi eşsiz bir konuma yerleştirmiştir. Coğrafi açıdan bakıldığında ise bölgenin Akdeniz kıyısındaki stratejik konumu ve Asya ile Afrika arasında bir geçiş noktası olması burayı ön plana çıkarmıştır. tarih boyunca hem siyasi hem de ekonomik anlamda dikkat çeken bir merkez olmuştur.

Tanzimat Dönemi ile birlikte Osmanlı Devleti'nde idari teşkilatın yeniden düzenlenmesine gidilmiş, bu çerçevede Gazze, Suriye Vilayeti'ne bağlı Kudüs-i Şerif Sancağı'na tâbi bir kaza olarak teşkilatlandırılmıştır ve kaymakamlık makamı tarafından yönetilmiştir.

Mahalli idarecilerin merkezi yönetim tarafından atanması bazı bölgelerde yerel halk ile idareciler arasında uyumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gazze de bu tür uyumsuzlukların yaşandığı bölgelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Gazze kaymakamları ile yerel halk arasında bir dizi idari ve sosyal problem yaşandığına dair Osmanlı arşivlerinde çeşitli kayıtlara rastlanmaktadır. Gazze'den Sadarete veya Dahiliye nezaretine kaymakamlar hakkında gönderilen şikayetlere bakıldığında bu şikayetlerin kaymakamların kişisel çıkar peşinde koşması, adli işlere müdahale etmesi, kötü yönetim sergilemesi, zararlı şahısları kendisine danışman olarak atayarak emniyeti ihlal etmesi, köy muhtarlarını seçim yapılmaksızın atama ve tayin etmesi, haksız yere darp ve hapis cezası vermesi, silah ticareti yapması gibi bir takım adli ve idari usulsüzlükleri kapsamaktadır. Halk tarafından dile getirilen bu şikayetlere bakıldığında yerel halk ile kaymakamlar arasında ciddi anlamda idari ve adli uyuşmazlıkların yaşandığı görülmektedir.

Bu bildiride, II. Abdülhamid Döneminde Gazze'de yaşanan kaymakam ile halk arasındaki idari ve toplumsal gerilimler incelenecektir. Kaymakamların yönetim uygulamaları ve halkın bu uygulamalara karşı duyduğu tepki dönemin idari sorunları çerçevesinde ele alınarak bu ilişkilerin etkileri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, II. Abdülhamid, Gazze, Kaymakamlık, Toplumsal Sorunlar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: kamilcayir@gmail.com

HAC MENZİLNAMELERİNİN TÜRKİYE SINIRLARI DIŞINDA KALAN
DURAKLARI

Bilge Sena KARATAŞ*

Menzil kelimesi Devellioğlu'na göre yollardaki konak yeri; ev; bir günlük yol, konak; mesafe anlamlarına gelmektedir. Hac kabilelerinin yolculukları sırasında ihtiyaçlarını karşılamak için konakladıkları duraklara hac menzili denir. Menzilname ise bir yere seyahat ederken konaklanan yerler hakkında yazılmış eserdir. Klasik Türk edebiyatında yazılan menzilmelerin ekseriyeti Hac menzilmelerinden oluşmaktadır. Hac yolculuğu genellikle karayoluyla yapılmakla birlikte bazı güzergahlarda deniz yolculuğu da tercih edilmiştir. İncelenen Hac menzilmelerinde hacı adaylarının genellikle İstanbul'dan yola çıktıkları ve İstanbul-Şam-Mekke güzergâhını takip ettikleri görülmekle birlikte ilk durağı Kahire olan menzilmeler de bulunmaktadır. Menzilmeler manzum, mensur ve manzum-mensur olmak üzere üç şekilde kaleme alınmıştır. Bir Hac menzilnamesi olarak da değerlendirebileceğimiz bilinen en eski eser Ahmed Fakih'in Kitâbu Evsâfi'l-Mesâcidi's-Şerife adlı eseridir. Bu türde yazılmış en öne çıkan eser Nâbi'nin Tuhfetü'l-Haremeyn adlı eseridir.

Bu tebliğde amaçlanan Hac menzilmelerinin Türkiye sınırları dışında kalan duraklarının şairler tarafından ne şekilde ele alındığını ortaya koymaktır. Hac menzilmelerinde hacı adaylarının konakladıkları yaklaşık yüz otuz beş menzil bulunmaktadır, bu bildiride İstanbul'dan Antakya'ya kadar geçen menziller ismen zikredilecek ve Türkiye sınırları dışında kalan Halep, Şam, Kudüs, Kahire, Medine, Mekke ve bu şehirler civarındaki duraklar ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Menzilmelerde şairler ele aldıkları durakların genellikle güvenliği, yiyecek ve su durumu, yer şekilleri ve doğası, insanların özellikleri, ticaret durumu, buralarda karşılaşılabilecek sıkıntılar ve iki menzil arasındaki mesafe hakkında bilgi vermişlerdir. Söz konusu durakların günümüzdeki durumu hakkında bilgi verdikten sonra Osmanlı dönemindeki hususiyetleri hac menzilmelerinden hareketle tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hac menzilmeleri, Klasik Türk şiiri, Şam, Halep, Kudüs.

THE STOPS OUTSIDE THE BORDERS OF TÜRKİYE IN HAJJ MANZILNAMES

According to Devellioğlu, the word menzil means a place of rest on the road; a stopover point; a day's journey, a mansion; distance. The stops where pilgrims stop to meet their needs during their journey are called hajj menzil. Menzilname is a work written about the places where they stop while traveling to a place. The majority of the menzilmames written in classical Turkish literature consist of hajj menzilmames. Although the hajj journey is usually made by land, sea travel was also preferred on some routes. In the hajj menzilmames examined, it is seen that the pilgrim candidates generally set off from Istanbul and followed the Istanbul-Damascus-Mecca route, but there are also menzilmames whose first stop is Cairo. Menzilmames are written in three forms: verse, prose and verse-prose. The oldest known work that can also be considered a hajj menzilname is Ahmed Fakih's Kitâbu Evsâfi'l-Mesâcidi's-Şerife. The most prominent work written in this type is Nâbi's Tuhfetü'l-Haremeyn. This paper aims to reveal how the stops of the hajj destinations outside the borders of Turkey were handled by the poets. There are approximately one hundred and thirty-five stops where the pilgrims stayed in the hajj destinations, this paper will mention the stops from Istanbul to Antakya by name and will discuss in detail the

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: bkaratas@kastamonu.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

stops outside the borders of Turkey in Aleppo, Damascus, Jerusalem, Cairo, Medina, Mecca, and the surrounding cities. In the destinations, the poets generally provided information about the safety of the stops they covered, their food and water status, landforms and nature, the characteristics of their people, their trade status, the difficulties that could be encountered there, and the distance between two destinations. After giving information about the current status of the mentioned stops, their characteristics during the Ottoman period will be determined based on the hajj menzilnames.

Keywords: Hajj Menzilnames, Classical Turkish Poetry, Damascus, Aleppo, Jerusalem.

SÛFÎ BİR MÜFESSİRİN NAZARINDAN MESCİD-İ AKSÂ VE MİRACIN METAFİZİK YORUMU

Alim HATİP*

Mescid-i Aksâ, naslardaki referansları ve İslâm tarihindeki yeri sebebiyle İslâm düşünürlerinin daima gündeminde olmuştur. İslâm düşüncesinin yaşantıda aşkı düşüncede estetik tavrı temsil eden mensupları olan sûfiler ise Mescid-i Aksâ'yı derûnî dünyalarında özel bir konuma oturtmuşlardır. İsmail Hakkı Bursevî de bu cümleden olup çeşitli eserlerinde Mescid-i Aksâ ile ilgili hususlara değinir. Bu gibi yerlerde sûfî meşrebinin Bursevî'nin anlatısına aksettği görülür. Nitekim peygamberlerin inşa ettiği üç mescitten biri olan Mescid-i Aksâ, Bursevî'nin düşünce dünyasında Süleyman peygamberin eşsiz mücevherlerle adeta bir gelin gibi süsleyip kubbesine kibrît-i ahmeri yerleştirdiği mabettir. Bu mescid, İmrân'ın karısı Hanne'nin, henüz cinsiyetinden habersiz olduğu kızı Hz. Meryem'i adamak için yanıp tutuştuğu mescittir. Mescid-i Aksâ, peygamberler arasındaki hal ve makamlar hiyerarşisinde en üst hali temsil eden Hz. Peygamber'in miraç gecesindeki sülûkünün başladığı yerdir. Miraç gecesinde Hz. Peygamber, melekût alemindeki sülûküne buradan başlamış, tüm peygamberlere imam olup namazı her bakımından en kâmil anlamda burada icrâ etmiştir. Miracın Ekberî literatürdeki metafizik yorumunu esas alan Bursevî'ye göre miraç yalnızca Hz. Peygamber'e mahsus olmayıp her sâlikin kat etmesi gereken bir tecrübedir. Bu anlamıyla miraç, varoluşu ifade eden nüzûl sürecinin tersten tecrübe edilme gayesine karşılık gelen urûc kavramıyla ifade edilir. Bursevî için Mescid-i Aksâ, sâdik rüyaların mahallidir; burada velilere başka alemlerin kapıları açılır. Nitekim Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî, geçmiş nebi ve resullerin Hz. Peygamber'e Hallâc-ı Mansûr için şefaât talebiyle geldiği meşhur rüyayı bu yüce mescitte görmeye nail olmuştur. Bu rüyada Gazzâlî ile Hz. Musânın konuşması, velâyet düşüncesinin de tasdiki niteliğindedir. Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî, tüm mahlukatın O'nun (a.s.) nurundan yaratıldığını ifade eden hakikat-i Muhammediyye'ye Mescid-i Aksâ'da gördüğü bu rüya vesileyle muttali olmuştur. Bursevî üç kadim mescidin tasavvuf düşüncesindeki latifelerden (letâif) karşılıklarının bulunduğunu, Mescid-i Aksâ'nın da ruh mertebesini temsil ettiğini düşünür. Benzer şekilde Bursevî'ye göre kadim mescitler, sahip oldukları hiyerarşik yapıyla bir bütün olarak vahdet-i vücûd düşüncesinin temsili niteliğindedir. Dolayısıyla her mescidin kendine has sırrı vardır ve üç mescidin tamamının sırrına vakıf olan vahdetin hakikatini bulur.

Anahtar Kelimeler: Mescid-i Aksâ, Miraç, Bursevî.

THE METAPHYSICAL INTERPRETATION OF AL-MASJID AL-'AKSÂ AND THE MİRÂC FROM THE PERSPECTIVE OF A SÛFÎ MUFASSIR

Masjid al-'Aqsâ has always been on the agenda of the ulema due to its references in the islamic nasses and its place in Islamic history. Sufis, who are the members of Islamic thought representing love in life and aesthetic attitude in thought, have placed Masjid al-'Aqsâ in a special position in their deep world. Ismail Hakki Bursawî also belongs to this group and mentions the issues related to Masjid al-'Aqsâ in his various works. In such places, the Sufi tradition is reflected in Bursawî's narrative. As a matter of fact, Masjid al-'Aqsâ, one of the three mosques built by the prophets, is in Bursevî's world of thought the temple that the prophet Suleiman decorated like a bride with unique jewels and placed the al-Kibrît al-Ahmar on its dome. This mosque is the mosque where Hanna, the wife of Imrân, longed to dedicate her daughter, Maryam, whose sex

* Arş. Gör., Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: alimhatip@odu.edu.tr

she did not yet know. Masjid al-'Aqsā is the place where the Prophet's ascension on the night of mi'rāj, which represents the highest state in the hierarchy of states and stations among the prophets, began. On the night of Mi'rāj, the Prophet started his ascension in the melekût realm from here, became the imam of all the prophets and performed the prayer in the most perfect sense in every respect here. According to Bursawī, who takes the metaphysical interpretation of Mi'raj in the Akbarite literature as a basis, miraj is not exclusive to the Prophet, but is an experience that every ascetic must go through. In this sense, miraj is expressed by the concept of 'urūj, which corresponds to the purpose of experiencing the nuzûl process, which expresses existence, in reverse. For Bursevî, Masjid al-'Aqsā is the place of sincere dreams; here the doors of other worlds are opened to the wise men. As a matter of fact, Abû al-Hasan al-Shāzalî was privileged to see the famous dream in which past prophets and messengers came to the Prophet asking for intercession for Hallāj al-Mansûr in this great mosque. The conversation between al-Ghazālî and the Prophet Moses in this dream is also a confirmation of the idea of velāyah. Abû al-Hasan al-Shāzalî became aware of the truth of Muhammadiyya, which states that all creation was created from His (a.s.) light, through this dream he had in Masjid al-'Aqsā. Bursawî thinks that the three ancient masjids have correspondences in terms of latifs (letāif) in Sufî thought, and that Masjid al-'Aqsā represents the level of the ruh (soul). Similarly, according to Bursawî, the ancient masjids, with their hierarchical structure, represent the idea of wahdat al-wujûd as a whole. Therefore, each masjid has its own secret, and he who knows the secret of all three masjids finds the truth of wahdat al-wujûd.

Keywords: al-Masjid al-'Aqsā, Mi'rāj, al-Bursawî

الغزو اللغوي على اللغة العربية في فلسطين تهديد للهوية والوجود

Ahmed Nureddin KATTAN*

الغزو اللغوي في علم اللغة السياسي يعني فرض لغة الاحتلال مقابل تنحية لغة البلد القومية، ويشكل الغزو اللغوي الذي يشنه الكيان الصهيوني على اللغة العربية في فلسطين أحد أخطر التحديات التي تواجهها القضية الفلسطينية، فبعد عقود من الاحتلال الإسرائيلي وسياساته الهادفة إلى طمس الهوية الفلسطينية، باتت اللغة العربية تواجه تهديدات حقيقية على مستويات متعددة؛ إذ إن إسرائيل تسعى جاهدة إلى فرض لغتها العبرية على الفلسطينيين وذلك من خلال تهود أسماء الأماكن عن طريق تغيير أسماء الشوارع والمدن والقرى الفلسطينية إلى أسماء عبرية، أما على الصعيد التربوي والتعليم والإعلام فيقوم الكيان المحتل بمحاولة فرض اللغة العربية على المناهج الدراسية وإحكامها في مجال التربية والتعليم، وفرضها على وسائل الإعلام مما يضعف اللغة العربية اللغة الأم للمنطقة، كما يتبع الكيان الصهيوني وسائل وطرق أخرى من أجل إضعاف اللغة العربية والحد من استخدامها وذلك من خلال فرض اللغة العبرية كلفة رسمية في العديد من المؤسسات الرسمية، إلى غير ذلك من أدوات ومعارك ممنهجة تشنها القوى الاستعمارية بغية القضاء على اللغة العربية وهذا الغزو اللغوي الممنهج له العديد من الآثار مثل، التهديد المباشر للهوية الوطنية الفلسطينية حيث أن اللغة هي أحد أهم ركائز الهوية، وكذلك يؤدي إلى ضعف الوعي بالقضية الفلسطينية وتزييف الحقائق وطمسها وتشويه صورة القضية الفلسطينية، والأهم من هذا مع مرور الوقت وإضعاف اللغة العربية يؤدي ذلك إلى إضعاف لغة التواصل والحوار بين الفلسطينيين أنفسهم وبينهم وبين العرب، كما يؤدي إلى تآكل التراث الثقافي الفلسطينية واندثار جزء كبير من الهوية الحضارية.

ويهدف هذا البحث إلى تسليط الضوء على مصطلح الغزو اللغوي باعتباره مصطلح من مصطلحات علم اللغة السياسي وسرد أهم المصادر والمراجع التي تناولت هذا الجانب من علم اللغة السياسي، ثم الإشارة إلى الآليات الممنهجة التي يتبعها الكيان الإسرائيلي في محاولة طمس اللغة العربية التي تعد لغة هذه المنطقة منذ قديم الزمن؛ مما يؤدي إلى طمس الهوية العربية وسلخ المنطقة من ثقافتها وتراثها العربي الأصيل والمتجذر فيها، وذلك من أجل عزلها عن العالم العربي المحيط بها، وسوف يتناول هذا البحث الغزو اللغوي الذي يشنه الكيان الصهيوني على اللغة العربية على عدة أصعدة؛ كالغزو اللغوي على الصعيد العلمي والأدبي، والغزو اللغوي على الصعيد الثقافي والاجتماعي والغزو اللغوي على الصعيد السياسي والجغرافي.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية وبلاغتها، علم اللغة السياسي، الغزو اللغوي، عبرة فلسطين.

LINGUISTIC INVASION OF THE ARABIC LANGUAGE IN PALESTINE: A THREAT TO IDENTITY AND EXISTENCE

Linguistic invasion in political linguistics means imposing the language of occupation in exchange for excluding the country's national language. The linguistic invasion launched by the Zionist entity on the Arabic language in Palestine constitutes one of the most dangerous challenges facing the Palestinian cause. After decades of Israeli occupation and its policies aimed

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: ankattan@kastamonu.edu.tr

at obliterating the Palestinian identity, the Arabic language is now facing real threats on multiple levels. Israel is striving to impose its Hebrew language on the Palestinians by Judaizing the names of places by changing the names of Palestinian streets, cities, and villages to Hebrew names. As for education and media, the occupying entity is trying to impose the Hebrew language on school curricula and intrude into the field of education and media, which weakens the Arabic language, the mother tongue of the region. The Zionist entity is also following other means and methods to weaken the Arabic language and limit its use by imposing the Hebrew language as an official language in many official institutions, in addition to other systematic tools and battles waged by the colonial powers to eliminate the Arabic language. This systematic linguistic invasion has many effects, such as a direct threat to the Palestinian national identity, as language is one of the most essential pillars of identity. It also leads to a weakening of awareness of the Palestinian cause, falsifying and obscuring facts and distorting the image of the Palestinian cause. More importantly, the passage of time and the weakening of the Arabic language has led to the weakening of the language of communication and dialogue between the Palestinians themselves and between them and the Arabs. It also leads to the erosion of the Palestinian cultural heritage and the disappearance of a large part of the civilized identity.

This research aims to shed light on the term linguistic invasion as a term of political linguistics and to list the most important sources and references that dealt with this aspect of political linguistics, then to point out the systematic mechanisms followed by the Israeli entity in an attempt to obliterate the Arabic language, which has been the language of this region since ancient times; which leads to destroying the Arab identity and stripping the area of its authentic and deep-rooted Arab culture and heritage, to isolate it from the surrounding Arab world. This research will address the linguistic invasion launched by the Zionist entity on the Arabic language on several levels, such as linguistic invasion on the scientific and literary level, linguistic invasion on the cultural and social level, and linguistic invasion on the political and geographical level.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Political Linguistics, Linguistic Invasion, Hebraization of Palestine.

MEMLÜKLER DÖNEMİ KUDÜS'ÜNDE BİR EĞİTİM KURUMU TENKİZİYYE
MEDRESESİ

Nagihan EMİROĞLU*

Kudüs, İslam medeniyeti tarihinde dini, siyasi ve kültürel anlamda her zaman önemli bir merkez olmuştur. Memlûkler dönemi (648-923/1250-1517), Kudüs'ün sahip olduğu önemini yeniden canlandıran bir dönem olmuştur. Bu süreçte, şehirde çok sayıda dinî ve ilmî yapı inşa edilmiştir. Bu yapılardan biri Kudüs'teki pek çok medresede olduğu gibi yine bir Memlûk emiri, Emîr Seyfeddîn Tenkiz en-Nâsîrî tarafından 729 (1328) yılında inşa ettirilen Tenkiziyye Medresesi'dir. Uzun yıllar Şam nâibliği yapan Tenkiz, söz konusu medrese gibi pek çok imar faaliyetinde bulunmuş dönemin güçlü emirlerinden biridir. Tenkiziyye, medresenin yanında dârü'l-hadis, dârü'l-Kur'an, dârü'l-eytâm, sufiler ve kadınlar için ribât, mescid ve hamam olarak da hizmet vermiştir. Bu ilim kurumuna müderris, muîd, şeyhü'l-hadis, şeyhü kâri'i'l-hadis, şeyhü's-sûfîyye ve kâri'ü'l-Kur'an gibi çok sayıda mansıb tahsis edilmiştir. Söz konusu mansıplara atanan ulemaya medresenin vakfından gelen gelirle aylık maaş ve yiyecek verilmiştir. Her bir mansıba verilecek olan nakdî maaş ve aynî yardım medresenin vakfiyelerinde belirlenmiş olmakla birlikte zaman zaman söz konusu ödemelerin gerçekleştirilmesinde sıkıntıya düşülen zamanlar da olmuştur. Medresenin müderris kadrosuna atanacak kişinin Kur'an hafızı ve Hanefî öğretisine hâkim bir âlim olması vakıf tarafından şart koşulmuştur. Ebû Saîd Salâhuddîn Halîl b. Keykeldî el-Alâî (ö. 761/1359) ve İbn Hilâl olarak maruf olan Ebû Mahmûd Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hilâl el-Makdisî (ö. 765/1364) gibi önemli muhaddislerin de görev yaptığı Tenkiziyye medresesi, bir yandan ilmi faaliyetleriyle bölgenin kültürel zenginliğine katkıda bulunurken, diğer yandan Memlûkler'in Kudüs'teki hâkimiyetlerini meşrulaştırma araçlarından biri olmuştur. Bu tebliğ, Tenkiziyye Medresesi'nin tarihini, eğitim sistemini ve Kudüs üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir şekilde ele alarak, Memlûk dönemi Kudüs'ünün sosyal, dini ve entelektüel yapısına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tenkiziyye, Medrese, Memlûk, Kudüs

AN EDUCATIONAL INSTITUTION IN MAMLUKJERUSALEM: THE TENKIZI
YYA MADRASA

Throughout Islamic civilization, Jerusalem has consistently held immense religious, political, and cultural significance. During the Mamluk era (648-923/1250-1517), the city experienced a revival of its historical importance. This period was marked by the construction of numerous religious and educational edifices, one of which was the Tenkiziyya Madrasa. Like many other madrasas in Jerusalem, this institution was established in 729 AH (1328 CE) by Emir Sayf al-Din Tankiz al-Nasiri, a prominent Mamluk emir who served as the governor of Damascus for many years. Tankiz, known for his extensive architectural patronage, played a significant role in enhancing the city's cultural and educational landscape. The Tenkiziyya Madrasa served not only as an educational institution but also fulfilled a multifaceted role by hosting a dâr al-ḥadîth (house of hadith studies), a dâr al-Qur'ân (house of Quranic studies), a dâr al-ayyâm (orphanage), a ribât (hostel for Sufis and women), a mosque, and a bathhouse. Numerous academic and administrative positions were allocated within the institution, including mudarris (professor), mu'îd (assistant professor), shaykh al-ḥadîth (master of hadith), shaykh al-qurrâ' (master of Quran

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: nemiroglu@kastamonu.edu.tr

reciters), shaykh al-şūfiyya (master of Sufism), and qārī' al-Qur'ān (Quran reciter). The scholars appointed to these positions received monthly salaries and food allowances funded by the madrasa's waqf (endowment). The endowment documents specified the monetary salaries and in-kind provisions allocated to each position. However, there were instances when these payments faced delays or difficulties. The endowment also stipulated that individuals appointed to the position of mudarris had to be Quran memorizers (ḥāfiẓ) and scholars well-versed in the Hanafi school of jurisprudence. Among the notable scholars who served at the Tenkiziyya Madrasa were Abu Sa'id Salah al-Din Khalil ibn Kaykaldi al-'Ala'i (d. 761/1359) and Abu Mahmoud Shihab al-Din Ahmad ibn Muhammad ibn Ibrahim ibn Hilal al-Maqdisi, known as Ibn Hilal (d. 765/1364). The Tenkiziyya Madrasa not only enriched the intellectual and cultural fabric of the region through its scholarly activities but also served as a tool to legitimize Mamluk authority in Jerusalem. This paper aims to explore the history of the Tenkiziyya Madrasa, its educational system, and its broader impact on Jerusalem, shedding light on the social, religious, and intellectual dynamics of Mamluk-era Jerusalem.

Keywords: Tenkiziyya, Madrasa, Mamluk, Jerusalem.

**FİLİSTİNLİ MÜFESSİR AHMED NEVFEL VE KONULU TEFSİR
ÇALIŞMALARINDA FİLİSTİN TEMASI**

Kübra KELEŞ*

Ahmed b. İsmail b. İbrahim Nevfel, 1946 yılında Filistin'in liman şehirlerinden Yafa'da doğmuştur. Henüz iki yaşındayken, 1948 yılında gerçekleşen Nekbe (Büyük Felaket) sürecinde Filistinlilerin zorunlu göçe tabi tutulmasıyla birlikte ailesiyle birlikte Yafa'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Önce Filistin'deki Rantis'e, ardından Tubas'a göç eden aile, son olarak Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki ilk Filistinli mülteci kampı olan 'Ayn çadır kentine yerleşmiştir. Bu zorlu süreçte, Nevfel'in annesi ve ailesinden üç çocuk kamptaki soğuk ve hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Aile, mültecilik hayatını Ürdün'e göç ederek sürdürmüştür.

Ahmed Nevfel, ilköğretim ve lise eğitimini Filistin'in Nablus şehrinde tamamlamıştır. İlkokul altıncı sınıfta İhvan-ı Müslimin hareketine katılan Nevfel, lisans eğitimini Ürdün Üniversitesi'nde tamamlamış; yüksek lisans ve doktora çalışmalarını ise Ezher Üniversitesi'nde Tefsir ve Kur'an İlimleri alanında gerçekleştirmiştir. Uzun yıllar Ürdün Üniversitesi'nde tefsir dersleri veren Nevfel, akademik çalışmalarının yanı sıra Kur'an ve tefsirle ilgili çeşitli televizyon ve radyo programları hazırlamış; bu programlar, katıldığı konferanslar ve camilerde verdiği vaazlar sayesinde geniş kitleler tarafından tanınmış ve İslami düşüncenin önemli bir davetçisi olarak kabul edilmiştir.

Tefsir alanında birçok eser kaleme alan Ahmed Nevfel'in özellikle Kur'an kıssaları ve konulu tefsir çalışmaları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda Yûsuf, İsrâ, Kasas, Neml, Yûnus, Hicr ve Enbiyâ sureleri üzerine ayrıntılı konulu tefsir çalışmaları yapmıştır. Bu çalışmanın amacı, Ahmed Nevfel'in konulu tefsir çalışmalarında Filistin temasını ele alış biçimini incelemektir. Henüz çocuk yaşta sığınmacı konumuna düşen ve hayatını hem kalemiyle hem de silahıyla Filistin davasına adanmış bir müfessirin, bu meseleye eserlerinde nasıl yer verdiği analiz edilecektir. Çalışma kapsamında, öncelikle Ahmed Nevfel'in hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi sunulacak, ardından Filistin temasının eserlerine hangi açılardan yansıdığı tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Müfessir, Ahmed Nevfel, Konulu Tefsir, Filistin Teması.

**PALESTINIAN EXEGETE AHMED NAWFAL AND THE THEME OF PALESTINE
IN HIS THEMATIC EXEGESISWORKS**

Ahmed b. Ismail b. Ibrahim Nawfal was born in 1946 in Jaffa, one of Palestine's port cities. At just two years old, during the Nakba (the Great Catastrophe) in 1948, he and his family were forced to leave Jaffa due to the mass displacement of Palestinians. The family first moved to Rantis and then to Tubas in Palestine, eventually settling in 'Ayn, the first Palestinian refugee camp in the West Bank and Gaza Strip. During this challenging period, Nawfal's mother and three children from his family lost their lives in the camp due to the cold and disease. The family later continued their refugee life by migrating to Jordan.

Ahmed Nawfal completed his primary and secondary education in the city of Nablus in Palestine. He joined the Muslim Brotherhood movement in sixth grade and completed his undergraduate studies at the University of Jordan. He pursued his master's and doctoral studies at Al-Azhar University, specializing in Qur'anic Exegesis and Sciences. Nawfal taught Qur'anic

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: kkeles@kastamonu.edu.tr

exegesis for many years at the University of Jordan and, in addition to his academic work, prepared various television and radio programs on the Qur'an and its interpretation. Through these programs, as well as the conferences he attended and sermons he delivered in mosques, Nawfal became widely recognized and was regarded as a prominent advocate of Islamic thought.

Ahmed Nawfal authored numerous works in the field of Qur'anic exegesis, focusing particularly on Qur'anic stories and thematic interpretations. In this context, he conducted detailed thematic exegesis studies on the chapters Yusuf, Isra, Qasas, Naml, Yunus, Hijr, and Anbiya. The purpose of this study is to examine how Ahmed Nawfal addressed the theme of Palestine in his thematic exegesis works. It aims to analyze how a scholar who became a refugee as a child and dedicated his life to the Palestinian cause through both his pen and his efforts integrated this issue into his works. The study will first provide detailed information about Ahmed Nawfal's life and works, followed by an analysis of the reflections of the Palestine theme in his writings.

Keywords: Palestine, Exegete, Ahmed Nawfal, Thematic Exegesis, Palestine Theme.

HİCRİ 9. ASIR'DA KUDÜS VE MUHADDİSLER

Selman KELEŞ*

Her dinin önemli ve kutsal kabul edilen bazı mekânları bulunmaktadır. Kudüs, tek bir din tarafından değil, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi üç büyük din tarafından kutsal kabul edilen bir şehirdir. Bu özelliği tarih boyunca önemli mücadelelere şahitlik etmesine ve farklı dinlere mensup kişilerin egemenliği altına girmesine sebep olmuştur. Dini ve siyasi önemli bir merkez olmasının yanında, âlimler Kudüs'ü hem yurt hem de yollarını mutlaka düşürdükleri bir durak edinmişlerdir. Kudüs'ün de içinde bulunduğu Bilâdüşşam, Emevi devletinin hilafet merkezini Mekke'den Şam'a taşınmasıyla birlikte hicri ikinci asırdan itibaren önde gelen ilim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bunun yanı sıra; Memlükler'in iktidara gelmesi (650/1252), Bağdat'ın Moğol istilâsına mâruz kalması ve İbn Hacer gibi büyük âlimlerin Mısır'da ikamet etmesi gibi sebeplerle Doğu İslâm âleminin yeni ilim merkezi durumunda bulunan Kâhire yolunun üzerinde olması da onu, vazgeçilmez bir durak kılmıştır. Keza, dini bir gelenek olarak hacca giden âlimlerin hicaz öncesi uğradıkları önemli bir güzergâhtır. Tabakat kitapları incelediğinde hadis âlimlerinin pek çoğunun hayatının bir noktasında Kudüs'te bulunduğu ve burada ilmî hareketliliğe katkı sağladıkları görülmektedir. Bazıları bizzat Kudüs'e yerleşmiş bir kısmı ise bir süreliğine orada bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde şeyhülislamlık yapmış, islâmi ilimlerde birçok eseri bulunan çok yönlü âlim Molla Gürânî de Mısır'da bulunan İbn Hacer'i ziyarete giderken Kudüs'e uğramış orada bir süre kalmıştır. Hatta bazı kitaplarını (Ğāyetü'l-emânî fî tefsîri'l-keîâmî'r-rabbânî) (h.860) orada yazmaya başlamış ve bazılarını da (ed-Dürerü'l-levâmî' fî şerhi Cem'i'l-cevâmî') Mescid-i Aksâ'da bitirdiğini (h.861) ifade etmiştir. Bu çalışmada, Molla Gürânî'nin bu notundan hareketle h.9. asırda yolu bir şekilde Kudüs'e düşen hadis âlimlerinin tabakat kitaplarından tespiti yapılacak, hangi şehirlerden ne amaçla geldikleri ve nereye gittikleri incelenmeye çalışılacaktır. İbn Hacer'in Mısır'da bulunmasının âlimlerin Kudüs ziyaretlerine etkisi olup olmadığı üzerinde durulacaktır. Çalışmada tümünden gelim yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kudüs, Hicri Dokuzuncu Asır, Muhaddisler, Tabakât

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: skeles@kastamonu.edu.tr

KUDÜS'ÜN BANKACILIK ELİYLE İŞGALİ GİRİŞİMİ

Sevda ÖZKAYA SOFU*

Kudüs, Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yüzlerce yıl huzur ve güven içerisinde yönetilmiştir. Osmanlı Devleti'nin genelde Arap vilayetlerinde özelde Kudüs'te takip ettiği yönetim anlayışı bölgeyi himaye etmek, hizmet etmek ve yabancı müdahalesinden korumak üzerine kuruluydu. Hakimi olduğu her karış toprağı vatan kabul eden Osmanlı Devleti, Kudüs gibi üç büyük dinin merkezi olan büyük stratejik öneme sahip olan bu bölgeye siyasi, iktisadi ve sosyal bakımdan hizmet etmiştir. İktisadi bakımdan bölgeden herhangi bir fayda sağlamak amacı olmamış aksine hizmet götürmüştür. 19. yüzyılda büyük güçler Kudüs'ü ele geçirebilmek için siyasi ve askeri hamlelerinin yanısıra iktisadi politikalar üretmişlerdir. Bankacılık faaliyetleri, iktisadi işgalin bu süreçte bir aracı olmuştur. Osmanlı Devleti bu tür faaliyetlerle mücadele etmiştir. Kudüs'te bilhassa siyonistlerin banka açma girişimleri sadece bankacılık faaliyetleri ile ilgili olmamış bölgeyi işgal etme sürecinin bir parçası haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu girişimlere karşı mücadelesini Osmanlı arşivinden izlemek mümkündür. Bildiride söz konusu girişimler ve Osmanlı Devleti'nin mücadelesi arşiv belgelerine dayanılarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Yafa, Banka, Siyonizm, Osmanlı Devleti.

*Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Ana Bilim Dalı. E-mail: sozkaya@kastamonu.edu.tr

YAHUDİ ENGİZİSYONU: FİLİSTİNLİLERE YAPILAN SOYKIRIM

Ahmet GÜLÜMSER*

Filistinlilere yönelik uygulamalar, modern dönemde etnik temizlik ve soykırım tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. İsrail'in kuruluşundan bu yana, Filistin halkı, sistematik olarak zorunlu göç, yerleşim yerlerinin yok edilmesi, topraklarının gasp edilmesi ve askeri operasyonlarla karşı karşıya bırakılmıştır. Bu süreç, uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirilse de yeterli bir müdahale gerçekleşmemiştir.

Filistinlilere karşı uygulanan bu politikalar, sadece fiziksel bir imha değil, aynı zamanda kültürel ve kimliksel bir yok etme çabası olarak da tanımlanmaktadır. Bu durum, tarih boyunca yapılan diğer soykırımlarla karşılaştırılabilir. İsrail'in politikaları, Filistin halkının yaşam alanlarını daraltırken, onları izole edilmiş ve haklarından mahrum bir duruma sürüklemektedir.

Uluslararası toplumun büyük ölçüde sessiz kalışı, Filistin halkının yalnızlığını artırırken, insan hakları savunucuları ve aktivistlerin mücadelesi bu trajediyi durdurma çabası olarak dikkat çekmektedir. Makale, bu süreci tarihsel bağlamda değerlendirerek, Filistinlilere yönelik bu politikaların bir soykırım niteliği taşıdığına vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Engizisyon, Yahudi Engizisyonu, Soykırım, Filistin, Gazze

THE JEWISH INQUISITION: GENOCIDE OF THE PALESTINIANS

The treatment of Palestinians has been at the center of debates on ethnic cleansing and genocide in the modern era. Since the establishment of Israel, the Palestinian people have been systematically subjected to forced displacement, destruction of settlements, land confiscation and military operations. Although this process is considered a violation of international law, there has been no adequate intervention.

These policies against the Palestinians are defined not only as a physical extermination, but also as a cultural and identity annihilation effort. This is comparable to other genocides throughout history. Israel's policies are shrinking the living space of the Palestinian people, leaving them isolated and disenfranchised.

While the international community's largely silent stance increases the isolation of the Palestinian people, the struggle of human rights defenders and activists draws attention as an effort to stop this tragedy. The article evaluates this process in a historical context and emphasizes that these policies against the Palestinians amount to genocide.

Keywords: Inquisition, Jewish Inquisition, Genocide, Palestine, Gaza.

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: ahmet.gulumser@istanbul.edu.tr

حائط البراق بين الاطماع اليهودية والحق الإسلامي 1947-1900م

* مروان محمد الاقرع

حائط البراق بين الاطماع اليهودية والحق الإسلامي 1947-1900م

عملت الحركة الصهيونية منذ اصدار إنجلترا وعد بلفور عام 1917 على السيطرة على فلسطين وبعد احتلال إنجلترا لفلسطين في نفس العام عملت على احكام سيطرتها بمساعدة حكومة الاحتلال الإنجليزي حيث أسست عدد كبير من المستعمرات التي هاجر اليها يهود من مختلف دول العالم وعملت على شراء الأراضي والبيوت لإيجاد موطن قدم لها في فلسطين.

ركزت الحركة الصهيونية عملها على مدينة القدس الشريف وعملت في أواخر العهد العثماني على انشاء مستعمرات في متصرفية القدس الشريف وشراء البيوت والأراضي وحاولت تغير الوضع الديمغرافي في المدينة ولكن الدولة العثمانية تنهت لهذه المحاولات فوضعت قيود على هجرة اليهود ومنعت بيع الأراضي للأجانب ولكن الصهاينة بمساعدة السكان اليهود الأصليين وبعض السماسرة العرب نجحت في الالتفاف على هذا المنع، ومع الاحتلال الإنجليزي للمدينة في عام 1917م سهلت حكومة الاحتلال الإنجليزي لليهود بيع الأراضي وصادرات أملاك الدولة واستولت على أراضي الوقف حاول اليهود السيطرة على الحائط الغربي للمسجد الأقصى المبارك (حائط البراق) الملاصق لحارة المغاربة وعملوا على احداث تغيرات في المكان بحجة انه مكان خاص بهم، ولكن الفلسطينيين تصدوا لهم فكانت ثورة البراق في عام 1929م والتي عمت مختلف المدن الفلسطينية وكانت بداية الصراع على حائط البراق وتراجعت قوات الاحتلال الإنجليزي أثرها عن السماح لليهود بالسيطرة على الحائط.

تهدف هذه الدراسة الى الإحاطة بحائط البراق من حيث التاريخ والموقع والملكية ومحطات الصراع عليه منذ عام 1897م الى يومنا الحالي ومن اجل الإحاطة بهذا الموضوع سوف استخدم الأرشيف العثماني وسجلات المحكمة الشرعية 1897م القدس والأرشيف الإنجليزي وأرشيف المجلس الإسلامي الأعلى

الكلمات المفتاحية: متصرفية القدس الشريف، المسجد الأقصى، الدولة العثمانية، الحركة الصهيونية، وعد

بلفور

*Palestine, Nablus/E-mail: marwanaqra@gmail.com

القدس مرآة الأسماء:

قراءة دلالية في السياقات الدينية والتاريخية والثقافية والسياسية عبر العصور

* منال محمد رمضان/ هاشم العشي

تعد مدينة القدس من أكثر المدن تعقيداً وتتوَعاً في العالم، حيث تجتمع فيها الحضارات والديانات عبر العصور المختلفة، ولقد شهدت هذه المدينة العريقة العديد من الأحداث التاريخية الكبرى التي شكّلت مسارها وأضفت عليها طابعاً فريداً ومميزاً، فكانت مرآة لثقافتها المتعددة وتاريخها الغني. ولعل أسماء الأماكن والمعالم في القدس تعكس مسيرة تاريخية وثقافية غنية، تمتد عبر آلاف السنين، ويُمثل هذا البحث محاولة لفهم أعمق للعوامل التي شكّلت تاريخ القدس ودلالات أسمائها، ما يُساعد في تعزيز فهمنا لمكانتها الفريدة في العالم وإبراز الأثر الدلالي لأسمائها في السياقات المختلفة، مما يُسهم في بناء جسور التواصل والتفاهم بين المجتمعات.

وتتبلور أهداف البحث في تحليل الأسماء والمعاني المرتبطة بالقدس عبر العصور، وكيف أثّرت هذه الأسماء على الأبعاد الثقافية والدينية للمدينة، وذلك من خلال استكشاف الدلالات المختلفة لأسماء القدس ومواقعها عبر السياقات المختلفة، فالأسماء ليست مجرد رموز لغوية، بل تحمل دلالات ومعاني عميقة تؤثر في الهوية الثقافية والدينية والاجتماعية والسياسية للأماكن.

ولغايات تحقيق أهداف البحث، ونظراً للطبيعة الخاصة بموضوع الدراسة، سيعتمد البحث على المنهج الوصفي التحليلي، وسيتكوّن هيكل البحث من: المبحث الأول: التعريف بمدينة القدس وأهميتها. المبحث الثاني: تطوّر الأسماء مع مرور الزمن. المبحث الثالث: القدس في السياقات الدينية والتاريخية. المبحث الرابع: القدس في السياقات الثقافية والسياسية. المبحث الخامس: قراءة دلالية لأسماء القدس وتحليلها. وفي الختام، سيتطرّق البحث إلى الخاتمة، وفيها أهم النتائج والتوصيات. الكلمات المفتاحية: القدس، مرآة الأسماء، قراءة دلالية، سياقات.

JERUSALEM AS A MIRROR OF NAMES:

A SEMANTIC READING ACROSS RELIGIOUS, HISTORICAL, CULTURAL, AND POLITICAL

Jerusalem is one of the most complex and diverse cities in the world, where civilizations and religions have converged across various eras. This ancient city has witnessed numerous major historical events that shaped its trajectory and endowed it with its distinctive, unique character, reflecting multiple cultures and a rich history. Indeed, the names of places and landmarks in Jerusalem mirror a longstanding historical and cultural journey spanning thousands of years. This research seeks a deeper understanding of the factors that have shaped Jerusalem's history and the connotations behind its names. In doing so, it highlights the city's unique standing in the world and underscores the semantic influence of its names in different contexts, contributing to building bridges of communication and understanding between communities. The objectives of this research are to analyze the names and meanings associated with Jerusalem through the ages, and to explore how these names have influenced the city's cultural and religious dimensions. This will be achieved by examining the various implications of Jerusalem's names and sites in diverse contexts, as names are not mere linguistic symbols but rather carry profound significance that

* Dr., Islamic University of Gaza. E-mail: mashy@iugaza.edu.ps

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

affects the cultural, religious, social, and political identities of places. Given the particular nature of the topic, and in order to achieve the research objectives, the descriptive-analytical method will be employed. The structure of the research will be as follows: Chapter One: Definition of Jerusalem and its significance. Chapter Two: The evolution of names over time. Chapter Three: Jerusalem in religious and historical contexts. Chapter Four: Jerusalem in cultural and political contexts. Chapter Five: A semantic reading and analysis of Jerusalem's names. Finally, the research will conclude with the main findings and recommendations.

Keywords: *Jerusalem, Mirror of Names, Semantic Reading, Contexts.*

-القضية الفلسطينية في مشروع الإمام بديع الزمان النورسي -تحليل وتقويم

Mahmoud ALNAFFAR - Nurettin LAAMURI

، قدم الأستاذ بديع الزمان النورسي مشروعاً حضارياً في لحظة تاريخية فارقة من تاريخ الأمة في العصر الحديث وقد تفاعل هذا المشروع مع التحديات الفكرية، والقضايا المصيرية للأمة بحسب ما تتطلبه تلك التحديات من استجابات مكافئة ومناسبة.

ومن المعلوم أن القضية الفلسطينية قد مرت بأهم أطوارها التأسيسية خلال فترة حياة الإمام رحمه الله، ابتداءً، بتشجيع الهجرات الصهيونية إليها، ومساومة سلاطين الدولة العثمانية على مقدساتها لتأسيس حكم ذاتي على فلسطين. ومروراً بهزيمة الدولة العثمانية وبداية الاحتلال الإنجليزي لفلسطين، وانتهاء بقيام دولة الاحتلال في العام 1948م. وقد وقف الباحثان على حضور القضية الفلسطينية في تراث الأستاذ من خلال بعض مقالاته وبعض مراسلاته. إلا أنها لا تمثل رؤية متكاملة بمفردها.

يسعى هذا البحث إلى فحص مكانة فلسطين والقضية الفلسطينية في المشروع الفكري للإمام وسوقها في سياق واحد منتظم من خلال أمرين: أحدهما: سيرته وترجمته ومدى حضور القضية الفلسطينية في أنشطته المختلفة في الأطوار المتعددة التي مر بها.

والثاني: من خلال سبر مقالاته ومراسلاته في الموضوعات المتعلقة بالقضية الفلسطينية أو المتصلة بها مثل اليهودية والصهيونية، الإسراء والمعراج في سياق واحد متكامل والبحث سيكون دراسة تحليلية لتلك النصوص مع تقويمها بما يكافئ تلك التحديات الكبرى التي عاشتها الأمة في تلك الحقبة.

وستكون خطة البحث على النحو الآتي:

مقدمة:

أولاً: التعريف بالنورسي ومشروعه

ثانياً: القضية الفلسطينية في سيرة بديع الزمان النورسي

ثالثاً: القضية الفلسطينية في تراث بديع الزمان النورسي

رابعاً: مدى حضور القضية الفلسطينية في المشروع الحضاري لبديع الزمان النورسي وامتداداته المعاصرة: تحليل

وتقويم

خاتمة

كلمات مفتاحية: بديع الزمان النورسي، القضية الفلسطينية، القدس، اليهود واليهودية، الإسراء والمعراج.

فلسطين وألفية ابن مالك: الطرق الملتقية في التراث اللغوي

Hacer ARSLAN *

إن ألفية ابن مالك التي ألفها جمال الدين محمد بن عبد الله بن مالك الأندلسي تعد من أهم المصادر الأساسية في علم النحو. وقد حظيت بتقدير كبير عبر العصور، حيث أُجريت العديد من التأليفات والشروح والبحوث حولها منذ يوم تأليفها إلى عصرنا الحاضر. وتجاوز تأثير هذه الألفية حدود الأندلس، ووصل إلى مناطق متعددة في العالم العربي. وفلسطين من بين هذه المناطق. لقد كانت لهذه المنظومة دور كبير في التعليم النحوي في فلسطين، حيث تم حفظها من قبل الكثيرين، وشُجِّعَ على حفظها. ولم يقتصر حفظها على علماء اللغة فقط، بل تجاوز ذلك الإطار وشمل علماء الفقه والقراءات والحديث وغيرهم من المختصين في مختلف العلوم. وألف عليها النحاة الفلسطينيون عديد من المؤلفات في شرحها وإعرابها. سيركز البحث على دراسة كيفية تدريس ألفية ابن مالك في فلسطين، وأثرها في تعليم وتطوير علم النحو في تلك المنطقة. في هذا السياق سيتم الحديث عن العلماء الفلسطينيين الذين أسهموا في مجال النحو، وعرض أعمالهم التي قاموا بها في شرح الألفية وإعرابها. مثل، محمد بن محمد الأسدي المقدسي (ت.808هـ)، وشهاب الدين أحمد بن الفقيه الرملي المقدسي (ت.844هـ)، وشهاب الدين أحمد بن أرسلان الرملي المقدسي (ت.844هـ)، أبو العباس شهاب الدين أحمد بن حسين المشتهر بابن الرصاص (ت.790هـ) وغيرهم. يهدف هذا البحث إلى تسليط الضوء على الأثر الذي أحدثته ألفية ابن مالك في التعليم النحوي في فلسطين، استنادا إلى جهود العلماء الفلسطينيين في شرح الألفية وإعرابها، وحفظها وتدرسيها. ومن خلال هذا البحث، نأمل في إبراز أهمية هذه الجهود في تعليم علم النحو في تلك المنطقة، وفتح المجال أمام المزيد من الدراسات حول دور العلماء الفلسطينيين في خدمة العلوم اللغوية عموما، وعلم النحو خصوصا.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية وبلاغتها، فلسطين، علم النحو، النحاة الفلسطينيون، ألفية ابن مالك.

PALESTINE AND IBN MALIK'S ALFIYYAH: CONVERGING PATHS IN LINGUISTIC HERITAGE

Alfiyyah Ibn Malik, written by Jamal al-Din Muhammad ibn Abdullah ibn Malik al-Andalusi, is one of the most important primary sources in grammar. It has been highly regarded throughout the ages, with many books, commentaries, and research conducted on it since its composition until the present day. The influence of this Alfiyyah extended beyond the borders of Andalusia, reaching many regions in the Arab world, including Palestine. This work has played a major role in grammatical education in Palestine, where it has been widely memorized and highly encouraged. Its memorization was not limited to linguists only but extended beyond this scope to include scholars of jurisprudence, Qur'anic readings, hadith, and other specialists in various fields. Palestinian grammarians wrote many books on its explanation and parsing. This research will focus on studying how Ibn Malik's Alfiyyah was taught in Palestine and its impact on the teaching and development of grammar in that region. In this context, we will discuss Palestinian scholars who contributed to the field of grammar and present their work in explaining and parsing the Alfiyyah. For example, Muhammad ibn Muhammad al-Asadi al-Maqdisi (d. 808), Shihab al-Din Ahmad ibn al-Faqih al-Ramli al-Maqdisi (d. 844), Shihab al-Din Ahmad ibn Husayn ibn Arslan

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belâgati Ana Bilim Dahı. E-mail: hajar99arslan@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŒEYH ŒA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

al-Ramli al-Maqdisi (d. 844), Abu al-Abbas Shihab al-Din Ahmad ibn Husayn, known as Ibn al-Rasas (d. 790), and others. This research aims to shed light on the impact of Ibn Malik's Alfiyyah on grammatical education in Palestine, based on the efforts of Palestinian scholars in explaining, parsing, memorizing, and teaching it. Through this research, we hope to highlight the significance of these efforts in teaching grammar in that region and to pave the way for further studies on the role of Palestinian scholars in serving linguistic sciences in general, and grammar in particular.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Palestine, Grammar Science, Palestinian Grammarians, Ibn Malik's Alfiyyah.

MESCİD-İ AKSÂ'NIN KIBLE OLARAK TAYİNİNDE KUR'AN DIŞI VAHYİN ETKİSİ*

Bekir TATLI*

Hiz. Peygamber'in (s.a.) en önemli bilgi kaynağının vahiy olduğu bilinmektedir. "Vahiy" denildiğinde ise akla gelen ilk şey, Kur'an vahyidir. Özellikle son iki yüzyıl içerisinde Hindistan kaynaklı olarak İslam dünyasına görüşleri yayılan ve kendilerine "Ehl-i Kur'an" ismini veren akım sahipleri vahyin Hiz. Peygamber'e nazil olan Kur'an'dan ibaret olduğunu, onun dışında bir vahiyden söz edilemeyeceğini açıkça dile getirmişlerdir. Buna karşılık tarih boyunca gelen özellikle Sünnî İslam mezhepleri vahyi ikiye ayırarak incelemeyi tercih etmişlerdir. Bu ikinci bakış açısına göre vahiy, "okunan" (metlûv) ve "okunmayan" (gayr-i metlûv) vahiy olarak ikiye ayrılmakta olup, bilhassa Sünnet diye bildiğimiz Hiz. Peygamber'in pek çok davranış ve uygulaması gayr-i metlûv vahiy olarak isimlendirilmektedir. Kur'an dışında da vahiy olduğunu savunan bu görüşün sahipleri gerek ayetlerden gerekse hadislerden deliller getirerek Hiz. Peygamber'in bilgi kaynaklarının Kur'an vahyi ile sınırlandırılmayacağını ve Sünnet'in de vahiy olan yönleri olduğunu ısrarla dile getirmişlerdir. İşte Kur'an dışı vahyi ispatlama sadedinde delil olarak getirilen en önemli kanıtlardan biri de Mescid-i Aksâ'nın kible olarak belirlenmiş olmasıdır. Buna göre, namazın farz kılınmasından sonraki ilk kible olan Mescid-i Aksâ'nın nasıl belirlendiğini Kur'an'dan çıkarmak mümkün değildir. Bunun Hiz. Peygamber'in bir içtihadı olarak belirlenmiş olması mümkün görünmemektedir. Zira Medine'ye hicretten bir süre sonra Hiz. Peygamber'in Kâbe'ye yönelerek namaz kılmayı arzu ettiği, bunun için semadan bir vahiy yani talimat beklediği ve en nihayetinde de bu talimatın gelmesi sonucu onun Kâbe'ye doğru namaz kılmaya başladığı Kur'an ayetlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Şayet İsrâ-Miraç'tan sonraki ilk kible olan Mescid-i Aksâ'ya yönelik Peygamber'in içtihadı olsaydı, sonraki yıllarda bu içtihattan vaz geçerek Kâbe'ye yönelmek gayet normal olur ve bu konuda yeni bir vahiy/talimat beklemeye gerek kalmazdı. Durum ise bunun tersinedir. İşte biz de konuyla ilgili tartışmaları değerlendirerek görüşlerimizi bilim dünyasıyla paylaştık.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Mescid-i Aksâ, el-Beytü'l-Makdis, Vahy-i Metlûv, Vahy-i Gayr-i Metlûv

THE EFFECT OF A NON-QUR'ANIC REVELATION ON THE DESIGNATION OF THE AL-AQSA MOSQUE AS THE QIBLA

It is known that the most important source of information of the Prophet Muhammad is revelation. When it is said "revelation", the first thing that comes to mind is the revelation of the Qur'an. Especially in the last two centuries, the opinion holders whose views have spread to the Islamic world from India and who call themselves the "Ahl al-Quran" have clearly stated that the revelation consists of the Quran that came to the Prophet and that there can be no mention of a revelation other than the Quran. On the other hand, especially the Sunni Islamic sects that have come throughout history, have preferred to study the revelation by dividing it into two parts. According to this second point of view, revelation is divided into two parts as "read" (wahy al-metlûv) and "non-read" (wahy gayr al-metlûv) revelation, and many behaviors and practices of the Prophet, especially those we know as "Sunnah", are called non-read revelation. The owners of this view, who also claim that there is revelation other than the Qur'an, have brought evidence from both Quranic verses and hadiths, insisting that the Prophet's sources of information cannot be limited by the revelation of the Qur'an, and that there are aspects of the Sunnah that are

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: bekir.tatli@hbv.edu.tr

revelatory. Here, one of the most important proofs brought as evidence in the simple matter of proving a revelation other than the Qur'an is that the Al-Aqsa Mosque has been designated as the qibla. Accordingly, it is not possible to deduce from the Qur'an how the Masjid al-Aqsa, the first qibla after the obligatory prayer, is determined. It does not seem possible that this was determined as a ijtihad/preference of the Prophet. Because it is clearly understood from the verses of the Qur'an that the Prophet wanted to pray by turning towards the Kaaba some time after the migration to Medina, that he was waiting for a revelation from the sky, that is, instruction, and finally, as a result of the arrival of this instruction, he began to pray towards the Kaaba. If the orientation to the Masjid al-Aqsa, which is the first qibla after Isra-Miraj, had been the ijtihad of the Prophet, it would have been perfectly normal to turn to the Kaaba by abandoning this ijtihad in the following years, and there would have been no need to wait for a new revelation/instruction on this subject. The situation is the opposite of this. Here we have shared our views with the scientific world by evaluating the discussions on the subject.

Keywords: Hadith, al-Aqsa Mosque, al-Bayt al-Maqdis, Wahy al-Metluw, Wahy Gayr al-Metluw

**FİLİSTİN'DE TÜRK ASILLI BİR MUHADDİS: MUHAMMED B. YÛSUF EL-FİRYÂBÎ
(ÖL. 212/827) VE HADİS KİTAPLARINDAKİ RİVAYETLERİ**

Halil İbrahim DOĞAN*

Günümüzdeki Afganistan'ın Belh şehri yakınındaki Firyâb'da 120/738 yılında dünyaya gelen Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî, siyâsî ve iktisâdî açıdan sıkıntılı bir zaman diliminde yani Emevîler'in son ve Abbâsîler'in ilk zamanlarında yaşamış bir âlimdir. Hayatı boyunca herhangi bir idarî görevde bulunmayan muhaddis Firyâbî, memleketindeki ilk eğitimden sonra erken bir yaşta ilim tahsili için rihle yapmıştır. Bu kapsamda Beyrut, Dimaşk, Kûfe, Mısır, Mekke gibi pek çok şehre ilmî yolculuk yaparak birçok hocadan hadis tahammül etmiştir. Firyâbî, rihlelerinden sonra Filistin'in Kaysâriyye şehrine yerleşmiş ve 212/827'de burada vefat etmiştir. "Sâhibu Süfyân es-Sevrî" olarak anılan Firyâbî, Mekke'de tanıştığı hocası (öl. 161/778) ile Kûfe'ye gelerek kendisinden çok fazla hadis almış ve uzun bir süre onunla beraber bulunmuştur. Kendisi de Buhârî (öl. 256/870), Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), Dârimî (öl. 255/869), Zührlî (öl. 258/872) gibi hicrî üçüncü asrın önde gelen muhaddislerine hocalık yapmıştır. Çalışmada hayatı, rihleleri, eserleri, hocaları ve öğrencileri, cerh-ta'dîl açısından durumu ile temel hadis kaynaklarındaki rivayetleri açısından Firyâbî konu edilmektedir. Firyâbî hakkında hadis ilmi açısından herhangi bir araştırmanın bulunmamasının çalışmayı önemli kılacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacı, Firyâbî'nin hadis kitaplarındaki rivayetlerini ve hangi eserlerde yer aldığını tespit etmektir. Bunun için nitel araştırma yöntemlerinden doküman ve betimsel analiz metodu kullanılmıştır. Mezkûr yöntemler vasıtasıyla araştırmada genellikle Firyâbî'nin tercemesinin geçtiği rical türü eserler ile hicrî ilk beş asırda tasnif edilen temel hadis kaynakları kullanılmış, gerekli olması hâlinde başka çalışmalara da müracaat edilmiştir. Araştırmada hadis ilminde güvenilir kabul edilen Türk asıllı muhaddisin *el-Müsned*, *Kitâbu't-Tefsîr* gibi çeşitli eserlerinin ismi kaynaklarda geçse de günümüze ulaşan herhangi bir kitabının bulunmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık İslâmî ilimlerden her birinin müstakil hâle geldiği ve hadislerin hacimli eserlerde toplanmaya başladığı bir zamanda hayatını ilim yolunda geçiren Firyâbî'nin başta *Kütüb-i Sitte* olmak üzere temel hadis kaynaklarında özellikle de Dârimî, Buhârî, Taberânî (öl. 360/971), Beyhakî (öl. 458/1066) gibi muhaddislerin eserlerinde Firyâbî'nin birçok rivayetinin nakledildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Firyâbî, Filistin, Türk Muhaddis, Hadis Kitapları, Rivayet.

**A TURKISH-ORIGIN HADITH SCHOLAR IN PALESTINE: MUHAMMED BİN
YÛSUF AL-FİRYÂBÎ (D. 212/827) AND HIS NARRATIONS IN HADITH BOOKS**

Born in 120/738 in Firyâb, near the city of Balkh in present-day Afghanistan, Abû 'Allah Muhammad b. Yûsuf al-Firyâbî was a scholar who lived in a politically and economically troubled period, namely the end of the Umayyads and the beginning of the Abbasids. The muhaddith Firyâbî, who did not hold any administrative position throughout his life, practiced scholarly journey at an early age after his primary education in his hometown. In this context, he traveled to many cities such as Beirut, Damascus, Kufa, Egypt, and Mecca and endured hadith from many teachers. After his scholarly journeys, Firyâbî settled in the city of Qaisâriyya in Palestine, where he died in 212/827. Firyâbî, who was called "Sahib al-Sufyân al-Sawrî", came to Kufa with his teacher (d. 161/778), whom he met in Mecca, and received many hadîths from him and stayed with him for a long time. He himself taught leading muhaddiths of the third

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: hidogan@aybu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9644-5498>

century, such as al-Bukhārī (d. 256/870), Ahmad b. Hanbal (d. 241/855), al-Dārimī (d. 255/869), and al-Zuhlī (d. 258/872). This study focuses on Firyābī in terms of his life, his scholarly journeys, his works, his teachers and students, his status in terms of cerh-ta'dīl, and his narrations in the main hadith sources. It is thought that the lack of any research on Firyābī in terms of hadīth science will make this study important. The aim of the study is to determine Firyābī's narrations in hadīth books and in which works they are included. For this purpose, the qualitative research methods of document and descriptive analysis were used. Through the aforementioned methods, the study generally utilized the rical works in which Firyābī's translation is mentioned and the main hadīth sources classified in the first five centuries of hijri, and other studies were consulted when necessary. In the research, it was determined that the Turkish-born muhaddith, who was considered reliable in the science of hadith, did not have any books that have survived to the present day, although the names of his various works such as *al-Musnad* and *Kitāb al-Tafsīr* are mentioned in the sources. On the other hand, it has been determined that Firyābī, who spent his life on the path of knowledge at a time when each of the Islamic sciences became independent and hadiths began to be collected in voluminous works, has many narrations of Firyābī in the main hadith sources, especially in the books of muhaddiths such as al-Dārimī, al-Bukhārī, al-Tabarānī (d. 360/971), and al-Bayhaqī (d. 458/1066).

Keywords: Hadith, al-Firyābī, Palestine, Turkish Muhaddith, Hadith Books, Narration.

FİTEN RİVAYETLERDE FİLİSTİN-NU'AYM B. HAMMÂD'IN EL-FİTEN VE'L-MELÂHİM'İ ÖRNEĞİ

Yusuf OKTAN*

Akdeniz ile Şeria nehri ve Suriye ile Mısır arasında toprakları kapsayan Filistin, Asya ile Afrikra arasında bir köprü olması itibariyle tarihi kaynaklarda jeopolitik öneme haiz bir yer olarak kabul edilmiştir. Adını milattan önce Kavimler göçü sırasında deniz yoluyla buraya gelen Filistinlilerden alan bölge Pers, Roma ve daha birçok uygarlığın idaresi altında kalmış, istila ve fetihlere söz konusu olmuştur. Müslümanların ilk kıblesi ve Hz. Peygamber'in (sav) Mi'raç mucsesinin ilk durağı olması hasebiyle İslam tarihinde önemli bir yeri bulunan Filistin toprakları Ehl-i kitap nezdinde de öneme haizdir. Siyasî ve dinî muhtelif olaylara sahne olan Filistin toprakları hadis kaynaklarında da zikredilmiştir. Filistin toprakları hakkında zikredilen ve özellikle de gaybî ve gelecekte haber verme niteliği taşıyan rivayetlerden bir kısmı Nuaym b. Hammâd'ın (ö. 228/843) *el-Fiten ve'l-melâhim* adlı eserinde nakledilmiştir. Bu rivayetlerde Filistin toprakları savaş, fitne ve ahir zamanda zuhûru beklenen Mehdî ve Süfyânî içerikli birçok rivayete konu olmuştur. Mezkûr eserde Filistin konulu toplamda yirmi iki rivayet nakledilmiştir. Rivayetler kaynağı itibariyle mevkûf ve maktû' özellikler gösterse de gelecekte haber vermesi ve gaybî meseleler zikretmesi bakımından birçoğu hükmen merfû niteliktedir. Buna göre çalışmada Nuaym b. Hammâd'ın *el-Fiten ve'l-melâhim* adlı eserinde Filistin hakkında nakledilen rivayetler merkeze alınarak bunların içerikleri ve nitelikleri tahlil ve tenkit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Filistin, el-Fiten, Nu'aym b. el-Hammâd, Rivayet

PALESTINE IN ESCHATOLOGICAL (FITEN) NARRATIONS: THE CASE OF NU'AYM B. HAMMÂD'S AL-FİTAN WA'L-MALÂHİM

Palestine, encompassing the lands between the Mediterranean and the Jordan River, and between Syria and Egypt, has been regarded in historical sources as a region of geopolitical significance due to its position as a bridge between Asia and Africa. The name "Palestine" is derived from the Philistines, a seafaring people who arrived in the region during the migrations of peoples in the pre-Christian era. The area came under the control of various civilizations including the Persians and Romans, and has been the site of numerous invasions and conquests. In Islamic history, Palestine holds particular significance as the location of the first qibla (direction of prayer) for Muslims and as the initial station of the Prophet Muhammad's (Pbuh) miraculous night journey (Mi'raj). It is likewise esteemed among the People of the Book due to its religious relevance. As a land that has witnessed a multitude of political and religious events, references to Palestine are also found in ḥadīth sources. Some of the narrations concerning Palestine—especially those with eschatological and prophetic content—are recorded in *al-Fitan wa'l-Malāhim*, a work by Nu'aym b. Hammād (d. 228/843). In these reports, Palestine appears frequently as a setting for war, tribulation (fitna), and as a location associated with end-time figures such as the Mahdī and the Sufyānī. The aforementioned work contains a total of twenty-two narrations related to Palestine. Although these reports are formally classified as *mawqūf* or *maqtū'* based on their chains of transmission, the fact that they convey information about the unseen and the future renders many of them *ḥukman marfū'* (elevated in status in terms of ruling). Accordingly, this study aims to critically examine and analyze the content and nature of the

* Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı E-mail: oktanyusuf@gmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŒEYH ŒA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

narrations about Palestine as transmitted in Nu'aym b. Ḥammād's *al-Fitan wa 'l-Malāḥim*, taking them as the central focus.

Keywords: Ḥadīth, Palestine, *al-Fitan*, Nu'aym b. Ḥammād, Narration

FİLİSTİNLİ ÂLİM YÛSUF B. İSMÂİL EN-NEBHÂNÎ VE ŞEMÂİL ESERİ

Hasan KÜÇÜKOSMAN*

Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) fiziksel ve ahlâkî özelliklerini ele alan birçok eser kaleme alınmıştır. Başlangıçta hadis külliyyatında "sıfâtü'n-nebî", "menâkıb" ve "fezâil" gibi başlıklar altında bulunan bu bilgiler, zamanla "şemâil" adıyla müstakil bir edebiyat türü haline gelmiştir. Peygamber'i tanımanın, onun sözlerini anlamayı kolaylaştırdığı gerçeği, bu edebiyatın doğup gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Araştırmamıza konu olan Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî (1849-1932) İslâmî ilimlerin farklı alanlarında eser vermiş bir âlimdir. Nebhânî'nin eserleri arasında Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) fizikî ve ahlâkî özelliklerini ele alan çalışmaları bulunmaktadır. Bu konuda, Şevâhidü'l-Hak fi'l-İstigâse bi-Seyyidi'l-Halk ve Huccetullahi ala'l-Âlemîn gibi çalışmaları bulunmaktadır. Nebhânî'nin Şemâil konusunda asıl eseri ise Vesâ'ilü'l-vüsûl ilâ şemâ'ili'r-Resûl adlı çalışmasıdır. Eser, Şemâil edebiyatının zirvesi kabul edilen Tirmizî'nin eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye adlı eseri başta olmak üzere tasavvuf, şerh, hasais gibi alanlarda yapılan farklı çalışmalardan istifa edilerek hazırlanmıştır. Şemâil konusunda pek çok çalışma yapıldığı için farklı bir yol izleyen en-Nebhânî, eserinin benzeri bir çalışmanın olmadığını söylemiştir. Eser, müellifin de ifadesi ile İmam Tirmizî'nin eserini esas alarak oluşturulmuştur. İsnadlar hafz edilmiş ve İmam Tirmizî'nin bâb ve rivayet sıralaması takip edilmemiştir. Hadisleri senedle nakletmek yerine mana ile rivayet ederek pek çok haber esere eklenmiştir. Senedli olarak aktardığı rivayetlerde ise genelde yalnızca sahâbi râvisine işaret etmiştir. Delilleri sunarken ise merfû rivayetlerin peşine mevkûf ve maktû rivayetleri aktarmıştır. Metin açısından garîbü'l-hadîs ilminde olduğu gibi bazı kelimelerin açıklaması verilmiştir. Kimi zaman rivayetleri kullanmış olsa bile senedi bakımından rivayetin derecesinden bahsetmiş ve konu hakkında bazı âlimlerin eserlerine müracaat etmiştir. Özellikle İbn Hacer gibi hadis âlimlerinin rivayet değerlendirmeleri bulunmaktadır. Böylelikle müellif, çalışması ile bir anlamda şemâil türünün şerhi sayılabilecek orijinal bir eser ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sünnet, Sîret, Şemâil, Nebhânî.

PALESTINIAN SCHOLAR YÛSUF B. ISMÂ'IL AN-NABHÂNÎ AND HIS SHAMÂİL WORK

Many works have been written on the physical and moral characteristics of the Prophet. This information, which was initially found in the hadith corpus under titles such as 'sıfâtü'n-nabî', 'menâkıb' and 'fezâil', became an independent genre of literature under the name of 'shamâil' in time. The fact that knowing the Prophet made it easier to understand his words was an important factor in the birth and development of this literature. Yûsuf b. Ismâ'il an-Nabhânî (1849-1932), the subject of our research, is a scholar who has written in different fields of Islamic sciences. Among Nabhânî's works are those dealing with the physical and moral characteristics of the Prophet. In this regard, he has works such as Shawâhid al-Haqq fi'l-İstigâse bi-Seyyidi al-Halk and Hujjatullahi ala al-'Âlamîn. Nabhânî's main work on Shamâ'il is his work entitled Wasa'il al-wusûl ilâ Shamâ'ili al-Rasûl. The work was prepared by drawing on different works in fields such as Sufism, commentary, and hasais, especially al-Tirmidhi's al-Shamâ'il al-nabawiyya, which is considered the pinnacle of Shamâil literature. Since there are many studies on the subject of Shamâ'il, al-Nabhânî followed a different path and stated that there is no similar work to his work. The work is based on the work of Imam al-Tirmidhî, as the author states. Isnads have been

* Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Ana Bilim Dalı. E-mail: hasankucukosman@duzce.edu.tr

eliminated and Imam al-Tirmidhi's order of chapters and narrations has not been followed. Instead of narrating the hadiths with sened, he narrated them with meaning and many news were added to the work. In the narrations he narrated with scripts, he usually only pointed to the sahabi narrator. While presenting the evidence, he narrated the mawq f and maqt  narrations after the merf  narrations. In terms of the text, as in the science of ghar b al-hadīth, explanations of some words are given. Even if he sometimes used the narrations, he mentioned the degree of the narration in terms of its senedi and referred to the works of some scholars on the subject. In particular, hadith scholars such as Ibn Hajar have evaluated the narrations. Thus, the author has produced an original work that can be considered as a commentary of the shamâil genre.

Keywords: Hadith, Sunnah, S rah, Sham il, Nabhânî

**FARKLI ASIRLARDA YAZILMIŞ İKİ FAZİLETNÂME ÜZERİNDEN KUDÜS'E DAİR
BİR OKUMA DENEMESİ: NÂİMÎ VE ABDURRAHMAN ŞEVKÎ'NİN ESERLERİ
ÖRNEKLİĞİNDE**

Hüseyin ŞIRA *

Fotoğraf ve video teknolojisinin geliştiği günümüzdeki imkanlara nispetle yaklaşık XVIII. asrın sonlarına kadarki zaman diliminde İslam toplumlarında şahısların, olayların, mekanların ve şehirlerin yazı veya minyatürle anlatıldığı bilinmektedir. Bu iki yoldan birinin yahut her ikisinin bir arada bulunduğu metinler bulunmakla birlikte sanatkarların kahir ekseriyetle kelimelerin ifade gücünden istifade etmek suretiyle bir anlatı dünyası kurdukları görülmektedir. Bu doğrultuda şehirlerin tarihi, kültürü ve önemine dair pek çok manzum ve mensur metinler kaleme alınmıştır. Müslümanlar nezdinde Mekke ve Medine'den sonra büyük bir öneme sahip olan Kudüs'e dair Osmanlı dönemi edebî ürünlerinde faziletnâme türü ön plana çıkmaktadır. Menâsik-i Hac ve Menâzil-i Hac türü metinlerde de bir ziyaret mekânı/makamı olarak yer bulan Kudüs'e dair Türkçe manzum olarak yazılmış faziletnâme türünde bilinen ilk müstakil eser Nâimî'nin Fezâil-i Kuds'üdür. 1907 beyit olarak kaleme alınan eserin telif tarihi bilinmemekle birlikte 16. asrın ortasında yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Her ne kadar içerisinde Mekke, Medine ve Şam'ı anlattığı kısımlar olsa da asıl Kudüs'ü tanıtmak maksadıyla Abdurrahman Şevki tarafından yazılmış bir diğer manzum eser de Teşvîku'l-Muştağ ve Teşrikun li'l-'Uşşâk'dır. 1887 beyitlik bu eser h. 1263/1846-1847'de kaleme alınmıştır. Bunlardan başka yazılmış manzum ve mensur faziletnâmeler bulunmakla birlikte Kudüs'ü merkeze alan bu iki eser çalışmanın konusunu teşkil etmiştir. Her iki eserin de ana nazım şekli mesnevidir. Bunun yanında anlatılarına hareketlilik katmak amacıyla her iki eserde de gazel ve kasidelere yer verildiği görülmüştür. Farklı asırlarda yazılmış ve hacim olarak birbirine yakın bu iki eserde yer alan tarihi mekanlar, eserler, şahsiyetler ve unsurlar belirlenmiş, bunların anlatımlarındaki farklılıklar ortaya konmuştur. Farklarda ön plana çıkan husus Şevki'nin eserindeki Hz. Peygamber'in miracının anlatıldığı kısımdır. Ayrıca aradan geçen üç asrın sonunda özellikle tarihi yapılarda yapılan tamirat ve yenileme çalışmaları da ortaya çıkan birtakım değişimleri izleme noktasında dikkate değerdir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Faziletnâme, Kudüs, Nâimî, Abdurrahman Şevkî

**AN ATTEMPT TO ANALYZE TWO VIRTUE NARRATIVES WRITTEN IN
DIFFERENT CENTURIES ABOUT JERUSALEM: THE WORKS OF NÂİMÎ AND
ABDURRAHMAN ŞEVKÎ AS EXAMPLES**

In comparison to the opportunities afforded by the advancements in photography and video technology today, it is known that until approximately the late 18th century, individuals, events, locations, and cities in Islamic societies were depicted through either written narratives or miniatures. Although there are texts that feature one or both of these methods, it is observed that artists predominantly created a world of narrative by making use of the expressive power of words. Accordingly, many poetic and prose texts were written about the history, culture, and significance of cities. Among Muslims, after Mecca and Medina, Jerusalem holds great importance, and in Ottoman literary works related to Jerusalem, the genre of faziletname (virtue books) stands out. In addition to its presence in Menâsik-i Hac (Pilgrimage Rites) and Menâzil-i Hac (Stations of the Pilgrimage) texts as a site of visitation, the first known independent poetic

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi, ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: hsira@aybu.edu.tr

work in Turkish faziletname literature about Jerusalem is Nâimî's Fezâil-i Kuds. This work, consisting of 1,907 couplets, was authored at an unknown date but is highly likely to have been written in the mid-16th century. Although it contains sections describing Mecca, Medina, and Damascus, its primary purpose is to introduce Jerusalem. Another poetic work written to highlight Jerusalem is Abdurrahman Œevkî's TeŒvîku'l-MuŒtâk ve TeŒrîkun li'l-'UŒŒâk, consisting of 1,887 couplets and composed in 1263 AH (1846–1847 CE). In addition to these, other poetic and prose faziletname texts exist, but these two works, which center around Jerusalem, constitute the focus of this study. Both works use mesnevi as their primary poetic form. Furthermore, to add dynamism to their narratives, both works incorporate ghazals and qasidas. These two works, written in different centuries and comparable in length, were analyzed to identify the historical locations, structures, figures, and elements they contain, as well as to highlight differences in their descriptions. A prominent difference is the section in Œevkî's work that narrates the Prophet Muhammad's Mi'raj (Night Journey). Additionally, changes observed over the three centuries between the two works, especially concerning the renovations and restorations of historical structures, are noteworthy for tracing transformations over time.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Virtue Narratives, Jerusalem, Naimi, Abdurrahman Œevki

YUSUF AKÇURA'NIN KUDÜS MEKTUPLARINDAN YANSIMALAR

Mustafa KOÇAK*

Yakın dönem Türk düşünce ve siyaset tarihi açısından daha çok *Üç Tarz-ı Siyaset* isimli makalesiyle tanınan Yusuf Akçura, Orenburg'da basılan Vakit gazetesinin muhabiri olarak 1913 yılında Suriye ve Filistin'e ziyaretlerde bulunur. Akçura, bu ziyaretleri sırasında yazdığı mektuplarında; Fransa, Avusturya, Almanya, Amerika ve Rusya'nın gibi devletlerin Suriye ve Filistin coğrafyasında söz sahibi olmayı amaçladıklarını ifade eder. Ayrıca o, Osmanlı'nın artık iyice güç kaybettiğini düşünen Yahudilerin de Filistin'de bir devlet kurma peşinde olduklarını dile getirir. Bu bağlamda ise Akçura'nın mektuplarında Siyonizm meselesi ve Yahudilerin bölgede yürüttükleri faaliyetleri hakkındaki gözlem ve tespitleri önem kazanır. Akçura, Yahudilerin tarih boyunca kendilerini zararsız bir topluluk gibi gösterdiklerini ve bu sayede insanların güvenini barışçıl yollarla kazandıktan sonra asıl emellerini gerçekleştirmeye yöneldiklerini söyler. Ona göre, Yahudiler tarafından aynı yaklaşım, Filistin ve Kudüs'te yeniden izlenmektedir. Zira Akçura, onların Tel Aviv kolonisinde okul merkezli başlattıkları faaliyetlerine değinirken, ileride Filistin'i işgale varacak siyasetlerinin ön adımlarına işaret eder. Akçura'nın satırlarının bu yönde okunmasına, dinler tarihi üzerine değerlendirmeleri ve resmî kayıtlarda adı geçmemesine rağmen, Siyonistler tarafından dönemin Avrupa şehirlerini andıran bir Yahudi yerleşiminin Filistin'de kurulduğunu haber vermesi zemin hazırlar. Akçura'nın Filistin mektuplarında yansıma bulan bir diğer husus; köylerde yaşayan fakir ve eğitimden uzak insanların topraklarının, Siyonistlerin destekledikleri kişi ve kuruluşlar tarafından ele geçirilmesidir. Akçura, Siyonistlerin yok pahasına ele geçirdikleri bu topraklara, dünyanın farklı yerlerinden getirilen Yahudilerin maddî destekler sunularak yerleştirildiklerini, böylece de Tel Aviv'in sınırlarının gün geçtikçe genişletildiğini anlatır. Ayrıca o, Filistin'i işgal için davet edilen Yahudi ailelerin çocuklarına, önce İbranice öğretilerek Siyonist idealler doğrultusunda millî bir bilinç kazandırıldığını, sonrasında da diğer okullar ve Theodor Herzl adına Tel Aviv'de kurulan Hertzelyah'ın farklı bölümlerinde eğitimler verildiğini ifade eder.

Anahtar Kelimeler; Yusuf Akçura, Filistin, Kudüs, Siyonizm

REFLECTIONS FROM YUSUF AKÇURA'S LETTERS FROM JERUSALEM

Yusuf Akçura, who is widely recognized for his article *Üç Tarz-ı Siyaset* (Three Types of Politics) in the context of late Ottoman Turkish intellectual and political thought, undertook visits to Syria and Palestine in 1913 as a correspondent for the Vakit newspaper, which was published in Orenburg. In his letters written during these travels, Akçura conveys his observations France, Austria, Germany, United States and Russia were seeking to gain influence in the Syrian and Palestinian regions. He also asserts that the Jewish communities, convinced of the Ottoman Empire's increasing decline, were pursuing efforts to establish a state in Palestine. In this context, Akçura's letters acquire particular significance for their commentary on the Zionist question and the activities carried out by Jews in the region. He contends that throughout history, Jews have portrayed themselves as a harmless community, thereby gaining the trust of others through ostensibly peaceful means, only to later pursue their ultimate political objectives. According to Akçura, a similar strategy was being employed once again in Palestine and Jerusalem. Notably, he points to the educational initiatives centered around schools in the Tel Aviv colony as indicative of the early stages of a broader political agenda that would eventually culminate in the occupation

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı. a.mustafakocak@hotmail.com

of Palestine. Akçura's lines can be read in this direction because of her evaluations on the history of religions and her statement that a Jewish settlement resembling the European cities of the period was established in Palestine by the Zionists, although its name is not mentioned in official records. Another critical issue highlighted in Akçura's correspondence is the dispossession of impoverished and uneducated local villagers from their lands. These lands, he explains, were often acquired at negligible prices by individuals and institutions supported by the Zionist movement. Another critical issue highlighted in Akçura's correspondence is the dispossession of impoverished and uneducated local villagers from their lands. These lands, he explains, were often acquired at negligible prices by individuals and institutions supported by the Zionist movement. Akçura notes that Jews brought in from various parts of the world were settled on these lands with financial assistance, leading to the gradual expansion of Tel Aviv's boundaries. Moreover, Akçura emphasizes that children of Jewish families who were encouraged to immigrate to Palestine were first taught Hebrew in order to cultivate a sense of national consciousness aligned with Zionist ideals. These children subsequently received education in other schools and in different departments of Herzliya, an educational institution established in Tel Aviv and named after Theodor Herzl.

Keywords: Yusuf Akçura, Palestine, Jerusalem, Zionism.

ARAPLAR TÜRKLERE İHANET ETTİ SÖYLEMİNİN FİLİSTİN SAVAŞI BAĞLAMINDA EMPATİ VE DAYANIŞMA DUYGULARINA ETKİSİ (NİTEL BİR ARAŞTIRMA)

Çiğdem GÜLMEZ* - Tarık KARA**

“Araplar Türklere ihanet etti” söylemi, Türk toplumunda tarihsel ve kültürel hafızada derin bir yer edinmiş, özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde Arap coğrafyasındaki gelişmelerle ilişkilendirilen bir iddiadır. Ancak bu söylemin, günümüzde devam eden Filistin savaşı gibi İslam dünyasının merkezi sorunlarına yönelik empati ve dayanışma duygularını nasıl etkilediği yeterince araştırılmamıştır. Bu tür tarihsel söylemler, toplumsal algılarda Filistin halkına yönelik mesafe, ön yargı veya duyarsızlık yaratabilirken; diğer yandan dini ve insani değerler temelinde oluşan dayanışma duygularını da şekillendirebilir.

Filistin savaşı, Müslüman toplumlar için dini, vicdani ve insani bir sorumluluk alanı oluştururken, tarihsel söylemler bu duruma yönelik bireysel ve toplumsal refleksleri karmaşık hale getirebilir. Tarihi bir iddianın, güncel krizler bağlamında kolektif vicdan, empati ve dini dayanışma üzerinde nasıl bir etkisi olduğu sorusu literatürde yeterince ele alınmamış bir konudur. Bu durum, hem tarihsel algıların güncel çatışma dinamikleriyle nasıl kesiştiğini anlamayı hem de bu algıların uluslararası dayanışma süreçlerine etkilerini değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, “Araplar Türklere ihanet etti” söyleminin Türk toplumunda Filistin savaşı bağlamında empati ve dayanışma duyguları üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışma, tarihsel söylemlerin bireylerin dini ve insani reflekslerini nasıl şekillendirdiğini anlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu tür söylemlerin Filistin halkına yönelik algılar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini ortaya koyarak, empati ve dayanışma düzeylerinin güçlendirilmesine yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın yöntemi niteldir. Araştırma deseni fenomenolojidir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, Derinlemesine mülakatlar, odak grup görüşmeleri ve belgeler analizi yapılacaktır. Katılımcılar arasında dini liderler, yardım organizasyonlarında görev alan gönüllüler ve yardım kampanyalarına bağışta bulunan bireyler yer alacaktır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle toplanacaktır. Görüşmeler farklı sosyo-kültürel gruplardan katılımcılarla gerçekleştirilerek, Veriler tematik analiz yöntemiyle yardım kampanyalarına katılmaya ve düzenlemenin ardındaki motivasyonların temel kategorileri belirlenecektir. Psikoloji, sosyoloji ve din bilimleri disiplinlerinden yararlanılarak, dini aktivizmin yardım kampanyalarındaki rolü incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, “Araplar Türklere İhanet Etti Söylemi”, Empati, Dayanışma

THE IMPACT OF THE "ARABS BETRAYED THE TURKS" NARRATIVE ON FEELINGS OF EMPATHY AND SOLIDARITY IN THE CONTEXT OF THE PALESTINIAN CONFLICT (A QUALITATIVE STUDY)

The narrative that "Arabs betrayed the Turks" has deeply embedded itself in the historical and cultural memory of Turkish society, particularly associated with developments in Arab regions during the late Ottoman period. However, how this narrative impacts feelings of empathy

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı. E-mail: cgulmez@kastamonu.edu.tr

** Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

and solidarity toward central issues of the Islamic world, such as the ongoing war in Palestine, has not been adequately studied. Such historical narratives may create distance, prejudice, or indifference toward the Palestinian people in societal perceptions while simultaneously shaping solidarity feelings rooted in religious and humanitarian values.

The Palestinian conflict constitutes a domain of religious, moral, and humanitarian responsibility for Muslim societies, yet historical narratives can complicate individual and collective responses to this situation. The question of how a historical claim influences collective conscience, empathy, and religious solidarity in the context of contemporary crises remains an underexplored topic in the literature. This calls for an understanding of how historical perceptions intersect with current conflict dynamics and an evaluation of their effects on international solidarity processes.

This research aims to examine the impact of the "Arabs betrayed the Turks" narrative on the feelings of empathy and solidarity in Turkish society in the context of the Palestinian conflict. The study seeks to understand how historical narratives shape individuals' religious and humanitarian responses. Furthermore, it aims to reveal the positive or negative effects of such narratives on perceptions of the Palestinian people and to develop suggestions for strengthening empathy and solidarity levels.

The research adopts a qualitative methodology and employs a phenomenological design. In this study, qualitative research methods such as in-depth interviews, focus group discussions, and document analysis will be utilized. Participants will include religious leaders, volunteers involved in aid organizations, and individuals who contribute to aid campaigns. Data will be collected through semi-structured interviews conducted with participants from diverse socio-cultural backgrounds. Using thematic analysis, the study will identify the primary categories behind the motivations for participating in and organizing aid campaigns. Drawing from disciplines such as psychology, sociology, and religious studies, the research will explore the role of religious activism in aid campaigns.

Keywords: Psychology of Religion, "The Arabs Betrayed the Turks" Narrative, Empathy, Solidarity.

FİLİSTİN SAVAŞINA TANIK OLMANIN VİCDANİ VE DİNİ REFLEKSLERE ETKİSİ

Çiğdem GÜLMEZ* - Seren SÖYLEMEZ**

Bu araştırma, bireylerin savaş deneyimlerine tanıklık ettiklerinde ortaya çıkan vicdani ve dini refleksleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Filistin savaşına tanıklık eden bireylerin, bu olaylardan nasıl etkilendiği, dini ve etik değerlerinin ne şekilde şekillendiği veya değişime uğradığı araştırılacaktır. Savaşın etkisi sadece fiziksel değil, aynı zamanda bireylerin ahlaki ve ruhsal dünyasında da derin izler bırakmaktadır. Bu çalışmada, özellikle savaş ve çatışma ortamlarında dini ve vicdani duyguların nasıl etkilendiği ve insanların olaylara karşı nasıl refleksler geliştirdiği ele alınacaktır.

Bu araştırma, çatışma bölgelerinde yaşananların, olayları uzaktan izleyen bireyler üzerinde de derin etkiler bıraktığını ortaya koyarak özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Filistin savaşına uzaktan tanıklık eden bireylerin, bu olaylar karşısında içsel tepkilerini ve vicdani reflekslerini derinlemesine inceleyerek, çatışma ve savaş gibi ekstrem olayların bireylerin dini inançları ve ahlaki değerleri üzerindeki etkilerini analiz edecektir. Çalışma, yalnızca Filistin örneğine değil, benzer savaş ve kriz durumlarına da ışık tutacak, bu konularda bilgi eksikliği olan alanlarda önemli bir bilgi kaynağı oluşturacaktır.

Araştırmanın yöntemi niteldir. Araştırma deseni fenomenolojidir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, savaş ve çatışma bölgelerine dair derinlemesine gözlem yapma imkânı olmayan bireylerin düşünce ve hisleri üzerine odaklanılacaktır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle toplanacaktır. Görüşmeler, belirli sosyo-kültürel gruplardan katılımcılarla gerçekleştirilerek, Filistin savaşına uzaktan tanıklık eden bireylerin içsel ve manevi dünyaları üzerindeki etkileri anlaşılmasına çalışılacaktır. Veriler içerik analizi yöntemiyle kodlanıp temalar halinde sunulacak, vicdani ve dini reflekslerin ortaya çıkış biçimleri incelenecektir.

Bu çalışma, çatışma bölgelerine dair oluşan içsel tepkileri anlamaya yönelik bilgi sağlamanın ötesinde, toplumların savaş ve kriz olaylarına karşı nasıl bir dini ve vicdani refleks geliştirdiğini açığa çıkararak geniş bir etki potansiyeline sahiptir. Ayrıca, sonuçların savaş psikolojisi, kriz yönetimi ve toplumsal dayanışma çalışmalarına katkı sağlayacağı ve insan hakları, psikolojik dayanıklılık gibi alanlarda politika geliştirme süreçlerine de rehberlik edeceği düşünülmektedir. Bu yönüyle çalışma, bireysel ve toplumsal düzeyde insani ve ahlaki farkındalık oluşturulmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Filistin, Savaş Tanıklığı, Vicdan, Dini Refleksler.

THE IMPACT OF WITNESSING THE PALESTINIAN CONFLICT ON MORAL AND RELIGIOUS REFLEXES

This research aims to examine the moral and religious reflexes that emerge when individuals witness war experiences. In this context, the study will explore how individuals who have witnessed the Palestinian conflict are affected by these events, and how their religious and ethical values are shaped or transformed. The impact of war is not only physical but also leaves profound marks on individuals' moral and spiritual realms. This study specifically addresses how

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı. E-mail: cgulmez@kastamonu.edu.tr

** Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

religious and moral feelings are influenced in environments of war and conflict and how people develop reflexes in response to these events.

The research seeks to make a unique contribution by revealing that events occurring in conflict zones deeply affect individuals who observe these events from a distance. By thoroughly examining the internal reactions and moral reflexes of individuals who witness the Palestinian conflict from afar, the study will analyze how extreme events such as conflicts and wars influence individuals' religious beliefs and moral values. The research aims to shed light not only on the example of Palestine but also on similar war and crisis situations, filling gaps in knowledge and serving as a significant resource in these areas.

The study adopts a qualitative methodology and is designed using a phenomenological approach. Focusing on the thoughts and feelings of individuals who do not have the opportunity to make in-depth observations of war and conflict zones, the research will collect data through semi-structured interviews. These interviews will be conducted with participants from specific socio-cultural groups to understand the impact of witnessing the Palestinian conflict from a distance on their internal and spiritual worlds. The data will be coded and presented as themes through content analysis, examining the emergence of moral and religious reflexes.

Beyond providing insights into the internal reactions to conflict zones, this study has the potential to reveal how societies develop religious and moral reflexes in response to war and crisis events, offering a broad scope of impact. Additionally, the findings are expected to contribute to war psychology, crisis management, and social solidarity studies and to guide policy development processes in fields such as human rights and psychological resilience. In this regard, the study aims to contribute to the creation of humanistic and moral awareness at both individual and societal levels.

Keywords: Psychology of Religion, Palestine, War Witnessing, Conscience, Religious Reflexes.

HALK ŞAİRLERİNİN DİLİNDEN FİLİSTİN

Mehmet ÖZTÜRK*

Sezai Karakoç'un "Gökte yapılip yere indirilen şehir" cümlesiyle tanımladığı Kudüs, binlerce yıllık geçmişe sahip olan, zengin bir dini ve tarihi birikimi bulunduran, tarih boyunca farklı kültürlerin ilgisini çeken ve çeşitli devletlerin hâkimiyeti altına giren, üç semavî dinin kutsal mekânı olarak kabul edilen kadim bir şehirdir. Kudüs'ün, stratejik ve sembolik önemi tarih sahnesinde daima canlılığını korumuştur. 16. yüzyıl itibarıyla Osmanlı hâkimiyetine katılan bölge Osmanlı'nın her döneminde önem verdiği ve imar faaliyetleriyle desteklediği yerlerin başında gelmiştir. Bu öneme bağlı olarak Filistin ve başkent Kudüs Türk edebiyatının farklı yüzyıllarında, sıkça işlenen temaların başında gelmiştir. Gerek klasik Türk edebiyatına gerekse modern Türk edebiyatına kaynaklık eden Filistin ve Kudüs'ün izlerini seyahatnamelerde, miraciyelerde, fetihnamelerde, romanlarda, hikâyelerde ve tiyatro oyunlarında bulmak mümkün olmuştur. Klasik Türk şiirine güzelliği, fazileti ve kutsiyetiyle konu olan Kudüs, Modern Türk şiirine ise özellikle 1950 sonrası dönemde Filistin davası duyarlılığı çerçevesinde girmiştir. Bu duyarlılığı toplumun sözcüsü konumunda olan ve günlük meseleleri şiirlerinde sıkça dile getiren halk şairlerinde de görmek mümkündür. Halk şairleri de Filistin ve Kudüs konulu şiirler kaleme almış, meseleyi farklı temalar etrafında işlemişlerdir.

Çalışmaya adını veren halk şairleri, konu etrafında şiir yazan kimseler olarak belirlenirken metin boyunca Filistin ve Kudüs birlikte düşünülmüş herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Bu tema etrafında yazılmış şiirleri belirleyebilmek için çeşitli eserler, antolojiler, gazeteler taranmıştır. Elektronik ortamda üretilen şiirler de incelemeye dâhil edilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde elektronik ortamın Filistin ve Kudüs konulu şiirlerin üretimine kaynaklık ettiği, burada üretilen şiirlerin milyonlara ulaştığı tespit edilmiştir. Modern çağda pek çok şairin büyük kitlelere ulaşabilmek için elektronik ortamı kullandığı, çeşitli sosyal medya kanalları vasıtasıyla okuyucuya ulaştığı bilinen bir gerçektir. Bu gerçeklikten hareketle halk şairlerinin sözlü, yazılı ve elektronik ortamda üretmiş olduğu Filistin ve Kudüs temalı şiirlerin tespit edilip yorumlanması amaçlanmış, konunun halk şairleri tarafından ne şekilde işlenmeye devam ettiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Halk Şiiri, Halk Şairi.

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: mozturk@kastamonu.edu.tr

BEDRÎ EL-BİŞÎHÎ'NİN TÛFÂNU'L-AKSÂ İSİMLİ DİVANINDA FİLİSTİN DİRENİŞİ

Ahmet YILDIZ*

İsrail, 1948'deki kuruluşunun ardından sistematik bir şekilde Filistin topraklarını işgal alanını genişletmiş; bu süreçte, Filistinlilere ait arazilere ve meskenlere, uluslararası hukuka aykırı yöntemlerle el koymaktan imtina etmemiştir. Filistin halkı ise söz konusu işgallere karşı tarihsel süreç içerisinde farklı biçimlerde direniş göstermiştir. Bu direniş biçimlerinden biri de 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleşen ve Aksa Tufanı Operasyonu olarak adlandırılan harekâttır. Hamas tarafından Gazze Şeridi'nden İsrail topraklarına paramotorlar aracılığıyla gerçekleştirilen saldırının ardından İsrail, Gazze'ye yönelik kapsamlı ve yoğun askeri operasyonlar başlatmıştır. Bu saldırılarda sivil-asker ayrımı gözetilmemiş; kadın, çocuk ve yaşlı demeden binlerce kişinin hayatını kaybetmesine yol açan geniş çaplı yıkımlar meydana gelmiştir. Söz konusu saldırıların insan hakları açısından yarattığı ağır tahribat, uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiş; dünyanın birçok bölgesinde protesto gösterileri düzenlenmiş, konuya dair akademik araştırmalar yürütülmüş ve edebî çevrelerde çeşitli şiir ve metinlerle bu trajediye dikkat çekilmiştir. Yaşananlara tepkisiz kalmayan kişilerden biri de Bedrî el-Bişîhî'dir. Bişîhî, 117 sayfa ve 83 kasideden oluşan *Tûfânu'l-Aksâ* isimli bir divan yayımlayarak Filistinlilere desteğini ifade etmiştir. Divanın ilk şiiri olan *en-Naẓratu'l-Muhammediyye*, medh-i nebi türünde olup teberrüken divanın başına konulduğu görülmektedir. İkinci şiir ise *Ene ibnu Ravâha* ismini taşımakta ve şair kendi konumunu, Hz. Muhammed'in (sav) şairi olan Abdullah b. Revâha'nın (öl. 8/629) konumuna benzetmektedir. Üçüncü şiir *Tûfânu'l-Aksâ* adını taşımakta ve Aksa Tufanı Operasyonu'na dikkat çekmektedir. Takip eden şiirlerde Arap-İslam Kimliği, İsrail zulmü, Kudüs'ün önemi, Siyonizm ile mücadele, Arap liderlerini eleştiri ve direnişçilere övgü gibi konular ele alınmakta ve edebî bir direnişin manifestosu ortaya konmaktadır. Çalışmada Bedrî el-Bişîhî'nin *Tûfânu'l-Aksâ* isimli divanı nitel araştırma yöntemiyle ele alınacak olup metin inceleme tekniği kullanılarak eserde işlenen temalar belirlenecek, Filistin davasında yeni bir aşama olan Aksa Tufanı Operasyonu'nun Arap edebiyatında nasıl ele alındığı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Belirtilen divan hakkında tespit edebildiğimiz kadarıyla bir çalışmanın bulunmaması, Mısırlı Arap bir şairin gözünden Aksa Tufanı Operasyonu ve sonrasında yaşanan gelişmelerin Arap edebiyatında nasıl bir algıya sahip olduğunun ortaya çıkarılacak olması, çalışmanın önemini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Arap Şiiri, Filistin, Gazze, Direniş, Bedrî el-Bişîhî, Tûfânu'l-Aksâ (Aksa Tufanı).

PALESTINIAN RESISTANCE IN BADRÎ AL-BİSHÎHÎ'S DÎVÂN TITLED AL-AQSA FLOOD

Since its establishment in 1948, Israel has systematically expanded its occupation of Palestinian territories. In the course of this expansion, the state has frequently seized lands and residential properties belonging to Palestinians through means that violate international law. In response to these encroachments, the Palestinian people have engaged in various forms of resistance throughout history. One such act of resistance was the al-Aqsa Flood Operation, carried out on October 7, 2023. This operation, launched by Hamas, involved militants crossing from Gaza into Israeli territory using paramotors. Following the incursion, Israel launched a series of large-scale military offensives against the Gaza Strip. These attacks did not distinguish between civilians and combatants; men, women, children, and the elderly were all among the casualties.

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Arap Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı.
ahmetyildiz@erbakan.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0002-7074-0405.

The indiscriminate nature and humanitarian impact of these assaults drew widespread international condemnation. Mass protests were held in numerous countries, academic studies were conducted to analyze the crisis, and many poets and writers produced literary works in response to the unfolding tragedy. Among these poets is Badrî al-Bishîhî, who responded by publishing a diwan titled *Ṭūfān al-Aqsā*. The diwan, consisting of 117 pages and 83 odes, begins with the poem *al-Nazra al-Muḥammadî*, which is a praise of the Prophet Muhammad and serves as an introduction to the diwan. The other poem, titled *'Abdallāh b. Rawāḥa*, expresses the poet's view that his role in writing the diwan is akin to that of Abdullah ibn Rawaha, the poet of the Prophet Muhammad. The third poem, named *Ṭūfān al-Aqsā*, addresses the al-Aqsa Flood operation. The following poems deal with themes such as Arab-Islamic identity, Israeli oppression, the importance of Jerusalem, the struggle against Zionism, criticism of Arab leaders, and praise for resistance fighters, collectively constituting a literary manifesto of resistance. In this study, Badrî al-Bishîhî's diwan, *Ṭūfān al-Aqsā*, will be analyzed using a qualitative research method. The themes explored in the work will be identified through textual analysis, aiming to reveal how the concept of the al-Aqsa Flood -a new phase in the Palestinian cause- is represented in Arabic literature. It will also explore how the al-Aqsa Flood Operation, a new phase in the Palestinian cause, is represented in Arab literature. The lack of existing studies on this diwan, along with the opportunity to uncover how the al-Aqsa Flood Operation and its aftermath are perceived in Arab literature from the perspective of an Egyptian poet, enhances the significance of this research.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Arabic Poetry, Palestine, Gaza, Resistance, Badrî al-Bishîhî, al-Aqsa Flood (Ṭūfān al-Aqsā).

FİLİSTİNLİ HADİS ALİMİ İBN HACER EL-ASKALÂNÎ'NİN (Ö. 852/1449) KUR'ÂN KİRÂATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa TOPCU*

Mi'rac Hadisesinin Kudüs'te gerçekleşmesi dolayısıyla İslâm âleminde önemli bir yeri bulunan Filistin Bölgesi'nde İslâmiyet'in yayılması için yapılan çalışmalar Peygamberimiz dönemine kadar uzanmaktadır. Peygamberimizin çeşitli ifadelerle yüklediği İ'lâ-yi Kelimetillâh misyonunu tamamlamak isteyen başta sahabe-i Kirâm olmak üzere birçok kişi, İslam dinini, dünyanın çeşitli yerlerine ulaştırmışlardır. İslâmın ilk zamanlarından itibaren ulaştığı yerlerden biriside Mi'rac Hadisesinin gerçekleştiği Kudüs'ünde sınırları içerisinde olduğu Hz. Ömer tarafından fethedilen Filistin Bölgesi'dir. İslam dininin Mısır ile Suriye ilim havzaları arasında kalan bu bölgede inşa ettiği İslam medeniyeti; Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam ve Tasavvuf üzerine kurulan bir medeniyettir. Bu ilimlerin Kırâat ilmiyle olan sıkı bağ ve alakası muhakkaktır. Kudüs, Remle, Askalân, Nablûs ve Gazze gibi ilmî yerleşim yerlerinden çıkıp diğer ilimlerde meşhur olan âlimlerin bu ilim ile de alâkadar olmaları kaçınılmazdır. Bu âlimlerin başında bölgenin önemli ilim merkezlerinden biri olup Hz. Muâviye'nin komutanlığında fethedilen Askalân'lı bir aileye mensup, hadis alimi ve hafızı, Hâfız Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî el-Askalânî (ö. 852/1449) gelmektedir. Hadis ve Hadis İlimleri yönüyle öne çıkmakla beraber o, kırâat ilmidde dahil bütün ilimlerde temâyüz etmiştir. Kırâat ilmini Ebû İshak Burhâneddîn İbrâhim b. Ahmed et-Tenûhî eş-Şâmî'den öğrenen İbn Hacer'in Kur'ân kırâatı ve kırâat ilimlerine dair doğrudan bir eseri olmamakla beraber Fethu'l-Barî, el-İsâbe, Bulûğu'l-Meram ve Nuhbetü'l-Fiker gibi hacimli eserlerinin içerisinde Kırâatlara dair doyurucu bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmada tarihi bilgiler eşliğinde İbn Hacer'in başta Fethu'l-Barî olmak üzere eserlerindeki kırâat olgusu ve kırâatlara bakış açısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kırâat İlmi, Kırâat, Filistin, İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Barî.

THE EVALUATION OF THE PALESTINE HADITH SCHOLAR IBN HAJAR AL-ASQALÂNÎ (D. 852/1449) IN TERMS OF QUR'ÂNİC QIRA'AT

Since the Mi'raj Event took place in Kudüs (Jerusalem), the efforts to spread Islam in the Palestine Region, which has an important place in the Islamic world, date back to the time of our Prophet. Many people, especially the Companions, who wanted to fulfil the mission of I'lâ-yi Kelimetillâh, which the Prophet had burdened with various expressions, brought the religion of Islam to various parts of the world. One of the places where Islam has reached since the early times is the Palestine Region conquered by Hz. Umar, which includes Kudüs (Jerusalem), where the Mi'rac Event took place. The Islamic civilisation built by Islam in this region between Egypt and Syria is a civilisation based on Tafsir, Hadith, Fiqh, Kalam and Sufism. It is certain that these sciences are closely connected and related to the science of Qiraat. It is inevitable that the scholars who came out of scientific settlements such as Kudüs (Jerusalem), Remle, Askalân, Nablûs and Gaza and who are famous in other sciences are also interested in this science. One of the most important of these scholars was Hâfız Abû'l-Fazl Shihâbüddîn Ahmad b. 'Alî al-'Asqalânî (d. 852/1449), a hadith scholar and hafiz, who belonged to a family from Asqalân, one of the important scientific centres of the region and conquered under the command of Hz. Mu'awiya. Although he was prominent in Hadith and Hadith Sciences, he was distinguished in all sciences,

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kırâat İlmi Ana Bilim Dalı. E-mail: mahtop_70@hotmail.com

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

including the science of Qiraat. Ibn Hajar, who learnt the science of Qiraat from Abū Ishaq Burhān al-Dīn Ibrāhīm b. Ahmad al-Tanūhī al-Shāmī, did not have a direct work on Qur'ānic Qiraat and Qiraat sciences, but there is satisfactory information on Qiraat in his voluminous works such as Fath al-Barī, al-Isāba, Buluġ al-Maram and Nuhbet al-Fiker. In this study, it has been tried to determine the phenomenon of qiraat and the perspective on qiraat in Ibn Hajar's works, especially Fath al-Barī, with historical information.

Keywords: Recitation of the Noble Qur'an and the Science of Qira'at, Qira'at, Palestine, Ibn Hajar al-'Asqalânî, Fath al-Bārī.

IBN 'ÂŞÛR'UN KUDÛS VE MESCİD-I AKSÂ'YA YAKLAŞIMI: ET-TAHRÎR VE'T-TENVÎR'DE TEVRAT İLE MUKAYESELER

Ahmet Şehit TUNA *

Muhammed et-Tâhir b. 'Âşûr (ö. 1393/1973), 20. yüzyılın önemli müfessirlerindendir. Onun, tam adı Tahrîru'l-ma'na's-sedîd ve tenvîru'l-'akli'l-cedîd min tefsîri'l-Kitâbi'l-Mecîd olan tefsiri ise, belâgî nükteler içermesi ve makâsîdî tefsire güzel bir örnek olması gibi özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. İbn 'Âşûr genel anlamda klasik dönem ulemanın görüşleriyle benzerlikler gösterse de son dönemde yaşaması ve makâsîdî anlayışı, farklı bakış açılarını beraberinde getirmiş, tefsirini bazı konularda özgün kılmıştır. et-Tahrîr ve't-Tenvîr'in üzerinde durulması gereken bir hususiyeti de içindeki hatırı sayılır miktarda Kitâb-ı Mukaddes alıntılarının olmasıdır. İbn 'Âşûr zaman zaman bunlar üzerinde tahliller yapmakta, tarihî hadiselerde Kur'ân ayetleri ve Tevrat'taki pasajlar arasında mukayeselerde bulunmaktadır. Bu mukayeseler, bazı yerlerde yanlış düzeltme ve reddiyeler şeklinde görülebilmektedir. Çalışmamızda Müslüman, Yahudi ve Hristiyan âlemi tarafından yoğun önem atfedilen Kudüs hakkında et-Tahrîr ve't-Tenvîr'de verilen bilgiler ve ayetler ile Tevrat pasajları arasında yapılan karşılaştırmalar incelenecektir. Bu yapılırken bhusus Mescid-i Aksâ'yı, İsrâîloğulları'nın Kudüs'teki hâkimiyetleri ve sürülmelerini konu edinen İsrâ Suresinin ilk ayetleri üzerinde durulacaktır. Müfessirin bu ayetlerde hem Tevrât'tan hem de tarihî bilgilerden faydalandığı görülmektedir. Onun farklı ayetlerde dikkat çeken özgün yorumlarının, incelediğimiz mevzuda da ne derece bulunduğu metinde sunulmaya çalışılacaktır. Nitekim onun bu bağlamda Yahudilerin yanlış iddialarına karşı cevap verdiği tespit edilmiştir. Önemli gördüğümüz bir diğer husus ise, Filistin tarihinin en önemli olaylarından biri olan "Nekbe"nin, İbn 'Âşûr'un yaşadığı dönemlerde gerçekleşmiş olmasıdır. Doğudaki ulema ve toplumların coğrafi yakınlıkları dolayısıyla Filistin'de yaşanan bu felaket durumunu bilip tepki koymalarına karşın; daha uzak Mağrib coğrafyasındaki bir âlimin bu durum karşısında nasıl bir tutum sergilediği, duygularını tefsirine yansıtıp yansıtmadığı araştırmamızda ulaşmayı amaçladığımız bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, İbn 'Âşûr, Tefsir, Dinler Tarihi.

IBN 'ÂSHUR'S APPROACH TO JERUSALEM AND AL-MASJID AL-AQSÂ:
COMPARISONS WITH THE TORAH IN AL-TAHRÎR WA AL-TANWÎR

Muhammad al-Tahir ibn 'Âshûr (d. 1393/1973) is one of the prominent mufasssirs (exegetes) of the 20th century. His tafsîr, Tahrîr al-Ma'nâ al-Sadîd wa Tanwîr al-'Aql al-Jadîd min Tafsîr al-Kitâb al-Majîd, is distinguished by its inclusion of rhetorical insights and its exemplary approach to maqâşid-based tafsîr. While Ibn 'Ashur's views generally align with those of classical scholars, his modern context and maqâşid -oriented methodology have introduced unique perspectives, rendering his tafsîr original in certain aspects.

One notable feature of al-Tahrîr wa al-Tanwîr is its substantial references to passages from The Holy Scriptures. Ibn 'Âshûr frequently analyzes these passages, comparing them with Qur'anic verses in historical narratives. These comparisons sometimes take the form of corrections or refutations of errors.

This study will examine the information and verses provided in al-Tahrîr wa al-Tanwîr about al-Quds (Jerusalem), a city of great significance to Muslims, Jews, and Christians alike,

* Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: astuna@aybu.edu.tr

and the comparisons drawn between Qur'anic verses and Biblical passages. Particular attention will be given to the opening verses of Surah al-Isrâ', which discuss al-Masjid al-Aqsâ, the dominance of the Israelites in Jerusalem, and their subsequent exile. It will be observed that Ibn 'Āshūr utilized both the Biblical texts and historical data in interpreting these verses. The degree to which his distinctive interpretations, evident in other verses, are present in this context will also be explored. Indeed, it has been determined that he responded to the erroneous claims of the Jews in this context.

Another critical aspect is that the Nakba, one of the most significant events in Palestinian history, occurred during Ibn 'Āshūr's lifetime. While scholars and communities in the eastern Islamic world, due to their geographical proximity, were aware of and reacted to the catastrophe in Palestine, this study aims to investigate how a scholar from the distant Maghreb region approached this event. Specifically, it will examine whether his emotions and stance on the matter are reflected in his tafsīr.

Keywords: Palestine, al-Quds, Ibn 'Āshūr, Tafsīr, History of Religion.

FİLİSTİNLİ KÂRÎ SAİD EL-ANEBETÂVÎ'NİN HAYATI VE KIRAAT YÖNÜ

Hüseyin ÖZTÜRK*

Saîd el-Anebetâvî (ö. 1419/1998) Filistin'in Taberiye şehrinde doğmuş bir kıraatçidir. Bu zat İngilizlerin Filistin'i işgal ettiği ve bölgede sorun sarmalının yoğun bir şekilde devam ettiği dönemde yaşamıştır. Bu çalışmada Anebetâvî'nin hayatı ve kıraat yönü anlatılarak 20. asırda Filistin başta olmak üzere Orta Doğu'da kıraat öğrenim ve öğretimi hakkında bir örnek sunulmaya çalışılmıştır. Çalışma konusu Filistin ve Ürdün'de yaşayan kıraatçilerin hayatlarından bahseden kitap, makale ve bazı web sitelerden araştırılmıştır. Bu yönüyle çalışmada çoğunlukla nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Anebetâvî Mısır'da 5 yıl kalmış, Şeyh er-Rahâvî'den aşrû'l-kübrâ'yı Tayyibetü'n-neşr tarikinden öğrenmiştir. İlim öğrenim ve öğretimi için Kudüs, Kâhire, Beyrût, Dimaşk ve Amman'da bulunmuştur. Arapça, fıkıh, hadis, literatür, hesap, tarih, coğrafya, İngilizce ve Braille alfabesi gibi ilimler öğrenmiştir. Farklı fenlerde 9600 beyit ezberlemiştir. Özellikle tecvid, sahih ve şaz kıraatler alanında oldukça bilgili birisidir. On kıraatin detaylarını ve turuklarını, İbn Mâlik ve Şatıbiyye'nin Elfiyyelerini ezberlemiştir. Hocası Şeyh er-Rahavî'ye Mütevellâ ve Dabba manzumelerini esas alarak Şatıbiyye tariki üzerine İmam Nâfi'nin Kâlûn ve Verş kıraatini okumuştur. Anebetâvî tecvid hakkında Hilyetü'l-kurrâ fî fenni't-tecvîdi ve'l-edâ isimli 400 beyitlik bir eser yazmıştır. Bu kitap Âsım kıraatinin Hafs rivayeti esas alınarak yazılmış olup bahri recez veznindedir. Talebesi Mahmud Mürevvih bu esere Zînetü'l-edâ şerhu hilyetil kurrâ fî fenni't-tecvîdi ve'l-edâ adında şerh yazmıştır. Anebetâvî'nin kıraati öğretme metodu incelendiğinde ezbere ve sistematığa önem verdiği görülmüştür. Kıraat öğreteceği talebelere önce sağlam bir şekilde hafızlığını bitirtmiş, sonra Tayyibetü'n-neşr kitabını ve bazı manzum eserleri ezberletmiştir. Anebetâvî birçok ilim adamı yetiştirmiş, 80 kadına hafızlık yaptırmış, kıraat ve rivayetleri öğretmiştir. Anebetâvî'nin sesi güzel, tecvid pratiği yerli yerindedir. Beyrût radyosundan birçok kez, 1949 yılında ise Londra yakın doğu radyosundan iki defa Kur'an kıraati yayınlanmıştır. Bu verilerden Anebetâvî'nin teorisinin yanında pratiğe de önem verdiğini söylemek mümkündür. Neticede Anebetâvî'nin kıraat öğrenim ve öğretimine bütüncül yaklaşma taraftarı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tecvid, Kârî, Filistin, Anebetâvî.

THE LIFE AND QUR'ANIC RECITATION APPROACH OF THE PALESTINIAN QÂRÎ SA'ÎD AL-ANABATÂWÎ

Sa'îd al-Anabatâwî (d. 1419/1998) is a Qârî who was born in the city of Ṭabariyya in Palestine. This person lived during the period in which the British occupied Palestine and during which the spiral of problems in the region continued intensely. In this study, by explaining the life and the qirâ'at aspect of al-Anabatâwî, it has been aimed to present an example concerning the education and instruction of qirâ'at in the 20th century, primarily in Palestine and, more broadly, in the Middle East. The subject of the study has been researched through books, articles, and some websites that discuss the lives of Qurra' residing in Palestine and Jordan. In this respect, the qualitative research method has mostly been employed in the study. Al-Anabatâwî stayed in Egypt for five years and learned 'Ashr al-Kubrâ via the Ṭayyibat al-Nashr transmission from Shaykh al-Rahâwî. For the purpose of acquiring and teaching knowledge, he stayed in Jerusalem, Cairo, Beirut, Damascus, and Amman. He studied various sciences such as Arabic, jurisprudence, ḥadīth, literature, arithmetic, history, geography, English, and the Braille alphabet. He memorized 9600

* Diyanet İşleri Başkanlığı. E-mail: h.ozturk7617@gmail.com

verses in different disciplines. He is a person particularly well-versed in the fields of tajwīd, ṣaḥīḥ and shādh qirā'āt. He memorized the details and transmission paths of the ten qirā'āt, as well as the Alfīyyahs of Ibn Mālīk and Shāṭibiyyah. He recited the qirā'ah of Nāfi' through the transmissions of Qālūn and Warsh according to the Shāṭibiyyah ṭarīq, based on the poems of al-Mutawallā and al-Dabbā, to his teacher Shaykh al-Rahāwī. Al-Anabatāwī authored a work consisting of 400 verses on the subject of tajwīd, titled Ḥilyat al-Qurrā' fī Fann al-Tajwīd wa-l-Adā'. This book was composed in the baḥr al-rajaz meter and was written based on the Ḥafṣ transmission of the qirā'ah of 'Āṣim. His student Maḥmūd Murawwiḥ wrote a commentary on this work, entitled Zīnat al-Adā' Sharḥ Ḥilyat al-Qurrā' fī Fann al-Tajwīd wa-l-Adā'. When al-Anabatāwī's method of teaching qirā'ah is examined, it is observed that he attached great importance to memorization and systematization. He would first ensure that the students to whom he would teach qirā'ah completed their memorization (ḥifẓ) soundly, and then he would have them memorize the book Ṭayyibat al-Nashr and certain poetic works. Al-Anabatāwī trained many scholars, enabled 80 women to complete their memorization of the Qur'ān, and taught qirā'āt and their transmissions. Al-Anabatāwī had a pleasant voice and his tajwīd practice was well-placed. His recitation of the Qur'ān was broadcast multiple times on Beirut Radio, and twice in 1949 on the Near East Radio in London. From this data, it can be said that al-Anabatāwī attached importance not only to theoretical but also to practical aspects. As a result, it has been concluded that al-Anabatāwī advocated a holistic approach to the education and instruction of qirā'ah.

Keywords: Qirā'at, Tajwīd, Qāri, Palestine, Anabatāwī.

COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN FİLİSTİN ARAŞTIRMALARINDA KULLANIMI VE ÖNEMİ

Alaattin DOLU* - Celalettin DURAN**

Türkiye’de Dijital Sosyal Bilim araştırmalarına yönelik çalışmalarda son zamanlarda bir ivme görülmekle beraber Filistin’in bu bağlamda ele alındığı çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Şehir tarihçileri açısından bu alanda kullanılacak teknolojik araçlar sadece teknik destekten ibaret olmayıp mekân ve sosyal ağ analizine imkân vermektedir. Nitekim şehir tarihçileri şehir morfolojisinin oluşumu açısından karşılaştırmalı analizler yapmak için teknolojik imkânları kullanmaktadırlar. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) de son yıllarda tarih araştırmalarında bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle Osmanlı şehirlerinin mekansallaştırılmasında CBS kullanılmaktadır. Bir şehirdeki dini, ticari, idari vb türden mekânsal yapıların bulundukları bölge, mahalle, odak merkezlerine göre konumları, mesafeleri, aynı türden mekânların birbirleriyle ilişkileri, farklılıkları ve yoğunlukları gibi pek çok parametre dikkate alınarak tahlil edilebilmektedir. Bu tahlilde CBS kullanarak farklı parametreler üzerinden tematik haritalama yapılabilmektedir.

Dijital sosyal bilimler alanındaki araştırmalar dünya genelinde giderek yaygınlaşmaktadır. Nitekim Yuval Ben Bassat, Johann Buessow ve ekibi tarafından yürütülen “Gazze: Tarihsel Veritabanı” başlıklı proje ile oluşturulması amaçlanan interaktif haritalar web ortamında sunulmaktadır. Şehrin sosyal yapısının yanı sıra Gazze’nin içinde ve dışındaki sosyal ağları yapılandırmak için coğrafi veriler ile yazılı kaynaklara başvurulmuştur. Neticede bu projenin Gazze’nin Osmanlı geçmişine ışık tutan tarihi yapıları konusunda farkındalığı artırması hedeflenmektedir. Bu mekânsal veriler, açık kaynak kodlu PostgreSQL veri tabanı yönetim sisteminde saklanmaktadır. Web tabanlı bir kullanıcı arayüzü ile araştırmacıların verileri eklemesine ve iş birliği içinde düzenlemesine olanak tanımaktadır (Gaza Historical Database, erişim tarihi 29 Ocak 2024). Nitekim Gazze’nin son 2 yıldır içinde bulunduğu durum bu türden çalışmaların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. İsrail’in Filistin’in diğer şehirlerinde uyguladığı mülksüzleştirme politikaları da bu bağlamda CBS ile analiz edilebilir.

Filistin şehirlerindeki mekanların, tarihi kayıtlardan yararlanılarak konumsal özelliklerinin belirlenmesi ve tarihi dokunun dijital ortamda analiz edilerek haritalandırılması büyük önem taşımaktadır. Tarihi kayıtlarda yer alan bilgilerin sistematik bir şekilde veri tabanlarına aktarılması, yalnızca belirlenen verilerin dijital ortamda korunmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel mirasın gelecekteki çalışmaları için temel bir altyapı oluşturacak bir zemin hazırlar.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Gazze, Vakıf, Coğrafi Bilgi Sistemleri.

THE USE AND IMPORTANCE OF GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS IN PALESTINE STUDIES

Although there has recently been a surge in digital social science research in Turkey, there is also a need for studies addressing Palestine within this context. From an urban historian's perspective, the technological tools used in this field are not just technical aids, but also facilitate

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Ana Bilim Dalı. E-mail: adolu@kastamonu.edu.tr

**Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı. E-mail: cduran@kastamonu.edu.tr

spatial and social network analysis. Indeed, urban historians use these capabilities to conduct comparative analyses of urban morphology formation. Geographic Information Systems (GIS) have also been employed as a research tool in recent years. In particular, GIS is used to spatialise Ottoman cities. A variety of parameters can be analysed, including the locations of religious, commercial, administrative and other types of spatial structures within a city, categorised by region, neighbourhood and focal points; their distances; the relationships between similar types of spaces; their differences; and their densities. Thematic mapping can be performed in this analysis using GIS based on different parameters.

Research in the field of digital social sciences is becoming increasingly widespread worldwide. Interactive maps created as part of the 'Gaza: Historical Database' project, conducted by Yuval Ben Bassat, Johann Buesow and their team, are available online. Geographical data and written sources were used to structure social networks within and outside Gaza, as well as the city's own social structure. The project ultimately aims to raise awareness of Gaza's historical structures and shed light on its Ottoman past. The spatial data are stored in an open-source PostgreSQL database management system. A web-based user interface enables researchers to add and organise data collaboratively (Gaza Historical Database, accessed 29 January 2024). The situation in Gaza over the past two years has once again highlighted the importance of such studies. Israel's dispossession policies in other Palestinian cities can also be analysed.

Determining the spatial characteristics of places in Palestinian cities using historical records, and analysing and mapping the historical fabric in a digital environment, is of great importance. Systematically transferring information from historical records to databases ensures that the identified data is preserved in a digital environment and lays the groundwork for fundamental infrastructure for future work on cultural heritage.

Keywords: Palestine, Jerusalem, Gaza, Waqf, GIS.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİLİSTİN MESELESİNE YAKLAŞIMI

Halime ÖZDEMİR*

Filistin ve çevresi, tarih boyunca her din için özel ve önemli bir yere sahip olmuştur. Bu topraklar, her dinin müntesipleri tarafından bölgeyi elde etmek için her zaman mücadele alanı olma vasfını korumuştur. 7 Ekim 2023 tarihi de Filistin ve Müslümanlar açısından önemli bir tarih olarak kayıtlara geçti. Çünkü Hamas'ın askeri kanadı, 7 Ekim 2023 tarihinde İsrail'e karşı bir baskın gerçekleştirmiş olup bu baskın sonrasında İsrail güçleri, Gazze'ye karşı defalarca askerî harekât uygulamış ve şehri işgal etmiştir. Bu işgal neticesinde pek çok Filistinli, kadın-çocuk demeden öldürülmüş ve on binlerce sivil, hayatını kaybetmiş ve o bölgede yaşayan sivil halk göçe zorlanmıştır. Halkın en temel ihtiyacını karşılayan hastaneler, okullar, camiler başta olmak üzere pek çok sivil yaşam alanı bombalanmış ve Filistin halkı, elektrik, su, gıda gibi temel ihtiyaçlardan dahi mahrum bırakılmıştır. Bu süreçte başta Türkiye olmak üzere dünya, İsrail'in Filistin'e karşı yaptığı bu işgal ve zulmü sürekli olarak gündemde tutmaya ve bu suretle Filistin'in yanında olduklarını gerek sözle gerek fiille göstermeye çabalamıştır.

Bu çalışma, 7 Ekim'den itibaren Filistin halkının yaşadığı işgale karşı üniversite öğrencilerinin Filistin meselesine yaklaşımını ele almaktadır. Çalışma, 13 Nisan 2025 ila 23 Nisan 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veriler, internet ortamında gerçekleştirilen anket formu üzerinden elde edilmiş olup SPSS programında analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı; özellikle 7 Ekim sonrası süreçte yaşananlara dair üniversite öğrencilerinin Filistin meselesi hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Filistin Meselesi, 7 Ekim, SPSS.

THE APPROACH OF UNIVERSITY STUDENTS TO THE PALESTINE ISSUE

Palestine and its surroundings have had a particular and important position for every religion throughout history. These lands have always been an arena to occupy the region by the followers of every religion. October 7, 2023 was also recorded as an important date for Palestine and Muslims as Hamas' armed wing carried out a raid against Israel on October 7, 2023 and following this raid, Israel forces carried out military operations against Gaza several times and occupied the city. As a result of this occupation, many Palestinians, including women and children, were killed and tens of thousands of civilians lost their lives, and the civilian population residing in that region were forced to migrate. Many civil life areas, particularly hospitals, schools and mosques that have met the most basic needs of the people, were bombed and the Palestinian people have been deprived of even basic needs such as electricity, water and food. During this time, the world, particularly Türkiye, has constantly made an effort to keep this occupation and oppression of Israel against Palestine on the agenda and thus, to show that they stand by Palestine, both in words and in action.

This study examines the approach of university students to the Palestine issue against the occupation that Palestine people have been experiencing since October 7. The study was conducted between April 13, 2025 and April 23, 2025. The data has been obtained through an online questionnaire and analyzed using SPSS program. The purpose of study is to put forward the opinions of university students on the Palestine issue, especially regarding the events after October 7.

Keywords: University Students, Palestine Issue, October 7, SPSS.

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı. E-mail: oz_halime@hotmail.com

**EMÎN EL-HÜSEYNÎ: FİLİSTİN MÜCADELESİNİN LİDERİ VE İSLÂM
DÜNYASINDAKİ ROLÜ**

Saliha ÖZDEĞİRMENCİ*

Bu çalışma, Emîn el-Hüseynî'nin Filistin mücadelesindeki rolünü ve İslâm dünyasındaki etkisini ele almaktadır. 1893 veya 1895 yıllarında Kudüs'te doğan el-Hüseynî, Ezher Üniversitesi'nde eğitim görmüş ve Osmanlı ordusunda görev almıştır. Filistin'in İngiliz işgaline uğramasıyla direniş hareketlerine katılmış, halk ayaklanmalarında ve siyasî örgütlenmelerde aktif rol üstlenmiştir. 1921'de Kudüs başmüftüsü olarak atandıktan sonra bölgedeki vakıf arazilerini korumuş, yetimhaneler ve hayır kurumları kurmuştur. 1930'larda Filistin davasını uluslararası alanda duyurmak amacıyla İslâm Kongreleri düzenlemiş ve Filistin'in bağımsızlığını savunmuştur. Yahudilere toprak satışına karşı mücadele ederek arazilerin vakıf statüsüne alınmasını sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Almanya ile temaslarda bulunmuş ve Arap dünyasında direniş hareketlerini desteklemiştir. Savaş sonrası dönemde Arap Birliği içinde faaliyetlerini sürdürmüş ve Filistin davasının siyasi temsiliyetini devam ettirmiştir. El-Hüseynî'nin faaliyetleri, modern Filistin hareketinin temellerini oluşturmuş ve İslâm dünyasında bağımsızlık mücadelesinin sembolü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Emîn el-Hüseynî, Filistin mücadelesi, İslâm Kongresi, Kudüs, Bağımsızlık.

**AMÎN AL-HUSAYNÎ: LEADER OF THE PALESTINIAN STRUGGLE AND HIS
ROLE IN THE ISLAMIC WORLD**

This study examines Amîn al-Husaynî's role in the Palestinian struggle and his influence in the Islamic world. Born in Jerusalem in 1893 or 1895, al-Husaynî was educated at Al-Azhar University and served in the Ottoman army. Following the British occupation of Palestine, he joined resistance movements, actively participating in uprisings and political organizations. Appointed as the Grand Mufti of Jerusalem in 1921, he protected Islamic endowments, established orphanages, and charity institutions. In the 1930s, he organized Islamic Congresses to promote the Palestinian cause internationally and advocated for independence. He opposed land sales to Jews and ensured lands were secured as religious endowments. During World War II, al-Husaynî engaged with Germany and supported resistance movements across the Arab world. After the war, he continued his activities within the Arab League and maintained the political representation of the Palestinian cause. Al-Husaynî's efforts laid the foundation for the modern Palestinian movement and symbolized the fight for independence in the Islamic world.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı. E-mail: sozdegirmenci@hotmail.com

FİLİSTİN'DE KADIN OLMAK

İbrahim YILMAZ*

Filistin'de kadın olmak oldukça zordur. 1948 İsrail işgalinden beri bu topraklarda yaşayan kadın-erkek, yaşlı-çocuk Yahudi olmayan herkes, insan haysiyetine yakışmayan birtakım zorluklar yaşamaktadırlar. Yahudi toplumunun da çeşitli ülkelerden geldikleri ve farklı kültürleri taşıdıkları için kendilerine özgü ciddi sorunları vardır. En büyük sorunu ise bu topraklarda yaşayan Filistinli Müslüman kadınlar yaşamaktadır. Filistinde Müslüman kadınların sorunu, 2001 sonrası gelişen Filistin edebiyatına çok açık bir şekilde yansımıştır. Türkiye'de olduğu gibi Filistin'de de İslami kesimde bir modernite yaşanmakta, bu anlayış ve davranış biçimi, toplumu bütünüyle kuşatmış, kadınlar toplumun her aşamasında var olmaya başlamıştır. Filistin kadınları, işgal altında bir bölgede yaşamak, Müslüman kalmak, okumak, çalışmak, çocuk sahibi olmak vb. faaliyetleri yapmaktadırlar. Daffe el-Garbiyye ve İsrail içerisinde yaşamak Müslüman bir kadın için oldukça büyük zorluklarla yüzleşmeyi gerektirmektedir. Ama şartlar ne olursa olsun, Filistinli kadınlar yılmamış, çareler aramış ve bunda da büyük bir oranda başarılı olmuşlardır. Zira yaşamakta olan sosyal gerçeklik öncelikle kabullenilmiş, daha sonra da çağdaş eğitim ve öğretim vasıtasıyla İsrail ve Filistin dahil dünyanın her yerinde var olmayı, ayakta kalmayı başarmışlardır. Bu sevindirici bir durum olarak görülmektedir.

Filistinli Müslüman kadını, işgal ile birlikte kendisinden beklenen sorumluluğun bilincine varmıştır. Yahudiler gibi o da dinine sınıksız bağlanmaya, başörtüsüne sahip çıkmaya, Cuma günlerini Kudüs'te Mescidi Aksa'da geçirmeye çalışmaktadırlar. Cuma günleri işgalcilere karşı Mescidi Aksa'yı genel anlamda kadınlar müdafaa etmektedirler. Bu arada da Filistinli kadınlardan pek çok bilimsel ve sosyal alanlarda yazarlar çıkmaktadır. Yazdıkları roman ve hikayelerde Filistin Müslüman bilincini geliştirme ve vatanın önemini dile getirmektedirler. Ayrıca özellikle kadın araştırmacılar tarafından Osmanlı dönemine ait eserlere ait çalışmalar yapılmaktadır. Yaptığımız gözlemlerde Filistin'in aile yapısı ile Türkiye Müslümanlarının aile yapısı arasında bir fark gözükmemektedir.

Bu bildiride Filistin'de kadın olmak, Filistin kadınına imajı konusunda duracak, bütün zorluklara rağmen gelişen kadın olgusunu ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Filistin'de Kadın Olmak, Müslüman Kadın Kimliği, Siyonist Yahudiler, Savaş.

BEING A WOMAN IN PALESTINE

The reality of being a woman in Palestine is profoundly challenging. Since the 1948 Israeli occupation, everyone living in these lands—men, women, young, old, non-Jews—has faced numerous hardships that are inhumane. The Jewish community, too, deals with its unique issues due to their diverse origins and cultures. However, the most significant challenges are faced by Palestinian Muslim women living in these territories. The problems of Muslim women in Palestine have been vividly reflected in Palestinian literature post-2001. Similar to Turkey, a form of modernity is also emerging within the Islamic segment in Palestine, encompassing the society entirely. Women have begun to be present at every level of society. Palestinian women, despite living in an occupied region, strive to maintain their faith, study, work, and raise children, among other activities. Living in places like Daffe el-Garbiyye and within Israel presents substantial difficulties for Muslim women. However, regardless of the circumstances, Palestinian women

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail. iyilmaz@atauni.edu.tr.

have shown resilience, seeking solutions and achieving considerable success. They have first accepted the social reality they live in, and through modern education and training, they have managed to exist and thrive not only in Israel and Palestine but worldwide. This is seen as a positive development.

Palestinian Muslim women, alongside the occupation, have become conscious of the responsibilities expected of them. Like Jews, they have clung tightly to their religion, upheld their hijab, and tried to spend Fridays at the Al-Aqsa Mosque in Jerusalem. On Fridays, women generally defend the Al-Aqsa Mosque against the occupiers. Meanwhile, many Palestinian women have emerged as writers in various scientific and social fields. In their novels and stories, they highlight the significance of national identity and Palestinian Muslim consciousness. Additionally, especially women researchers have conducted studies on works from the Ottoman period. Our observations show no significant difference between the family structure of Palestine and that of Turkish Muslims.

This paper aims to discuss the image of Palestinian women, the challenges they face, and the evolving phenomenon of women's development despite all the difficulties

Keywords: Being a Woman in Palestine, Muslim Woman Identity, Zionist Jews, War.

**FİLİSTİNLİ BİR MÜFESSİRİN TEFSİRİNDE KADIN İMGESİ: İZZET DERVEZE
ÖRNEĞİ**

Arslan KARAOĞLAN* - Elanur ÖNCÜ**

İnsanları hidayete yönlendirme gayesiyle nâzil olan Kur'ân, her konuda İslam'ın ilk ve en temel kaynağıdır. Onun anlaşılması, kâinatın, hayrın, güzelliğin ve erdemin kavranması anlamına gelmektedir. Toplumsal inşa ve ihyayı hedefleyen Kur'ân, insanı merkeze alarak onun yararına olan meseleleri ele almaktadır. İnsanı bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve bu ikisinden birçok erkek ve kadın türetip yayan Allah, birçok ayette erkek ve kadınlardan bahsetmiştir. Kadınlar, toplumsal rolleri ve önemi dolayısıyla Kur'ân'da sıkça zikredilmiş, toplumsal hayatın temelini oluşturan bireyler olarak ele alınmıştır. Kur'ân'da kadınların isimlerini taşıyan bir sûrenin bulunması ve farklı ayetlerde onlardan bahsedilmesi, müfessirlerin dikkatini çeşitli açılardan çekmiştir. Bu nedenle aile ve toplumdaki rolleri gibi pek çok konu araştırılmış, farklı yorum ve açıklamalara yer verilmiştir. Bu makalede, ilahî kökenli üç dinde de büyük önem atfedilen ve kutsal sayılan bir coğrafyanın evladı olan İzzet Derveze'nin (ö.1984) kadına bakışı ele alınmaktadır. Derveze, tarih boyunca birçok medeniyeti etkileyen İslam kültürü ve medeniyeti içinde kadının değerine dikkat çekmektedir. Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılarak, daha önce incelenmiş alanlar kapsam dışı bırakılmış ve çalışmanın gerekliliğini ortaya koyan bir literatür analizi gerçekleştirilmiştir. Başka bir ifadeyle, çalışma literal bir okumayla ve mukayeseli bir yöntemle ele alınmıştır. Bu yöntem ve analiz doğrultusunda, Derveze'nin kadına ve kadın haklarına dair yaklaşımları tefsir ilmi odaklı olarak incelenmiştir. Derveze'nin görüşleri, modern İslam düşünürlerinin bakış açılarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Makale, kadının İslam dünyasındaki konumunu analiz etmekte ve Derveze'nin görüşlerini temel alarak önemli bir kaynak sunmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma Derveze'nin kadına dair yorumlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, bu kavramın İslam düşüncesindeki yerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Derveze'nin kadının değerini ve üstlendiği misyonu anlama yaklaşımı hem klasik hem de modern tefsirler bağlamında güncelliğini koruduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, müellifin kadınlarla ilgili âyetleri nasıl ve hangi şekilde yorumladığı önemli bulunmuş ve araştırmaya layık görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kudüs, Kadın, Derveze, İbadet.

**THE IMAGE OF WOMEN IN THE COMMENTARY OF A PALESTINE
COMMENTATOR: THE EXAMPLE OF İZZET DERVEZE**

The Quran, which was revealed with the aim of guiding people to the right path, is the first and most fundamental source of Islam in every subject. Understanding it means comprehending the universe, goodness, beauty and virtue. Aiming for social construction and revival, the Quran focuses on human beings and addresses issues that are beneficial to them. Allah, who created man from a single soul, created his wife from him and created and spread many men and women from these two, has mentioned men and women in many verses. Women have been frequently mentioned in the Quran due to their social roles and importance, and have been addressed as individuals who form the basis of social life. The fact that there is a surah in the Quran that bears the names of women and that they are mentioned in different verses has attracted the attention of

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: karaoglanarslan@hotmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: elanurerva5142@gmail.com ORCID 0009-0004-6009-4771

commentators from various perspectives. For this reason, many topics such as their roles in the family and society have been investigated and different interpretations and explanations have been given. This article examines the view of İzzet Derveze (d. 1984), who was a child of a geography that was considered sacred and given great importance in all three religions of divine origin, towards women. Derveze draws attention to the value of women in Islamic culture and civilization, which has influenced many civilizations throughout history. In the study, the content analysis method was used, previously examined areas were excluded from the scope, and a literature analysis was conducted that revealed the necessity of the study. In other words, the study was handled with a literal reading and a comparative method. In line with this method and analysis, Derveze's approaches to women and women's rights were examined with a focus on the science of interpretation. Derveze's views were evaluated by comparing them with the perspectives of modern Islamic thinkers. The article analyzes the position of women in the Islamic world and provides an important source based on Derveze's views. In conclusion, this study evaluates Derveze's interpretations of women from a critical perspective and reveals the place of this concept in Islamic thought. In addition, it emphasizes that Derveze's approach to understanding the value of women and their mission maintains its relevance in the context of both classical and modern commentaries. In this context, how and in what way the author interpreted the verses about women was found important and worthy of research.

Keywords: Tafsir, Jerusalem, Women, Derveze, Worship.

ANNE VE ÇOCUĞU SAVAŞ ZAMANLARINDA DÜŞÜNMEK ÜZERİNE

Mehmet Enis SERİNSU*

Filistin, tarihsel süreçte stratejik bir konuma sahip olmuştur. İslâmiyet'in yayılması için başlatılan faaliyetlerde de bu bölgenin önemi büyüktür. Fakat bu topraklar örneği olmayan bir soykırıma, beldelerin yerle bir olmasına maruz kalmış ve kalmaktadır. Burada süregelen savaş, yaşlıları, anneleri ve çocuklarını acı kayıplar ve manevi derin izlerle yıprattı ve yıpratmaya devam etmektedir. Özellikle anneler ve çocuklar, savaşın görünmeyen mağdurları arasında en savunmasız grupları oluşturur. Savaş zamanlarında Filistinli annelerin ve çocuklarının yaşadığı zorluklar, çeşitli travmalara ve psikolojik sonuçlara neden olmaktadır. Bu durum uluslararası toplum açısından da vicdani ve hukuki bir sorumluluk alanı oluşturmaktadır. Bu sorumluluk Filistinli annelerin ve çocukların maddi ve manevi yardımına koşmak için atılması gereken adımları gerekli kılmaktadır. Çalışmada bu sorumluluğu nasıl üstlenebiliriz? sorusunun cevabı aranmaktadır. Literatürde anne ve çocuk üzerine yapılan, anne ve çocuğu bir bütün olarak merkeze alan çalışmalar niceliksel olarak oldukça sınırlıdır. Bu sebeple konu ele alınmış olup çalışmada literatür taraması-doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Konuyla ilgili yerli ve yabancı akademik yayınlar, raporlar, tezler ve haber içerikleri sistematik bir biçimde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, elde edilen kaynaklar betimleyici analiz yöntemiyle çözümlenerek savaş dönemlerinde anne-çocuk ilişkisine dair mevcut bilgi birikimi ortaya konmuş; alandaki teorik ve metodolojik boşluklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, Filistin'de süregelen savaş ortamında, anne ve çocuk arasındaki iletişimin manevi yapısı incelenmiş; bu ilişkinin savaş dönemlerinde sevgi ve güven değerleriyle nasıl korunabileceği ele alınmış; söz konusu değerlerin korunmasına yönelik pratik bir örnek etkinliğe yer verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Savaş, Anne ve Çocuk, Anne-Çocuk İletişimi.

CONSIDERING THE MOTHER AND CHILD IN TIMES OF WAR AND CRISIS PERIODS

Palestine holds a historically significant place, particularly in the context of the early expansion of Islam, during which this land played a central role. However, these territories have been subjected and continue to be subjected to an unprecedented form of destruction, including what many regard as a form of genocide and the complete devastation of entire towns and communities. The ongoing conflict in the region has inflicted deep psychological wounds and irreparable losses, particularly affecting the elderly, mothers, and children. Among the often overlooked victims of war, mothers and children remain the most vulnerable groups. The hardships experienced by Palestinian mothers and children during periods of armed conflict have resulted in various forms of trauma and lasting psychological consequences. This reality imposes not only a humanitarian obligation but also a moral and legal responsibility upon the international community. Addressing this responsibility necessitates concrete actions to provide both material and emotional support for Palestinian mothers and their children. This study seeks to answer the central question: How can we assume and fulfill this responsibility? In the academic literature, studies focusing specifically on mothers and children as an integrated relational unit remain quantitatively limited. This gap serves as the primary motivation for addressing the topic in the present research. The study adopts a literature review and document analysis method. A wide

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı. E-mail: meserinsu@gmail.com

range of national and international academic publications, reports, theses, and news sources have been systematically examined. Through descriptive analysis of the collected sources, this study aims to shed light on the existing body of knowledge regarding mother–child relationships during wartime and to identify theoretical and methodological gaps within the field. Specifically, the study explores the spiritual dimension of mother–child communication in the context of the prolonged conflict in Palestine. It examines how this relationship can be preserved through the values of love and trust, particularly in times of war. To that end, the study also includes a practical example of a value-based activity and offers recommendations for future efforts in this area.

Keywords: Palestine, War, Mothers And Children, Mother-Child Communication..

FİLİSTİNLİ ÇOCUK: PERVİZ ARIF'IN ŞİİRİNDE ZULÜM VE İNSANLIK ARAYIŞI

Şehri YÜKSEL*

Son dönemde Gazze'de yaşanan insanlık dramı, yalnızca toplumların vicdanını değil, edebiyat dünyasını da derinden sarsmıştır. Şairler ve yazarlar, bu trajediye sessiz kalmayarak eserleriyle tepkilerini dile getirmiş; mazlumların sesini duyurmayı amaçlamışlardır. Azerbaycan şairleri de bu acıya kayıtsız kalmamış, zulme ve adaletsizliğe karşı duyarlılıklarını şiirleriyle ifade ederek edebi bir direniş sergilemişlerdir.

Bu bildiri, çağdaş Azerbaycan'ın genç şairlerinden Perviz Arif'in "Felestinli Uşag" adlı şiirini inceleyerek, Filistin meselesinin edebiyatta nasıl işlendiğini ve şairin insanlık arayışını nasıl dile getirdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, şiirdeki sembolik anlatımı, şairin empati ve suçluluk duygularını, insanlık vicdanına yönelik eleştirilerini ve adalet arayışını ortaya koymayı hedefler. Bildiride, şiir yapı ve izlek yöntemiyle incelenmiş; şiirdeki semboller, anlatım tarzı ve ana temalar analiz edilmiştir. İnceleme sırasında şairin dili, üslubu, kullandığı metaforlar ve imgeleri yorumlanmış; şiirin toplumsal ve evrensel bağlamı değerlendirilmiştir. Şiirin ana izleği, Filistinli çocukların yaşadığı zulüm, savaşın yıkıcılığı ve insanlığın vicdani sorumluluğudur. Şair, bireysel empati ve suçluluk duygularını derin bir şekilde işlerken, İslam dünyasının ve insanlığın sessizliğini eleştirmektedir.

İncelediğimiz şiirde, savaşın acı gerçekleri şu semboller aracılığıyla etkileyici bir şekilde işlenmiştir: "Filistinli çocuk" masumiyetin ve zulme uğrayanların sembolü olarak karşımıza çıkarken, "gözyaşları ve boş su kabı" çaresizliği ve umutsuzluğu temsil etmektedir. "bombalar ve kurşunlar" savaşın yıkıcılığını ve şiddetini simgelerken, "ekmek gölgesi" temel ihtiyaçların karşılanmasının zorluğunu ifade eder. "Gazze" savaşın ve zulmün merkezi olarak betimlenirken, "Ramazan sofrası" bolluk, dayanışma ve refah özlemini yansıtmaktadır. Son olarak, "adalet ve mahkeme" sembolleri, ilahi adaletin bir gün gerçekleşeceğine dair inancı dile getirir.

Perviz Arif'in "Felestinli Uşag" (Filistinli Çocuk) şiiri, Filistin halkının maruz kaldığı zulme karşı bir duyarlılık çağrısıdır. Şiir, yalnızca Filistin değil, tüm mazlum toplumların yaşadığı adaletsizliklere dikkat çeker. Şair, bireysel ve toplumsal duyarsızlığı eleştirirken, insanlık vicdanının yeniden uyanması gerektiğine vurgu yapar. Bu şiir, çağdaş Azerbaycan edebiyatında Filistin meselesine dair itirazı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar kelimeler: Filistin, Çağdaş Azerbaycan Şiiri, Yapı ve İzlek, Edebî Temsil, Perviz Arif.

**PALESTINIAN CHILD: THE QUEST FOR JUSTICE AND HUMANITY IN
PERVİZ ARIF'S POETRY**

The recent humanitarian tragedy in Gaza has deeply shaken not only the conscience of societies but also the world of literature. Poets and writers have refused to remain silent in the face of this tragedy, expressing their reactions through their works with the aim of giving voice to the oppressed. Azerbaijani poets have not remained indifferent to this pain either; they have shown literary resistance by expressing their sensitivity towards injustice and oppression through poetry.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı. E-mail: syuksel@ogr.kastamonu.edu.tr

This paper aims to examine "Felestinli Uşag" (Palestinian Child), a poem by Pərviz Arif, a young contemporary poet from Azerbaijan, in order to analyze how the Palestinian issue is addressed in literature and how the poet expresses his search for humanity. The study seeks to reveal the symbolic language used in the poem, the poet's feelings of empathy and guilt, his critique of human conscience, and his call for justice.

In the paper, the poem has been analyzed using structural and thematic methods; symbols, style, and central themes within the poem have been examined. During the analysis, the poet's language, style, metaphors, and imagery have been interpreted, while the social and universal context of the poem has been evaluated. The main theme of the poem centers on the oppression experienced by Palestinian children, the destructive nature of war, and humanity's moral responsibility. While deeply exploring personal feelings of empathy and guilt, the poet also criticizes the silence of the Islamic world and humanity at large.

In the poem we analyze, the painful realities of war are poignantly conveyed through the following symbols: the "Palestinian child" emerges as a symbol of innocence and victimhood, while "tears and the empty water jug" represent helplessness and despair. "Bombs and bullets" symbolize the destruction and violence of war, whereas the "shadow of bread" signifies the hardship of meeting basic needs. "Gaza" is portrayed as the epicenter of war and oppression, and the "Ramadan table" reflects longing for abundance, solidarity, and prosperity. Finally, the symbols of "justice and court" express belief in the eventual realization of divine justice.

Pərviz Arif's poem "Felestinli Uşag" ("Palestinian Child") serves as a powerful appeal for awareness and compassion toward the oppression faced by the Palestinian people. It draws attention not only to the suffering of Palestinians but to injustices endured by all oppressed communities. While critiquing both individual and collective insensitivity, the poet emphasizes the urgent need for the reawakening of human conscience. This poem can be regarded as a form of protest and testimony regarding the Palestinian cause within contemporary Azerbaijani literature.

Keywords: Palestine, Contemporary Azerbaijani Poetry, Structure And Theme, Literary Representation, Pərviz Arif.

**VAAD EDİLEN TOPRAK MI, GASP EDİLEN TOPRAK MI? ARZ-I MEV'ÛD
İDDİALARINA KUR'ANÎ BİR BAKIŞ: İZZET DERVEZE ÖRNEĞİ**

Muhammet Hayri ŞAHİN*

Başlangıcı Yüce Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına kadar uzanan Filistin sorunu her defasında Filistin topraklarında yaşayan Arapların aleyhine olacak şekilde gelişerek günümüze dek gelmiştir. Bu zorlu süreç içerisinde Filistin'de dünyaya gelen Muhammed İzzet Derveze erken yaşlarından itibaren kendisini Arap-İsrail çekişmeleri içerisinde bulmuştur. Bu bildiride, Filistin'in tarihî bağlamı, Birleşmiş Milletler'in Filistin ile ilgili kararları ve İslâmî ilimlerde önemli bir yere sahip olan İzzet Derveze'nin Filistin davasına dair görüşleri ele alınmaktadır. Edebi kariyerinde çok sayıda eser kaleme alan Derveze Filistin sorununu ele aldığı eserlerin yanında tefsirinde de bu konuya değinmekten kaçınmamıştır. Müfessir bu bağlamda Yahudilerin tarihî, sosyolojik ve teolojik konumlarını ele almıştır. Yahudileri "münafıkların şeytanları" olarak tanımlayan Derveze'ye göre bu kavim kıyamete dek parçalanmış bir toplum olarak hayat sürecek ve birbirlerine olan düşmanlıkları hiç yok olmayacaktır. Onların Filistin topraklarının kendilerine vaad edilmiş olduğuna dair iddiaları ise dayanağı olmayan safsatalardan ibarettir. Yahudilerin bu ve benzeri iddialarına karşı İslâm âleminin teyakkuza olması lüzumunun altını çizen müfessir, Müslümanları bu meselede sistematik ve kararlı mücadeleye davet etmiştir. Bu noktada Derveze'nin, Yahudilerin elde ettiği başarıların geçici olduğuna ve en sonunda Filistin diyarından çekilmek zorunda kalacaklarına dair öngörüsü dikkat çekicidir. Nitekim müfessir, tarihi süreç içerisinde Yahudilerin pek çok kez güçlendikten sonra Allah'ı inkârâ düştüklerini ve karşılığında azaba düşür olduklarını hatırlatmış ve İsrâ suresinde belirtilen, İsrailoğullarının iki defa fesat çıkarmaları ifadelerini bu tarihsel döngünün bir izdüşümü olarak izah etmiştir. Kendisi bu noktada Yahudilere yönelik olarak belirtilen azabın, aslında Allah tarafından takdir edilmiş bir kaide olduğunu ve Müslümanların da buna inanmaları gerektiğinin altını çizmiştir. Müfessir, bu süreç içerisinde Müslümanları barışa davet edenleri samimi bulmamış ve bu çağrıya icabet etmenin imkansızlığını ifade ederek Filistin topraklarını haksız yere işgal eden Yahudilerle ancak silahlı mücadele gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Sonuç olarak, bu çalışma, Filistin davasının Müslümanlar için siyasetin de ötesinde inanç ve ahlak boyutları olan bir mücadele olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Filistin, Yahudiler, Derveze, Birleşmiş Milletler.

**IS IT THE PROMISED LAND OR THE USURPED LAND? ARZ-I MEV'ÛD A
QURANIC PERSPECTIVE ON THE CLAIMS: THE EXAMPLE OF İZZET DERVEZE**

The Palestinian problem, whose beginning dates back to the disintegration of the Great Ottoman Empire, has developed to the detriment of the Arabs living in the Palestinian territories and has come to the present day. Muhammad İzzet Darwazah, who was born in Palestine during this difficult process, found himself in the Arab-Israeli conflict from an early age. In this paper, the historical context of Palestine, the decisions of the United Nations on Palestine and the views of İzzet Darwazah, who has an important place in Islamic sciences, on the Palestinian cause are discussed. Darwazah, who wrote many works in his literary career, did not refrain from mentioning this issue in his tafsir in addition to his works on the Palestinian issue. In this context, the exegete discussed the historical, sociological and theological positions of the Jews. According to Darwazah, who defines the Jews as 'the devils of the hypocrites', this tribe will live as a

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlimi Ana Bilim Dalı. E-mail: mhsahin@kastamonu.edu.tr

fragmented society until the Day of Judgement and their enmity towards each other will never disappear. Their claims that the land of Palestine was promised to them are nothing but baseless sophistry. The commentator underlined the need for the Islamic world to be vigilant against these and similar claims of the Jews and invited Muslims to a systematic and determined struggle on this issue. At this point, Darwazah's prediction that the successes of the Jews are temporary and that they will eventually have to withdraw from the land of Palestine is remarkable. As a matter of fact, the commentator reminded that in the historical process, the Jews had fallen into disbelief in Allah after they had become powerful many times and that they had been subjected to punishment in return, and he explained the statements in Surat al-Isrâ that the Children of Israel had made mischief twice as a projection of this historical cycle. At this point, he underlined that the punishment mentioned for the Jews is actually a principle ordained by Allah and that Muslims should believe in it. In this process, the commentator did not find those who invited Muslims to peace sincere and argued that only armed struggle could be waged against the Jews who unjustly occupied the land of Palestine, expressing the impossibility of responding to this call. In conclusion, this study shows that the Palestinian cause is a struggle for Muslims that has faith and moral dimensions beyond politics.

Keywords: Tafsir, Palestine, Jews, Darwazah, United Nations.

KUDÜS KÖKENLİ BİR ALİM EBÛ ŞÂME EL-MAKDÎSÎ VE "NÛRU'L-MESRA FÎ TEFSÎRÎ ÂYETÎ'L-İSRÂ" İSİMLİ ESERİ

Furkan TORUN*

Kudüs, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar hangi dine mensup olduğu fark etmeksizin her millet için ayrı bir öneme sahiptir. Kudüs kelimesi, sözlükte "bereketli, mübarek, kutsal ve temiz olma" gibi anlamlara gelmekte olup taşıdığı özellikleri sebebiyle Mescid-i Aksa'nın bulunduğu yerleşim yerine "ad" olmuştur. Bu durum İsrâ suresinde Allah Teâlâ'nın ilâhî beyanıyla da sabit olmakta ve Mescid-i Aksa ile çevresi mübarek kılınmaktadır. Bu coğrafyanın mübarek kılınmasıyla kastedilen, o bölgenin verimli arazilerle, nehirlerle çevrili olması, bolluk, bereket içerisinde yaşanması ve bölgenin ilâhî rahmete gark olmasıdır. Nitekim bu topraklar eski zamanlardan bu yana Peygamberlerin ve salihlerin ibadet merkezi konumunda olup, Peygamberliğin alametlerinden olan vahyin indiği yerlerden biridir. Peygamber yurdu sayılan bu toprakların bereketi yalnızca dünyalık birtakım menfaatlerle sınırlı kalmamakta, Peygamberlerin varisleri konumunda olan alimlerle de devam etmektedir. Bu topraklar burada yetişen ve kökleri buraya dayanan alimleriyle birlikte Allah Teala'nın bereket müjdesinin hakkını vermiştir. Hasılı Peygamberlerle mübarek kılınan bu coğrafya, onların varisleri olan alimlerle de her zaman mübarek kalmaya devam edecektir. Bu Alimlerden birisi de hicrî 665 yılında vefat eden ve genelde Ebû Şâme künyesi ile tanınan Ebû'l-Kâsım Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Makdisî'dir. Her ne kadar kendisi Kudüs'te doğmamış olsa da büyük dedelerinin Kudüslü olması onu Makdisî nisbesiyle anmaya yeter bir sebeptir. Bereketli toprakların vermiş olduğu feyzden olmalı ki kendisi birden çok ilim dalında derinlemesine bir ilerleme kaydetmiş ve çeşitli alanlardaki bu yetkinliği sebebiyle de "zü'l-fünûn" olarak nitelendirilmiştir. Köken olarak Peygamberlerin ortak noktası konumundaki bu mübarek topraklara ait olan Ebû Şâme, bu mübarek topraklar hakkında bir eser yazmış ve İsrâ-Miraç hadisesini tüm detaylarıyla derinlemesine incelediği bu eserine "Nûru'l-Mesra fî Tefsîrî Âyeti'l-İsrâ" ismini vermiştir. Bu çalışmada Ebû Şâme'nin ilmî şahsiyetinden bahsedilecek ve günümüzde dahi sürekli tartışmaların odak noktası olmaya devam eden İsrâ hadisesi hakkında yazmış olduğu kitabın tanıtımı ve incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ebû Şâme, Kudüs, İsrâ, Miraç, Nûr.

**A QUDS SCHOLAR ABU SHĀMA AL-MAQDISĪ AND
HIS WORK TITLED "NÛRU'L-MESRĀ FĪ TAFSĪRĪ ÂYAT AL-İSRĀ"**

Quds has held significant importance for every nation throughout human history, regardless of the religion they belong to. The word "Quds" in the dictionary means "blessed, sacred, holy, and pure," and due to the qualities it possesses, it has become the name of the settlement where Al-Aqsa Mosque is located. This is also confirmed in the divine declaration of Allah in Surah Al-Isra, where the area surrounding Al-Aqsa Mosque is sanctified. What is meant by the sanctification of this region is that it is surrounded by fertile lands and rivers, where people live in abundance and prosperity, and is enveloped in divine mercy. In fact, this region has been a center of worship for prophets and righteous people since ancient times and is one of the places where revelation, a sign of prophethood, descended. The blessings of these lands are not limited to worldly benefits; they also extend to the scholars, who are the heirs of the prophets. It is as

* Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı. E-mail: ftorun1@gmail.com

though, with the scholars who were raised here and whose roots are tied to this land, this region has fully received the divine blessings promised by Allah. Thus, this geography, blessed with prophets, will continue to remain blessed through their successors, the scholars. One such scholar is Abu'l-Qasim Shihabuddin Abdurrahman bin Ismail bin Ibrahim al-Maqdisi, who passed away in 665 AH and is generally known by the nickname Abu Shama. Although he was not born in Quds, the fact that his great-grandfathers were from Quds is enough for him to be associated with the name "Maqdisi." Perhaps due to the spiritual influence of the blessed land, he made profound progress in many fields of knowledge and was referred to as "the master of all sciences" because of his expertise in various areas. Being rooted in the prophetic heritage of this blessed land, Abu Shama wrote a book about these sacred lands, which are common to all prophets. In this work, he delves deeply into the Isra and Mi'raj event, giving it the title "Nûr al-Mesrâ fî Tafsiri Ayat al-Isra". This study will discuss the scholarly personality of Abu Shama and provide an introduction and analysis of the book he wrote, which continues to be a focal point of discussion even today regarding the Isra event.

Keywords: Abu Shama, Quds, Isra, Mi'raj, Noor.

KUDÜS'TEN SORULAR: ABDÜLGANI EN-NÂBLUSÎ'NİN "EL-ECVİBETÜ'L-
ÜNSİYYE ANI'L-ES'İLETİ'L-KUDSİYYE" İSİMLİ RİSALESİ

Hasan SELEK*

Abdülğani en-Nâblusî (1050/1641-1143/1731), Dimaşk'ta dünyaya gelmiş, ömrü boyunca edebiyat, tasavvuf, fıkıh ve kelâm alanlarında önemli eserler vermiştir. Köklü bir ulema ailesine mensup olan Nâblusî, uzun yıllar Dimaşk'ta ikamet etmiş olsa da Kudüs, Lübnan, Mısır, Hicaz ve İstanbul gibi farklı şehirlere seyahatlerde bulunmuştur. Bu seyahatleri esnasında çeşitli sorulara muhatap olmuş, âlimler ve bölge insanları ile ilmî meselelerde mektuplaşmıştır. Kudüs ile olan yakın ilişkisi, bu şehre yaptığı seyahatlerinde açıkça görülmektedir. Nitekim kaleme aldığı el-Hadratu'l-ünsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye adlı Kudüs seyahatnamesi, bölgenin ilmî, tasavvufî ve toplumsal dinamiklerini anlamada birincil kaynak niteliğindedir. Kudüs'e seyahatinde Nâblusî'ye bölge sakinleri tarafından çeşitli sorular da yöneltilmiştir. Bu soruların bir kısmını telif ettiği risalelerle cevaplamayı tercih eden Nâblusî, risalelerinde ilmî ve fikhî birikimini bütün yalınlığı ile ortaya koymuştur. Bu çalışma, Abdülğani en-Nâblusî'nin Kudüs'ten kendisine sorulan soruları yanıtlamak üzere yazdığı üç eserden biri olan risaleyi konu almaktadır. Bazı kayıtlarda "el-Ecvibetü'l-ünsiyye ani'l-es'ileti'l-Kudsiyye" olarak da anılan risalede Nâblusî, Kudüs'ün ileri gelenlerinden kendisine yöneltilen fikhî soruları yanıtlamıştır. Söz konusu sorular; biri alışveriş, biri dava, ikisi vakıflar ve biri de afyon ve haşhaş kullanmakla ilgili olmak üzere beş farklı konuyu kapsamaktadır. Bu soruları Nâblusî, dil, fıkıh, usûl, kavâid ve fetva kitapları başta olmak üzere geniş bir kaynak yelpazesi kullanarak geniş bir şekilde yanıtlamıştır. Soruların muhtevası risaleyi yalnızca fikhî olarak değil, aynı zamanda tarihî olarak da değerli kılmaktadır. Bu çalışmada, Nâblusî'nin fetva yöntemi ve kaynak kullanımı, hukukî yaklaşımı ve çözüm önerileri mezkûr risale tahlil edilerek ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Fıkıh, Fetva, Kudüs, Abdülğani en-Nâblusî, Vakıf, Muamelat.

QUESTIONS FROM JERUSALEM: THE TREATISE AL-AJWIBAT AL-
UNSIYYA 'AN AL-AS'ILAT AL-QUDSIYYA BY 'ABD AL-GHANĪ AL-NĀBLUSĪ

Abd al-Ghani al-Nabulsi (1050/1641–1143/1731), born in Damascus, was a prolific scholar in literature, Sufism, Islamic jurisprudence (fiqh), and theology (kalam). Belonging to a prominent family of scholars, Nabulsi spent most of his life in Damascus but also traveled extensively to cities such as Jerusalem, Lebanon, Egypt, the Hijaz, and Istanbul. During these journeys, he engaged in scholarly correspondence and responded to various inquiries from scholars and local people. His close connection with Jerusalem is evident from his travels to the city and his works addressing its issues. Among these, his travelogue al-Hadra al-Unsiyya fi'l-Rihla al-Qudsiyya stands out as a primary source for understanding the intellectual, Sufi, and social dynamics of the region. During his visit to Jerusalem, Nabulsi was approached with various questions by the city's residents. He chose to address some of these inquiries through written treatises, showcasing his scholarly and juristic expertise. This study focuses on one of the three treatises Nabulsi composed in response to questions from Jerusalem, known in some sources as al-Ajwibat al-Unsiyya 'an al-As'ila al-Qudsiyya. In this treatise, Nabulsi answered legal inquiries posed by Jerusalem's notables, which covered five distinct topics: one concerning trade, one on legal disputes, two on waqf (endowments), and one on the permissibility of opium and hashish

* Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-mail: hselek@aybu.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŒEYH ŒA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

consumption. Nabulsi provided detailed responses to these questions, drawing on a wide range of sources, including works on language, jurisprudence, legal methodology (usul), legal maxims (qawaid), and fatwas. The content of these questions renders the treatise valuable not only from a jurisprudential perspective but also from a historical one. This study aims to examine Nabulsi's method of issuing fatwas, his use of sources, his legal approach, and the solutions he proposed, through an in-depth analysis of the aforementioned treatise.

Keywords: Islamic Law, Fiqh, Fatwa, Jerusalem, Abd al-Ghani al-Nabulsi, Waqf, Muamalat.

ABDULGANÎ EN-NABLUSÎ'NİN FİLİSTİN SEYAHATİNDE KUTSAL MEKÂN VE
SOSYAL KİMLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet Emin SARIKAYA *

Bu bildiri, Filistin bağlamında kutsal mekan ve sosyal kimlik arasındaki etkileşimi tarihsel bağlamda değerlendirerek bu ilişkinin günümüzdeki yansımaları hakkında yorum imkanı sunacaktır. Çalışma, Abdulganî en-Nablusî'nin *el-Hadratu'l-unsıyye fî'r-rihleti'l-Kudsiyye* adlı seyahatnamesini esas alarak Filistin'deki kutsal mekânların sosyal kimlik üzerindeki etkisini anlamaya çalışmaktadır. Kutsal mekan ve sosyal kimlik ilişkisi semboller, tarihi ve kültürel bağlam, toplumsal hafıza ve toplumsal çeşitlilik gibi farklı temalar yoluyla değerlendirilmektedir. Çalışmada nitel etnografik yöntemle seyahatnamenin yazıldığı dönemin sosyal bağlamı ele alınmıştır. Nitel içerik analizi tekniğiyle eserde anlatılan kutsal mekan temaları, dini pratikler ve toplumsal etkileşimler incelenmiştir. En-Nablusî'nin seyahati, mekânların fiziksel ve manevi özelliklerinin bireylerin ve toplulukların kimliklerini nasıl inşa ettiğine dair önemli veriler sunmaktadır. Seyahatname, en-Nablusî'nin Dimaşk'tan Kudüs'e gerçekleştirdiği 45 günlük yolculuğunu detaylandırmakta ve kutsal mekânlar üzerinden sosyal yapılar arasındaki bağları ortaya koymaktadır. En-Nablusî bu seyahatinde Filistin'in farklı bölgelerine uğramış ve çeşitli toplumsal gruplarla temas etmiştir. En-Nablusî'nin gözlemleri, ibadetlerin ve kutsal mekânların, bireylerin aidiyet duygusunu ve sosyal kimliğini nasıl pekiştirdiğini göstermektedir. Çalışma, mekânların tarihsel ve sembolik anlamlarının, sosyal uyum üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Çalışmada, dini grup aidiyeti ve ibadetlerin toplumsal bütünleşmeyi nasıl etkilediği ele alınmıştır. Sonuç olarak en-Nablusî'nin kutsal mekânlarda gerçekleştirdiği zikir, dua ve ibadet pratikleriyle, dini deneyimlerin bireyler arasında manevi bağlar kurmadaki rolünü ve bu ibadetlerdeki benzerliğin ortak sosyal kimlik inşasındaki işlevini gözler önüne sermektedir. Ayrıca, farklı dini grupların kutsal mekânlara gösterdiği saygı toplumsal çeşitliliğin birlikte yaşamaya engel olmadığı bir ortamı betimlemektedir. Böylece günümüz Filistin toplumunun dinamiklerinin anlaşılmasında tarihsel bir çerçeve çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kutsal Mekân, Sosyal Kimlik, Abdulganî en-Nablusî, Kudüs, Filistin.

AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SACRED SPACE AND
SOCIAL IDENTITY IN PALESTINE IN THE TRAVELOGUE OF 'ABD AL-GHANÎ AL-
NÂBULUSÎ

This paper aims to explore the interaction between sacred space and social identity in the context of Palestine, offering a historical analysis and reflections on its contemporary implications. The study takes as its primary source the travelogue *al-Hadratu'l-Unsiyya fî al-Rihla al-Qudsiyya* by 'Abd al-Ghanî al-Nâbulusî, seeking to understand how sacred places in Palestine influence the construction of social identity. The relationship between sacred space and social identity is examined through various thematic lenses, including symbols, historical and cultural context, collective memory, and social diversity. Using a qualitative ethnographic approach, the study investigates the social context of the period in which the travelogue was written. Through qualitative content analysis, it analyzes the depictions of sacred spaces, religious practices, and patterns of social interaction. Al-Nâbulusî's journey provides valuable insights into how both the physical and spiritual attributes of sacred places contribute to the identity formation of individuals.

* Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı. E-mail: meserinkaya@aybu.edu.tr

and communities. His 45-day journey from Damascus to Jerusalem not only details his experiences but also reveals the interconnections between sacred spaces and social structures. During his travels, al-Nābulusī visited various regions of Palestine and engaged with multiple social groups. His observations highlight the ways in which acts of worship and the sanctity of space reinforce individuals' sense of belonging and social identity. The study emphasizes the significance of the historical and symbolic meanings of sacred sites in fostering social cohesion. It also addresses how religious group affiliation and collective rituals contribute to social integration. Ultimately, the rituals of remembrance, prayer, and worship that al-Nābulusī performed in sacred sites illustrate the role of religious experiences in forging spiritual bonds among individuals. The commonality of these rituals demonstrates their function in the construction of a shared social identity. Furthermore, the respect shown by different religious groups toward these sacred spaces presents a vision of coexistence, suggesting that religious diversity does not preclude communal harmony. In this way, the study provides a historical framework for understanding the dynamics of contemporary Palestinian society.

Keywords: Sociology of Religion, Sacred Spaces, Social Identity, Abdulghani al-Nabulusi, Jerusalem, Palestine.

الخوف والاضطهاد في أدب السجون الفلسطيني

دراسة تحليلية في روايتي "ستائر العتمة" و"قناع بلون السماء"

Majed HAJMOHAMMAD*

تنطلق هذه الدراسة من تحليل تجليات الخوف والاضطهاد في الرواية الفلسطينية التي تندرج ضمن أدب السجون، بوصفها نصوصاً وجودية تتجاوز الوظيفة التوثيقية إلى آفاق المقاومة النضالية، وذلك عبر مقارنة تحليلية في روايتي "ستائر العتمة" للكاتب وليد الهودلي الصادر عام 2003، و"قناع بلون السماء" للكاتب باسم خندقي الصادرة عام 2023. تهدف الدراسة إلى الكشف عن آليات البنية السردية التي تحول المعاناة الفردية إلى خطابٍ جمعيّ، وتبحث في كيفية توظيف البنى الروائية لتمثيل تجربة الاعتقال كفضاء للصراع الوجودي بين القمع والمقاومة. تنبع أهمية الدراسة من كونها تسلط الضوء على أدب الأديب الأسير (أدب السجون) بوصفه أرسيفاً حياً لتجربة الاعتقال، وتبحث في استراتيجيّة الكتابة التي تحول النص الأدبيّ إلى فعلٍ نضاليّ. اعتمدت الدراسة المنهج التحليليّ النقدي في تفكيك الخطاب الروائيّ. قُسم العمل في الدراسة إلى مقدّمة وثلاثة مباحث وخاتمة ومصادر ومراجع. في المقدّمة عرضت الدراسة لمحة سريعة عن الأدب الفلسطيني المعاصر من حيث السياق التاريخي والإنساني لنشأته، مع ذكر أهمية الدراسة وأهدافها وإشكاليّتها والمنهج الذي اتّبعته والدراسات التي سبقتها. أمّا المبحث الأول فقد تركّز الكلام فيه على التأسيس النظري لمفهوم الخوف (كبنية سردية) والاضطهاد (كتمظهر نفسي)، بينما خُصّص المبحث الثاني لتحليل رواية "ستائر العتمة" من خلال التركيز على الخوف كعنصر بنيويّ في سردية السجن، والاضطهاد كمنظومة تعذيب ذات مستويات متعدّدة، والدلالات الرمزية للعنوان كلفة مواجهة. وعلى المنوال ذاته جرت الدراسة في المحور الثالث حيث دُرست رواية "قناع بلون السماء" عبر مقارنة تمثيلات القهر في البنية السردية، وأدوات القمع الإسرائيليّ وتجلياتها الروائية، واستراتيجيات الحكمة المضادة كأدوات رمزية لمقاومة الخوف. توصّلت الدراسة في الخاتمة إلى نتائج جوهريّة أبرزها: قدرة الأديب الأسير عبر ما يُسمّى بأدب السجون على تشكيل جمالية خاصة تعتمد المفارقة بين قبح الواقع وبهاء المقاومة، وتحويل الكلمة (اللغة) من أداة وصف إلى سلاحٍ نضاليّ قادر -في يومٍ ما- على تحريك الضمير العالمي.

الكلمات المفتاحية: الأدب الفلسطيني، الأديب الأسير، أدب السجون، الرواية، الخوف، الاضطهاد.

FEAR AND OPPRESSION IN PALESTINIAN PRISON LITERATURE: AN ANALYTICAL STUDY OF *SATA'IR AL- 'ATMAH* AND *QINA ' BI-LAWN AL-SAMA*

This study undertakes an analytical examination of the manifestations of fear and oppression in Palestinian novels that fall within the genre of prison literature, approaching them as existential texts that go beyond mere documentation to engage in the broader discourse of resistance and struggle. The focus is on two novels: *Sata'ir al- 'Atmah* by Walid al-Hodali (2003), and *Qina ' Bi-Lawn al-Sama* by Basim Khandaqji (2023). The study aims to uncover the narrative mechanisms that convert personal suffering into a collective discourse and to investigate how novelistic structures are employed to depict imprisonment as a space of existential conflict between repression and resistance. The significance of this research lies in its illumination of prisoner-writer literature as a living archive of incarceration experiences and in its analysis of the writing strategies that transform literary texts into acts of resistance. Adopting a critical analytical

* Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü. E-mail: macidhacmuhammed@hakkari.edu.tr

methodology, the study deconstructs the narrative discourse and is structured into an introduction, three main chapters, a conclusion, and references. The introduction offers a concise overview of contemporary Palestinian literature, focusing on its historical and human context, as well as outlining the research's significance, objectives, guiding questions, methodological approach, and a review of previous studies. The first chapter lays the theoretical groundwork for understanding fear as a narrative structure and oppression as a psychological manifestation. The second chapter presents an in-depth analysis of *Sata'ir al-'Atmah*, emphasizing fear as a structural component within the prison narrative, oppression as a system of multilayered torture, and the symbolic resonance of the title as a language of resistance. Likewise, the third chapter analyzes *Qina' Bi-Lawn al-Sama'* through its representations of subjugation within narrative architecture, the literary depiction of Israeli instruments of repression, and the counter-narrative strategies employed as symbolic tools of resistance. The study concludes with several key findings, most notably the prisoner-writer's ability-through the medium of prison literature-to craft a distinctive aesthetic that juxtaposes the ugliness of reality with the dignity of resistance. It underscores the transformation of language from a descriptive medium into a militant tool capable-at some point - of awakening the global conscience.

Keywords: Palestinian Literature, Prisoner-Writer, Prison Literature, The Novel, Fear, Oppression.

FİLİSTİN HAPİSHANE EDEBİYATINDA KORKU VE BASKI: "SETÂİRÜ'L- 'ATMEH" VE "KİNÂ'UN Bİ-LEVNÎ'S-SEMÂ'" ROMANLARININ ELEŞTİREL BİR TAHLİLİ

Bu çalışma, Filistin hapishane edebiyatı kapsamında değerlendirilen romanlarda korku ve baskı olgusunun nasıl temsil edildiğini analiz etmektedir. Bu tür romanlar, yalnızca belgesel bir işlev görmekle kalmayıp, aynı zamanda varoluşsal nitelikleriyle direnişin edebi bir boyuta taşınmasına imkân sağlar. Çalışmada, Walid el-Hudali'nin 2003 yılında yayımlanan *Setair el-'Atmeh* ile Basim Khandaqji'nin 2023 tarihli *Kinā' Bi-Lawn es-Semā'* adlı romanları eleştirel ve analitik bir yaklaşımla incelenmiştir. Araştırmanın amacı, bireysel deneyimin kolektif bir anlatıya nasıl dönüştüğünü ve tutukluluk hâlinin baskı ile direniş arasındaki varoluşsal çatışmanın edebi bir mekânı olarak nasıl yapılandığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, tutsak yazarın üretimi olan hapishane edebiyatı, hem canlı bir tanıklık arşivi hem de edebi direnişin stratejik bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada eleştirel çözümleme yöntemi benimsenmiş; giriş bölümünün ardından üç ana inceleme kısmı, sonuç ve kaynakça ile çalışma yapılandırılmıştır. Girişte, çağdaş Filistin edebiyatının tarihsel ve toplumsal arka planı sunulmuş, çalışmanın amacı, önemi, yöntemi ve önceki literatür tartışılmıştır. Birinci bölümde korku (anlatı yapısı olarak) ve baskı (psikolojik bir tezahür olarak) kavramları kuramsal çerçevede ele alınmıştır. İkinci bölümde *Setair el-'Atmeh* romanında korku, anlatının yapısal unsuru olarak; baskı ise çok katmanlı bir işkence sistemi olarak incelenmiş, romanın başlığındaki sembolik anlamlara da yer verilmiştir. Üçüncü bölümde *Kinā' Bi-Lawn es-Semā'* romanı bağlamında, anlatıda zulmün temsili, İsrail baskı mekanizmalarının edebi yansımaları ve korkuya karşı geliştirilen karşı-anlatı stratejileri çözümlenmiştir. Sonuç olarak, tutsak yazarın, hapishane edebiyatı aracılığıyla çirkin bir gerçekliğe karşı direniş estetiği oluşturabildiği ve dili yalnızca betimleyici bir araç değil, aynı zamanda bir gün küresel vicdanı harekete geçirebilecek direnişçi bir silah hâline getirebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin edebiyatı, tutsak yazar, hapishane edebiyatı, roman, korku, baskı.

التجربة الشعرية الرقمية في قصيدة "فلسطين صبراً" للشاعر أحمد محرم: دراسة وصفية

Amr Mukhtar Morsi AHMED*

التجربة الشعرية الرقمية في قصيدة "فلسطين صبراً" للشاعر أحمد محرم: دراسة وصفية

تهدف هذه الدراسة إلى استكشاف التجربة الشعرية الرقمية في قصيدة "فلسطين صبراً" للفوز موعداً" للشاعر أحمد محرم، وذلك من خلال تحليل العناصر التقنية والأدبية التي تميز هذه القصيدة الرقمية، وكيف استند النص إلى إمكانيات تقنية حديثة وأثر ذلك على المتلقي؛ مما يؤكد وجود علاقة تفاعلية بين النص الرقمي والمتلقي، وذلك يدل على أهمية توظيف التكنولوجيا في تعزيز الأداء الشعري.

تستعرض الدراسة الأساليب التي استخدمت في دمج الوسائط المتعددة مثل الصوت والصورة والألوان، وكيف أثرت هذه الوسائط على تجربة القراءة والتلقي، إضافة إلى ذلك تناقش الدراسة الأبعاد الجمالية والفنية للقصيدة الرقمية، وكيفية استفادات التجربة الشعرية من التقنيات الرقمية لإيصال رسالة الشاعر بشكل أكثر فعالية، كما تستعرض أيضاً تأثير النص الرقمي على القارئ، وكيفية تفاعله مع النصوص الرقمية مقارنة بالنصوص التقليدية، ولذلك فقد تم التركيز على كيفية توظيف التجربة الشعرية للعناصر التفاعلية التي تتيح للقارئ المشاركة في بناء النص وفهمه بشكل أعمق، وذلك من خلال تحليل تأثير هذه العناصر على تجربة القراءة ومدى تفاعل القارئ مع النص.

تبنت الدراسة المنهج الوصفي التحليلي لفهم الأبعاد المختلفة لهذه التجربة الشعرية الرقمية، وتقديم رؤية شاملة عن كيفية استفادة الأدب الرقمي من التطورات التقنية لتعزيز التعبير الأدبي، وتم ذلك من خلال دراسة قصيدة فلسطين صبراً وذلك من خلال مبحثين المبحث الأول وذلك لتحديد مناسبة القصيدة، وقراءة في عنوان القصيدة ومضمونها، وتصميم القصيدة رقمياً، من خلال الصوت والصورة والألوان، والمبحث الثاني لتحديد مفهوم الأدب الرقمي، وخصائصه، وأنواع النصوص الرقمية، وتحديد مفهوم القصيدة الرقمية.

وقد توصلت الدراسة إلى أن الأدب الرقمي جنس أدبي اصطبغ بصبغة التكنولوجيا، واستفاد منها لتحقيق فهم شامل للتجربة الشعرية، وأوضحت الدراسة كيف استفادت القصيدة الرقمية "فلسطين صبراً" من الصور المتنوعة-كباحة المسجد الأقصى، ومسجد قبة الصخرة- والموسيقى المعبرة في جعل المتلقي يعيش مشاعر حقيقية تمزج بين الأمل والألم من خلال تجربة شعرية رقمية.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية، الأدب، الأدب الرقمي، فلسطين، أحمد محرم

THE DIGITAL POETIC EXPERIENCE IN THE POEM "PALESTINE, BE PATIENT" BY AHMED MUHARRAM: A DESCRIPTIVE STUDY

This study aims to explore the digital poetic experience in the poem "Palestine, Be Patient, Victory is Certain" by Ahmed Muharram. It analyses the technical and literary elements that distinguish this digital poem and how the text leverages modern technological capabilities to impact the audience. This underscores the interactive relationship between the digital text and the audience, highlighting the importance of employing technology to enhance poetic performance.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: amrmukhtar@kastamonu.edu.tr

The study reviews the methods used to integrate multimedia elements such as sound, images, and colours, and how these media affect the reading and reception experience. Additionally, the study discusses the aesthetic and artistic dimensions of the digital poem and how the poetic experience benefits from digital technologies to convey the poet's message more effectively. It also examines the impact of the digital text on the reader and how the reader interacts with digital texts compared to traditional texts. Therefore, the focus is on how the poetic experience employs interactive elements that allow the reader to participate in constructing and understanding the text more deeply, by analysing the impact of these elements on the reading experience and the reader's interaction with the text.

The study adopts a descriptive-analytical approach to understand the various dimensions of this digital poetic experience and to provide a comprehensive view of how digital literature benefits from technological advancements to enhance literary expression. This is achieved through the study of the poem "Palestine, Be Patient" in two sections: the first section determines the occasion of the poem, analyses its title and content, and designs the poem digitally through sound, images, and colours. The second section defines the concept of digital literature, its characteristics, types of digital texts, and the concept of the digital poem. The study concludes that digital literature is a literary genre imbued with technology, benefiting from it to achieve a comprehensive understanding of the poetic experience.

Keywords: Arabic, Literature, Digital Literature, Palestine, Ahmed Muharram.

KELİMELERLE SAVAŞ: FİLİSTİN DAVASINDA DİLİN STRATEJİK ÖNEMİ

Mehmet CANDAN*

Tarih boyunca, uluslararası müzakerelerde kullanılan dilin ve kelime seçimlerinin anlamları, tarafların haklarını koruma ve savunma süreçlerinde kritik bir rol oynamıştır. Eski ABD Başkanı Jimmy Carter, *Palestine: Peace Not Apartheid* isimli eserinde, 1978 yılında Mısır ve İsrail arasında imzalanan Camp David Anlaşması sürecine dair dilin önemini vurgulayan dikkat çekici bir örnek sunmuştur. Bu anlaşmanın Arapçaya çevirilen metninde “1967 yılında işgal edilen topraklardan çekilme” ifadesi kullanılmıştır. Ancak, resmî ve bağlayıcı olan İngilizce metinde, “Withdrawal of Israeli Armed Forces from territories” (İsrail Silahlı Kuvvetlerinin topraklardan çekilmesi) ifadesi yer almaktadır. Buradaki “territories” kelimesinin belirsiz bir biçimde kullanılması (“the territories” şeklinde belirtilmemesi), İsrail’e metni kendi çıkarlarına uygun şekilde yorumlama imkânı tanımış, Gazze veya Sina gibi herhangi bir bölgeden bir adım geri çekilerek kararın gerekliliklerini yerine getirdiğini iddia etmesine olanak sağlamıştır. Böylece bir halkın hakları, yalnızca bir belirlilik edatının doğru çevrilmemesi nedeniyle göz ardı edilebilmiştir.

Jimmy Carter, Camp David Anlaşmasının atmosferinden bahsederken, İsrail Başbakanı Menachem Begin’in anlaşma taslağında dilin, halkının haklarını kaybetmesine neden olmayacağından emin olmak için titizlikle çalıştığını ancak Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat’ın metnin yazımına pek önem vermediğini genellikle metnin formülasyonunu kendisine veya yardımcılarından birine bırakıp detaylar üzerinde fazla durmadığını belirtmiştir.

Filistin davası, İsraillilerin kelimelerle oynayarak çıkarlarına hizmet etme becerileri nedeniyle defalarca zarar görmüştür. Dilsel manipülasyonun yalnızca dış aktörler tarafından değil, Filistin liderleri tarafından da kullanılabildiği görülmektedir. Bu durumun somut bir örneği, eski CIA Direktörü George Tenet’in *At The Center of The Storm* isimli kitabında aktarılmaktadır. Tenet, Dennis Ross’un Gazze’de Muhammed Dahlan ile yaptığı görüşmeyi detaylandırarak, İsrail’in müzakereleri yeniden başlatması için önerdiği bir güvenlik planına Dahlan’ın başta karşı çıktığını belirtmektedir. Dahlan, bu planı kabul etmesi durumunda Filistin halkı tarafından hainlikle suçlanacağını ifade etmiştir. Ancak Ross, planın temel içeriğini koruyarak yalnızca dilsel bir yeniden düzenleme yapılmasını önermiştir. Bu öneri, Dahlan tarafından hemen kabul edilmiştir. Ross, metnin içeriğini değiştirmiş gibi gösterirken, aslında yalnızca terminolojiyi değiştirmiştir. Dahlan ise halkını dilsel bir aldatmacaya teslim ederek, Filistin davasını zekice kurgulanan kelimelerin kurbanı olmasına göz yummuştur.

Dil bilinci, yalnızca bir müzakere aracı değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal özgürlüğün teminatıdır. Çinli filozof Konfüçyüs’ün “Dili öğren, özgürlüğü öğrenirsin” ifadesi, dil üzerindeki hâkimiyetin bağımsızlıkla olan doğrudan ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, İbni Hazm’ın, “Bir millet güçlendiğinde dili de güçlenir; zayıfladığında ise dili de zayıflar” sözü, Filistin meselesinde yaşanan dilsel zafiyetin tarihsel bağlamda nasıl bir sonuç doğurduğunu net bir şekilde açıklamaktadır. Bu bağlamda dil bilincinin geliştirilmesi, Filistin davasının geleceği için hayati bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil Bilinci, Filistin Davası, Camp David Anlaşması, Dilsel Manipülasyon, Diplomasi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı E-mail: m.candan@aybu.edu.tr

THE WAR OF WORDS: THE STRATEGIC IMPORTANCE OF LANGUAGE IN
THE PALESTINIAN CAUSE

Throughout history, the meanings of language and word choices in international negotiations have played a critical role in protecting and defending the rights of the parties involved. Former U.S. President Jimmy Carter presents a striking example of the significance of language in his work *Palestine: Peace Not Apartheid*, referring to the 1978 Camp David Agreement between Egypt and Israel. In the Arabic translation of this agreement, the phrase "withdrawal from the territories occupied in 1967" was used. However, the official and binding English version states, "Withdrawal of Israeli Armed Forces from territories." The ambiguous use of the term "territories" (without specifying "the territories") allowed Israel to interpret the text in a way that served its own interests. This ambiguity enabled Israel to claim compliance with the resolution by withdrawing from any portion of territory, such as Gaza or Sinai. As a result, the rights of a people were undermined merely due to the omission of a definite article.

While discussing the atmosphere of the Camp David Agreement, Carter highlights Israeli Prime Minister Menachem Begin's meticulous efforts to ensure that the language in the draft would not lead to the loss of his people's rights. On the other hand, Egyptian President Anwar Sadat showed little concern for the text's formulation, often delegating this responsibility to Carter or his aides without focusing on the details.

The Palestinian cause has suffered repeatedly due to the Israelis' skillful manipulation of language to serve their interests. However, linguistic manipulation has not only been utilized by external actors but also by Palestinian leaders themselves. A concrete example of this is provided by former CIA Director George Tenet in his book *At The Center of The Storm*. Tenet recounts a meeting between Dennis Ross and Mohammed Dahlan in Gaza, where Ross proposed a security plan for resuming negotiations with Israel. Initially, Dahlan rejected the plan, stating that accepting it would result in accusations of treason from the Palestinian people. However, Ross suggested keeping the core content unchanged while linguistically rephrasing the plan. Dahlan immediately accepted this suggestion. Ross pretended to alter the agreement's content when, in reality, only its terminology was revised. Dahlan, by succumbing to this linguistic deception, allowed the Palestinian cause to fall victim to cleverly crafted words.

Linguistic awareness is not merely a tool for negotiation but also a guarantee of individual and collective freedom. The Chinese philosopher Confucius aptly stated, "Learn language, and you will learn freedom." This highlights the direct relationship between mastery of language and independence. Similarly, Ibn Hazm's observation that "When a nation is strong, its language is strong; when it is weak, its language weakens" offers a historical explanation of how linguistic shortcomings have impacted the Palestinian issue. In this context, developing linguistic awareness emerges as an essential requirement for securing the future of the Palestinian cause.

Keywords: Linguistic Awareness, Palestinian Cause, Camp David Agreement, Linguistic Manipulation, Diplomacy.

**ESKİ HARFLİ SÜRELİ YAYINLARDA FİLİSTİN VE KUDÜS: OSMANLI
MATBUATINDA KUTSAL ŞEHİR**

Şevket Enes SAMANCIOĞLU*

Bu çalışma, Osmanlı dönemine ait süreli yayınlarda Filistin ve Kudüs'ün nasıl ele alındığını incelemeyi amaçlamaktadır. Kudüs, İslam dünyasında kutsal bir şehir olarak tarih boyunca dinî, siyasi ve kültürel önemiyle öne çıkmıştır. Osmanlı matbuatı, bu önemi hem dinî bir merkez hem de Osmanlı kimliğinin bir parçası olarak yansıtmıştır. Çalışma kapsamında, dijital arşivlerden yararlanılarak Osmanlı Devleti'nin son dönemine ait süreli yayınlar taranmış; bu yayınlarda Kudüs ve Filistin'e ilişkin yer verilen haberler, yorum yazıları ve dinî içerikler belirlenmiş, ardından bu metinler siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel başlıklar altında değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında, Filistin'e yönelik uluslararası diplomatik girişimler, Siyonist hareketin siyasi ve iktisadî faaliyetleri, bölgedeki demografik dönüşümler, sosyal yapıya ilişkin değişimler, dinî mekânların statüsü ve yabancı misyonların etkisi gibi pek çok konu dönemin haber dili ve yorumları ışığında analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Osmanlı matbuatının yalnızca bilgi aktarımı sağlayan bir mecra olmanın ötesinde, Filistin ve Kudüs üzerine kolektif bilinç ve medeniyet perspektifi geliştirmeye çalışan bir alan olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma, basılı metinler üzerinden Osmanlı toplumunun Kudüs algısını ortaya koymayı hedeflerken, bu yayınların Kudüs'ün Osmanlı kamuoyundaki konumunu nasıl şekillendirdiğine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmamız, metin analizi yöntemiyle gerçekleştirilerek bu bölgelerin Osmanlı toplumu nezdindeki dinî ve siyasi algısını ortaya koyacaktır. Araştırma, Filistin ve Kudüs'ün yalnızca birer coğrafi bölge olmadığını, aynı zamanda Osmanlı matbuatına yansıdığı şekli ile bu kutsal beldenin İslam medeniyetinde büyük bir manevi değere sahip olduğunu anlamak açısından önemli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Osmanlı Süreli Yayınları, Osmanlı Matbuatı, Kudüs ve Filistin, Kutsal Şehir.

**PALESTINE AND JERUSALEM IN OTTOMAN PERIODICALS: THE HOLY
CITY IN EARLY TURKISH PRINT MEDIA**

This study aims to examine how Palestine and Jerusalem were represented in Ottoman-era periodicals printed in the old Turkish script. Throughout history, Jerusalem has stood out in the Islamic world as a sacred city with religious, political, and cultural significance. The Ottoman press reflected this importance by portraying Jerusalem not only as a religious center but also as an integral part of Ottoman identity. Within the scope of this study, periodicals from the late Ottoman period were reviewed using digital archives; news reports, opinion pieces, and religious articles concerning Palestine and Jerusalem were identified and subsequently analyzed under the thematic categories of political, social, economic, and cultural issues. The study investigates a wide range of topics such as international diplomatic initiatives regarding Palestine, the political and economic activities of the Zionist movement, demographic transformations in the region, changes in the social structure, the status of religious sites, and the influence of foreign missions—analyzed through the language and commentary of the press at the time. The findings reveal that the Ottoman press functioned not merely as a vehicle for information dissemination but also as an intellectual space striving to foster a collective consciousness and civilizational perspective on Palestine and Jerusalem. While aiming to uncover the Ottoman society's perception of Jerusalem

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. E-mail: s.enessamancioglu@karabuk.edu.tr

through these printed sources, the study also sheds light on how such publications shaped the public's understanding of Jerusalem's place within the Ottoman context. Utilizing textual analysis, the research reveals the religious and political perceptions of these regions within the Ottoman society. Ultimately, this study intends to make a meaningful contribution by demonstrating that, as reflected in the Ottoman press, Palestine and Jerusalem were not merely geographic regions, but sacred territories possessing profound spiritual significance within Islamic civilization.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Ottoman Periodicals, Ottoman Print Media, Jerusalem and Palestine, Holy City

ASKALÂNLI MUHADDİSLER VE ASKALÂNLA İLGİLİ RİVÂYETLER

Abdurrahman KURT*

Hiz. İbrahim'den itibaren pek çok peygamberin risâlet vazifesini gerçekleştirdiği ve tevhid mücadelesi verdiği Filistin, yeryüzünün en kadim ve mukaddes yerlerinden biridir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu topraklar özellikle Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlar nezdinde büyük bir değer taşımaktadır. Nitekim Kâbe'den sonra yeryüzünde ikinci mabed olma vasfını taşıyan ve Kur'ân-ı Kerîm'de zikredildiği üzere etrafı mukaddes kılınan Mescid-i Aksa bu topraklar içerisinde. Hiz. Ömer zamanında fethedilerek Müslümanların idaresine geçen bu kutsal topraklarda insanlar asırlar boyunca huzur, güven ve emniyet içerisinde birlikte yaşamının en güzel örneğini sergilemişlerdir. Ne var ki uzun bir zamandır Yahudiler ve destekçileri tarafından işgal edilen bu topraklarda tüm dünyanın gözü önünde insanlık tarihinin eşi ve benzerine rastlamadığı baskı, zulüm, katliamlar ve bir soykırım yaşanmaktadır.

Filistin topraklarında Kudüs başta olmak üzere Gazze, el-Halîl, Beytüllahm, Yafa, Akka, Nablus gibi çok sayıda tarihi ve önemli şehirler bulunmaktadır. Bu şehirlerden biri de Müslümanlar tarafından en son fethedilen tarihi bir sahil şehri Askalân'dır. Bu çalışma da Askalân şehrinin İslâm kültür ve tarihindeki yerini hadis ilmi çerçevesinde ele almayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda başta sahâbîler ve sonraki nesiller olmak üzere rivâyet asrında hangi muhaddislerin bu şehirde yaşadığının veya ilim yolculuğu için bu şehri ziyaret ettiğinin izi sürülecektir. Nitekim Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Ubâde b. Sâmit, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Hârise gibi pek çok sahâbî çeşitli sebeplerle Filistin topraklarına gelerek bu coğrafyada vefat etmiştir. Ayrıca hadis kaynaklarında Askalân'ın faziletine dair birtakım rivâyetlerin yer alması bu şehrin önemini ve ona duyulan ilgiyi arttırmaktadır. Kaynaklarda yer alan söz konusu bu rivâyetlerin tespiti ve sıhhat durumu da bu çalışmanın yer verdiği konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Askalân, Muhaddis, Rivâyet.

HADİTH SCHOLARS FROM ASQALAN AND NARRATIONS RELATED TO ASQALAN

Palestine, where numerous prophets since the time of Prophet Abraham (Ibrâhîm), fulfilled their mission of prophethood and struggled for monotheism (tawhîd), is one of the most ancient and holy regions on earth. These lands, which are as old as human history, are of great value, especially for Jews, Christians, and Muslims. Indeed, al-Masjid al-Aqşâ, which is regarded the second temple established on earth after the Ka'ba and whose surroundings are sanctified as mentioned in the Holy Qur'ân, is located within this region. In these holy lands, which were conquered during the caliphate of 'Umar ibn al-Khaţţâb and came under Muslim rule, people have exhibited the best example of living together in peace, security and safety for centuries. However, for a considerable period, in these lands, which have been occupied by Jews and their supporters, unprecedented oppression, persecution, massacres and even genocide, atrocities rarely paralleled in human history, are taking place in full view of the global.

There are many historic and significant cities in Palestinian territory, foremost them being Jerusalem (al-Quds), as well as Gaza, Hebron (al-Khalîl), Bethlehem, Jaffa, Acre, and Nablus. One of these cities is Asqalân (Ascalon), a historic coastal city that was last conquered by Muslims. This study aims to examine the place of the city of Asqalân within Islamic history and

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: abdurrahmankurt@ksu.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

culture, particularly through the framework of ḥadīth scholarship. In this context, it will be traced which ḥadīth scholars (muhaddithūn), especially beginning with the Companions (ṣaḥāba) and later generations during the age of transmission (ʿaṣr al-riwāya), lived in this city or visited this city for their journey of knowledge. Indeed, many of the Prophet's Companions, such as Abū ʿUbayda ibn al-Jarrāḥ, ʿUbāda ibn al-Ṣāmit, Muʿādh ibn Jabal, and Zayd ibn Ḥāritha, traveled to Palestine for various reasons and died in this region. Moreover, the presence of various narrations (riwāyāt) that highlight the virtues (faḍā'il) of Asqalān in the ḥadīth literature increases the importance of this city and the interest in it. The identification and evaluation of these narrations in terms of their authenticity also constitute a key focus of this study.

Keywords: Hadith, Asqalan, Muhaddith, Narration.

HZ. PEYGAMBER'E (SAV) NİSPET EDİLEN ASKALÂN RİVAYETLERİNİN HADİS İLMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih GÜMÜŞ*

Askalân, Filistin'deki stratejik liman şehri olarak İslâm tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Hz. Peygamber'e (sav) nispet edilen rivayetlerde şehir, üç temel başlık altında ele alınmıştır: "İki gelinden biri olması", "Askalân kabristanlığı" ve "Askalân'ın faziletine dair rivayetler."

Birinci grupta, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Zübeyr kanalıyla nakledilen, iki gelinden biri olarak tavsif edilen Askalân'dan kıyamet günü yetmiş bin şehidin diriltileceğini bildiren rivayetler yer alır. Ancak Ebû İkâl gibi zayıf râvilerin isnadda bulunması, hadis otoritelerini (İbn Hibbân, İbnü'l-Cevzî, Elbânî) bu rivayetleri zayıf veya mevzû kabul etmeye sevk etmiştir. İbn Hacer'in rivayetleri zayıf başka şahitlerle destekleme çabası ise metodolojik açıdan eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra kendisini böyle bir şahit aramaya iten saikin Askalân'ın memleketi olmasından kaynaklandığına bağlayanlar dahi bulunmaktadır.

İkinci grupta, Hz. Aişe, Hz. Ömer ve İbn Abbas'a dayandırılan, Askalân kabristanının faziletine dair rivayetler incelenmiştir. Bu metinlerde, bölgeden diriltilecek yetmiş bin şehidin şefaata edeceği ve kabir ehlinin rahmetle kuşatılacağı ifade edilir. Hz. Aişe'nin Askalân kabristanlığına dair özel ilgisi, rivayetlere tarihî bir arka plan kazandırsa da söz konusu rivayetler de sened açısından zayıf kabul edilmişlerdir.

Üçüncü grupta, Askalân'ın ribat ve cihad açısından fazileti vurgulanmış, Şam bölgesindeki siyasi ve askerî önemiyle ilişkilendirilmiştir. İbn Abbas'ın rivayetleri, bölgenin hilâfet ve müstakbel iktidar mücadelesindeki sembolik değerini güçlendirmiştir. Ancak bu hadisler de güvenilirlik tartışmalarından azade değildir.

Sonuç olarak, Askalân rivayetleri hadis ilminin sıhhat kriterlerine göre genellikle zayıf addedilmiştir. Ancak tarihî şahsiyetlerle olan bağlantıları, kabristan ve ribat vurgusu, bölgenin İslâm coğrafyasındaki sembolik yerini ortaya koymaktadır. Bu durum, rivayetlerin sened tenkidi yanında, Müslümanların kolektif hafızasındaki yerini de dikkate alan disiplinlerarası bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Askalân, Hadis, Zayıf Rivayetler, Kabristan, Ribat.

AN EVALUATION OF THE RİWĀYĀT ATTRIBUTED TO THE PROPHET MUHAMMAD (PBUH) REGARDING ASQALĀN IN THE LIGHT OF HADITH SCIENCES

Asqalân, a strategic port city located in historical Palestine, holds a significant position in Islamic history. The riwāyât attributed to the Prophet Muhammad (pbuh) concerning this city can be categorized under three main themes: "As one of the two brides", "the cemetery of Asqalân" and "the merits of Asqalân".

The first category comprises riwāyât transmitted through Anas ibn Mâlik and 'Abdullâh ibn al-Zubayr, describing Asqalân as one of the "two brides" and stating that seventy thousand martyrs will be resurrected from there on the Day of Judgment. However, the presence of weak transmitters such as Abû Iqâl in the chain of narration has led prominent hadith scholars like Ibn

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: fatih.gumus@erdogan.edu.tr

Ḥibbān, Ibn al-Jawzī, and al-Albānī to classify these riwāyāt as weak (ḍa'īf) or even fabricated (mawḍū'). Ibn Ḥajar's attempt to support these reports with other weak narrations (shāhid) has been subject to methodological criticism. Some have even attributed his motivation to his personal connection with Asqalān as his homeland.

The second category focuses on reports attributed to 'Ā'isha, 'Umar, and Ibn 'Abbās regarding the cemetery of Asqalān. These riwāyāt mention that seventy thousand martyrs will be raised from this cemetery, will intercede for others, and that its occupants will be enveloped in divine mercy. Although 'Ā'isha's special attention to the cemetery lends historical depth to these reports, they are also considered weak from the perspective of isnād analysis.

The third category emphasizes the merits of Asqalān in terms of ribāt (frontier defense) and jihād, linking it to the city's military and political significance within the Syrian region. The reports attributed to Ibn 'Abbās contribute to Asqalān's symbolic role in the future struggle for caliphate and governance. Nonetheless, these riwāyāt are not free from concerns regarding their authenticity.

In conclusion, the riwāyāt concerning Asqalān are generally regarded as weak according to the established criteria of hadith authentication. Nevertheless, their connection with prominent historical figures, references to the cemetery and ribāt, and the symbolic role of Asqalān within the Islamic geographical imagination highlight the need for a multidisciplinary approach. This approach should consider both the critical isnād analysis and the place of these reports in the collective memory of the Muslim community.

Keywords: Asqalān, Hadith, Weak Riwāyāt, Cemetery, Ribāt.

ŞEDD-İ RİHÂL HADİSİ BAĞLAMINDA KUDÜS (MESCID-İ AKSÂ): TARİHİ
DERİNLİK VE GÜNCEL PERSPEKTİFLER

Hüseyin KANDEMİR*

Geçmişten günümüze mescitler Müslümanların ibadet mekânı olarak kutsallığını korumuştur. Genelde mescitlerin özelde üç büyük mescidin kutsallığının en önemli referansı Kur'ân'da mescitler ile alakalı zikredilen birçok ayettir. Aynı şekilde genelde mescitlerin özelde üç büyük mescidin kutsallığı ile alakalı birçok hadis vârid olmuştur. Bu hadislerden biri de çalışma konumuzun temelini teşkil eden Şedd-i rihâl hadisidir. Hz. Peygamberden rivayet edildiğine göre O: "(İbadet için) Ancak üç mescit için sefere çıkılabilir: Mescid-i Harâm, Rasûl'ün Mescidi (Mescid-i Nebevî) ve Mescid-i Aksâ" diye buyurmuşlardır. Ancak bu hadis Arap gramerinin bazı filolojik (lafız-anlam ilişkisi ve cümlelerde yapılan hazif ve takdir) hususiyetlerden dolayı zâhiri/literal olarak okunduğunda yanlış anlaşılmaya müsait hadislerden biri olduğu gözükmemektedir. Nitekim İslam tarihi boyunca bu hadis ekseninde âlimler tarafından yapılan açıklamalar, zikredilen yanlış anlaşılmaları minimize etmiştir. Kimi Oryantalistler tarafından siyasi sebeplerle mevzû' olduğu iddia edilen ve araştırmamıza konu olan Şedd-i rihâl hadisi, başta Kütüb-i Sitte olmak üzere birçok temel hadis kaynağında yer almaktadır. Aslında bu iddiaları ileri sürerek hem örnek hadisin tarihsel açıdan uydurma olduğunu hem de Müslümanların nezdinde Kudüs'ün kutsiyetinin olmadığı kanaatini yerleştirerek bir takım siyasi amaçlar gütmektedirler. Bu hadiste zikri geçen ve üç mescitten biri olan Mescid-i Aksâ'da üstün görülmüş ve bu mescit için yapılan yolculuk meşru kabul edilmesinin yanında teşvik edilmiştir. Hadiste zikri geçen bu üç mescidin dışındaki mabetlere sırf ibadet amacıyla yapılacak olan bir yolculuğun hükmü, İslam âlimlerince tartışla gelmiştir. Bu konudaki tartışmaların açıklığa kavuşturulabilmesi adına söz konusu hadisin evvela sıhhatinin tespit edilmesi sened ve metin açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Şedd-i rihâl hadisinin yer aldığı temel hadis kaynaklarının yanında bu kaynaklarda yer alan rivâyetler şematize edilerek senet tenkidine tabi tutulacaktır. Ayrıca Şedd-i rihâl hadisinin muhteva tahlili ve İslâmî ilimlerdeki yansımaları yanında güncel tartışmalar ve değerlendirmeler göz önünde bulundurularak, hadisi sened ve metin açısından tetkik ve tenkit etmek hiç şüphesiz hadisin sıhhatini tespit etmemizi sağlayacaktır. İbadet amacıyla ziyaretin yalnızca bu üç mescide tahsis edilmesinin bazı sebepleri ve hikmetleri bulunmaktadır. Bu çalışmamızda bu sebepler ve hikmetler kısmen irdelenerek bu mescitlerin diğer mabetlere üstünlüğü ele alınacaktır. Ayrıca bu mescitler dışında başka yer ve yörelere yapılan ziyaretin veya oralara üstünlük atfetmenin doğru olup olmadığı konusu ele alınacak ve bu konudaki tartışmalar değerlendirilerek mezheplerin bu konudaki yaklaşımları tahlil edilecektir. Özellikle muhaddislerin bu hadisten ne gibi hükümler istinbat ettiği tespit edilecek ve hadis etrafında cereyan eden güncel tartışmalar da göz önünde bulundurularak hadis hakkında objektif bilgiler sunmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şedd-i Rihâl, Hadis, Kudüs, Mescid-i Aksâ, Tarihi Perspektif, Güncel Yorumlar.

* Arş. Gör., Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: hadimulilim@hotmail.com

FETHİNDEN GÜNÜMÜZE GAZZE

Mustafa ÇAVUŞOĞLU*

Müslümanlar ile Bizanslılar arasındaki ilk siyasi temas peygamberliğin Medine döneminde 7/628 yılında Allah Resûlü Hz. Muhammed tarafından Bizans İmparatoru Herakleios'a gönderilen İslâm'a davet mektubu ile başlamış 8/629 yılında Mûte Savaşı ve 9/630 yılındaki Tebük seferi ile devam etmiştir. Müslümanlar Bizans ile Hz. Ebû Bekir döneminde ilk savaşlarını Filistin topraklarında Amr b. el-Âs komutasında yapmıştır. Amr, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde önce Gazze'yi ardından Sebasti'ye ve Nablus'u fethetmiştir. Bu şehirlerde yaşayanlarla yapılan anlaşmalarda onların canları ve malları için eman verilmiş, buna karşılık onlar da Müslümanlara baş vergisi olan cizye ile toprak vergisi olarak ifade edilen haraç ödemeyi kabul etmişlerdir. Gazze şehrini, Maînliler ve Sebelilerin kurduğu bildirilmiştir. Bu kavimlerin torunları, çok sayıda ticaret yolunun kavşağında bulunmasından dolayı ticaret kervanlarıyla buraya seyahat etmişlerdir. Arap Yarımadası ile Akdeniz arasındaki temas noktası olan Gazze, çöle açılan bir kapı olarak kabul edilmiştir. Hz. Peygamber'in büyük dedesi Hâşim bir sefer esnasında burada vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Bundan dolayı Gazze'ye "Hâşim'in Gazze'si" adı da verilmiştir. Hz. Peygamber'in babası Abdullah da, Şam'a yaptığı ticaret seferinde Gazze'ye uğramıştır. İslâm öncesi dönemde tüccar olan Ömer b. el-Hattâb uzun süre Gazze'de yaşamış, ticareti sayesinde burada zengin olduğu rivayet edilmiştir. Arap fetihlerinin başladığı sırada Gazze'nin bir Arap şehri olduğu, Arap şehri olması konusunda hiçbir şüphenin bulunmadığı ifade edilmiştir. Gazze'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesi diğer bölge fetihlerine büyük destek sağlamıştır. Burayı fetheden Müslüman askerlerin, fetihden önce Arap Yarımadası'nın her yerinden burayı ticaret maksadıyla ziyaret eden Araplardan başkası olmadığı ifade edilmiştir. Emevî Devleti Râşid Halifelerden sonra İslâm topraklarına varis olmuştur. Emevî Devleti'ni yıkan Abbasîlerde Emevî topraklarına varis olmuştur. Dolayısıyla bu dönemlerde yeni kurulan devletlerin Filistin topraklarına hâkim olması doğal kabul edilmiştir. Ancak Abbâsî Devleti'nin zayıfladığı dönemlerde Gazze, bazı hanedanların hükmü altına girmiştir. Tolunoğulları, İhşidîler, Fatımî Devleti, Selçuklu Devleti, Eyyûbi Devleti, Memlûk Devleti ve nihayetinde Osmanlı Devleti Gazze'ye hükmetmiştir. Bu süreç içerisinde Eyyûbîlerden önce haclıların da bir müddet Filistin topraklarında Kudüs ve çevresine hükmettikleri görülmektedir. Bu tebliğin amacı "Fethinden günümüze Gazze'nin tarihini aktarmakla birlikte son yüzyılda Batı'nın Gazze üzerinden Orta Doğu stratejisine değinmektir." Tebliğin konusu sadece Gazze ile sınırlı tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, İslâm Fetihleri, Filistin, Gazze.

FROM ITS CONQUEST TO TODAY GAZA

The first political contact between Muslims and the Byzantine Empire began with a letter of invitation to Islam sent by the Messenger of Allah, Hz. Muhammad, to the Byzantine Emperor Heraclius in 7/628 during the Medina period of the Prophet Muhammad's prophecy, and continued with the Battle of Mutha in 8/629 and the Tabuk expedition in 9/630. Muslims fought their first war with Byzantium in Palestine under the command of Amr b. al-As during the reign of Abu Bakr. During the caliphate of Abu Bakr, Amr first conquered Gaza, then Sebastia and Nablus. In the agreements made with the people living in these cities, they were given security for their lives and properties, and in return, they agreed to pay the poll tax, which was the jizya, and the land

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: mcavusoglu@kastamobu.edu.tr

tax, which was the haraj (tribute). It is reported that the city of Gaza was founded by the people of Maîn and Sabaeans. The descendants of these tribes traveled here with trade caravans because it was at the crossroads of many trade routes. Gaza, the point of contact between the Arabian Peninsula and the Mediterranean, has been considered a gateway to the desert. The Prophet's great grandfather, Hashim, died here during a campaign and was buried here. For this reason, Gaza is also called "Hashim's Gaza". The Prophet's father, Abdullah, also stopped by Gaza during his trade expedition to Damascus. It is narrated that Umar ibn al-Khattab, who was a merchant in the pre-Islamic period, lived in Gaza for a long time and became rich there thanks to his trade. It has been stated that when the Arab conquests began, Gaza was an Arab city and there was no doubt about it being an Arab city. The conquest of Gaza by the Muslims provided great support for the conquests of other regions. It has been stated that the Muslim soldiers who conquered this place were none other than Arabs who had visited this place for trade purposes from all over the Arabian Peninsula before the conquest. The Umayyad State inherited the Islamic lands after the The Khulafa Rashideen. The Abbasids, who destroyed the Umayyad State, inherited the Umayyad lands. Therefore, it was considered natural that the newly established states would dominate the Palestinian territories during these periods. However, during the periods when the Abbasid State weakened, Gaza came under the rule of some dynasties. The Tulunids, Ikhshidids, Fatimid State, Seljuk State, Ayyubid State, Mamluk State and finally the Ottoman State ruled Gaza. During this period, it is seen that the Crusaders also ruled over Jerusalem and its surroundings in Palestine for a while before the Ayyubids. The purpose of this paper is to "relate the history of Gaza from its conquest to the present day, as well as touch upon the West's Middle East strategy through Gaza in the last century." The subject of the paper is limited to Gaza only.

Keywords: Islamic History, Islamic Conquests, Palestine, Gaza.

FİLİSTİNLİ SÛFÎ ABDÜLGANÎ B. İSMÂİL NABLÛSÎ'NİN (öl. 1143/1731) TAKVA HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Hatice GARGU KARADENİZ*

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılında bugünkü Filistin ve Suriye topraklarının sınırları dâhilinde bulunan memleketlerde hayat süren Abdülganî Nablusî (öl. 1143/1731), İslâmî ilimlerin çeşitli sahalarında sahip olduğu derinlikli bilgisiyle etkili bir âlim ve sûfidir. Nablusî, kendisinden yaklaşık yetmiş yıl önce Anadolu topraklarında doğup yaşayan büyük Türk âlimi Birgivî'nin (öl. 981/1573), tasavvufun Osmanlı dönemine âit ana kaynaklarından kabul edilen et-Tarîkatü'l-Muhammediyye eserine, el-Hadîkatü'n-nediyye isimli bir şerh yazmıştır. Gayet hacimli olan bu şerhte Nablusî, Birgivî'den pek de geri kalmayacak ölçüde Arap dili, akaid, kelim, tefsir, hadis ve tasavvuf alanındaki geniş ve derin bilgileri ile önemli izahlarda bulunur. Bu tebliğde; Nablusî'nin ismi geçen eserde, takva bölümü altında yaptığı şerh bağlamında takva hakkındaki görüşleri zikredilecektir. Binaenaleyh; Nablusî'nin Türkçe'ye tercemesini tespit edemediğimiz, bu sebeple öncelikle ilgili bölümü terceme ettiğimiz el-Hadîkatü'n-nediyye eserinde yer alan takvaya dair görüşlerini şöyle özetlemek mümkündür: Nablusî'ye göre takva; kişinin nefsi ile değil -ki aksi takdirde gizli şirk olur- Yüce Allah'ın yardımı ile yine O'nun gazabından beşerî tâkat kadarınca sakınmaktır. Nablusî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), "Dikkat ediniz! Cesette bir et parçası vardır, o düzelirse, bütün beden düzelir, o bozulursa bütün beden bozulur. Dikkat ediniz! O et parçası, kalptir" hadisini, takva hakkındaki görüşlerinin esası olarak alır ve takva, kalp ve a'zâlar hakkındaki ilişkiyi şöyle beyan eder:

"Kişi takvaya yöneldiğinde kalbi hidayete açılır ve kalbin hidayete açılmasıyla, kalbe tâbi olan a'zâlar, Yüce Allah'ın emirlerini yapar ve yasaklarından sakınır. Şayet kişi takvaya yönelmez ise kalp fesada uğrar. Kalbin fesada uğraması onun gaflet ve cehâletle karanlıklar içinde kalmasıdır. Böyle bir kalbe tâbi olan a'zâlar, Yüce Allah'ın emirlerini terkederek ve yasaklarını işleyerek cezaya müstehak olur. Kalp, bedenî hareketlerin ve nefsanî iradenin başlama yeridir, bundan dolayı kalpten sâlih bir irade sadır olursa, beden sâlih bir harekette bulunur, şayet kalp, fâsid bir irade de bulunursa, beden de fâsid hareket eder."

Nablusî, zikredilen açıklamasında; kişinin takvaya yönelmesini kalbin ıslâhına sebep olacağını belirtirken; kalbin beden içindeki işlevini, onun iradenin merkezi olmasından hareketle ıslâh veya ifsâdı bağlamında bedenün cüzlerine ve dolayısıyla tüm bedene riyaset edeceğini vurgular. Nablusî'nin sözlerine bakıldığında; öncelikli olanın kalbin durumu olduğu, bu minval üzere kişinin takvaya yöneldiği veya yönelmediği sonucu çıksa da; çeşitli günahlarla fitrattan gelen salâh hali bozulan kalbin, tevbe ve tevbeyi te'yid eden takva ile özündeki pâk hâle kavuşacağı hatta kişinin ahlâkında güzel hasletleri de tevlid edeceğini belirtir. Nablusî'ye göre bütün bu müsbet ve terakkiye işaret eden gelişmeler, ancak ilâhî inâyetle (yardım) mümkün olmakla beraber kişinin beşerî kabiliyeti oranındadır. Diğer taraftan onun ifadesine göre hakikî takva; hizmette gevşeklik ve şükürde kusur göstermeyecek şekilde Yüce Allah'a ihlâs ile kulluk etmekle gerçekleşir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Birgivî, et-Tarîkatü'l-Muhammediyye, Nablusî, el-Hadîkatü'n-nediyye, takva

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tasavvuf Ana Bilim Dalı. E-mail: hatice_gargu34@hotmail.com

THE VIEWS OF THE PALESTINE SUFİ ABDULGHANİ B. ISMÂİL NABULUSİ (d. 1143/1731) ON TAQWA

‘Abd al-Ghanî al-Nābulusî, (d. 1143/1731), who lived in the countries within the borders of today's Palestine and Syria in the 18th century of the Ottoman Empire, was an influential scholar and Sufi with his in-depth knowledge in various fields of Islamic sciences. Nābulusî wrote a commentary entitled al-Ḥadīqa al-nadiyya on the work of the great Turkish scholar Birgewî (d. 981/1573), who was born and lived in Anatolia about seventy years before him, and which is considered one of the main sources of Sufism from the Ottoman period. In this quite voluminous commentary, Nābulusî makes important explanations with his extensive and deep knowledge in the fields of Arabic language, creed, theology, tafsir, hadith and Sufism, not far behind Birgewî. In this communiqué; In the aforementioned work, Nābulusî's views on taqwa will be mentioned in the context of the commentary he made under the section on taqwa. Consequently; it is possible to summarize Nābulusî's views on taqwa in his work al-Ḥadīqa al-nadiyya, the translation of which we could not find into Turkish and therefore translated the relevant section first, as follows: According to Nābulusî, taqwa is not with one's soul – otherwise it would be hidden polytheism – but with the help of Almighty Allah, and to avoid His wrath to the extent of human strength. Nābulusî takes the hadith of the Prophet (pbuh), “Be careful! There is a piece of flesh in the body; if it is corrected, the whole body is corrected; if it is corrupted, the whole body is corrupted. Be careful! That piece of flesh is the heart” as the basis of his views on taqwa and explains the relationship between taqwa, the heart and the limbs as follows:

“When a person turns to piety, his heart opens to guidance, and with the opening of the heart to guidance, the limbs that are subject to the heart do the commands of Allah Almighty and avoid His prohibitions. If a person does not turn to piety, the heart becomes corrupt. The corruption of the heart is its remaining in darkness with heedlessness and ignorance. The limbs that are subject to such a heart become deserving of punishment by abandoning the commands of Allah Almighty and committing His prohibitions. The heart is the starting point of physical movements and the selfish will, therefore, if a righteous will emanates from the heart, the body acts righteously, and if the heart has a corrupt will, the body also acts corruptly”.

In his aforementioned explanation, Nābulusî states that a person's turning to piety will cause his heart to be corrected; while he emphasizes the function of the heart within the body, that it will preside over the parts of the body and therefore the whole body in the context of its correction or corruption, based on its being the center of the will. When we look at Nābulusî's words; although it may be concluded that the priority is the state of the heart and that the person turns to piety or not in this manner; he states that the heart, whose natural state of righteousness has been corrupted by various sins, will reach its essential purity with repentance and piety that confirms repentance, and will even create good characteristics in the person's morality. According to Nābulusî, all these developments indicating positivity and progress are only possible with Divine grace (help), and are in proportion to the person's human capabilities. On the other hand, according to his expression, true piety is; It is achieved by serving Allah Almighty sincerely, without slacking in service or failing in gratitude.

Keywords: Sufism, Birgewî, al-Tarīqa al-Muḥammadiyya, Nābulusî, al-Ḥadīqa al-nadiyya, taqwa.

مسيرة تأليف عالم قدسي إلى بلاد الروم وتحليل محتواه: القول البديع في أحاديث النبي الشفيح لحسين الحسيني القدسي الساداتي

Muhammet Seyyit BALABAN*

يركز هذا البحث على العالم المقدسي حسين الحسيني الساداتي، وعلى مؤلفه الموسوم بـ"القول البديع في أصول أحاديث النبي الشفيح"، حيث يبدأ بجمع المعطيات اللازمة لتحديد هوية المؤلف، ثم يتتبع آثاره في المصادر البيبليوغرافية، ويحلل صلاته بالأوساط العلمية العثمانية، وأخيرًا يقيم المحتوى العلمي للكتاب ومنهجيته.

وقد ذكر المؤلف اسمه في جميع مؤلفاته بصيغة واحدة واضحة، إلا أن كتب التراجم الكلاسيكية لم تذكره صراحة. وتُعد أقدم إشارة إلى المؤلف ما ورد في كتاب "تاريخ الأدب العربي" (GAL) للمستشرق بروكلمن، حيث ذكر أن المؤلف كان حيًّا سنة 1077 هـ (1666 م). إلا أن تحليل فهرس النسخ الخطية التي تحتوي على ختم الفراغ، والتي ثبت أنها تعود إلى المؤلف نفسه، أظهر أن المؤلف كان حيًّا في حدود سنة 1178 هـ / 1764 م، وهو ما يتعارض مع ما أورده بروكلمن. ومن المرجح أن يكون بروكلمن قد أخطأ في تفسير التاريخ المرمز في خاتمة إحدى النسخ.

عند فحص المصادر البيبليوغرافية في ضوء هذه المعطيات، تبرز شخصية أبي عبد الله حسين بن محمد القدسي الحنفي بوصفه شخصية تحمل خصائص مشابهة، مما يُعزز احتمال تطابق الشخصيتين، وإن كانت البيانات المتاحة لا تسمح بالجزم بهذا التطابق.

أما من الناحية المنهجية، فقد تأثر ترتيب مسائل الكتاب بتصنيف ابن الصلاح، لكن لا يمكن اعتباره مختصرًا له، إذ يتضمن العمل آراءً تحليليةً واجتهاديةً مستقلة تعكس بصمة المؤلف الفكرية. وباعتباره حنفياً، فقد ترك هذا الانتماء المذهبي أثرًا واضحًا في معالجته للمسائل الفقهية المتعلقة بالسنة. وقد اعتمد المؤلف على مصادر مشهورة مثل صحيح البخاري والمسند، إلى جانب مصادر نادرة نسبيًا مثل التمهيد، والاستذكار، والرحلة في طلب الحديث.

الكلمات المفتاحية: فلسطين، القدس، أصول الحديث، حسين الحسيني القدسي، القول البديع.

KUDÜSLÜ BİR ÂLİMİN ESERİNİN BİLÂD-I RÛM'A YOLCULUĞU VE İÇERİĞİNİN TAVSİFİ: HÜSEYİN EL-HÜSEYNÎ EL-KUDSÎ ES-SÂDÂTÎ'NİN "EL-KAVLÜ'L-BEDÎ' FÎ USÛLİ EHÂDÎSÎ'N-NEBİYYİ'Ş-ŞEFÎ'" ADLI ESERİ

Bu çalışma, Kudüslü âlim Hüseyin el-Hüseyinî el-Kudsî es-Sâdâtî'yi ve onun el-Kavlü'l-Bedî' fî Usûlî Ehâdîsî'n-Nebîyyî'ş-Şefî' adlı eserini merkeze almaktadır. Araştırma, müellifin kimliğini tespit etme girişimiyle başlamış; bibliyografik kaynaklardaki izlerini sürmüş, Osmanlı ilmi çevreleriyle olan bağlantılarını analiz etmiş ve eserin ilmî içeriği ile metodolojisini değerlendirmiştir.

Müellif, tüm eserlerinde ismini açık bir şekilde aynı şekilde zikretmiştir. Ancak klasik biyografi literatüründe doğrudan adına rastlanmamaktadır. Müellife ve eserine dair bilinen en eski kaynak, Brockelmann'ın Geschichte der arabischen Litteratur (GAL) adlı çalışmasıdır. Bu eserde müellifin H. 1077 (M. 1666) yılında hayatta olduğu bilgisi yer almaktadır. Ancak eserin çeşitli nüshalarında yer alan ferağ kayıtlarının doğrudan müellife ait olduğunun tespit edilmesiyle, onun H. 1178 / M. 1764 yılı civarında hayatta olduğu anlaşılmışla Brockelmann'ın verdiği bilgi

* Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: muhammet.balaban@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3191-8629>

tashi edilmıştır. Muhtemelen Brockelmann ferağ kaydının bilmeceli tarih ile verilmesi ve bunun çözümlemesinde hata etmesinde kaynaklı müellifin 1077 yılında hayatta olduğunu ifade etmiştir. Bu tarihlerde, benzer isim ve niteliklere sahip şahsiyetler bibliyografik kaynaklarda incelendiğinde, karşımıza Ebu Abdullah Hüseyin b. Muhammed el-Kudsî el-Hanefî çıkmakta ve bu şahsiyetin aynı kişi olabileceği ihtimali güç kazanmaktadır. Ancak mevcut verilerle bu kimliğin kesin olarak aynı şahsa ait olduğunu söylemek mümkün değildir.

Eser, hadis usulü konularının tertibinde İbnü's-Salâh'ın tasnif yönteminden etkilenmiş olmakla birlikte, onun bir muhtasarı olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Müellifin bağımsız yorumları ve derin analizleri, eserin özgün ve müstakil bir telif olduğunu ortaya koymaktadır. Hanefî mezhebine mensup olması sebebiyle fikhî meselelere yaklaşımında bu geleneğin belirgin izleri esere yansımıştır. Müellif, kaynak olarak yalnızca Sahîh-i Buhârî ve el-Müsned gibi meşhur eserleri değil, aynı zamanda et-Temhîd, el-İstizkâr ve er-Rihle fî Talebi'l-Hadis gibi daha az bilinen başvuru kaynaklarını da kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Hadis Usulü, Hüseyin el-Kudsî, el-Kavlü'l-Bedî

THE JOURNEY OF A JERUSALEMITE SCHOLAR'S WORK TO ANATOLIA AND ITS CONTENT ANALYSIS: HUSSEIN AL-HUSSEINI AL-QUDSI AL-SADATI'S AL-QAWL AL-BADÎ FÎ UŞÛL AĤĀDĪTH AL-NABIYY AL-SHAĤÎ

This study focuses on the Jerusalemite scholar Ḥusayn al-Ḥusaynî al-Qudsî al-Sādātî and his work entitled *al-Qawl al-Badî fî Uşûl Aĥādīth al-Nabiyy al-Shaĥî*. The research begins with an attempt to verify the author's identity, traces his mentions in bibliographic sources, analyzes his connections with Ottoman scholarly circles, and evaluates the scholarly content and methodology of his work.

The author consistently refers to himself by the same full name in all of his works. However, he is not directly mentioned in classical biographical literature. The earliest known reference to the author appears in Carl Brockelmann's *Geschichte der arabischen Litteratur (GAL)*, where it is stated that the author was alive in 1077 AH / 1666 CE. Yet, based on the analysis of several manuscript colophons that have been confirmed to belong directly to the author, it becomes clear that he was still alive around 1178 AH / 1764 CE. This finding corrects Brockelmann's earlier claim and suggests that he may have misinterpreted a chronogram-based date present in one of the colophons.

In light of these dates, the bibliographic records reveal a figure named Abū 'Abd Allāh Ḥusayn b. Muḥammad al-Qudsî al-Ḥanafî, who shares similar traits and may possibly be the same individual. Nevertheless, the available evidence does not allow for a definitive identification.

From a methodological standpoint, the work reflects the influence of Ibn al-Şalāh's classification of hadith sciences. However, it cannot be regarded as a mere abridgment; rather, the author offers independent commentary and deep analysis, establishing the book as an original and autonomous composition. Due to the author's affiliation with the Ḥanafî school, this tradition significantly shapes his approach to juristic questions related to the Sunnah. His references include not only widely known works such as *Şaĥīḥ al-Bukhārî* and *al-Musnad*, but also lesser-known sources like *al-Tamhîd*, *al-Istidhkâr*, and *al-Rihla fî Talab al-Ĥadīth*.

Keywords: Palestine, Jerusalem, Hadith Methodology, Hussein al-Qudsi, al-Qawl al-Badî.

TASAVVUFUN FİLİSTİN'DEKİ TARİHSEL KÖKENLERİ

Özgün KIRIŞTIOĞLU*

Filistin toprakları, jeopolitik konumu yani Hicaz Yarımadasına komşu olması, asırlarca farklı medeniyetlere ev sahipliğinde bulunması sebebi ile Tasavvufun değerli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bildirimizde, İslam'ın bu topraklarda yayılışı ile birlikte tasavvufi düşüncenin bölgedeki ilk temsilcileri, tasavvufi kültürün yerel kültüre olan etkisi ve tarikatların kuruluş ve gelişim evreleri ele alınacaktır. İlk kurulan hankâhın Kudüs'e yakın Remle şehrinde kurulması Filistin'in ilk meşhur kütüphanelerinden birini Kadiri tarikatı şeyhlerinden Şafii alimi Şeyh Muhammed bin Muhammed Halil tarafından kurulması kültürel anlamda çok önemlidir.

Filistin'de tasavvufi hareketlerin özellikle Emevi ve Abbasi dönemlerinde canlandığı farklı tarikatların oluştuğu ve bunların bölgedeki siyasi, sosyal ve kültürel hayata büyük kazanımlar sağladığı görülmektedir. Selçuklu ve Memluk devletlerinin hüküm sürdüğü zamanlarda da tasavvufi hayatın sürdüğü, hatta güçlendiği göze çarpmaktadır. Yine bu dönemde kurulan tekke ve zaviyeler tasavvufi öğretinin yayılmasında önemli bir yere sahiptir. Bildirimizde ayrıca bu dönemdeki tasavvufi oluşumun özellikleri ve bölgedeki farklı dini ve kültürel normlarla ilişkileri de ele alınacaktır.

Osmanlı döneminde özellikle Nakşi ve Kâdiri tarikatların etkisi ile Filistin'de tasavvuf büyük bir gelişim göstermiştir. Kurulan medrese ve tekkeler toplum içinde tasavvufi bilginin yayılması ve manevi hayata yön vermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Yine bu dönemdeki faaliyetler, tarikatların sosyo-kültürel hayattaki rolleri ve tasavvufi öğretinin halka etkileri ile ilgili konular ele alınacaktır.

Sonuç olarak, tasavvufun Filistin'deki tarihsel kökenleri, gelişimi ve bölgedeki sosyo-kültürel hayata etkileri akademik olarak ele alınacaktır. Amacımız Filistin'deki tasavvufi mirasın, halk nezdinde bu zor dönemde gösterilen rıza halinin üzerindeki etkisi ve İslam tasavvufunun evrensel değerlerini daha iyi idrak etmeye katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, tasavvuf, tarikatlar, hankah ve zaviyeler, sosyo-kültürel etkiler,

HISTORICAL ORIGINS OF SUFISM IN PALESTINE

The land of Palestine, due to its geopolitical location—neighboring the Hejaz Peninsula—and its centuries-long role as home to various civilizations, has become one of the significant centers of Sufism. In this paper, we will examine the early representatives of Sufi thought in the region with the spread of Islam, the influence of Sufi culture on local traditions, and the stages of establishment and development of Sufi orders. The founding of the first khanqah in the city of Ramla near Jerusalem, and the establishment of one of Palestine's earliest prominent libraries by Sheikh Muhammad bin Muhammad Khalil, a Shafi'i scholar and a sheikh of the Qadiriyya order, is culturally significant.

It is observed that Sufi movements flourished particularly during the Umayyad and Abbasid periods, with the emergence of various Sufi orders that made substantial contributions to the political, social, and cultural life of the region. During the rule of the Seljuk and Mamluk states, Sufi life not only continued but even strengthened. The tekkes and zawiyas (Sufi lodges) founded

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslami İlimler Tasavvuf Ana Bilim Dalı. E-Mail: 241135011@ogr.kastamonu.edu.tr

VIII. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

"Tarihten Günümüze Filistin ve Kudüs"

during this period played an essential role in spreading Sufi teachings. Our paper will also address the characteristics of Sufi formations during this time and their interactions with different religious and cultural norms in the region.

In the Ottoman era, Sufism saw significant development in Palestine, particularly under the influence of the Naqshbandi and Qadiri orders. The madrasas and tekkes established during this period were of great importance in spreading Sufi knowledge within society and guiding spiritual life. The paper will also address the activities during this period, the socio-cultural roles of the Sufi orders, and the impact of Sufi teachings on the public.

In conclusion, the historical roots, development, and socio-cultural impact of Sufism in Palestine will be examined from an academic perspective.

Our aim is to contribute to a deeper understanding of the Sufi heritage in Palestine, the role it plays in fostering a state of acceptance among the people during these difficult times, and the universal values of Islamic Sufism.

Keywords: Palestine, Sufism, Sufi Orders, Khankah And Zawiya, Socio-Cultural Impacts.

BÜYÜK SELÇUKLU YÖNETİMİNDE KUDÜS

Nurullah YAZAR * - Tuğba ŞAHBAZ ALTINSOY*

Devletlerin tarih sahnesindeki varlık süreleri siyasi etkinlikleri, askeri güçleri, ekonomik gelişmişlikleri ile doğru orantılıdır. Bununla birlikte devletlerin adlarını yaşatan ise medeniyet, kültür, sanat, mimari ve bilim alanları başta olmak insanların zihinlerinde bıraktıkları izlerdir. Tarihsel varlık süresi kısa sayılabilecek olsa da attığı adımlarla etki gücü çağları aşan devletlerden birisi de Büyük Selçuklulardır.

Selçuklular, İslam tarihinin insan üzerinde etkisi olan her faktör bağlamında en karmaşık dönemi olan XI. yüzyılın ortasında tarih sahnesine çıkmıştır. Devletleşme sürecinin ardından Sultan Tuğrul Bey'in hedefine İslam coğrafyasının merkezini koymasıyla birlikte de beklenilmedik bir anda tüm siyasi olayların odağı haline gelmiştir. Bu dönemde Büyük Selçuklular, Abbâsîler, Fâtımîler ve Haçlılar dönemin etkin güçleri olarak karmaşık olaylar içerisinde birbirleriyle farklı yollarla mücadele içerisine girmiştir. Dört ayrı gücün hepsinin ortak hedefi, hâlihazırda Abbâsî Devleti sınırları içerisinde olan coğrafyanın hâkimiyetini sağlamaktır. Bu mücadele içerisinde Büyük Selçukluları avantajlı konuma getiren hâkimiyetleri altına aldıkları coğrafyaya düzen ve istikrar getirmek adına attıkları adımlar olmuştur.

İslam dünyasında ilmin, bilgi üretiminin, fennin durma noktasına geldiği, diğer bir deyişle Müslümanların en temel hususiyeti olması gereken medeniyete katkı verme özelliğinin kaybolduğu bir dönemde Selçuklular, hâkim oldukları coğrafyayı hem dışarıdan gelen hem de iç dinamiklerin ürettiği tehlikelere karşı korumuşlardır. Selçukluların yönettiklerine karşı tutumunun bölgeye kattıkları Sünnî İslam dünyasının daha iyi kalpli bir vesayet altına girmedişinin ifade edilmesine sebep olmuştur. Coğrafyada sağlanan dinginlik sebebiyle Büyük Selçuklu sultanları her türlü kusurdan uzak, temiz, dindar ve de halka karşı şefkatli isimler olarak tanımlanmışlardır.

Biz de bu çalışmamızda, Büyük Selçukluların Kudüs'e ve Kudüslülere yaklaşımını, Kudüs'ün Selçuklu hâkimiyeti altında geçirdiği yılları, halkın Büyük Selçuklu hâkimiyetine ve idarecilerine bakışını örnekler üzerinden ele alıp değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Büyük Selçuklu Devleti, Abbâsîler, Haçlılar, Kudüs.

AL-QUDS UNDER THE GREAT SELJUK RULE

The period of existence of states in history is directly proportional to their political activities, military power and economic development. However, the things that keeps the names of states alive are the traces that they leave in people's minds in the fields of civilization, culture, art, architecture and science. Although its historical existence period can be considered short, one of the states whose influence transcended the ages with the steps they took was the Great Seljuks.

The Seljuks emerged on the historical scene in the mid-11th century, the most complex period in Islamic history in terms of all factors. After the state formation process, when Sultan Tuğrul Bey set the center of the Islamic geography as his target, it unexpectedly became the focus of all political events. During this period, the Great Seljuks, Abbasids, Fatimids and Crusaders,

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: nurullah_yazar@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2902-5124

* Arş. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: tugba.sahbaz@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2566-0630

as the effective powers of the period, struggled with each other in different ways within complex events. The common goal of all four separate powers was to establish dominance over the geography currently within the borders of the Abbasid State. Because of the the steps that they took to bring order and stability to the geography they dominated, Great Seljuks has in an advantageous position during this struggle.

At a time when knowledge, information production and science had come to a standstill in the Islamic world, in other words, when the most fundamental characteristic of Muslims, which was to contribute to civilization, was lost, the Seljuks protected the geography they dominated against both external and internal threats. The contributions of the Seljuk attitude towards those they ruled to the region it has been stated that the Sunni Islamic world has not been under a more benevolent tutelage. Due to the tranquility provided in the geography, the Great Seljuk sultans were described as being free from all kinds of faults, pure in heart, religious and compassionate towards the people.

In this study, we will try to evaluate the approach of the Great Seljuks to Jerusalem and the people of al-Quds, the years that Jerusalem spent under Seljuk rule, and the people's perspective on the Great Seljuk rule and its administrators through examples.

Keywords: Great Seljuks, Abbasids, Crusaders, al-Quds.

**BÜYÜK SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE FİLİSTİN BÖLGESİNDE UYGULANAN
GÜVENLİK POLİTİKALARI**

Nurullah YAZAR * - Yağmur HİNİZ *

Bir devlete süreklilik kazandıran ana unsurlar siyasi istikrar, ekonomik gelişmişlik, bürokratik kabiliyet, toplumsal mutabakat ve askeri güç olarak sıralanabilir. Bu hususlarda elde edilen başarı ve sağlanan süreklilik, devletin istikrarlı bir yapıya sahip olup egemenlik sahasını korumasına temel teşkil edeceği gibi siyaset sahnesinde etki gücünü hissettirmesini de sağlayacaktır. Bu bağlamda bahsedilen alanlardaki başarı mevcudiyetlerini güçlü bir şekilde sürdürme hedefindeki devletler için son derece kıymetlidir.

Tarih okumaları açıkça ortaya koymaktadır ki, insanlık tarihi ilk günden itibaren mücadele ve rekabet üzerine kurgulanmıştır. Özellikle önem atfedilen, değerli ve kutsal görülen bölgelere hâkim olmak her siyasi organizasyonun ana hedefi olmuştur. Daha fazla önem atfedilen husus ise kurulan hakimiyeti kalıcı kılmak ve böylece prestij kazanmak olmuştur. Kalıcı olabilmenin temel unsuru hâkimiyet sahasının güvenliğini sağlamaktır.

XI. yüzyılın ortasında tarih sahnesine çıkan Selçuklular, merkezi İslam coğrafyasındaki siyasi hâkimiyetlerinin meşruiyet kazanması için Abbasi hilafeti ile kurulan siyasi ilişkilere ilaveten Müslümanlar nezdinde kutsal kabul edilen yerlerin kontrolünü de hedeflemişlerdir. Bu amaca matuf olarak hedeflenen yerlerden birisi de Filistin Bölgesi olmuştur.

Filistin Bölgesi, Sultan Melikşah döneminde Türkmen beylerinden Atsız'ın askeri faaliyetleri neticesinde Selçukluların kontrolüne girmiştir.

Ancak bölgeye hâkim olmak muhtemelen işin kolay kısmı olmuştur. Fâtımîler'in İslam coğrafyasının merkezine ilerleme hedefine ilaveten Anadolu'nun Selçuklu kontrolüne geçmesinin ardından harekete geçen Haçlıların faaliyetleri de düşünülünce bölgede kalıcı olmak zorlaşmıştır.

Bu bağlamda hazırlamış olduğumuz tebliğimizde Selçukluların Filistin Bölgesinin güvenliğini sağlama ve kalıcı olma hususunda uyguladıkları politikaları askeri, ticari, sosyal ve ilmi bağlamda değerlendirmeye çalışacağız. Böylelikle araçlar değişse bile güvenlik alanına verilen önemin her dönemde aynı hassasiyetlerle gerçekleştirildiğini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Selçuklu, Atsız, Güvenlik.

**SECURITY POLICIES IMPLEMENTED IN THE PALESTINIAN REGION
DURING THE GREAT SELJUK PERIOD**

The main elements that provide continuity to a state can be listed as political stability, economic development, bureaucratic ability, social consensus and military power. The success and continuity achieved in these matters will form the basis for the state to have a stable structure and protect its sovereignty area, as well as making its power of influence felt in the political arena. In this context, success in the mentioned areas is extremely valuable for states that aim to maintain their existence strongly.

Historical readings clearly demonstrate that the history of humanity has been constructed around struggle and competition since the very first day. Especially, to dominate over regions that

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: nurullah_yazar@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2902-5124

* Arş. Gör., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, yagmurhnz.61@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1358-1356

are valued, regarded as precious, and sacred has been the primary goal of every political organization. An even more significant matter has been to make the established dominance permanent and thus gain prestige. The fundamental element of being permanent is to ensure the security of the area of dominance.

The Seljuks, who emerged on the stage of history in the middle of the 11th century, aimed to gain legitimacy for their political dominance in the central Islamic geography, in addition to the political relations established with the Abbasid caliphate, and also to control places considered sacred by Muslims. One of the places targeted for this purpose was the Palestinian Territory.

The Palestinian Region came under the control of the Seljuks as a result of the military activities of the Turkmen bey Atsız during the reign of Sultan Melikshah

However dominating the region was probably the easy part. Considering the Fatimids' goal of advancing to the center of Islamic geography, as well as the activities of the Crusaders who took action after Anatolia came under Seljuk control, it became difficult to remain in the region permanently.

In this context, we will attempt to evaluate the policies implemented by the Seljuks regarding the security of the Palestine Region and their permanence in our prepared paper, in military, commercial, social, and scholarly contexts. Thus, we will try to demonstrate that, although the tools may change, the importance given to the field of security has been carried out with the same sensitivity in every period.

Keywords: Palestine, al-Quds, Seljuk, Atsız, Security.

PAVLUS'UN HİRİSTİYANLIK ANLAYIŞI VE FİLİSTİN MUSEVİLİĞİ

Okan DEMİR*

Pavlus'un Anadolu'daki misyonerlik yolculukları, Hristiyanlığın Yahudilikten ayrılarak bağımsız bir dini gelenek olarak gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu dönüşümün merkezinde yer alan Pavlus'un teolojik duruşu, Musa Yasası'na bağlılıktan ziyade İsa peygambere olan inancı önceliklendirmiştir. Pavlus'un bu yaklaşımı, kurtuluş için sünnet ve yasanın sıkı bir şekilde uygulanmasını zorunlu gören Filistin'de yaygın olan geleneksel Yahudi-Hristiyan anlayışından köklü bir kopuşu temsil etmektedir. Galatyalılar, Romalılar ve Filipililer gibi mektuplarında ifade ettiği üzere Pavlus'un teolojisi, iman yoluyla kurtuluşun evrenselliğine odaklanmış ve Hristiyanlığı Yahudi-İbrani olmayanlar (Gentile) için daha erişilebilir hale getirmiştir.

Pavlus'un misyonu, derin bir şekilde Helenistik düşünce ve kültür tarafından şekillendirilmiş bir sosyo-dini ortamda gerçekleşmiştir. Musevi diasporasının yoğun olduğu Anadolu, Helenleşmiş ve Museviliğin esaslarına sıcak bakan topluluklarla birlikte Pavlus'un öğretileri için elverişli bir zemin sunmuştur. Anadolu coğrafyası, Musa peygamberin şeriatını takip ederek tek tanrıcılığın yakınlık duyan ve Musevilik ile erken Hristiyanlık hareketi arasında bir köprü görevi gören "Tanrı'dan korkanlar" (God-fearers) ve proselitlerden oluşan çeşitli gruplara ev sahipliği yapmaktaydı. Pavlus'un iman merkezli teolojik yaklaşımı, bu gruplar üzerinde etkili olmuş ve onların Museviliğe tam anlamıyla geçiş yapmadan Hristiyanlığa katılımlarını kolaylaştırmıştır. Ayrıca, Pavlus'un argümanları sıklıkla Stoacı felsefeye ve Helenistik hitabet geleneklerine dayanmaktaydı ve bu durum Hristiyanlığın dönemin entelektüel yapısına uyum sağlamasına katkıda bulunmuştur.

Bu dönemdeki temel teolojik tartışmalardan biri, Musa şeriatının Hristiyanlığa geçenler için ne ölçüde bağlayıcı olduğu meselesiydi. Yakup gibi önde gelen figürlerin liderliğindeki geleneksel Yahudi-İbrani kökenli Hristiyanlar, Yasa'nın geçerliliğinin devam ettiğini savunurken; Pavlus ve diğer Helenistik Yahudi-İbrani kökenli Hristiyanlar daha kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemekteydi. Bu gerilim, Elçilerin İşleri 15. bölümde anlatılan Kudüs Konsili'nde ele alınmış ve Yahudi-İbrani kökenli olmayan Hristiyanlar için asgari koşullar belirlenerek nihayetinde Pavlus'un görüşü lehine bir karar alınmıştır. Ancak, Kudüs'teki Musevi otoriteleri, Pavlus'un öğretilerini Filistin Musevi geleneğine bir meydan okuma olarak gördüklerinden ona yönelik muhalefetlerini sürdürmüşlerdir.

Sonuç olarak, Pavlus'un Anadolu'daki misyonları ve Helenistik düşünceyle olan etkileşimi, Hristiyanlığın Filistin menşeli bir mezhepten bağımsız bir inanç sistemine dönüşüm sürecini gözler önüne sermektedir. Pavlus'un teolojik yenilikleri, Museviliğin esasını benimseyen tek tanrı topluluklarla ve Helenleşmiş Yahudiler ile kurduğu stratejik ilişkilerle birleşerek erken Hristiyan kimliğinin şekillenmesine katkıda bulunmuş ve Hristiyanlığın küresel bir din olarak gelişiminin temellerini atmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pavlus, Hristiyanlık, Musevilik, Hellenizm, Musa Şeriatı, Anadolu.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: odemir@kastamonu.edu.tr

PAULS' UNDERSTANDING OF CHRISTIANITY AND PALESTINIAN JUDAISM

Paul's missionary journeys across Anatolia were pivotal in developing Christianity as a distinct religious tradition separate from Judaism. Paul's theological stance was at the heart of this transformation, prioritizing faith in Jesus Christ over adherence to Mosaic Law. His position represented a fundamental departure from traditional Jewish Christianity, which emphasized circumcision and strict observance of the Law as prerequisites for salvation. As articulated in his epistles (e.g., Galatians, Romans, and Philippians), Paul's theology centered on the universality of salvation through faith, making Christianity more accessible to Gentiles.

Paul's mission occurred in a socio-religious landscape profoundly shaped by Hellenistic thought and culture. Anatolia, with its mix of Jewish diaspora communities and Hellenized Gentiles, provided an ideal environment for his teachings. The region was home to "God-fearers" and proselytes—non-Jews sympathetic to Jewish monotheism—who formed a bridge between Judaism and the nascent Christian movement. Paul's theological approach, emphasizing faith over the law, appealed to these groups, facilitating their transition into Christianity without requiring complete conversion to Judaism. His arguments often drew upon Stoic philosophy and rhetorical techniques standard in Hellenistic discourse, further aligning Christianity with the intellectual traditions of the time.

A central theological dispute during this period concerned the applicability of Jewish law to Christian converts. Traditional Jewish Christians, led by figures like James, insisted on the continued relevance of the Law, whereas Paul and other Hellenistic Jewish Christians argued for a more inclusive approach. The Jerusalem Council (Acts 15) sought to resolve this tension by establishing minimal requirements for Gentile converts, ultimately favoring Paul's perspective. However, opposition to his views persisted, particularly among Jewish authorities in Jerusalem, who saw his teachings as rejecting Jewish tradition.

Ultimately, Paul's missions in Anatolia and his Hellenistic thoughts highlight how Christianity transitioned from a Jewish sect to an independent faith. His theological innovations, combined with his strategic engagement with Gentiles and Hellenized Jews, contributed to the formation of early Christian identity, setting the stage for its development as a global religion.

Keywords: Paul, Christianity, Judaism, Hellenism, Mosaic Law, Anatolia.

LEHÇEBİLİM AÇISINDAN FİLİSTİN ARAP LEHÇESİ

Ramazan KILIÇ*

Dil, zaman ve mekâna uyumlu şekilde gelişim ve dönüşümünü istikrarlı şekilde sürdüren bir mekanizmadır. Canlılık esasına dayanan diller, konuşurlar tarafından yaşatılır ve sosyal bir varlık olarak şekillendirilir. Arapça, yazılı kültürün yaygınlaşmasından çok önceleri, sözlü yapısıyla ön plana çıkmış ve bu özelliğini etkin biçimde sürdürmüş bir dildir. Bunun temel göstergelerinden birisi, lehçelerin özelliklerini olabildiğince koruyarak geçmişten günümüze kadar ulaşmış olmasıdır. Özellikle bedevî yaşam tarzına sahip olmalarından ötürü Araplar, göçebe olarak hayatlarını sürdürmüş, bunun tabii sonucu olarak sözlü kültürü etkin şekilde kullanmışlardır. İlk başlarda lehçeler kabileler üzerinden tanımlanmaktaydı. Kureyş kabilesinin aynı zamanda Kureyş lehçesi olarak nitelendirilmesi buna örnektir. Günümüzde ise Arap lehçeleri coğrafya ve dilbilim açısından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Coğrafi olarak lehçeler Kuzey Afrika, Körfez ve Orta doğu şeklinde üç kısma ayrılmaktadır. Ortadoğu bölgesinde yer alan Filistin, Sâmi dillerinin asırlar boyudur konuşulduğu bir merkezdir. Farklı ülke ve dinlerin hâkimiyeti dışında Sâmîler'in anayurdu olması sebebiyle bölgede otantik ve köklü bir dil yapısının hâkim olması olağandır. Günümüzde varlığını devam ettiren en önemli diller ise Arapça ve İbranicedir. Çalışmanın konusu da Filistin'de konuşulan Arap lehçesidir. Karşılaştırmalı yöntemin kullanıldığı bu çalışmada Filistin Arapçası diğer dil yapılarıyla birlikte ele alınacaktır. Bu yapılar: Fasih Arapça, Arap lehçeleri ve Sami dilleridir. Ulaşılmak istenen öncelikli hedef, Filistin Arap lehçesinin bölgenin sosyolojik yapısından ne denli etkilendiğinin ortaya konmasıdır. Bunun için Filistin'de konuşulan Arap dilinin diğer bölgelere konuşulan Arapçadan dilsel farklılıkları ele alınmıştır. Ardından dilsel farklılıkların bölgede bir diğer hâkim diller (İbranice vd.) açısından durumu tartışılmıştır. İncelemeye konu olması bakımından fonetik ön plana konmuştur. Bu kapsamda araştırmada karşılaştırmalı yöntem uygulanmış; Filistin bölgesinde konuşulan Arapçanın özelliklerinin diğer lehçeler ve İbranice açısından durumu tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Arapça, Sâmi diller, Lehçe, Filistin.

THE PALESTINIAN ARABIC DIALECT FROM A DIALECTOLOGICAL PERSPECTIVE

Language is a mechanism that maintains its development and transformation in a stable manner, adapting to both time and space. Languages based on vitality are sustained by their speakers and shaped as social entities. Arabic, long before the spread of written culture, distinguished itself through its oral structure and has effectively preserved this feature throughout history. One of the main indicators of this is the preservation of dialectal features from the past to the present. Due to their Bedouin lifestyle, Arabs led a nomadic life, which naturally resulted in the prominent use of oral culture. Initially, dialects were identified through tribal affiliations. For example, the designation of the Quraysh dialect after the Quraysh tribe illustrates this. Today, Arabic dialects are classified according to geographic and linguistic criteria. Geographically, the dialects are divided into three main regions: North Africa, the Gulf, and the Middle East. Located in the Middle East, Palestine has long been a center for Semitic languages. Beyond the influence of various ruling nations and religions, the region is also the ancestral homeland of the Semites, which makes the presence of a deep-rooted and authentic linguistic structure unsurprising. The most prominent languages still spoken in the region today are Arabic and Hebrew. This study

* Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı. E-mail: ramazankilic@hotmail.com

focuses on the Arabic dialect spoken in Palestine. Using a comparative approach, Palestinian Arabic is examined in relation to other linguistic structures, namely Classical Arabic, other Arabic dialects, and Semitic languages. The primary aim is to reveal to what extent the Palestinian dialect has been influenced by the sociological structure of the region. To this end, the linguistic differences between Palestinian Arabic and other regional varieties of Arabic are analyzed. Subsequently, the relationship between these differences and other dominant languages in the region, especially Hebrew, is discussed. In terms of the scope of analysis, phonetics has been prioritized. Thus, a comparative method has been employed, and the phonetic features of Palestinian Arabic have been discussed in comparison with other Arabic dialects and Hebrew.

Keywords: Arabic, Semitic languages, Dialect, Palestine.

19. YÜZYIL SONRASI FİLİSTİN'DE HADİS VE HADİS EĞİTİMİNDE KULLANILAN KİTAPLARIN MAHİYETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hatice DÜLBER*

Filistin; Kudüs, Remle, Gazze, Nablus, Yâfâ, Akkâ, Beytülâhem, Halil, Ramallah, Hayfa, Refah, Cenin gibi önemli şehirleri içerisinde barındıran bir bölgeyi kapsar. Filistin içerisinde üç ilahi din tarafından kutsal sayılan Kudüs'ü barındırması bakımından datarih boyunca dikkatleri üzerine çeken önemli bir konuma sahip olmuştur. Filistin bölgesi, tarihten günümüze tevhit ve küfrün mücadelesine ev sahipliği yapmış, Kudüs şehri de bu mücadelenin merkezinde yer alagelmıştır. Hz. Davûd, Hz. Süleyman, Hz. Musa gibi peygamberlerle ismi anılan Kudüs ve Mescid-i Aksâ, Hz. Peygamber'in risalet hayatının en önemli mucizelerinden biri olan İsrâ ve Miraç hadisesinde de önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Müslümanların şuan ki kiblesinden önce Müslümanlara on altı veya on yedi ay kible vazifesi yapması bu şehrin müslümanlar nezdinde önemini daha da arttırmaktadır. Hz. Ömer zamanında feth edildikten sonra birçok sahabe buraya gelmiştir. 'Ubâde b. es-Sâmit (ö. 34/655), Şeddâd b. Sâbit (ö. 58/680) bunlara örnek olarak verilebilir. Tabiîn döneminde yaşayan hadis öğretimin eş-Şâfî (ö. 204/820) gibi önemli bir alimin yetişmesine zemin hazırlamıştır. Bu alimlerin bıraktığı eserlerden günümüzde de istifade edilmeye devam etmektedir. Buna rağmen yaptığımız taramalarda görebildiğimiz kadarıyla, İslam Tarihi, Arap dili ve Belâgatı ve Tasavvuf gibi alanlarda çalışmalar olduğu halde, hadis alandaki çalışmalar son dönemde yapılmaya başlanmıştır. Özellikle ilk dönem ile ilgili birkaç çalışma olduğu halde 19. Yüzyıl ve sonrası çalışmaların olmadığı görülmüştür. Bu konudaki eksiklik ve yetersizlik Filistin de hadisin son dönemdeki serüvenini konusunda tebliğ hazırlamaya teşvik etmiştir. Bu bölgede yaşayan hadisçiler ve eserleri hadis tarihine ve akademik hadis araştırmalarına oldukça önemli bir katkı sağlayacaktır. Osmanlının yıkılışı Filistindeki hadisçileri ve hadis çalışmalarını nasıl etkili olduğu bu tebliğin konusunu oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde eğitimin yapıldığı medreseler Filistin bölgesinde de yoğun olarak hadis eğitimi verirken daha sonra bu eğitimin seyrinin izleri sürülecektir. Günümüzde özellikle Filistin'in önemli şehirlerinde ve Kudüs'te kurulan yeni üniversitelerin hadisçileri ve eserleri araştırılarak yapılan eğitimin ve çalışmaların hangi muhteva ve kapsamda olduğu konusunda değerlendirmeler yapılacaktır. Son dönemde İsrail'in saldırıları sonunda şehit olan hadisçilerin hayatı ve ulaşılabilen eserleri hakkında da bilgi verilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla gerek çeşitli internet gerek Türkiye'de kurulan Filistinle alakalı vakıflardan aynı zamanda Filistinli olup Türkiye'de çalışan Filistinli akademisyenlerle görüşülerek bu konudaki bilgilere ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Gazze, Hadis, Hadis Eserleri

EVALUATING THE NATURE OF HADITH AND THE BOOKS USED IN HADITH EDUCATION IN PALESTINE AFTER THE 19TH CENTURY

Palestine covers a region including remarkable cities such as Jerusalem, Ramla, Gaza, Nablus, Jaffa, Akka, Bethlehem, Hebron, Ramallah, Haifa, Rafah and Jenin. Palestine, also in terms of accommodating Jerusalem, which is considered sacred by three divine religions has had an important position attracting attention throughout the history. Palestinian region has hosted the struggle between monotheism and infidelity from history to the present day, the city of Jerusalem has also positioned at the center of this struggle. Jerusalem and Al-Aqsa Mosque, which are

* Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: haticedulber@hotmail.com

mentioned with prophets such as David, Solomon and Moses, also has an important place in the Isra and Miraj incidents one of the most important miracles of the Prophet's life as a prophet. In addition, before the current qibla of Muslims, serving as the qibla for sixteen or seventeen months further increases the importance of the city in the eyes of Muslims. Many companions came here after it was conquered during the period of Caliph Omar. 'Ubâde ibn al-Sâmit (d. 34/655), Şeddâd ibn Sabit (d. 58/680) can be examples. Hadith training in days of ignorance and Islam paved the way for the education of an important scholar such as ash-Shafi'i (d. 204/820). Works Legated by these scholars are also utilized in the present day. However, as far as we can see in our searches, despite the fact that there are studies in areas such as Islamic History, Arabic Language and Rhetoric, and Sufism, studies in the field of hadith have been initiated recently. Although there are a few studies especially about the first period, it was observed that there were no studies in 19th century and later. Deficiencies and inadequacies in this regard encouraged the preparation of a report on the recent adventure of the hadith in Palestine. Hadith scholars living in this region and their works will make a very important contribution to the hadith history and academic hadith researches. Subject of this paper is how the collapse of the Ottoman Empire has affected hadith scholars and hadith studies in Palestine. While madrasahs where education was provided during the Ottoman period teach hadidth also in Palestein region course of this training will be traced later. Today, educaiton content and scope and studies rendered by the hadith scholars and works of the new universities established especially in the important cities of Palestine and in Jerusalem will be evaluated.

Key Words: Palestine, Jerusalem, Gaza, Hadith, Hadith Works.

GAZZE'DE HADİS İLMİ, ÂLİMLERİ VE TEDRİS GELENEĞİ (18.–20. YÜZYILLAR)**Emrah UÇAR***

Bu tebliğ, 18. yüzyılın başlarından 20. yüzyıl ortalarına kadar uzanan dönemde Gazze şehrinin hadis ilmi bağlamında taşıdığı ilmî rolü, bu rolün somut tezahürlerini ve geçirdiği dönüşümleri bütüncül bir tarihî-toplumsal bağlam içerisinde incelemektedir. Osmanlı ilmiye teşkilatı bünyesinde klasik medrese geleneğinin önemli bir parçası olarak varlık gösteren Gazze, bu dönemde hem Kahire gibi büyük merkezlerle bağlantı hâlinde olan uleması hem de cami, zaviye ve medrese gibi yerel ilmî kurumlarıyla güçlü bir hadis eğitimi mirası oluşturmuştur.

Gazze'de bu dönemde yetişen hadis âlimlerinin başında Şeyh Abdülvehhâb el-Felûcî, Necîb en-Nehhâl, Selîm el-'Alemî, Ahmed el-Besîsî, Osman et-Tabbâ' ve Saîd Ebû Şa'bân gibi şahsiyetler gelmektedir. Bu âlimlerin eğitim aldıkları merkezler, hizmet verdikleri müesseseler, telif ettikleri eserler, talebe yetiştirme metotları ve şehirde oluşturdukları ilim halkaları detaylı biçimde ele alınmakta; her bir ismin Gazze'deki hadis mirasına olan katkısı analiz edilmektedir. Özellikle el-Ezher ile kurulan ilmî ilişki, Gazze'deki ulemanın eğitim anlayışını şekillendirmiş ve bu şehirde geleneksel usullerle icra edilen hadis öğretimini disiplinli bir forma kavuşturmuştur.

Hadis öğretimi, çoğunlukla camilerde kurulan halka sistemiyle sürdürülmüş; Câmîü'l-Kebîr (Büyük Ömer Camii) ve Seyyid Hâşim Camii, bu anlamda birer "Dârü'l-Hadîs" gibi işlev görmüştür. Müderrislerin cami içinde özel köşelere veya ders odalarına sahip olduğu, bu alanlarda Kütüb-i Sitte başta olmak üzere temel hadis mecmualarının okunduğu ve izah edildiği tespit edilmiştir. Talebeler, hadisleri isnâd zinciriyle birlikte ezberleyip müzakere ederek öğrenmiş, ardından bu bilgiler kendilerine icâzetnâme ile tasdik edilmiştir. Ezher menşeli birçok Gazzeli hocanın bu yöntemi benimsediği ve talebelerine silsileli icâzetler verdiği kaynaklardan anlaşılmaktadır.

Hadis tedrisinin mekân boyutu da bu çalışmada ele alınmaktadır. Yukarıda zikredilen iki büyük caminin yanı sıra, Zâviyetü'l-Hanefiyye, Zâviyetü'l-Ahmediyye (Bedeviyye), Zâviye el-Hindiyye gibi tarikat merkezlerinin de hadis öğretiminde dolaylı veya doğrudan rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu zaviyeler, farklı mezhep ve tasavvufi yorumları hadis eğitimiyle buluşturmuş; böylece Gazze'de hem ilim hem de irfan geleneği iç içe geçmiş bir yapı sergilemiştir.

Osmanlı'nın son yüzyılında yaşanan modernleşme çabaları, Gazze'de de yankı bulmuş; 19. yüzyıl sonlarıyla birlikte modern mekteplerin açılması, klasik medrese sisteminin tek başına belirleyici olma özelliğini zayıflatmıştır. Ancak bu dönemde görev yapan âlimler (örneğin Selîm el-'Alemî ve Ebû Şa'bân), hem yeni idarî yapılarda (maarif meclisleri, evkaf idareleri) görev almış hem de geleneksel ders halkalarını sürdürerek ilmî sürekliliği temin etmişlerdir. Böylece modern idare ile klasik ilim geleneği arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır.

1917 sonrası İngiliz Mandası dönemi, merkezi dinî otoritenin yokluğunda ilmiye sınıfının yeni bir yapılanmaya gitmesini zorunlu kılmış; bu çerçevede Yüksek İslam Konseyi gibi yapılar aracılığıyla cami ve medrese restorasyonları gerçekleştirilmiş, hadis eğitimi yeniden canlandırılmıştır. Özellikle Şeyh Osman et-Tabbâ', bu süreçte hem hadis tedrisine devam etmiş hem de kaleme aldığı İthâfü'l-a'izze fî târîhî Gazze adlı eseriyle Gazze'nin ilmî biyografisi geleneğini kayıt altına almıştır.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, klasik ulema kuşağının vefatı ve Ezher merkezli eğitim almış yeni nesil din adamlarının öne çıkmasıyla, hadis ilmi sınıf temelli modern yapılarla

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: emrahucar@nevsehir.edu.tr

bütünleşmiş; en-Necâh gibi dini enstitülerde sistematik müfredatla hadis dersleri okutulmuştur. Ancak bu dönüşüme rağmen, halk arasında cami ders halkaları devam etmiş, bazı camilerde kütüb-i sitte okumaları sürdürülmüştür.

Sonuç olarak bu tebliğ, Gazze'nin hadis ilmindeki yerini yalnızca şahıslar ve eserler üzerinden değil; aynı zamanda müesseseleşme, tedris usulleri ve sosyo-politik dönüşüm boyutlarıyla birlikte ele almakta; Osmanlı ilmiye yapısından modern dini eğitime geçişte Gazze'nin temsil ettiği süreklilik ve dönüşüm dengesine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Hadis İlmi, Osmanlı İlmiye Teşkilatı, Cami-Medrese Sistemi, İcâzet Geleneği, Zaviye Eğitimi, Modernleşme, İngiliz Mandası, Ezher Etkisi, İlim Halkası.

HADİTH SCHOLARSHIP, SCHOLARS, AND PEDAGOGICAL TRADITION IN GAZA (18TH–20TH CENTURIES)

This paper examines the scholarly role of Gaza in the field of ḥadīth between the early 18th century and the mid-20th century, contextualizing this tradition within its broader historical and social framework. As an integral part of the Ottoman 'ilmiyye structure, Gaza preserved a classical madrasa-centered tradition of Islamic learning, maintained through mosques, Sufi lodges (zāwiyas), and local educational institutions. This legacy was enriched by local scholars as well as those who had studied in major centers such as al-Azhar in Cairo.

Among the prominent ḥadīth scholars of this period were Shaykh 'Abd al-Wahhāb al-Falūjī, Najīb al-Nahhāl, Salīm al-Ālimī, Aḥmad al-Basīsī, 'Uthmān al-Ṭabbā', and Sa'īd Abū Sha'bān. The study investigates their educational backgrounds, institutions of service, written works, pedagogical approaches, and the scholarly circles they established. Special attention is given to the influence of al-Azhar's methodology on Gazan scholars, which provided a disciplined and structured framework for the teaching of ḥadīth through traditional methods.

The primary mode of ḥadīth instruction consisted of ḥalaqa circles in mosques such as the Great Mosque (al-Jāmi' al-Kabīr) and Sayyid Hāshim Mosque, both functioning as de facto Dār al-Ḥadīth institutions. Scholars typically held sessions in designated corners or private chambers of these mosques, where core texts like the Kutub al-Sitta were read and commented upon. Students memorized and discussed the narrations along with their chains of transmission (isnād), receiving formal ijāzas (licenses to transmit) upon completion. Many Gazan scholars trained in al-Azhar adopted this approach and transmitted ijāzas with clear scholarly lineages.

The paper also addresses the spatial and institutional dimensions of ḥadīth education in Gaza. In addition to the central mosques, lodges such as the Ḥanafīyya Zāwiya, Aḥmadiyya Zāwiya (Bādeviyya), and the Hindiyya Zāwiya played direct or indirect roles in the transmission of ḥadīth. These institutions combined jurisprudential and spiritual traditions, reflecting the harmony of Islamic scholarship and Sufism in Gazan intellectual life.

In the late Ottoman era, modernization efforts—including the establishment of modern schools—gradually reduced the exclusive dominance of the classical madrasa system. Nevertheless, scholars such as Salīm al-Ālimī and Abū Sha'bān maintained a balance between traditional education and administrative engagement (e.g., in councils of religious endowments and public education), ensuring continuity of the scholarly tradition.

After 1917, with the collapse of Ottoman central religious authority under British Mandate rule, new administrative bodies like the Supreme Muslim Council undertook restorations of

mosques and madrasas in Gaza, revitalizing traditional ḥadīth instruction. Shaykh 'Uthmān al-Ṭabbā', active during this period, not only continued teaching but also documented Gaza's scholarly legacy in his biographical work *Ithāf al-A'izza fī Tārīkh Ghazza*.

By the mid-20th century, the passing of classical scholars and the rise of a new generation trained in al-Azhar led to the integration of ḥadīth studies into structured modern curricula at institutions such as al-Madrasah al-Najāḥ. Despite this institutional transformation, mosque-based study circles persisted, and the oral reading of canonical collections like the *Kutub al-Sitta* continued in some quarters.

In conclusion, this paper offers a comprehensive account of Gaza's contribution to ḥadīth scholarship not only through individual scholars and texts but also through institutional continuity, pedagogical methods, and adaptation to socio-political transformations. The study highlights Gaza's distinctive role in maintaining the equilibrium between traditional Islamic scholarship and emerging modern educational structures.

Keywords: Gaza, Ḥadīth Studies, Ottoman 'ilmiyye, Mosque-Madrasa System, Ijāza Tradition, Zāwiya Education, Modernization, British Mandate, Al-Azhar Influence, Scholarly Circles.

GAZZE İSLAM ÜNİVERSİTESİNDE HADİS EĞİTİMİ

Muhammed Yakup KEPENEK*

Filistin tarih boyunca ilim erbabına ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Birçok alimin Makdisi, Nablûsî, Gazzî, Askalânî, Deyrî ve Safedî gibi nisbelere sahip olması bu durumun önemli göstergelerinden biridir. Bu coğrafyadaki Müslümanların ilme verdikleri değeri günümüz Gazze halkının da taşıdığı görülmektedir. Nitekim yaşanan onca katliam, soykırım ve türlü acılara rağmen Gazze birçok akademik çalışmanın üretildiği bir yer olmaya devam etmektedir. Özellikle Gazze İslam Üniversitesi defalarca yıkılıp tekrar inşa edilmiş olsa da bu üniversitedeki akademik çalışmalar devam edegelmiştir. Bu tebliğde İsrail'in Gazze'de lisansüstü kurumlara yaptığı tahribatlar ele alınacak bu çerçevede özellikle Gazze İslam Üniversitesindeki yıkımın boyutları dile getirilecektir. Ayrıca Gazze İslam Üniversitesi kısaca tanıtılıp üniversitenin Usulü'd-dîn bölümündeki hadis eğitimine odaklanılacaktır. Lisans, yüksek lisans ve doktora dönemlerinde verilen hadis dersleri ele alınarak bu üniversitede hadis ilmine dair yazılan lisans üstü tezler tespit edilip tasnif edilecektir. Tezlerde hangi konulara ağırlık verildiği, hacmi, hangi yıllar akademik çalışmaların ivme kazandığı gibi hususlar çeşitli grafikler yardımıyla izah edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Hadis, Gazze İslam Üniversitesi, Lisansüstü Tezler.

HADITH STUDIES AT THE ISLAMIC UNIVERSITY OF GAZA

Palestine has historically been a region that has hosted countless scholars and served as a center of knowledge. The fact that many scholars bear nisbas such as al-Maqdisî, al-Nāblusî, al-Ghazzî, al-'Asqalānî, al-Dayrî, and al-Safadî is a significant indicator of this reality. The value that Muslims of this region have traditionally placed on knowledge is still evident among the people of Gaza today. Despite the numerous massacres, acts of genocide, and various forms of suffering endured, Gaza continues to be a place where many academic works are produced. In particular, although the Islamic University of Gaza has been destroyed and rebuilt multiple times, academic studies at this institution have persisted. This paper will examine the destruction caused by Israel to postgraduate institutions in Gaza, focusing especially on the extent of the damage to the Islamic University of Gaza. A brief overview of the university will be presented, with particular emphasis on Hadith education within the Faculty of Usûl al-Dîn. The Hadith courses offered at the undergraduate, master's, and doctoral levels will be analyzed, and postgraduate theses related to Hadith studies will be identified and classified. The main topics of these theses, their lengths, and the years during which academic activity intensified will be explained with the help of various charts and graphs.

Keywords: Gaza, Hadith, Islamic University of Gaza, Graduate Theses

* Arş. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı. E-mail: myakupkepenek@trakya.edu.tr

EMEVÎLER DÖNEMİNDE KUDÜS'TE HADİS FAALİYETLERİNE GENEL BİR
BAKIŞ

Abdulahkim AY*

Kudüs, 17/638 yılında Hz. Ömer döneminde fethedilmiştir. Fetih hareketinin ardından Hz. Ömer'in Kudüs'te İslamlaşma hareketini başlattığı görülmektedir. Bu amaçla Hz. Peygamber'in (sav) tedrisinden geçen ve eğitim konusunda tecrübe sahibi olan Muaz b. Cebel (ö. 18/639), Ubade b. Samit (ö. 34/654) ve Abdurrahman b. Ganm'ı (ö. 78/697) Kudüs'e göndermiştir. Ardından bu bölgeye gelen Sahâbe ve tabîinin yoğun ve etkin eğitim-öğretim faaliyetleri sayesinde hadis ilmi başta olmak üzere İslami ilimlerin burada yayıldığı ve Kudüs'ün bir merkez haline geldiği anlaşılmaktadır.

Emevîler döneminde Kudüs'ün öneminin daha da arttığı gözlemlenmiştir. Zira Muaviye, önce hilafet merkezini Şam'a taşımış ardından Kudüs'te halktan biat alarak halife olmuştur. Bu icraatlar sayesinde Kudüs'ün, hilafet merkezi haline getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bunlar bölgeye birçok sahâbî, tâbîî ve alimin gelmesine neden olmuştur. Bununda Kudüs'te hadis ilmi faaliyetinin yoğun ve etkin bir şekilde gelişmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Emevîler döneminde Kudüs'te hadis ilminin artmasına neden olan bir diğer önemli olay hadislerin tedvin edilmesidir. Hadis tedvini, Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz'in emriyle İbn Şihab ez-Zühri tarafından yapılmıştır. Şam merkezli yapılan hadis tedvin faaliyeti sonraki dönemlere kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla Emevîlerin hadis ilmine yaptığı en önemli katkının hadis tedvini olduğu ifade edilmelidir. Emevîler döneminde Kudüs'teki hadis meclislerinin önceki dönemlerde olduğu gibi camilerde halkalar şeklinde yapıldığı görülmüştür. Kaynaklarda kadınlara yönelik hadis halkalarının da kurulduğu ve burada hadis rivayetinin yapıldığı nakledilmektedir. Hadis halkaları başta Beytü'l-Makdis ve Kubbestü's-Sahra'da topluma açık bir şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre Kudüs'te, Hz. Ömer ile başlayan hadis ilmi çalışmalarının Emevîler döneminde de hız kesmeden devam ettiği ifade edilmelidir. Bunun yanında bu dönem hadis ilminin oluşum, gelişimi ve müstakil bir ilim haline gelişine katkı sağladığı vurgulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Emevîler, Hadis, Tedvin, Rivayet, Muhaddis.

AN OVERVIEW OF HADITH ACTIVITIES IN JERUSALEM DURING THE
UMAYYAD PERIOD

Jerusalem was conquered in the year 17/638 during the caliphate of Umar ibn al-Khattab. Following the conquest, it is observed that Caliph Umar initiated the process of Islamization in Jerusalem. To this end, he sent Mu'adh ibn Jabal (18/639), Ubadah ibn al-Samit (34/654), and Abdurrahman ibn Ghanm (78/697) all of whom had been educated by the Prophet Muhammad and were experienced in the field of education—to Jerusalem. Subsequently, due to the intense and effective educational activities of the Companions and the Tabi'un who came to the region, Islamic sciences, particularly the science of hadith, began to spread in the city, transforming Jerusalem into a center of learning. During the Umayyad period, the significance of Jerusalem increased even further. Mu'awiya first moved the caliphate's center to Damascus and then received the oath of allegiance (bay'ah) from the people in Jerusalem, officially becoming the caliph. These actions indicate an attempt to elevate Jerusalem to the status of a caliphal center. As a result, many Companions, Tabi'un, and scholars came to the region, contributing significantly

* Dr. Abdulhakim AY, Diyanet İşleri Başkanlığı Vaiz, Rotterdam Din Hizmetleri Ataşeliği,
a.hakimay47@hotmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0001-9936-846X

to the flourishing of hadith scholarship in Jerusalem. Another crucial development in the growth of hadith studies during the Umayyad period was the compilation of hadiths. This effort was initiated under the order of the Umayyad Caliph Umar ibn Abdulaziz and carried out by Ibn Shihab al-Zuhri. The hadith compilation project, centered in Damascus, served as a foundational source for later generations. Thus, the most significant contribution of the Umayyads to the science of hadith was this effort of documentation. During this time, hadith gatherings in Jerusalem continued to be held in the traditional circle (ḥalqa) format within mosques, just as in previous periods. Sources also mention that hadith circles were established specifically for women, where hadith transmission took place. These hadith circles were conducted publicly, particularly in Bayt al-Maqdis and the Dome of the Rock. Accordingly, it can be stated that the hadith scholarship that began with Caliph Umar continued to flourish throughout the Umayyad period. Moreover, this period significantly contributed to the formation, development, and eventual emergence of hadith as an independent field of Islamic science.

Keywords: Jerusalem, Umayyads, Hadith, Tedvin, Narrative, Muhaddith.

İBN EBÎ ŞERÎF KARDEŞLERİN "LEYSE FÎ'L-İMKÂN" TARTIŞMASINA DAİR
RİSÂLELERİ

Bilal BAHADIR*

Âlemin var olduğu haliyle en mükemmel şekilde var edilmiş olduğu ve bu halinden daha mükemmel bir mümkün âlemin var olmasının imkan dahilinde olmadığına dair İmâm el-Gazzâlî'ye (ö. 505/1111) nispet edilen "leyse fî'l-îmkân ebd'u mimâ kâne" görüşü etrafında; söz konusu görüşün reddi, savunusu ve Gazzâlî'ye ait olmadığına dair süregelen tartışmalar etrafında bir literatür oluşmuştur. "Vâcib alâ'llah" ve "aslah" görüşü ile ilişkilendirilen bu görüşün taraftarları olduğu gibi eleştirmenleri de olmuştur. Söz konusu tartışma literatürü özellikle Memlûk Mısır'ında yoğun bir şekilde ele alınmıştır. Her ikisi de Memlûk döneminin önemli âlimlerinden, doğdukları şehir Kudüs'te bulunan Salâhiye medresesinin müderrislerinde olan Kemâleddîn ve Burhâneddîn İbn Ebî Şerîf kardeşlerin de bu tartışmaya dair birer küçük risâle telif ettikleri bilinmektedir. Söz konusu tartışmaya dair eserleri içeren iki yazma mecmuasında mevcut olan risâleler daha önce yayınlanmamıştır. Kelâma dair eserleri ile tanınan Kemâleddîn İbn Ebî Şerîf, risâlesinde âlemin mükemmel bir süzende yaratılmış olup Allah'ın bundan daha mükemmel bir âlem yaratmasının imkân dahilinde olmadığına dair Gazzâlî'ye nispet edilen görüşün ona ait olmadığını savunur. Gazzâlî'nin eserinde bu görüşe yorulması mümkün olan ibâreler mevcut olsa da yine aynı eserinde Gazzâlî'nin savunduğu görüşler bunun tam aksini söylemektedir. Ona göre söz konusu bu görüşün Gazzâlî'nin eserlerine sonradan eklenmiş olması gerekmektedir. Burhâneddîn İbn Ebî Şerîf ise farklı bir görüşe sahiptir. Ona göre Gazzâlî'nin leyse fî'l-îmkân görüşü her ne kadar bazıları tarafından onun "vâcib alâ'llah" ve "aslah" görüşünü savunduğu şeklinde yorumlansa da bu doğru değildir. Allah'ın âlemi yaratması veya yaratmaması mümkün olup Allah için bir zorunluluk söz konusu değildir. Ancak âlem var olduğu haliyle Allah'ın varlığına delil olması için yaratılmıştır. Yine Allah'ın hikmeti kendisine delil olan âlemin en mükemmel hâliyle var olmasını gerektirmiştir. Bu sebeple Allah'ın var olan âlemde daha mükemmelini yaratamaması bir eksiklik değil ezeli ilim, irade ve hikmetinin gereğidir. Gazzâlî ne Allah'a bir şeyin vâcib olduğunu ne de kudretinin bir sınırı olduğunu iddia etmektedir. Bu durumda her iki müellif tartışmanın farklı taraflarında yer almaktadır. Kemâleddîn İbn Ebî Şerîf söz konusu görüşün Gazzâlî'ye nispetini reddederken kardeşi Burhâneddîn İbn Ebî Şerîf ise söz konusu görüşü ve Gazzâlî'yi savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Leyse Fî'l-İmkân, Âlemin Mükemmelliği, El-Gazzâlî, İbn Ebî Şerîf, Makdisî, Vâcib Alâ'llah, Aslah, İmkân, Zorunluluk.

IBN ABÎ SHARÎF BROTHERS' TREATISES ON THE "LEYSE FÎ AL-IMQÂN"
DEBATE

Around the view of 'leyse fî al-imqân ebd'u mimâ qâna', which is attributed to Imâm al-Ghazâlî (d. 505/1111) that the universe was created most perfectly as it exists and that a perfect possible universe can't exist than this one, literature has been formed around the rejection, defense and ongoing discussions about the fact that this view does not belong to al-Ghazâlî. This view, which was associated with the views of 'wâjib alâ'llāh' and 'salah', had supporters and critics. This debate literature was especially intensely discussed in Mamluk Egypt. It is known that the brothers Kamāl al-Dīn and Burhān al-Dīn Ibn Abī Sharīf, both of whom were important scholars of the Mamluk period and the mudarrises of the Salāhiyya madrasah in their hometown of

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam Ana Bilim Dalı. E-mail: bbahadir@kastamonu.edu.tr

Jerusalem, wrote a small treatise on this debate. The treatises, available in two manuscript collections containing works on this debate, have not been published before. In his treatise, Kamāl al-Dīn Ibn Abī Sharīf, who is known for his theological works, argues that the view attributed to al-Ghazālī that the universe was created in perfect order and that God can't create a perfect universe is not his. Although there are expressions in al-Ghazālī's work that can be attributed to this view, the views defended by al-Ghazālī in the same work say the opposite. According to him, this view must have been added to al-Ghazālī's works later. Burhāneddīn Ibn Abī Sharīf holds a different view. According to him, al-Ghazālī's view of *leyse fī al-imqān* has been interpreted by some as advocating the view of 'wājib alā'llāh' and 'aslah,' but this is not true. God can create or not create the universe, and there is no necessity for God. However, the universe as it exists was created to be proof of Allah's existence. Again, Allah's wisdom required the universe, which is evidence for Him, to exist in its most perfect form. For this reason, Allah's inability to create a more perfect universe is not a deficiency but a necessity of His eternal knowledge, will, and wisdom. Al-Ghazālī neither claims that something is obligatory on God nor that there is a limit to His power. In this case, both authors are on different sides of the debate. While Kamāl al-Dīn Ibn Abī Sharīf rejects the attribution of this view to al-Ghazālī, his brother Burhāneddīn Ibn Abī Sharīf defends the view and al-Ghazālī.

Keywords: *Leyse fī al-imkān*, Perfection of the Universe, Al-Ghazālī, Ibn Abī Sharīf, Maqdisī, Wājib Alā'llāh, Aslah, Possibility, Necessity.

BİR SEYYAHIN GÖZÜNDEN HAÇLILAR DÖNEMİ KUDÜS -HEREVÎ'NİN KUDÜS SEYAHATI

Abdulkerim DİK*

1096 yılında harekete geçip ilk olarak Anadolu topraklarında Selçuklu sultanı I. Kılıçarslan'ı (1092-1107) yenilgiye uğratan Haçlılar İznik, Urfa ve Antakya'nın ardından 1099 yılında Kudüs'ü ele geçirmiştir. 1099 senesinden 1187 senesine kadar Haçlı kuvvetlerinin elinde kalan Kudüs, Haçlı Krallığının başkenti olmuştur. Haçlıların Kudüs'ü istila ettiği dönemde Kudüs başta olmak üzere Haçlı krallığı topraklarını ziyaret eden azımsanmayacak sayıda Müslüman ilim adamı vardır. Bu dönemde Kudüs'e yapılan ziyaretler çoğunlukla şahsî seyahatler olup genellikle belli bir ücret karşılığında yapılmaktaydı. Bu dönemde Kudüs'ü ziyaret edenlerden birisi de dönemin önemli seyyahlarından Şâfiî âlimi Alî b. Ebî Bekr el-Herevî'dir (ö. 611/1215). 542 (1147-48) yılında Musul'da doğan Takıyüddîn Alî b. Ebî Bekr, "İbnü'l-Harrât" ve "Sâih" lakapları ile de tanınmaktadır. Herevî nisbesini, ailesinin kökeninin günümüzde Afganistan sınırları içerisinde bulunan Herat'a uzanması sebebiyle almıştır. Çocukluğu ve yetişmesi hakkında kaynaklarda malumat bulunmayan Herevî'nin devlet kademelerinde görev yaptığı bilinmektedir. Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînillâh döneminde hisbe teşkilatının başına getirilen Herevî, ömrünün sonlarına doğru Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin oğlu el-Melikü'z-Zâhir'in himayesinde kendisi için inşa edilen el-Medresetü'l-Hereviyye'de ilim faaliyetleri ile ilgilenmiştir. Telîf faaliyetleri ile de ilgilenen Herevî, *Kitâbü'l-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât*, *et-Tezkiretü'l-Hereviyye fi'l-hiyeli'l-harbiyye*, *Kitâbü Menâzili'l-arz zâti't-tûl ve'l-arz* ve *el-Vaşiyyetü'l-Hereviyye* adlı eserleri kaleme almıştır. Mezkûr eserlerden en öne çıkanı, *Kitâbü'l-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât* adlı eserdir. Seyahatname türünde bir eser olan *Kitâbü'l-İşârât*'ta Herevî, Suriye, Filistin, Sicilya, Mağrib, Akdeniz adaları, Irak, Yemen, Mısır, Habeşistan, Hindistan, Mâverâünnehir, Horasan, İran, Azerbaycan, Hicaz ve Anadolu'da ziyaret ettiği yerler hakkında bilgi vermiştir. Müellifin haçlı hakimiyeti altında bulunan Kudüs ve çevresi hakkında verdiği bilgiler, Haçlı döneminde Mescid-i Aksâ'nın nasıl görüldüğüne dair önemli malumatlar sunmaktadır. Herevî eserinde, Filistin bölgesi içerisinde kalan Taberiyye, Nablus, Kudüs, el-Halîl ve Askalan şehirleri hakkında gözlemlerini sunmaktadır. Bu çalışma Herevî'nin *Kitâbü'l-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât* isimli eseri merkezinde Haçlı dönemi Kudüs ve çevresini ele almayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Haçlılar, Herevî.

AL-QUDS DURING THE CRUSADERS THROUGH THE EYES OF A TRAVELLER

-HAREVÎ'S TRAVELLING TO AL-QUDS-

In 1096, the Crusaders mobilized and first defeated the Seljuk sultan Kılıçarslan I (1092-1107) in Anatolia and captured Jerusalem in 1099 after Iznik, Urfa, and Antioch. Jerusalem, which remained in the hands of the Crusader forces from 1099 to 1187, became the capital of the Crusader Kingdom. During the period when the Crusaders invaded Jerusalem, a considerable number of Muslim scholars visited the lands of the Crusader kingdom, especially Jerusalem. Visits to Jerusalem in this period were primarily personal journeys and were usually made for a certain fee. One of those who visited Jerusalem in this period was the Shafi'i scholar Alî b. Abî Bekr al-Harawî (d. 611/1215) was one of the most essential travelers of the period. Born in 542

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı. E-mail: abdulkerimdik@kastamonu.edu.tr

(1147-48) in Mosul, Taqiyüddîn 'Alî b. Abî Bekr was also known by the nicknames "Ibn al-Harrât" and "Sâih". He received the name Herawî because his family originated in Herat, which is located within the borders of Afghanistan today. There is no information about his childhood and upbringing in the sources, but it is known that Herawî served at state levels. During the reign of the Abbasid Caliph al-Nâşir al-Lidînilâh, al-Harawî was appointed as the head of the Shiba organization and towards the end of his life, he was involved in scholarly activities at al-Madresat al-Harawiyya, which was built for him under the patronage of al-Malik al-Zâhir, the son of Salâh al-Dîn al-Ayyübî. Al-Harawî was also interested in writing, and wrote Kitâb al-Ishârât ilâ ma'rifat al-ziyârât, al-Tazkirat al-Kharawiyya fi al-ḥiyyat al-ḥarbiyya, Kitâb al-Manâzîl al-'arż zâti al-ṭṭûl wa'l-'arż, and al-Waşiyyat al-Kharawiyya. The most prominent of these works is Kitâb al-Ishârât ilâ ma'rifat al-ziyârât. In Kitâb al-Ishârât, a work in the genre of travelogue, al-Ḥarawî gave information about the places he visited in Syria, Palestine, Sicily, Maghrib, Mediterranean islands, Iraq, Yemen, Egypt, Abyssinia, India, Mâverânayn, Khorasan, Iran, Azerbaijan, Hejaz, and Anatolia. The information given by the author about Jerusalem and its surroundings, which were under Crusader rule, provides essential information about how Masjid al-Aqsa looked during the Crusader period. In his work, al-Harawî presents his observations about the cities of Tabariyya, Nablus, Jerusalem, al-Khalîl, and Askalan in Palestine. This study aims to examine the Crusader-era Jerusalem and its surroundings in the center of al-Harawî's Kitâb al-Ishârât ilâ ma'rifat al-ziyârât.

Keywords: Palestine, Al-Quds, Crusaders, Harawî.

**OSMANLI KUDÜS'ÜNDE VAKIF HUKUKU VE UYGULAMASI: BİR MÜFTÜ
VAKFIYESİ ÜZERİNDEN OKUMA**

Ali Osman ÇETİN*

Bu tebliğ, Osmanlı dönemi Kudüs'ünde müftülük yapmış bir din âlimi tarafından kurulan bir vakfiyeyi merkeze alarak, vakıf kurumunun hem hukukî hem de toplumsal işlevlerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Kudüs, tarih boyunca sahip olduğu dinî ve siyasî önem nedeniyle, Osmanlı idaresi altında da vakıf müessesesinin en yoğun biçimde işlediği şehirlerden biri olmuştur. Bu bağlamda, bir müftü tarafından kurulan vakıf, sadece bireysel hayırseverliğin değil, aynı zamanda dinî otoritenin sosyal yapıya müdahale biçimlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın temel amacı, söz konusu vakfiye üzerinden Osmanlı vakıf hukukunun pratikteki yansımalarını ortaya koymaktır. Vakfiyenin muhtevasında yer alan hükümler; vakfın kuruluş gayesi, tahsis edilen malvarlığının türü ve kullanım biçimi, gelirlerin nasıl elde edildiği ve dağıtıldığı gibi unsurlar bakımından sistematik olarak incelenecektir. Bu inceleme, özellikle Hanefi mezhebine dayalı Osmanlı hukuk sisteminin vakıf hukukuna dair prensipleri çerçevesinde yürütülecektir. Ayrıca, vakfiye hükümleri, klasik fıkıh literatürü ve Osmanlı uygulama kaynaklarıyla mukayeseli olarak değerlendirilecektir.

Tebliğde, vakıf hukukunun teorik çerçevesi ile yerel pratik arasındaki ilişki irdelenecek; vakfın hukuki altyapısının sosyal işlevlerle nasıl bütünleştiği gösterilmeye çalışılacaktır. Kudüs'te yoksullara, ilim talebelerine veya dinî görevlilere yönelik hizmetler sunmayı amaçlayan bu tür vakıflar, aynı zamanda şehirdeki sosyal adaletin tesisine katkı sağlayan kurumsal araçlar olarak da ele alınacaktır. Bu yönüyle çalışma, vakıf müessesesinin yalnızca bir hayır kurumu değil, aynı zamanda İslam hukukunun uygulandığı ve toplumsal dengeyi gözetten bir sistem olarak nasıl yapılandığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Vakıf Hukuku, Vakfiye, Kudüs.

**WAQF LAW AND ITS APPLICATION IN OTTOMAN JERUSALEM: AN
ANALYSIS BASED ON A MUFTI'S WAQFIYYAH**

This paper aims to analyze both the legal and social functions of the waqf institution by focusing on a foundation established by a religious scholar who served as a mufti in Ottoman Jerusalem. Due to its enduring religious and political significance, Jerusalem was among the cities where the waqf institution operated most extensively under Ottoman rule. In this context, the foundation established by a mufti is examined not merely as an act of individual philanthropy, but also as a manifestation of religious authority's intervention in the social fabric.

The primary objective of this study is to uncover the practical implications of Ottoman waqf law through an in-depth analysis of this particular waqf. The provisions outlined in the waqf deed will be systematically examined in terms of the foundation's objectives, the nature and utilization of the endowed assets, and the methods of revenue generation and distribution. This analysis will be conducted within the framework of the Ottoman legal system, grounded in the Hanafi madhhab, with respect to waqf regulations. Furthermore, the waqf's provisions will be

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı. E-mail: aocetin@kastamonu.edu.tr

evaluated in comparison with classical fiqh literature and sources reflecting Ottoman legal practice.

The paper also seeks to explore the interplay between the theoretical foundations of waqf law and its local implementation, highlighting how the legal infrastructure of the waqf was interwoven with its social functions. Waqfs in Jerusalem that aimed to serve the poor, students of knowledge, or religious officials will be examined as institutional mechanisms contributing to the realization of social justice in the city. In this regard, the study aims to demonstrate that the waqf institution functioned not only as a charitable mechanism but also as a legal framework through which Islamic law was implemented and social equilibrium maintained.

Keywords: Islamic Law, Waqf Law, Waqfiyyah, Jerusale

